

ГОРОХІВСЬКИЙ П. І.

ХРИСТИНІВЩИНА
80 років тому

ГОРОХІВСЬКИЙ П. І.

ХРИСТИНІВЩИНА
80 років тому

За матеріалами газети «Колгоспник
Христинівщини» 1939 року

Умань 2019

УДК 94(477.46).../19''(072)(075.8)

Г 70

Рецензенти:

Мельниченко В.М., канд. історичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту історії і філософії Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, голова Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

Кузнець Т.В., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Книга є спробою реалізувати проект «Історія краю на матеріалах місцевої преси». В її основу покладені матеріали районної газети «Колгоспник Христинівщини» за 1939 рік, в яких міститься інформація про економічний, політичний і культурний розвиток краю, а також життя і побут населення у зазначений період.

Книга буде цікавою для вчителів історії, учнів шкіл району, всіх, хто цікавиться історією краю.

Г 70 Горохівський П.І. Христинівщина 80 років тому (За матеріалами газети «Колгоспник Христинівщини» 1939 року). Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. 228 с.

*Рекомендовано до друку на засіданні ради історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
Протокол № 9 від 25 квітня 2019 р.*

УДК 94(477.46).../19''(072)(075.8)

© Горохівський П.І., 2019

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Список умовних скорочень.....	9
Розділ 1. Органи влади і управління в Христинівському районі	
1.1. Районний партійний комітет у 1939 році.....	10
1.2. Районний виконавчий комітет. Сільські ради.....	25
1.3. Районний комітет ЛКСМУ.....	33
1.4. Районні державні і громадські організації та установи	46
Розділ 2. Розвиток сільського господарства і промисловості району у 1939 році	
2.1. Розвиток рільництва.....	52
2.2. Тваринництво і допоміжні галузі господарювання.....	81
2.3. Робота залізничного вузла, цукрового заводу та інших підприємств.....	98
2.4. Рівень життя і добробуту жителів Христинівщини.....	102
Розділ 3. Суспільно-політичне життя району. Події в світі.	
3.1. Вибори до місцевих Рад депутатів трудящих.....	112
3.2. Оборонно-масова робота в районі.....	121
3.3. Події в світі на сторінках місцевої преси. Участь христинівчан у військових конфліктах.....	142
Розділ 4. Культура і духовне життя у районі	
4.1. Газета «Колгоспник Христинівщини».....	159
4.2. Розвиток освіти і науки у районі.....	171
4.3. Культурно-масова робота в краї.....	188
Висновки.....	199
Список використаної літератури.....	207

ПЕРЕДМОВА

Відродження і розбудова незалежної Української держави викликають якісно нове зацікавлення проблематикою радянської доби. Особливо це стосується подій і процесів 30-х років ХХ ст. Саме у цей період у країні остаточно утверджувалася тоталітарна система у всіх сферах життя. Подібні події і процеси відбувалися і в межах населених пунктів.

Для висвітлення історії краю у зазначений період дослідники використовують численні джерела, серед яких: архівні матеріали, розвідки краєзнавців, свідчення очевидців, документи місцевого значення тощо. Дуже цікавим і важливим джерелом є матеріали місцевої преси. На відміну від архівних матеріалів, які містять лише факти окремих сторін життя краю, але лише найзначущіші, оминаючи важливі, але другорядні. Тим часом під час дослідження історії краю саме ці неголовні, другорядні, на перший погляд, дріб'язкові, факти є найбільш цінними.

Матеріали районних газет тим цінні, що послідовно, номер за номером, об'ємно розкривають багатоманітне життя населення краю. У них, крім обов'язкового офіціозу в передовицях, відтворюються всі події у краї, як правило, ув'язуючи їх з подіями і процесами, що відбувалися в країні і навіть у світі.

Тільки місцеві газети наповнені величезною кількістю імен і прізвищ людей, починаючи від передовиків виробництва, просто працюючих, сумлінних людей, до тих, хто своєю негідною поведінкою заважав жити іншим людям, порушував норми права чи норми співжиття.

Правда, саме місцеві газети є найбільш політично заангажованими, оскільки були органом місцевих партійних і радянських органів. У 30-х роках відбувся процес перетворення періодики з органа громадської думки на ідеологічно-пропагандистський інструмент закріплення більшовицької влади. Більшовики замінювали національну пресу новим типом видання – спільним органом партійного комітету та виконавчої влади відповідних рівнів. У цьому виявилось зрощення партійних і владних структур з перевагою перших [234].

Дослідниця О. Коляструк виділила характерні риси періодичної преси 30-х років: «...Характерними рисами радянської преси були: ідеологічна залежність, монологічний

характер функціонування, підцензурність, обмежена динамічність, непрозорий характер функціонування.

За умов партійно-радянського контролю були вироблені спеціальні технології у роботі з інформацією. Серед основних наведемо наступні: 1) анокринація – штучне відокремлення частини тексту з метою зміщення смислових акцентів; 2) джерельна дивергенція – відхилення в тлумаченні інформації від її джерельно-документальної основи; 3) дифамація – оголошення дійсних або вигаданих відомостей, що ганьблять честь і гідність особи, товариства, партії, угруповання; 4) дезінформація – свідоме поширення неправдивої інформації; 5) персеверація – часте повторювання якоїсь ідеї, думки, дефініції з метою закріплення у масовій свідомості, 6) деперсоналізація – знеособлення явищ, нівелювання ролі особистості. Для радянської преси стала типовою практика довільного ставлення до факту. Для повідомлення в пресі його, як правило, не вигадували, а тільки розглядали і тлумачили з точки зору партійності...» [234].

Феномен радянської преси цього періоду вивчали В. Баленко [4], О. Коляструк [148], Г. Мясоєдов [148], О. Попова [248], І. Сипченко [282], О. Вітринська [41] та інші.

Повинно бути максимально уважне читання статей, дописів, заміток, їх критичний аналіз з погляду сучасної концепції історії країни. Вони потребують критичного ставлення і порівняння вміщеної в них інформації з іншими джерелами [148].

1939 рік вибраний не довільно. Це був рік, сповнений великою кількістю подій як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Головною керівною і спрямовуючою силою суспільства була комуністична партія на чолі з Й. Сталіним. Під її керівництвом працювали органи влади й управління, комсомол та інші громадські організації.

Значного розвитку набула соціалістична економіка (промислові підприємства і сільське господарство). XVIII з'їзд ВКП(б) поставив завдання завершити будівництво соціалізму і перейти до побудови комуністичного суспільства. У повній мірі зросли рівень життя і добробуту населення.

Певні зміни відбулися і в суспільно-політичному житті країни. XVIII з'їзд ВКП(б), VIII Пленум ЦК ЛКСМУ накреслили

завдання для суспільства, відбулися вибори до місцевих Рад депутатів трудящих.

На ще вищий рівень піднялася оборонно-масова робота, пов'язана з наростанням загрози нової світової війни. Були прийняті заходи з посилення обороноздатності країни. Спроби створити коаліцію з Францією і Великобританією з метою відвернення воєнної загрози в Європи не увінчалися успіхом. СРСР уклала два договори з Німеччиною і приєдналася до розподілу Польщі і переділу сфер впливу в Прибалтиці. Радянський Союз взяв участь у військових конфліктах на Далекому Сході, а 1939 рік завершив війною проти Фінляндії, нахабно обвинувативши її в агресії.

Значних успіхів досягли освіта, наука і культура. Хоча тоталітарний режим вимагав панування т.зв. наукового світогляду, що базувався на марксистсько-ленінському вченні і науковому атеїзмі.

Всі ці зміни, так чи інакше, торкалися і Христинівщини.

Районна газета «Колгоспник Христинівщини» за 1939 рік у своїх 197 номерах вмістила дуже багато цінного і цікавого матеріалу, який дає змогу відтворити повну картину розвитку краю. Було поставлено мету: на цих матеріалах написати книжку.

Вона поділена на розділи і підрозділи, у яких розкрито особливості соціально-економічного, суспільно-політичного, культурного розвитку краю; показано роль і місце районного партійного комітету, органів влади і управління та сільрад в організації сільськогосподарського і промислового виробництва, покращення рівня життя і добробуту населення, розвитку оборонно-масової роботи, проведення виборів до місцевих Рад, покращення стану освіти і культурно-масової роботи тощо.

Всі статті, дописи, замітки в газеті заідеологізовані, подані під заданим кутом зору, потрібним для комуністичного режиму, тому їх треба уважно читати і інтерпретувати, виходячи з сучасного розуміння історії. Але вони надзвичайно цінні тим, що містять розповіді про події і процеси, які мали місце в Христинівщині, і ще вони виповнені прізвищами конкретних людей: колгоспників і робітників, нащадки яких сьогодні проживають у краї. І це робить історію цікавішою, зрозумілішою і ближчою.

Газетні матеріали, пропонувані до розділів, розподілені нерівномірно. Найбільша кількість статей і дописів присвячена виробничим процесам у сільському господарстві, тому у книжку вибрані найбільш цікаві з них, які відображають суть процесів і дають можливість об'ємно і об'єктивно їх відобразити.

З метою уникнення зайвої деталізації і повторів не було виокремлено питання діяльності колгоспів, МТС і МТМ протягом всього року; організації і проведення різного роду соціалістичного змагання в сільському господарстві і промисловості; із-за відсутності достатньої кількості газетного матеріалу недостатньо висвітлено роботу Христинівської селищної Ради, роботу залізничного вузла, Верхняцького цукрового заводу і селекстанції, діяльності громадських організацій: УЧХ, МОПР, Спілки Войовничих Безбожників тощо. Цього вимагала і концепція побудови книжки.

Разом з тим вдалося реалізувати проект: книжка на матеріалах газетної підшивки за один рік.

Книга буде цікавою для вчителів історії, учнів шкіл району, всіх, хто цікавиться історією краю.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- БГПО – Будь готовий до праці і оборони.
БГСО – Будь готовий до санітарної оборони.
ВС – Ворошиловський стрілець.
ГПО – Готовий до праці і оборони.
ГСО – Готовий до санітарної оборони.
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ.
ППО – Протиповітряна оборона.
ППХО – Протиповітряна та протихімічна оборона.
РВК – Райвиконком – районний виконавчий комітет.
РПК – районний партійний комітет.
РСЧА – Робітничо-селянська Червона армія.
ТСОАвіахім – Товариство сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву.
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік.
УЧХ – Український Червоний Хрест.
ЮВС – Юний ворошиловських стрілець.

РОЗДІЛ 1 ОРГАНИ ВЛАДИ І УПРАВЛІННЯ В ХРИСТИНІВСЬКОМУ РАЙОНІ

1.1. Районний партійний комітет у 1939 році

Наприкінці 30-х років всім життям суспільства керувала більшовицька партія: безпосередньо і через своїх членів у всіх сферах життя.

Районний партійний комітет на 1939 р. представляли: перший секретар РПК – С.А. Дудник, другий секретар – тов. Шуть, завідувач відділом кадрів – А. Гуцало, завідувач партійним кабінетом – тов. Красицький, завідувач відділом агітації та пропаганди – тов. Дудюк, інструктори РПК: В. Бурдуков, Р. Коваленко, тов. Шопенко.

У райпарткомі діяли такі структурні підрозділи:
відділ кадрів,
організаційно-інструкторський,
відділ агітації і пропаганди,
парткабінет,
бібліотека.

Після XVIII з'їзд ВКП(б) було ще утворено військовий відділ.

При відділах створювалися комітети за напрямками діяльності. Для розгляду важливих справ, пов'язаних з вирішення нагальних справ, справи членів і кандидатів у члени партії тощо періодично скликалося партійне бюро, склад якого періодично мінявся.

Формами роботи райпарткому були:
пленуми,
районні партійні збори,
районні збори партактиву,
партійні збори у виробничих підрозділах,
наради агітаторів,
проведення політднів,
організація політнавчання,
організація виборів до рад (місцевих, ВР УРСР і СРСР),
боротьба за ріст партійних рядів,
підбір і розстановка кадрів,

організація державних свят тощо.

Свої функції і завдання райпартком реалізовував через первинні парторганізації, які були створені у всіх без винятку виробничих підрозділах і через їх очільників, які обов'язково були членами партії.

У кожній організації були марксо-ленінські кімнати, оснащені відповідним обладнанням: творами з марксизму-ленінізму, плакатами, лозунгами, фото очільників партії і уряду, вирізками з газет з пропагандистськими матеріалами тощо.

Окремі парторганізації спочатку були об'єднані, як, наприклад, Ягубецька. Але ефективності від цього не було. І про це писала місцева газета. В свій час Ягубецька територіальна партійна організація об'єднувала комуністів 5-6 сіл. Організаційна і партійна робота була тут на високому рівні. Однак, з часу звітно-виборчих партзборів, з квітня місяця 1938 р., тут змінилось два парторгани. За їх діяльності жодного чоловіка не було прийнято до партії.

...Райпартком реорганізував територіальну парторганізацію в первинну парторганізацію з комуністів с. Ягубця і радгоспу. Можна сподіватися, що тепер партійна і політмасова роботи буде поставлена на багато вищий рівень.

Тов. Янченко, вперше обраний на партійну роботу, потребує інструктажу і допомоги з боку райпарткому. Треба йому створити сприятливі умови для роботи. Парторганізація с. Ягубця в цілому повинна очолити політичне і виробниче життя села і радгоспу, готувати передових, перевірених людей до вступу в ряди більшовицької партії [340].

Райком партії, помимо виконання своїх прямих обов'язків: втілення у практику накреслень ЦК ВКП(б), КП(б)У, Раднаркому СРСР і УРСР, організація і керівництво партійним життям району, вирішував питання сільськогосподарського і промислового виробництва, керівництва діяльністю комсомолу району та інших громадських організацій, оборонно-масовою роботою, освітою, медициною, культурою, трудовою діяльністю людей в громадському і особистому секторі тощо. Посередником між райпарткомом і населенням Христинівщини виступала районна газета «Колгоспник Христинівщини», яка також була під повним контролем партійного органу.

У 1939 році найвизначнішою, центральною подією в партійному житті країни і райкому партії був XVIII з'їзд ВКП(б), що проходив з 10 по 21 березня.

Задовго до його проведення, а особливо після нього, Христинівський райпарткомітет мав роботу. На пленумі, численних засіданнях, партійних зборах у виробничих підрозділах всіляко обговорювалися завдання по гідній зустрічі з'їзду, втіленню в життя його накреслень.

Зокрема, 9 лютого відбувся пленум христинівського райпарткому. Серед основних питань Пленум розглянув питання: «Про підготовку партійних організацій до XVIII з'їзду ВКП(б)».

По цьому питанню пленум заслухав інформації секретаря вузлового партійного комітету тов. Семенова, секретаря парткомітету цукрокомбінату тов. Табачнікова і парторга с. Росішок тов. Павлишина.

Пленум запропонував всім парторганізаціям ще ширше розгорнути соціалістичне змагання на честь XVIII з'їзду ВКП (б) і зустріти з'їзд новими виробничими подарунками. Широко роз'яснити серед мас тези Молотова і Жданова [201].

Районна газета писала: «Працівники христинівського райвідділу зв'язку з великим піднесенням зустріли рішення Пленуму ЦК ВКП(б) про відкриття чергового XVIII з'їзду ВКП(б) 10 березня. Колектив ухвалив на честь з'їзду працювати лише на відмінно. Працівники зв'язку зобов'язалися не допускати прогулів і спізнень на роботу, раціонально використовувати робочий час, культурно обслуговувати населення, зразково обслужити колгосп в час весняної сівби та інших робіт [84].

19, 20 і 21 лютого проходили районні партійні збори христинівської партійної організації. Парторги і комуністи говорили на райпартзборах про ріст політичного і виробничого ентузіазму партійних і безпартійних більшовиків, про те, як трудящі району готують виробничі подарунки до з'їзду ВКП(б).

Районні партійні збори одностайно схвалили тези доповідей т. т. Молотова і Жданова і ухвалили боротися за здійснення завдань третьої сталінської п'ятирічки [204].

Після того, як 21 березня XVIII з'їзд Всесоюзної Комуністичної Партії (більшовиків) закінчив свою роботу, 2

квітня відбулися районні партійні збори, присвячені обговоренню підсумків роботи XVIII з'їзду партії Леніна-Сталіна.

Районна газета подає нам цікаву словесну формулу початку цього дійства, яка засвідчує про культ особи вождя: «... З великим політичним піднесенням і радістю комуністи обрали до почесної президії зборів Політбюро ЦК ВКП(б) і Політбюро ЦК КП(б)У. Під бурхливі оплески почесним головою зборів обрали вождя більшовицької партії і трудящих всього світу тов.. Сталіна...». *(Пізніше цю формулу будуть використовувати на всіх зборах в часи Л. Брежнєва – П.Г.)*

Доповідь про роботу партз'їзду зробив делегат від христинівської райпарторганізації на обласну партконференцію тов. Кисельов.

Районні партійні збори одностайно ухвалили боротися разом з усіма труднощами району за повне здійснення вказівок товариша Сталіна і рішень з'їзду партії [150].

Одночасно райком партії турбувався про гідне відзначення партійних і державних свят. У парторганізація району проходили партзбори і приймалися відповідні рішення. А потім про це (у своєму стилі) писала місцева газета.

Наприклад: «15 січня 1939 р. в райпарткомі відбулася інструктивна доповідь на тему «15 років без Леніна по ленінському шляху» для товаришів, які виїжджають на села доповідачами. За рівнем бюро РПК по всіх парторганізаціях району 17 січня проведені відкриті партійні збори з доповідями: «15 років без Леніна по ленінському шляху» [170].

«Як і інші мільйони трудящих в день Першого травня, жителі Христинівщини з новим піднесенням демонстрували перед усім світом свою моральну і політичну єдність, свою згуртованість навколо більшовицької партії і великого Сталіна, свою готовність відповісти потрійним ударом на удар паліїв війни.

В Ленінграді, Києві, Мінську, Тбілісі, Баку і інших містах країни відбулися багатотисячні демонстрації трудящих і паради військ Робітничо-Селянської Червоної Армії.

Багатолюдні першотравневі демонстрації відбулися скрізь в містах і селах УРСР» [279]. *(Газета намагалася створити таке враження монолітного єднання партії і народу і безмірної радості народу від цього – П.Г.)*

Подібне святкування райпартком організував і 7-8 листопада – на 22-у річницю так званої Великої жовтневої соціалістичної революції (*а простіше – більшовицького перевороту 1917 р – П.Г.*)

Парторганізації колгоспів постійно скликали якісь збори і це подавалося як «мітинги трудящих». «Відбулися мітинги на честь XVIII з'їзду ВКП(б) в таких населених пунктах Шукайвода, М. Севастіянівка, Ягубець [197].

Лунають заклики до соціалістичного змагання імені XVIII з'їзду ВКП(б).

В Сичівці на мітинг, присвячений наступному відкриттю з'їзду ВКП(б), зібралось близько 200 колгоспників і колгоспниць. Які зобов'язалися якнайкраще забезпечити готовність колгоспів до весняної сівби.

Колгоспники Івангорода зобов'язалися зустріти відкриття з'їзду партії повною готовністю до сівби.

Як велике благо для всіх трудящих подавався вихід у світ «Короткого курсу історії ВКП(б)» за редакцією Й. Сталіна. Відразу ж на це відреагував райпартком. На пленумі від 9 лютого було розглянуто питання: «Про виконання постанови ЦК ВКП(б) «Про постанову партійної пропаганди в зв'язку з випуском «Короткого курсу історії ВКП(б)».

По цьому питанню пленум у своїй постанові відмітив, що з боку бюро райкому КП(б)У і первинних парторганізації слід надавати необхідну і повсякденну допомогу товаришам, які самостійно вивчають історію ВКП(б). Слід приділити більше уваги лекціям і консультаціям, які проводяться незадовільно. Партійний кабінет і редакція райгазети ще не перебудували своєї роботи згідно постанови ЦК ВКП(б).

Пленум ухвалив: організувати лекції на допомогу вивчаючим історію ВКП(б) так, щоб забезпечити однаковий склад аудиторії, створюючи всі умови, щоб лекції проводились з найбільшою користю для слухачів.

Проводити систематично консультації як в парткабінеті, так і по селах на допомогу самостійно вивчаючим історію ВКП(б).

Підвести на вищу ступінь роботу парткабінету і бібліотеки, устаткувати їх наочним приладдям і літературою з тим, щоб

добре поставленою роботою домогтися кращого відвідування парткабінету комуністами, безпартійними товаришами.

Практикувати надалі скликання нарад товаришів, які самостійно вивчають історію ВКП(б) [201].

Однією з форм реалізації подібних рішень була організація так званих політднів, теми яких розробляв і контролював їх виконання райпартком. Зокрема «Реалізація Постанови ЦК ВКП(б) «Про постанову партійної пропаганди в зв'язку з випуском «Короткого курсу історії ВКП(б)». Було поставлено завдання провести вивчення цієї постанови на партійних зборах, конференціях, через індивідуальне вивчення матеріалів з історії партії (з обов'язковим контролем – П.Г.). В райпарткомі було визначено графік проведення цих заходів та агітаторів у трудові колективи.

Одним з найважливіших завдань партійного комітету району була турбота про ріст кадрів (*кадрове питання – П.Г.*). По-перше, мова йде про залучення широких мас у партію, а по-друге, про підбір і висування комуністів на керівні посади.

Чим більша кількість комуністів, тим більшими будуть доходи партії від членських внесків і тим більше буде «агентів впливу» серед різних верств населення. Тому питання про ріст партійних кадрів час від часу було в центрі уваги.

Районна газета писала: «Перед райкомом партії, первинними організаціями стояло завдання виконати вказівки товариша Сталіна, які він поставив в своїй доповіді на XVIII з'їзді ВКП(б): «Систематично поліпшувати склад партії, підносячи рівень свідомості членів партії і приймаючи в ряди партії в порядку індивідуального відбору тільки лише перевірених і відданих справі комунізму товаришів».

Одночасно стояло важливе завдання перед первинними парторганізаціями, по роботі з новоприйнятими кандидатами. Вони були зобов'язані виховувати кандидатів партії в дусі більшовицької принциповості, в дусі залізної дисципліни» [76].

Кожна первинна партійна організація постійно звітувала про пророблену роботу. Наприклад, «парторганізація локомотивного депо за 1939 рік значно зросла за рахунок кращих робітників-стахановців депо. Всього було прийнято до кандидатів у члени партії 32 чоловіка і в члени партії 29 чоловік.

Партійна організація виховувала з новоприйнятих кандидатів у члени партії відданих синів і дочок соціалістичної батьківщини, відданих людей справі партії Леніна-Сталіна.

До партії приймали кращих з кращих, відданих своїй батьківщині стахановців-виробничників, але ніколи не забували вказівок товариша Сталіна» [190].

На сторінках райгазети постійно вміщувалися заклики до посилення роботи з імовірними кандидатами в партію.

Протягом 1939 року у члени і кандидати у члени партії було прийнято 440 чоловік, з них тільки 35 колгоспників, скаржився у районній газеті 1-й секретар райпарткому С.А. Дудник. «Треба значно посилити цю роботу і старатися приймати у партію лише перевірених і відданих справі комунізму товаришів, а новоприйнятих виховувати в дусі більшовицької принциповості, в дусі залізної дисципліни, постійно підвищувати їх ідейно-політичний рівень» [76].

Партія і уряд надавали великого значення підвищенню кваліфікації керівних працівників, бо їх недостатня підготовка, відсутність досвіду управління великим господарством були однією з причин плинності кадрів. У зміцненні керівних колгоспних кадрів значну роль відіграло пересування на село кваліфікованих працівників з партійних і радянських органів, а також висунення на ці посади кращих колгоспників [136].

Підготовка численної армії фахівців сільськогосподарського виробництва, керівних та масових кадрів сприяла організаційно-господарському зміцненню колгоспів і радгоспів, була одним з найважливіших умов дальшого піднесення сільського господарства.

Райпартком Христинівщини постійно тримав цю проблему в полі зору. На районних партійних зборах час від часу розглядали це питання. Зокрема, 21 лютого було озвучено досягнення і наведено конкретні приклади політичного і виробничого зростання колгоспників за підтримки партії: тов. Ліснічук, колгоспник з 1928 року, працював бригадиром, 5 років був головою шельпахівського колгоспу. У 1939 році був висунутий на посаду райземвідділу; тов. Лемішко довший час був головою сільради, а у 1939 році його призначили заступником завідувача райвиконкому [204].

Конкретно добором і розстановкою кадрів, їх висуванням, перевіркою їх у процесі роботи займався відділ кадрів.

На засіданні бюро христинівського райпарткому. Прийом до кандидатів у члени партії Ф. Кисіль

Заступник начальника відділу кадрів А. Гуцало звітував у районній газеті, що протягом року на керівну радянську і господарську роботу висунуто більше 12 членів і кандидатів у члени партії. Серед них Л. Михайлик, яка раніше працювала завпатронатом с. Росішки, а тепер висунута на роботу голови сільради с. Вікторівка. Тов. С. Дядюк працював бригадиром в колгоспі ім. Калініна, а тепер – головою сільради с. Чайківка. Висунута на роботу голови колгоспу «Червона перемога» тов. Кривошея – була бригадиром колгоспу с. Ухожої. Бувший бригадир тракторної бригади Інтюк працює тепер головою колгоспу ім. 9 січня. Також висунуто на голову колгоспу ім. Кірова (Вільшанка) тов. Сотулу, тов. Тихонюка – на голову колгоспу ім. XVII зїзду ВКП(б), тов. Нагаєвського – на голову колгоспу ім. Чапаєва. А. Уманця – на роботу голови сільради с. Шукайвода та ін.

Відділ кадрів РПК послав також дві жінки, кандидатів у члени партії, голів сільрад А Гаврилюк (Ліщинівка) і М. Руру (М. Іванівка) на обласні трьохмісячні курси голів сільрад для підвищення їх кваліфікації... [58].

Райпартком також боровся і проти порушень окремими членами партії настанов партії і уряду і за їх моральне обличчя.

Газета «Колгоспник Христинівщини писала»: «Член ВКП(б) голова колгоспу «Червона зірка» с. Талалаївки тов. Скалій не мобілізував колгоспників на виконання рішень партії і уряду, не боровся за зміцнення колгоспу і встановлення міцної трудової дисципліни. Тов. Скалій погано підготував колгосп до збиральної і не забезпечив високого врожаю буряків. Він не боровся за розвиток тваринництва, а ще допустив загибель свиней. Бюро РПК вставило, що тов. Скалій не забезпечує керівництва колгоспом і ухвалило зняти його з роботи голови колгоспу і парторга кандидатської групи с. Талалаївки і доручило прокуратурі розслідувати про цього справу.

Бюро РПК запропонувало первинній парторганізації розглянути питання про кандидата партії тов. Маціона, який теж порушив постанову партії і уряду, купивши у т. Гуця колгоспну землю. Бюро РПК доручило також голові РК тов. Костильову притягнути до відповідальності голову сільради с. Сичівки тов. Сокура, який завірив цей незаконний продаж присадибної землі.

Також було доручено первинним парторганізаціям обговорити на чергових партійних зборах 17 липня обидві постанови бюро РПК від 5 липня та точно і неухильно проводити в життя рішення травневого пленуму ЦК ВКП(б).

Борючись за проведення в життя постанов партії і уряду комуніст насамперед повинен бути зразком для мас у виконанні директив партії і уряду [25].

Райпартком турбувався про оновлення керівників місцевих парторганізацій. Раз на рік відбувалися звіти і вибори керівних партійних органів. Зокрема, вони проходили з 15 вересня по 15 жовтня 1939 р. Вибори проводились під знаком дальшої реалізації рішень XVIII з'їзду.

Готуючись до звітно-виборчих зборів, христинівський райпартком провів нараду парторгів і секретарів первинних парторганізацій. На нараді було зачитано інструкцію ЦК ВКП(б) про виробничий і календарний план звітно-виборчих зборів.

Згідно цього плану звітно-виборчі збори відбулися в парторганізаціях в такі числа:

15 вересня – вагонний участок, дистанція зв'язку; 16 вересня – залізнична школа, райпартком; 17 вересня – залізнична міліція, залізничний відділ НКВС; 19 вересня – райвиконком, дистанція колії; 20 вересня – редакція районної газети, залізнична станція, пеніжківська кандидатська група; 21 вересня – В. Севастянівка; 22 вересня НЖЧ; 23 вересня – депо ст. Христинівки, МТМ, Заготвідділів; 25 вересня – служба руху, автозагін; 26 вересня – верхнячський завод, сичівська МТС; 27 вересня – ягубецька організація; 29 вересня – стрілецька охорона, селекстанція, верхняцька сільська організація; 30 вересня – райспоживспілка, христинівська МТС, кондукторський резерв.

4 жовтня мали відбутись звітно-виборчі партійні збори парторганізації христинівського залізничного вузла. А 3 жовтня пленум РНК для затвердження звіту райкому КП(б)У.

Проте найбільше уваги райпартком присвячував виробничим питанням. Партія не могла упустити з виду будь якої сфери життя. Тому ЦК партії самостійно або у спілці з Раднаркомом, ВЦПРС (профспілкою) та іншими організаціями приймали постанови і відправляли їх для виконання в низові структури. Практично весь рік був заповнений такими постановами, починаючи з вказівок, що пора готувати техніку до весняних робіт і завершуючи вказівками про зимівлю колгоспної худоби. Практично майже у кожному номері районної газети половина інформації була присвячена виробничій тематиці.

Партія впливала майже на всі сторони життя людей. Навіть проводила впорядкування видачі жому. Вона фіксувала, що видача жому проводилася неогранізовано. Дирекції верхнячського заводу, на якому видавали жом наказували усунути проблеми його видачі.

ЦК ВКП(б) і КП(б)У не лише ставили завдання перед трудящими, але й достатньо детально роз'яснювали, як їх реалізувати. Наприклад, ЦК КП(б)У закликало всіх комуністів, комсомольців, колгоспників, стахановців, робітників радгоспів, керівників колгоспів і земельних органів мобілізувати всі сили для того, щоб своєчасно підготувати МТС, колгоспи і радгоспи до весняної сівби. І відразу ж йшли інструкції:

Здійснення планування посівів зернових культур:

а) встановлення норм по основних для району культурах з усього плану зернових посівів в цілому, виходячи з співвідношення між культурами в плану хлібоздачі на 1939 р.;

б) встановити процентне співвідношення окремих культур в рахунок належної МТС натуроплати по вручених рахунках на окремі тракторні роботи (без молотьби) виходячи з існуючого співвідношення культур в плану надходження натуроплати на 1939 р.;

в) встановлення норми здачі зернових культур з усього плану в рахунок обов'язкових поставок і процентне співвідношення окремих культур належної МТС натуроплати подіти на затвердження Економради при РНК СРСР в 5-денний строк після їх встановлення.

При здачі зерна державі колгоспам треба було надати по обов'язковим поставкам і натуроплати за роботи МТС право заміни одних культур іншими, але:

а) пшениця, рис, бобові культури, гречка і просо не можуть бути замінені кількома іншими культурами;

б) жито може бути замінене тільки пшеницею, бобовими культурами, гречкою і просом.

Прийняті зборами колгоспників плани посіву зернових по культурах повинні в дальшому порядку затверджуватись районними парткомми, при цьому райпарткоми можуть вносити в плани колгоспників тільки в тих випадках, якщо подібний колгоспом план не забезпечує державних зобов'язань по здачі зернових культур, які не підлягають заміні іншими культурами. [59].

Райпартком також намагався втілити в життя рішення Ради Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У, які в своїй постанові «Про підготовку до боротьби з шкідниками цукрових буряків» зобов'язували районних керівників і директорів МТС якнайшвидше забезпечити повну готовність до боротьби з шкідниками буряків [44].

Районна газета зазначала, що після того, як «...у боротьбі за виконання рішень XVIII з'їзду ВКП (б) і вказівок товариша Сталіна про щорічне виробництво 8 мільярдів пудів зерна колгоспів і радгоспів на основі розглянутого соціалістичного змагання, в 1939 році успішно, на високому рівні агротехніки в

найбільш стислі строки провели весняну сівбу ранніх ярих культур, умови весни 1939 року вимагають виняткової уваги до своєчасної організації проведення прополочних робіт і повного знищення бур'янів на полях, полезахисних смугах, межниках, дорогах тощо.

Окремі партійні, радянські земельні органи, МТС і колгоспи не враховували величезної шкоди від бур'янів і досі не розгорнули прополочних робіт, пропускаючи найкращі строки прополки. В ряді районів повторювали хиби минулого року: не достатньо займатися організацією праці на прополочних роботах, не встановили норми виробітку залежно від міри засміченні посівів і не довели завдання по прополці посівів до ланок. На межниках, ярах, і дорогах своєчасно не знищуються бур'яни, в результаті вони по суті є розсадниками розведення бур'янів і розмноження шкідників сільського господарства. Враховуючи виняткове значення боротьби з бур'янами в справі підвищення врожайності зернових культур, Рада Народних Комісарів УРСР і Центральний Комітет КП(б)У постановляють:

1. негайно розгорнути в усіх колгоспах і радгоспах суцільну прополку озимих, ярих зернових і просанних культур, трав і полезахисних смуг від бур'янів.

2. Організувати старанну прополку всіх посівів багаторічних і однорічних трав систематично стежачи за тим, щоб вони весь час були чистими від бур'янів.

3. Вжити заходів до повного знищення бур'янів на межниках, дорогах тощо, розподіливши між колгоспами і радгоспами дороги і ділянки, на яких вони повинні знищувати бур'яни.

4. Не пізніше 13 травня цього року довести до колгоспів і радгоспів, бригад і ланок план і графіки прополочних робіт, в яких передбачити не менше двох прополок усіх зернових культур і трав.

5. На широкорядних посівах трав, проса провести не менше чотирьох прополок у рядках і міжряддях.

6. Встановити порядок, при якому бригадири рільничих бригад приймають роботу від кожної ланки, а також колгоспів приймають роботу від кожного бригадира. Агрономам райцентрів

і МТС систематично перевірити якість проведення прополочних робіт.

7. Прополку посівів від бур'янів проводити якомога раніше і особливо винищувати такі бур'яни (осет та ін.), щоб до початку досягання зернових культур не було бур'янів. Особливу увагу приділити своєчасній і високоякісній прополці посівних ділянок.

8. Усі придатні для силосу бур'яни збирати і вивозити з поля, використовуючи їх на силос, а решту непридатних для силосування бур'янів негайно знищувати.

9. Запропонувати обкомам і райкомам КП(б)У вжити заходів до посилення свого керівництва прополкою, знищення на полях усіх бур'янів.

Рада Народних Комісарів УРСР і Центральний Комітет КП(б) У закликали усіх колгоспників і робітників радгоспів, увесь агрономічний персонал з усією відповідальністю віднестись до проведення боротьби з бур'янами і прополки посівів, розгорнути соціалістичне змагання на повне знищення усіх бур'янів на полях, за здобуття 8 мільярдів пудів зерна, за високий сталінський урожай [152].

Постанова ЦК ВКП (б) і РНК СРСР від 19 квітня 1938 року вимагала від місцевих партійних і радянських організацій неухильного проведення в життя статуту сільськогосподарської артілі, чуйного ставлення до колгоспників, додержання колгоспної демократії.

Районна газета писала: «...окремі керівники колгоспів і сільрад Христинівського району, а також райземвідділ не приділяли уваги проведенню в життя Сталінського статуту с. г. артілі, проявляють бездушне ставлення до колгоспників. Ось декілька фактів. В колгоспі с. Вікторівки оштрафовано колгоспника К. Т. Кравчука на 15 карб. За порушення трудовдисципліни, а колгоспницю Г. Ф. Паламарчук на 20 карб. за те, що взяла без дозволу габлі. В колгоспі ім. Будьонного села Велика Севастіянівка бригадира Є. Давигору оштрафовано на 67 карб за недостачу 250 кг. кавунів. Протягом Третьої Сталінської П'ятирічки повинні були перегнати й наздогнати в економічному відношенні капіталістичні країни, більше за 8 мільярдів пудів хліба щорічно. Це ще більше зобов'язувало виконувати статут с.

г. артiлі, зміцнювати колгоспний лад, дбати про підвищення врожаїв на соціалістичних ланах, про дальший розвиток соціалістичного сільського господарства» [50].

Підготовка до збирання врожаю і заготовок сільськогосподарських продуктів в 1939 році мала проводитися згідно постанови ЦК ВКП (б) і Ради Народних Комісарів Союзу РСР. 1 пункт стосувався збирання зернових культур. 2 пункт стосувався заготовки зернових культур і соняшника. Третій пункт стосувався збирання і заготовки технічних культур. Підготовка до збирання врожаю мала важливе значення, тому що від неї залежала вся робота при збиранні врожаю.

Питання про випадки відходу від встановлених норм у землекористуванні розглянув травневий (1939 р.) Пленум ЦК ВКП (б). Він схвалив проект постанови ЦК ВКП (б) і РНК СРСР від 27 травня 1939 р. «Про заходи охорони громадських земель колгоспів від розбазарювання». Постанова підкреслювала принцип недоторканності громадських земель, передбачала приведення розмірів присадибних ділянок у відповідність до встановлених Статутом норм. З метою підвищення виробничої активності колгоспників встановлювався обов'язковий мінімум трудоднів. Тих, хто його не виконував, колгоспи мали право виключати з числа своїх членів. У постанові вказувалося на необхідність ліквідації хутірських господарств колгоспників, що заважали правильному використанню землі та господарської техніки [136].

Переймалася партія і підготовкою техніки до збирання врожаю. Через місцеву пресу вона висловлювала стурбованість: «...Треба негайно, на основі соціалістичного змагання між робітниками майстерень, розгорнути дійсно більшовицькими методами роботу ремонту збиральних машин. Треба мобілізувати всі ресурси запасних частин та виготовляти окремі частини запасними засобами. Потрібно добитися, щоб за 10–15 днів повністю закінчити ремонт збиральних машин.

Треба негайно скласти плани збиральної кампанії, виробити розцінки і довести їх до кожного колгоспника, довести площі до комбайнерів і особливо слідкувати за цими площами, щоб вони не були забур'янені».

У червні 1939 р. відбувся Пленум ЦК КП (б)У, який розробив заходи з ліквідації порушень Примірного статуту сільськогосподарської артілі. Він зобов'язав партійні, радянські і земельні органи забезпечити широке роз'яснення та неухильне виконання рішень Пленуму ЦК ВКП(б). Було запропоновано ввести в кожному колгоспі земельну шнурову книгу, а в райземвідділах – державну земельну книгу реєстрації земель. Перед райкомами партії і райвиконкомами було поставлено завдання організувати у встановлені терміни перевірку правильності і регулярності обліку трудоднів у колгоспах, забезпечити розгортання роз'яснювальної роботи серед колгоспників про необхідність переселення їх з малоземельних в великоземельні райони [136].

Дуже турбувалася партія про становище колгоспників і переживала, щоб вони якимось чином не розбагатіли, працюючи на своїй присадибній ділянці. Районна газета висловлювала цю стурбованість: «...В ряді колгоспів утворилася практика, коли присадибна ділянка колгоспника перетворювалася насправді в приватну власність, якою розпоряджається не колгосп, а колгоспник на свій розсуд. Становище що склалося, внаслідок такої діяльності, вело до ухилення колгоспників від участі в громадській праці – веде до штучної нестачі робочої сили в колгоспах. Партійні організації і керівництво колгоспів повинно вирішити ці питання. Потрібно було припинити відчуження земельних ділянок. Землі, треба було вилучити з особистого користування. Присадибні ділянки повинні бути строго відмежовані від земель колгоспу».

Протягом другої половини 1939 р. партія і уряд прийняли ще ряд заходів, спрямованих на подальше зміцнення господарства колгоспів, підвищення зацікавленості членів артілей в суспільному виробництві. У вересні Верховна Рада СРСР затвердила новий закон про сільськогосподарський податок, за яким прибуток від особистого господарства колгоспників обкладався податком залежно від фактичного доходу, а не за твердими ставками, як раніше. Доходи на трудодні податком не обкладалися. У грудні змінилося планування посівів зернових культур: замість обов'язкових планів посіву кожної культури колгоспам раз в рік доводилися плани

посіву сумарно за всіма видами зернових культур (з виділенням посівів озимих).

Всі ці рішення були предметом роботи і Христинівського райпарткому.

Крім того парторгани керували діяльністю комсомолу, профспілок та інших громадських організацій, всіляко опікуючи їх, старанно добирали керівні кадри у ці організації, дозволяли їм діяти лише за наданими їм відповідними вказівками.

Підміняли вони і роботу рад різних ступенів, висувуючи кандидатів до рад, затверджуючи на посади керівних працівників райвиконкому, сільських рад депутатів трудящих. Самим радам залишали лише технічну роботу і вирішення поточних питань.

Свідченням цього може бути замітка в районній газеті: «24 листопада відбулася нарада довірених осіб на виборах в обласну Раду депутатів трудящих. На нараді були присутні 35 чоловік довірених осіб.

Доповідь про завдання довірених осіб зробив другий секретар РПК тов. Шуть.

Тов. Шуть звернув увагу на розгортання агітаційно-масової роботи і особливо на агітацію за кандидатів блоку комуністів і безпартійних» [207].

Таким чином, райком партії очолював не лише політичну структуру управління життям району, але й керував абсолютно всіма справами через свої первинні організації і її керівників.

1.2. Районний виконавчий комітет. Сільські ради

Реальна влада на території краю була в райкомі партії і його місцевих організаціях. А формально – у райвиконкому, його відділах і сільських радах.

Інформації про діяльність райвиконкому у районній газеті практично дуже мало. Відомо, що головою райвиконкому був Костильов, а на кінець 1939 року – М.Л. Коляденко, секретарем був Й.С. Стражгородський. У структурі були відділи: кадрів, оргвідділ, освіти, культури, військовий та ін.

Зрозуміло, що партія керувала райвиконкомом через свою партійну організацію. Починаючи від голови райвиконкому, всі керівники відділів повинні були бути членами ВКП(б).

Райвиконком переймався всіма господарськими справами району. Найголовніші питання вирішувалися на сесіях, за участю всіх депутатів районної ради, а поточні – апаратом райвиконкому.

На першому місці стояли питання виробництва. Всі оті підготовки до оранки, оранка, посівна кампанія, обробіток посівів, жнива, м'ясопоставки державі, розвиток тваринництва, стан інфраструктури колгоспів, шляхи сполучень, розвиток освіти, культури, медицини, забезпечення правопорядку і законності, керівництво діяльністю громадських організацій, оборонно-масова робота тощо – все було у полі зору райвиконкому. Дуже багато постанов приймалося спільно з районним партійним комітетом.

Практично всі питання організації сільськогосподарського виробництва висвітлені у даній праці у підрозділі про діяльність райкому партії.

Набагато більше самостійної роботи було під час організації і проведення виборів до місцевих рад у жовтні-грудні 1939 року.

У селищі Христинівка державну владу представляла селищна рада народних депутатів, яку очолював т. Шапошніков, а згодом (без виборів і якихось пояснень причин заміни – П.Г.) – В.М. Шпіца.

Голова селищної Ради депутатів трудящих В.М. Шніца.

Виконком селищної Ради складався з голови, заступників голови, секретаря, бухгалтера, голів секцій. Працювали такі секції: транспортна (голова т. Кіраковський), торговельно-кооперативна (голова т. Лисенко), культурна (голова т. Іванченко).

Місцевими органами влади на селі були сільські ради. На той час це були виборні органи самоуправління.

На 1939 рік були такі сільські ради:

Босівська, Ботвинівська, Великосевастьянівська,
Вікторівська, Івангородська, Ліщинівська, Малоіванівська,
Пеньожківська, Притикська, Сичівська, Угловатська,
Христинівська, Чайківська, Шукайводська, Христинівська
селищна рада, Вербоватська, Верхняцька, Голяківська,
Заячківська, Малосевастьянівська, Орадівська, Росішська,
Талалаївська, Ухожанська, Шельпахівська, Ягубецька.

Сільради Кузьмино-Гребельська, Осітнянська, Синицька входили до *Ладизжинського району*.

Членів сільрад обирали кожних 5 років з числа сільських активістів: членів партії, комсомолу і, так званих, безпартійних

більшовиків. Очевидно, існували певні квоти на представництво в радах: більшість від трудового селянства і невелика частина від сільської інтелігенції.

Структура сільрад була приблизно однаковою: голова сільради, заступник(и), секретар, бухгалтер, голова ревізійної комісії. Кількість депутатів залежала від кількості жителів того чи іншого села. У складі сільрад створювалися секції (9-11): фінансова (адміністративно-фінансова), рільнича, тваринницька, заготівельна, культосвітня, оборонна, секція революційної законності і правопорядку, секція охорони здоров'я та інші.

Робота сільрад полягала у вирішенні всіх поточних справ, які належали до їх компетенції, виконання всіх указів органів держави, постанов партійних органів і райвиконкому.

Зокрема, 20 квітня 1939 року в клубі залізничників відбулася нарада керівників сільських рад, які взяли на себе зобов'язання проводити в життя Сталінську Конституцію;

- проводити політико-роз'яснювальну роботу серед населення, націлювати його на виконання виробничо-господарських завдань, встановлених перед ними партією і урядом;

- забезпечити плановість роботи сільрад і їх секцій; до 15 червня провести перевірку виконання наказу виборців і домогтися повної реалізації;

- зміцнювати обороноздатність країни, розгортати оборонно-масову роботу по селах району, щоб перетворити кожне село, кожен колгосп у неприступну фортецю оборони;

- до першого травня обладнати всі будинки колгоспників, вулиці, колбуди, провести озеленення вулиць, упорядкувати дороги, навести санітарний порядок в установах села;

- до 1940 року повністю ліквідувати неписьменність і перетворити район у район суцільної письменності;

- працювати над організаційно-господарським зміцненням колгоспів і добитися в цьому році по 25 ц зернових, по 200 ц цукрових буряків з гектара, збільшити поголів'я худоби на 15 %; неухильно проводити в життя Сталінський статут с.г. артілі, підвищити політичну і виробничу активність колгоспників;

– ретельно підготуватися до збиральної кампанії та провести її без втрат, організувати рішучу боротьбу з шкідниками цукрових буряків і зернових культур;

– ще вище підняти революційну пильність і до кінця викоринити всіх троцькістів, агентів фашизму, троцькістсько-бухарінських та буржуазно-націоналістичних шкідників;

– боротися за повну побудову безкласового суспільства та побудову комунізму в нашій країні [85].

Однією з форм роботи була реалізація наказів виборців. Їх давали новообраним депутатам сільських і селищної ради.

Вже 12 вересня інструктор Христинівського райвиконкому Довгань у місцевій газеті «Колгоспник Христинівки» повідомив про наближення виборів у обласну, районну, селищну і сільські ради народних депутатів і закликав раніше обраних депутатів прозвітуватися перед своїми виборцями про пророблену роботу за попередніх п'ять років [67].

Після оголошення про початок виборчої кампанії, по селах району пройшли збори населення з своєрідним підведенням підсумків роботи за минулі 5 років від попередніх виборів. Відповідно, у районній газеті появилися статті про результати цих зборів: «Про що звітує івангородська сільрада», «Можна і треба працювати краще», «Наказу виборців не виконано», «Виправити хиби, усунути недоліки», «Не всі агітатори працюють як слід» та ін. Як видно із заголовків, знову ж та сама тенденція: побільше критики, щоб підбадьорити депутатів (діючих і майбутніх) до ще більших звершень.

Головне питання, яке розглядалося на загальних зборах, це виконання наказів виборців. А вони чітко виписувалися на папері. Наприклад, виборці с. Івангород поставили перед депутатами такі завдання: домогтися відкриття в селі середньої школи (виконано), ветамбулаторії, родильного будинку, електрифікувати село, телефонувати колгоспи, в кожному колгоспі збудувати бані, зробити деревонасадження, добитися, щоб у колгоспах були ставки з рибою, ліквідувати безкорівність у колгоспників. Проте із 17 пунктів наказу виконано лише 6. У селі є середня школа, родильний будинок, ветамбулаторія, упорядковано шляхи. Сільрада мала 19 секцій, але не всі вони

працювали як слід, зокрема, торгово-заготівельна (голова Матенчук), тваринницька (голова Нижник).

Правда, напередодні виборів до місцевої ради сільрада почала працювати краще. 28 агітаторів роз'яснюють положення про вибори, ознайомлюють колгоспників з рішеннями 4-ї сесії Верхової Ради СРСР, з міжнародним становищем. І тут же ставилося завдання: Сільрада повинна більше допомагати колгоспам у виконанні їх виробничих завдань, у першу чергу, у справі організації копання і вивозки буряків, в готуванні до зимівлі тварин [313].

Газета хвалила роботу Пеньожківської сільради. Вже сама назва статті – «Виконано 69 пунктів наказу виборців» вселяє оптимізм і гордість за роботу депутатів сільської ради. У ній сказано, що село за п'ять років стало заможнішим, культурнішим.

В селі побудовано колбуд, проведено телефон. В семирічній школі навчаються 100 дітей. Працює родильний будинок, який тільки в цьому році обслужив 40 жінок. 6 разів на місяць в селі демонструються кінофільми, колгоспники одержують багато газет і журналів.

В колгоспі збудовано зерносховище, майстерню, корівник, будують новий свинарник. Річний план розвитку великої рогатої худоби колгосп виконав повністю, а щодо свиней, то навіть і перевиконав.

Велику увагу приділяють тут допоміжним галузям господарства: бджільництву, рибоводству, птахівництву. В колгоспі є два ставки, посаджено 5 га фруктового садка.

У 1934 році лише 60% селян мали худобу, а тепер тут повністю ліквідовано безкоровність.

Виконується завдання – висувати більше жінок на керівну роботу.

Сільрада провела 97 засідань і пленумів, 6 разів звітувала перед виборцями. Непогано працювали секції фінансова, рільнича, тваринницька і секція революційної законності.

Зараз сільрада під керівництвом голови т. Панасюка готується до виборів років [34].

Критики зазнала робота шукайводської сільради. Вона мала такий наказ: збудувати новий клуб, відкрити медичний пункт, відкрити родильний будинок, ліквідувати неписьменність на селі,

ліквідувати безкорівність серед селян. Сільрада має 9 секцій, але добре працювала шляхова секція, яка відремонтувала всі дороги і мости, тваринницька секція домоглася того, що зросла кількість колгоспників, у яких є корова і свині, а інші секції працювали незадовільно. Крім того половина членів цих секцій вибула зі складу сільради, але не була ніким замінена [200].

Карикатура на незадовільну роботу сільради с. Притика

У деяких сільрадах про накази виборців забули і взагалі під час перевірки не могли їх знайти. Це, зокрема, зазначено у статті Ф. Коляди «Є можливість працювати набагато краще»: Голова сільради с. Притика т. Дорошенко і секретар т. Чорнобилук довго шукали в своїх справах наказ виборців, але так і не знайшли...

— І де він подівся? — питали вони один одного...

Зрештою взяли протокол засідання сільради за 1937 рік. А накази там були наступні: ліквідувати безкорівність серед колгоспників, розвести хорошу рибу в колгоспному ставку, устаткувати хату-лабораторію, збудувати в колгоспі вівчарню, короварню, кузню, баню, посадити 8 га фруктових дерев. Говорилося в наказі про охоплення всіх дітей школою, про ліквідацію неписьменності, про духовий оркестр...

У цілому більшість членів сільради працювали сумлінно. Якщо у 1934 році тільки в 51 господарстві колгоспників були корови, то у 1939 – 135 господарств. Колгосп має 100 коней (а було 60). Збільшилась кількість колгоспних свиней. Збудовано в колгоспі короварню, вівчарню, кузню, сховище для реманенту. Засаджено 5 га фруктового садка і 7 га лісового дерева в яру за селом. На колгоспній пасіці вже є 70 вуликів (а було 12). Непогано працювали фінансова секція (голова т. Шановський), заготівельна (голова т. Панський), тваринницька (голова т. Чорнобилюк) та ін. Проте інші секції могли б працювати набагато краще.

Останнього часу в селі занедбана культосвітня робота, колбуд засипаний зерном, не працюють гуртки художньої самодіяльності. Недостатньо розгорнута в селі оборонна робота [142].

Подібна ситуація з текстом наказу виборців виявилася і в с. Христинівці, коли інструктор РВК т. Дядюк і секретар сільради т. Олійник так і не знайшли наказу.

В додатку до наказу були такі завдання: збудувати в селі дві бані, відкрити родильний будинок, в кожному колгоспі збудувати будинки колективіста, відкрити дитячі ясла, парикмахерські, чоботарські і швейні майстерні, збудувати турбінного млина і багато чого іншого.

Проте сільрада мало що зробила, не допомагала і колгоспам. Дитячі ясла працюють незадовільно, хата-лабораторія існує лише на папері, не скрізь проведено деревонасадження, нема родильного будинку, медпункту, млина, бань; не впорядковані сільські шляхи. Не турбувалася сільрада про стан школи, колбуду, в якому і так не ведеться ніякої роботи.

У цілому сільрада працювала погано. Голова сільради т. Аценюк міг би більше зробити для благоустрою села і в організації культурно-масової роботи, і в готуванні до виборів у місцеву раду. Виборці повинні вибрати більш працездатних депутатів [138].

Подібною була оцінка роботи сільрад інших сіл району [155].

Отже, райвиконком і сільські ради вирішували всі господарські питання, і керували всіма сторонами життя. Але під чуйним керівництвом партійних органів.

1.3. Діяльність райкому комсомолу та інших громадських організацій

Бойовим резервом і активним помічником партії завжди вважався комсомол, який мав завдання втілювати в життя рішення партійних органів і вищестоящого комсомольського керівництва.

Об'єктом роботи комсомолу було спілкова і доспілкова молодь, піонерська організація.

Комсомольська організація району складалася з райкому комсомолу і первинних організацій в різних населених пунктах, виробничих підрозділах і установах.

Райком комсомолу складався з наступних відділів: кадрів, оргінструкторського, відділу агітації і пропаганди, піонерського.

Секретарями РК ЛКСМУ були Євтухов, Дяченко, потім першим секретарем був обраний Лещенко; зав. оргінструкторським відділом – т. Рога, завідувач відділом агітації і пропаганди т. Мазурик, яких після призову в ряди Червоної Армії замінили, відповідно, т.т. Шапошніков, Бабійчук, Шаповалова; піонерський відділ очолював т. Поліщук.

Іноді при відділах створювалися комітети за напрямками діяльності. Для розгляду важливих справ діяли *пленум* і *бюро* райкому комсомолу, склад яких періодично мінявся.

Завданнями комсомольської організації району було втілення в життя рішень комуністичної партії, участь в господарській, політмасовій і культурній роботі, формування в молоді комуністичного світогляду, виховання її в дусі відданості ідеям партії і «великого Сталіна», готовності до боротьби з ворогами народу тощо.

Формами роботи райкому комсомолу були:

- робота пленуму,
- районні комсомольські збори,
- районні збори активу,
- комсомольські збори у селах і виробничих підрозділах,
- наради агітаторів,
- проведення політднів,
- організація політнавчання,
- участь у виборах до рад (місцевих, ВР УРСР і СРСР),
- боротьба за ріст комсомольських рядів,

– підбір і розстановка кадрів у первинних організаціях,
Участь в організації державних свят тощо.

Свої функції і завдання райком комсомолу реалізовував через первинні організації, які були створені у всіх без винятку виробничих підрозділах і через їх керівників.

10 січня 1939 року розпочала свою роботу XVI конференція комсомолу району, яка підсумувала діяльність бюро та пленуму РК ЛКСМУ і в цілому роботу всієї комсомольської організації.

За кращими партійними зразками, делегати конференції обрали «до почесної президії Політбюро ЦК ВКП(б) і Політбюро ЦК КП(б)У. На почесного голову конференції обрано великого вождя народів товариша Сталіна.

Далі конференція ухвалила рішення надіслати привітальні телеграми рідному, любимому товаришеві Сталіну та його бойовому соратнику, стійкому керівникові більшовиків України товаришеві Хрущову...».

Після доповіді про роботу РК ЛКСМУ на звітний період почалися дебати. У дебатах виступило 35 осіб. Промовці відзначили, що робота пленуму та бюро РК ЛКСМУ була незадовільна, і це в першу чергу тому, що в самому апараті райкому комсомолу було багато неподобств. Замість керівництва низовими організаціями, працівники РК ЛКСМУ підіймали шумиху, нікому не потрібні склоки, зводили особисті рахунки між собою.

Конференція обрала пленум райкому ЛКСМУ в складі 31 чоловіка. Серед яких Бабійчук Р.В., Лещенко М.А., Євтухов І.Х., Воєвудський І.М., Крилов М.М., Шевченко Я.К., Слюсаренко Л.А., Павлишин В.Н., Бабійчук С.В., Маслянка Ф.М., Клапоус К.С., Береговий А.Г, Рога І.П. та інші.

До ревізійної комісії товариші: Пісковий Б.М, Конюх А.В., Ясинецька Є.П. та ін.

На обласну конференцію були рекомендовані товариші: Лещенко М.А., Крилов М.М., Бабійчук Р.В.

У ряді статей районна газета «Колгоспник Христинівщини» зазначала, що за звітний період з 1937 по 1939 р. зросли і зміцніли ряди комсомолу, зросла ідейно-політична озброєність комсомольців. За цей період було створено 16 нових комсомольських організацій, чимало прийнято передової молоді

в ряди комсомолу. Комсомольська організація колгоспу імені Шевченка с. Сичівки тільки в 1938 році прийняла до комсомолу 40 чоловік кращої молоді колгоспу. В цій організації непогано поставлена середньоспілкова робота. Комсомольці беруть активну участь в політмасовій, культурній і господарській роботі. Велику активність проявила комсомольська організація під час виборів до Верховних рад СРСР і УРСР. Добре працювали комсомольці організації селекстанції, депо, с. Ліщинки, Углуватої і інші.

Комсомольці займали провідні ролі на виробництві в підприємствах і в сільському господарстві. Багато комсомольців-стахановців були в депо, селекстанції.

Чимало комсомольців було висунуто на керівну роботу. Так, комсомолець Магдичанський висунутий на посаду голови колгоспу в с. Голяківці, комсомолець Лемішко висунутий на посаду заст. голови РВК, комсомолець Добродія – на посаду голови колгоспу ім. Ворошилова с. Шукайводи, комсомолець Цимбал – на посаду голови сільрали в с. Орадівці і т. ін. Ці товариші в цілому працюють непогано. 163 кращих активних комсомольців рекомендовано в партію, з них 113 вже прийнято.

Але поряд з цими досягненнями христинівська районна комсомольська організація мала ряд серйозних недоліків. В цьому в першу чергу було винне бюро райкому комсомолу, яке в своїй роботі допустило чимало хиб. Секретарі РК ЛКСМУ т.к. Євтухов, Дяченко огульно підходили до окремих комсомольців, виключаючи їх з комсомолу в той час, коли ці комсомольці не заслуговували на таке покарання. Бюро райкому комсомолу, знаючи про те, що комсомольські організації колгоспів ім. 17 партз'їзду і ім. Єжова С. Христинівки, колгоспу «Більшовик» і ім. Будоного с. В. Севастянівки, Козачого Хутора та інші працюють незадовільно, не подало практичної допомоги цим організаціям в налагодженні роботи. Більше того, працівники райкому комсомолу, виїжджаючи в ці організації, займалися гастрольорством і фотографуванням незадовільної роботи цих комсомольських організацій.

Зазначалось, що в комсомольській організації цукрокомбінату довгий час орудували вороги, вони фактично розвалили роботу комсомольської організації. Проте, РК ЛКСМУ

не приділив серйозної уваги цій організації, тому й досі тут робота комсомольської організації стоїть на низькому рівні.

Для РК ЛКСМУ не стало уроком те, що в ряди комсомолу пробиралися чужді, ворожі елементи, як Маринич, Ланевенко, Петришин і інші, які займалися антидержавними справами...

Рішення лютнево-березневого Пленуму ЦК ВКП(б), привітання ЦК ВКП(б) в день ХХ-річчя ВЛКСМ, доповідь т. Жданова на пленумі, присвяченому ювілеєві комсомолу, рішення останніх пленумів ЦК ВЛКСМ спрямували весь комсомол на піднесення революційної пильності, на боротьбу з ворогами народу, на ліквідацію наслідків шкідництва в комсомолі.

Керуючись цими історичними рішенням, розгортаючи широко критику і самокритику, конференція повинна була викрити всі ті хиби й недоліки, які були допущені в роботі районної організації, намітили конкретні заходи щодо корінного поліпшення роботи комсомольських організацій і обрати для керівних комсомольських органів кращих комсомольців, які забезпечили б зміцнення комсомольських організацій і піднесення комсомольської роботи в районі [73].

Тобто в дусі 1939 року районна газета у своїй інформації дала трошки позитиву, а потім розкритикувала роботу райкому комсомолу і комсомольських первинних організацій ряду підприємств і установ (*щоб більше жаху їм завдати і щоб усяк боявся так робити... – П.Г.*).

Протягом 1939 р. активно проводилась агітаційна робота і залучення нових кадрів в ряди комсомолу, традиційним було проведення мітингів та демонстрацій в честь комуністичної партії.

Рішення конференції, як і наступних пленумів РК ЛКСМУ активно обговорювалися на комсомольських зборах у низових ланках. Зокрема, на комсомольських зборах, що відбулися в с. Приптиці, розглянули два питання: про перебудову комсомольської пропаганди та про участь комсомольців у підготовці до весняної сівби. Комсомольці взяли на себе зобов'язання допомогти колгоспові якнайкраще підготуватись до весняної сівби. Збори ухвалили на час весняної сівби утворити комсомольську ланку, яка буде працювати біля сівалки.

26 лютого відбулася районна нарада комсомольського активу, з'їзд обговорював рішення XI з'їзду ЛКСМУ та звернення XI з'їзду до всіх комсомольців України [244].

Комсомольці-колгоспники брали участь у всіх зборах колгоспів і так же, як й інші, брали на себе підвищені зобов'язання. Так, на загальних зборах христинівського колгоспу ім. 17 партз'їзду колгоспники ухвалили включитися в змагання імені XVIII з'їзду ВКП(б) і взяли на себе такі зобов'язання: провести сівбу чистосортним насінням, в найкоротший строк, щоб забезпечити врожай.

Збори зобов'язалися достроково виконати всі податки і обов'язкові поставки державі, піднести продуктивність тваринництва, поширити допоміжні галузі господарства.

Колгоспники взяли на себе зобов'язання зміцнити трудову дисципліну, опанувати військову справу, щоб бути всім готовими до захисту Країни Рад від нападу ворогів [109].

Коли в Москві працював XVIII з'їзд Всесоюзної Комуністичної Партії (більшовиків), комсомольці-колгоспники теж вітали його і брали зобов'язання втілювати його рішення в життя.

В колбуді с. Сичівки відбулися збори активу комсомольських організацій колгоспів ім. Шевченка, ім. Шмідта і школи. На зборах обговорювали рішення VIII пленуму ЦК ВЛКСМ «Про роботу організацій ВЛКСМ у зв'язку з рішеннями XVIII з'їзду ВКП(б)». Комсомольська організація колгоспу ім. Шмідта розставила свої сили на відповідальні ділянки роботи.

Збори ухвалили широко популяризувати рішення VIII пленуму ВЛКСМ серед комсомольців і відповідно до цих рішень перебудувати роботу комсомольських організацій села [12].

Колгоспники с. Заячківки, з великим захопленням прочитали і обговорили звернення колгоспників с. Ліщинівки. Ознайомившись з постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про Всесоюзну сільськогосподарську виставку» та відповідаючи на заклик колгоспників с. Ліщинівки, ми беремо на себе зобов'язання домогтися в цьому році набагато кращих урожаїв проти минулого року [209].

В комсомольській організації верхнячського колгоспу було 44 члени, з них 18 комсомольців працювали на різних роботах в

колгоспі. Це товариші Харченко, Крук, Макарчук, Паламарчук, Ганя Любченко, трактористи Овчарук, Лівий та інші. Вони старанно виконують свої обов'язки, борються за високі сталінські врожаї [24].

Як правило, комсомольці займалися суто виробничими справами (що було у ті часи поширеним явищем). Наприклад, комсомольці с. Шельпахівка обговорили постанову ЦК КП(б) «Про підготовку до весняної сівби 1939 року». Виступаючі комсомольці брали на себе зобов'язання виконувати і перевиконувати норми виробітку, боротися з прогульниками, рвачами, дезорганізаторами колгоспного виробництва.

Збори ухвалили утворити дві комсомольські ланки, які працюватимуть в дві зміни по очистці насіння. Ці ланки закінчили очистку насіння достроково. Особливо успішно працювала ланка Марії Скоробагач, яка замість чистити за зміну 18 ц, очищала по 25 ц зерна [286].

Комсомольські активісти крім особистої участі у виробничих процесах проводили свою роботу у складі агітколективів безпосередньо на полях. Бойове й почесне завдання комуністів, комсомольців і всіх агітаторів району на основі політмасової роботи розгорнути стахановські методи праці і соціалістичне змагання, мобілізувати увагу колгоспників і колгоспниць на вчасне і доброякісне проведення весняної сівби і виконання всіх наступних сільськогосподарських робіт [341].

Боротьбою з бур'янами переймалася і комсомольська організація району.

Постанову РНК УРСР і ЦК КП(б)У про організацію прополювання озимих і ярих культур прочитано було і обговорено в с. Шукайводі 11 травня. Колгоспники зрозуміли, що бур'яни і шкідники – люті вороги сільського господарства, і з ними треба рішуче боротися.

На виробничій нараді в ягубецькому радгоспі, де були присутні всі бригадири і ланкові, прочитали й обговорили постанову Раднаркому УРСР і ЦК КП(б)У «Про проведення прополки посівів озимих, ярих культур і боротьби з бур'янами в колгоспах і радгоспах УРСР». Учасники наради зобов'язалися організувати так роботу, щоб за 6-7 днів закінчити прополку [215].

Райком комсомолу активно відгукувався на заклики партії і старався їх втілювати в життя. Так, 21 травня 1939 року в райкомі комсомолу відбулася нарада секретарів колгоспних первинних комсомольських організацій. Нарада обговорила питання про стан підготовки дівчат-трактористок і про хід рейду-перевірки готовності колгоспів до збиральної кампанії.

Нарада відмітила, що не всі комсомольські організації приступили до підготовки дівчат-трактористок без відриву від виробництва. Краще справа стоїть в с. Притиці, де підготовляють 15 дівчат-трактористок, які систематично вивчають трактор. Непогано йде підготовка дівчат-трактористок у колгоспі ім. XVII партз'їзду села Христинівки, в колгоспі імені Шевченка с. Сичівки. Нарада зобов'язала секретарів комсомольських організацій підготувати по району до листопада місяця 120 дівчат-трактористок [68].

Відкриті партійно-комсомольські збори с. Верхнячки обговорювали матеріали травневого Пленуму ЦК ВКП(б).

Виступаючі на зборах товариші вітали партію, уряд і товариша Сталіна за повсякденне піклування про колгоспи і колгоспників.

Тов. І. Титюченко заявив, що з часу виходу постанови УК ВКП(б) і РНК СРСР «Про заходи охорони громадських земель колгоспів від розбазарювання» помітне зміцнення трудової дисципліни. Перші наслідки виконання цієї важливої постанови вже відчуваються. В нашому колгоспі почався кращий вихід на роботу, збільшується кількість нароблених колгоспниками трудоднів. Т. Т. Кульбіцький, Пальмарчук і інші в своїх виступах відмітили незадовільний стан готування до збиральної. Ще не всі жатки, вози, молотарки відремонтовані. Слабо проводяться політмасова робота, дуже рідко випускаються стінні і польові газети.

Збори виділили і прикріпили до кожної бригади комуністів і комсомольців, редакторів польових газет та зобов'язали члена партії голову колгоспу тов. Жовноватюка закінчити до 15 червня ремонт с. г. знаряддя.

Партійно-комсомольські збори разом з колгоспниками колгоспу імені Сталіна вітали постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР і зобов'язали боротися за повне їх виконання [112].

Кандидатська група і комсомольська організація с. Ліщинівка розгорнули політмасову роботу на збиральній компанії. Щодня агітатори роз'яснюють колгоспникам і колгоспницям рішення травневого Пленуму. Проводять агітатори бесіди і про таке питання важливого державного значення, як переселення колгоспників у багатоземельні райони СРСР. Читають агітатори статті з газет про життя Радянського Союзу і про міжнародний стан.

Всі комуністи, комсомольці-активісти і передові люди села беруть участь політично-громадській роботі. За час збиральної кандидатська група провела 5 нарад з агітаторами. Старший агітатор, секретар комсомольської організації тов. Барило добре організував агітаційну роботу.

Внаслідок умілого поєднання політмасової і господарської роботи колгосп ім. Леніна успішно проводять збирання багатого врожаю. Виробниче піднесення колгоспників і колгоспниць почувається на кожній ділянці роботи. Швидкими темпами колгосп здає добірне зерно державі в рахунок хлібоздачі і натуроплати МТС [344].

Цікавим є допис у місцевій газеті «Колгоспник Христинівщини» «Комсомольсько-молоднеча молотильна бригада». В Ліщинівському колгоспі організована комсомольсько-молоднеча бригада для обслуговування молотарки. О 6 годині ранку – всі на току. З бадьорими піснями беруться дівчата до роботи. В обідню перерву маємо культурний відпочинок: агітатор т. Маришак читає свіжі газети, після читання – грає патефон. О 9 годині вечора (*це через 17!!!! год. праці – П.Г.*) кінчаємо роботу.

Підрахунки показують, що наша молотарка при нормі 12 т намолочує від 15 до 20 т за день. Ми змагаємося з другою молотильною бригадою, в якій працюють старі колгоспники. І підпис: комсомолки Г. Ляховецька і Г. Прус» [183].

Райком комсомолу залучав комсомольців і до реалізації численних позик.

15 серпня 1939 року працювало бюро райкому комсомолу. Після розгляду питань про прийом у члени комсомолу і видачу рекомендацій комсомольцям, які виступають кандидатами в члени ВКП(б), було прослухано інформацію секретарів

комсомольських організацій про участь комсомольців у реалізації Третьої П'ятирічки.

З інформації секретаря комітету комсомольської організації с. Ботвинівки т. Подолянца було видно, що комсомольці у цьому селі вели провідну роль у організації передплати воєнної позики і збиранні готівки. 4 комсомольці працюють тут уповноваженими на реалізації позики. Всі комсомольці, насамперед, самі передплатили позику на різні суми – від 50 до 100 крб. Комсомольці допомагали уповноваженим в поширенні позики, вели масово-роз'яснювальну роботу серед колгоспників. Наслідком цього в Ботвинівці 180 колгоспників передплатили позики на 7390 карб. і внесли вже готівкою 3.775 карб.

...Розглянувши питання про підготовку до виборів у місцеві Ради, бюро РК ЛКСМУ ухвалило рішення про участь комсомольців у цій важливій політичній роботі. Комсомольські організації повинні виділити агітаторів для роз'яснення Положення про вибори широким масам виборців. Вся підготовка до виборів у Ради робота повинна бути широко висвітлена в районній і стінних газетах.

Бюро РК ЛКСМУ обміркувало також питання про підготовку та проведення Міжнародного юнацького дня [144].

5 жовтня відбулися районні збори комсомольського активу. На зборах було присутні понад 140 чоловік.

З доповіддю про рішення IX Пленуму ЦК ВЛКСМ виступив секретар РК ЛКСМУ т. Лещенко. Доповідач навів ряд прикладів про роботу комсомольських організацій, які правильно зрозуміли свої завдання, проводили в життя рішення партії і уряду.

Промовці в своїх виступах відзначили недоліки в роботі райкому комсомолу, наслідком чого серед комсомольців незадовільно проходять вивчення історії партії, не налагоджено оборонної роботи, погано поставлено й піонерську роботу, бо досі при РК ЛКСМУ нема завідувача піонерським відділом.

В ухваленій резолюції збори комсомольського активу одностайно схвалили рішення IX Пленуму ЦК ВЛКСМ і накреслили конкретні заходи щодо виконання цих рішень.

Пленум обрав до складу бюро РК ЛКСМУ три нових члени: Секретарем РК ЛКСМУ обрано т. Шапошнікова, зав. відділом агітації і пропаганда – т. Бабійчука, зав. оргінструкторським

відділом і відділом кадрів – т. Шаповалова і зав. піонерським відділом – т. Поліщука [157].

У 1939 році комсомол України відзначав двадцятиріччя від дня створення. У Христинівці відбулося урочисте засідання, на якому зазначено внесок організації в справу побудови соціалізму. Зокрема, було підкреслено, що «під керівництвом партії комсомол допомагав громити підлих наймитів кривавого фашизму – троцькістів, бухарінців, буржуазних націоналістів (*мова йде про участь у репресіях 1937–1938 рр. – П.Г.*). ». Комсомол і далі буде підвищувати революційну пильність і вести безпощадну боротьбу з рештками ворогів радянського народу... Ростуть більшовицькі кадри з рядів комсомолу. Лише з січня 1939 року висунуто на керівну радянську, господарську і комсомольську роботу 66 комсомольців. Наш район має велику кількість комсомольців – учителів, агрономів, трактористів і ін.. спеціалістів. Переважна більшість комсомольців веде авангардну роль на виробництві і в оборонній роботі... [181].

Проте райком комсомолу і далі працював неналежним чином.

16 листопада 1939 року відбулося засідання пленуму райкому комсомолу разом з комсомольським активом. Представник обкому комсомолу Фельдман повідомив, що обком відмінив рішення жовтневого пленуму, оскільки новоутворений апарат райкому все ще не приступив до роботи. Секретар РК ЛКСМУ тов. Шапошніков займався лише обладнанням кабінету, а не налагодженням комсомольської роботи. В райкомі безвідповідально ставились до зберігання комсомольських документів. Інші відмічали, що райком комсомолу був відірваний від первинних організацій, внаслідок чого комсомольські організації стояли осторонь від виконання політично-господарських справ району.

Пленум схвалив рішення обкому комсомолу і дообрав до складу бюро райкому. Шаповалова. Виконуючим обов'язки секретаря РК ЛКСМУ пленум обрав Голобородько, затвердив завідуючих відділами: агітації і пропаганди. Ружанського, піонерським – Мостовенко, військово-фізкультурним – Довганя.

Попри бравурні дописи про активну роль комсомолу у житті району і про великі досягнення низових ланок, все ж правда про

реальний стан справ у комсомольському житті краю і про відношення самих комсомольців і їх комсоргів свідчить замітка:

«...В деяких населених пунктах, як от у Великій Севастіянівці на зборах організації комсомолу «більшовик» ставилося питання про налагодження комсомольської роботи. В цій роботі не було зрушень. Культмасова і політвиховна робота була занедбана. Відсутня робота масових гуртків. Не велася робота по залученню молоді до комсомолу. Рідко проводилися комсомольські збори, засідань комітету зовсім не було.

За 1938 р. до комсомолу було прийнято 4 чол. колгоспної молоді. Секретар Д. Походун і його заступник І. Стеценко не виконали своїх обов'язків.

...Ніхто з комсомольців не вчиться, не організоване тут вивчення історії ВКП(б). Комсомольці по 4-5 місяців не сплачують членських внесків.

В селі була утворена партійна організація, яка повинна взятися до керівництва комсомольською організацією. Потрібне також негайне втручання РК ЛКСМУ» [74].

Газета, розписуючи досягнення комсомольців у реалізації позик, з сумом констатує: «... Зовсім інше становище було в с. Пеніжкові. Коли виступав з інформацією секретар комітету комсомольської організації тов. Шклярук, то не було чого слухати. Комсомольці цього села, а їх тут – 45, – зовсім не брали ніякої участі в реалізації позики. Сам Шклярук відмовився від почесного завдання – бути уповноважених по передоплаті позики в селі. В с. Пеніжкові погано організовано надходження готівки на позик; на 15 серпня надійшло тільки 50 карб. Це є наслідок поганої роботи комсомольської організації.

Беручи це до уваги, бюро РК ЛКСМУ ухвалило зняти Шклярука з роботи секретаря комсомольської організації та відняти видану йому рекомендацію для поступлення у військове училище... [144].

Нищівної критики за погану роботу зазнала комсомольська організація колгоспу ім. Ільча с Івангород. Культмасова і політвиховна робота на низькому рівні. Нема поповнення кадрів (організація нараховує лише 7 членів), над вивчення марксизму-ленінізму не працюють. У цьому вина секретаря К.О. К Давигори і його заступника Видая І. [117].

Зазнавала критики і комсомольська організація с. Ліщинівки (секретар С. Барило). В селі багато молоді, але політико-виховної роботи з нею не проводиться. Читок газет, бесід в колбуді не буває. Коли збереться молодь в колбуд, то вечір проходить за одними лише танцями.

При колбуді є організовані гуртки УЧХ, МОПР, безвірницький, Тсоавіахіму, драматичний, співочий і ін., і план-календар їх занять на стіні висить, але це тільки записано на папері. Робота їх не налагоджена... Драмгурток тільки розучує п'єси, а поставити ніяк не збереться. Завідуючий колбудом, він же секретар комсомольського комітету, С. Барило несерйозно ставиться до своїх обов'язків, не залучає до гурткової роботи комсомольців і молодь села [255].

Вже більше трьох місяців не було комсомольських зборів у колгоспі «Більшовик» с. Велика Севастянівка. Ніхто з комсомольців не вчиться, не організоване тут вивчення історії ВКП(б). Комсомольці по 4-5 місяців не сплачують членських внесків. Потрібне негайне втручання РК ЛКСМУ [74].

В комсомольських організаціях сіл Голяківка, Орадівка, Вербовата, Багачівка не дбають про зростання комсомольських рядів за рахунок кращої колгоспної молоді, передових дівчат. Ці організації майже не ростуть [303].

Не всі секретарі комсомольських організацій були прикладом для рядових комсомольців. Наприклад, критики зазнав секретар організації с. Ухожа Микола Марцинюк. По-перше, зовсім не дбав про ріст кадрів. Наприклад, поза спілкою залишаються багато стахановців і ударників колгоспу і серед них ланкова Марія Шарандак, яка зобов'язалася дати у 1939 році 500 ц буряка з гектара, Микола Хворостяний, Василь Бойко та ін. По-друге, сам М. Марцинюк просто усунувся від важливої політичної роботи, яку доручили йому комсомольці.

В політичному і господарському житті колгоспу участі не бере. Під час гарячої боротьби з шкідниками буряка т. Марцинюк не мобілізував комсомольців і позаспілкову молодь на боротьбу з шкідниками і сам на полі не бував.

Т. Марцинюк працював завколбудом, і з цією роботою не справлявся. 30 квітня, в день підготовки до святкування великого свята трудящих Першого травня, покинув колбуд і, нікого не

спитавши, пішов на роботу обліковця тракторної бригади... [339].

Хоча були і кращі зразки роботи. Газета «Колгоспник Христинівщини» писала про зразкову роботу комсомольської організації колгоспу ім. Сталіна с. Верхнячки (секретар Ф. Слісарчук): «... весело й радісно проходять зимові вечори в колгоспному колбуді. Клуб завжди відкритий. В ньому є шашки, доміно, газети. Добре налагодив свою роботу драматичний гурток. Цими днями підготовлено і поставлено п'єсу «Москаль Чарівник». Молодь і колгоспники з задоволенням відвідують клуб.

Комсомолец Ф. Слісарчук старанно виконує своє комсомольське доручення. Він вечорами в клубі читає газети, художню літературу. Зараз він ознайомлює молодь і колгоспників з творами Т. Шевченка [53].

В с. Росішках комсомольська організація висунула ланкову молоду комсомолку В. Блащук на посаду завідуючої колбудом. Вона цю роботу полюбила і могла б з нею цілком справлятися, коли б допомагали їй місцеві організації та комсомольський комітет. В селі є багато вчителів, але в клубі з них, крім Мойсеевої, рідко кого побачиш [303].

Добре організовано роботу піонерських ланок у чайківському дитячому будинку. Піонери вивчають біографії керівників партії, уряду. Часто бувають у нас ігри в волейбол. В нашій ланці випускається стінгазета «Ленінець». Ланка наша працює за планом. Піонери читають газети, цікаві оповідання [358].

Погано поставлена робота серед піонерів при талалаївській школі. Зимову перерву учні провели неорганізовано. Старший піонервожатий І. Довгополюк плану піонерської роботи не має. Піонерський клуб завжди стоїть на замку. Його не опалюють. Патефон і радіо, що є в школі, для учнів не використовують.

Піонервідділу РК ЛКСМУ треба зайнятися роботою нашої піонерорганізації [351].

Таким чином, комсомольська організація району реалізовувала завдання втілювати в життя рішення партійних органів і вищестоящого комсомольського керівництва. Об'єктом роботи комсомолу було спілкова і доспілкова молодь, піонерська організація.

1.4. Районні державні і громадські організації та установи

Крім райкому партії і райвиконкому різними сторонами життя району керували інші організації і установи. Одні з них були державними і підпорядковувалися вищестоящим органам, інші були громадськими і підпорядковувалися райкому партії.

Державними були правоохоронні органи: міліція, райвідділ НКВС, суд, прокуратура; громадськими – Тсоавіахім, райком профспілок, райземвідділ, Спілка воєвничих безбожників та ін.

Правоохоронні органи.

Діяльність міліції, райвідділу НКВС на сторінках газети «Колгоспник Христинівщини» не відображалася. Відомі лише прізвища їх керівників. Начальником залізничної міліції був О.П. Сахаров.

О.П. Сахаров – начальник залізничної міліції

Міліція мала свою структуру, свої відділи: кримінальний, адміністративних правопорушень, громадського порядку, боротьби з розкраданням соціалістичної власності та ін.

Оскільки якихось серйозних порушень закону не було, тому про це немає інформації в газеті.

Ще менше інформації про діяльність райвідділу НКВС, оскільки пік репресій проти населення вже пройшов. Відомо лише, що його очолював Назар Федорович Зінченко і що його обрали депутатом районної Ради депутатів трудящих.

Дуже мало у газеті матеріалів про діяльність Христинівського народного суду і прокуратури, як і про самі проступки чи злочини окремих жителів Христинівщини.

На селах правопорядок підтримувався завдяки діяльності секції революційної законності сільрад і сільських судів. Деякі статті розкривають їх роботу і характер правопорушень.

Христинівський народний суд, який очолював т. Костенко, розглядав складні і значущі адміністративні справи. Наприклад, було розглянуто справу колишнього завідувача Івангородського дитячого будинку А. Скляра. Одержуючи для дітей крупу, муку, м'ясо, олію, городину тощо, він годував дітей щодня тільки пісним кулішем і чаєм. Невідомо також куди ділися 280 кг краму, виданого йому для дітей.

В кінці 1938 року Скляр заколов вигодуваного в дитбудинку великого кабана і діти теж не бачили ні м'яса, ні сала.

В приміщенні дитячого будинку – бруд, антисанітарія, але ніхто на це не звертав уваги. Нарешті Скляр додумався до того, що влаштувався ночувати на роботі, вибравши собі дівчину серед неповнолітніх вихованок і здійснював насильство над підлітками. Це закінчилося тим, що він по звірячому згвалтував 4 непокірних дівчат.

За вчинені злочини суд засудив Скляра до 8 років позбавлення волі [168].

Також було розглянуто справу громадянина с. Талалаївки Ларіона Таранюка, який злісно ухилявся протягом декількох років від сплати податків державі. Нарсуд засудив Таранюка на 3 роки позбавлення волі та до позбавлення виборчих прав на 3 роки після відбуття покарання [178].

Дрібніші справи розглядали *сільські суди*. Правда, районна газета критикує їх за слабку роботу. Зокрема погано працював сільський суд с. М. Іванівка (голова – І. Корнійчук). Ланкова О.Щерба і колгоспниця Л. Носатюк скаржилися на те, що на їх ділянках було багато пошкоджених буряків худобою, були випадки розволікання буряків Але на це ніхто не звертав уваги.

Учні побили шибки в колбуді, нарobili інших пошкоджень, проте акти про ці вчинки залишаються в сільсуді без розгляду [317].

Погано працював сільсуд с. Вербоватої (голова т. Лизун). У нього по 2-3 місяці лежать без розгляду заяви. А справи є і досить серйозні – крадіжка картоплі, розкрадання соломи, порубка дерев [133].

Очевидно, в інших селах сільські суди працювали справно, тому про них районна газета не згадує.

До правоохоронних органів належала і *районна прокуратура*, яку очолював т. Гребенніков. Прокурором Христинівського відділку залізниці був т. Величко.

Прокуратура стежила за дотриманням у районі соціалістичної законності у діяльності установ і організацій, громадян, виступала обвинувачувачем під час розгляду кримінальних справ у районному суді. Це була така важлива інстанція, куди могли всі звертатися зі скаргами. Районна газета вмістила декілька статей на цю тему.

Наприклад, до уваги райпрокуратури пропонувалися наслідки роботи ревізійних комісій колгоспів за 1938 рік. Було виявлено розкрадання рахівниками, касирами окремих колгоспів (від 260 до 1673 крб.). Але не скрізь реагують на виявлені порушення. Так у с. Талалаївка ревізійна комісія виявила нестачу матеріалів на суму 166 карб. За комірником Качаном і 229 карб, – за рахівником Безв'язним. Справа про це факт передана в районну прокуратуру [175].

Інколи у прокуратуру зверталася районна газета з інформацією з дописів. Наприклад, про роботу керівництва райспоживспілки, яке не реагувало на звернення газети. З Верхнячки надійшов допис про те, що за колишнім керівником споживчого товариства А. Омелюком лічиться розтрата в сумі 4300 карб. Райспоживспілка розглянула звернення газети, але не відреагувала. Хоча там наводилися факти спекуляції, пияцтва, самопостачання, різні зловживання кооператорів.

Потім був ще один допис, у якому було вказано на наявність у Верхнячці цілого кубла розтратників (Я. Лизуна, М. Винарського, Г. Загарія, А. Демченка, які в цілому розтратили понад 5 тис. карб. Нове керівництво споживчого товариства (голова Срулик), нова ревізійна комісія (голова Гребенюк) ніяких заходів не вживають. Отже цим питанням повинна зайнятися прокуратура району [289].

Газета також помістила статтю райпрокурора Гребеннікова «Сталінський статут с.г. артілі – непорушний закон», у якій вмістив результати перевірки реалізації Статуту і постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 19 квітня 1938 року. Було з'ясовано, що окремі керівники сільрад і колгоспів району не приділяють уваги проведенню в життя Сталінського статуту с.г. артілі, проявляють бездушне ставлення до колгоспників. Наведено деякі факти. Наприклад, в колгоспі с. Вікторівка оштрафовано на 15 карб. колгоспника К.Т. Кравчука за порушення труддисципліни, а колгоспницю Г.Ф. Паламарчук на 20 карб. За те, що без дозволу взяла габлі. В колгоспі ім. Будьонного с. В. Севаст'янівка бригадира Є Давигору оштрафовано на 250 карб. За недостачу 250 кг кавунів та ін. Ці штрафи є незаконними, бо їх може накладати лише сільсуд. Тому прокуратура оскаржила рішення про штрафи і вони відмінені рішенням президії райвиконкому. Районний прокурор звернувся з закликом більш ретельно дотримуватися соціалістичної законності [50].

Ще одним державним органом був *районний військкомісаріат*, який очолював С.А. Мельник.

Військкомісаріат відповідав за підготовку призовників і призов у Червону Армію, Флот і НКВС. На сторінках газети у вигляді репортажів показували дні роботи призовних комісій і самого процесу відправки на службу жителів Христинівщини. Підкреслювалося, що це було свято не лише для самих майбутніх воїнів і їх родин, а й для населених пунктів, звідки вони родом. Підкреслювалося, що воєнкомат враховував побажання самих призовників, які хотіли служити у тих чи інших родах військ і самі хлопці висловлювали своє задоволення своїм товаришам. А потім, вже під час проходження служби, газета вміщала статті-листи з Червоної Армії, в яких воїни-христинівчани розповідали про свою службу і зверталися до земляків з різними патріотичними гаслами і закликами. У цьому ритуальному листуванні також була робота воєнкомату.

Очевидно, воєнному комісаріату відводилася велика роль в організації оборонно-масової роботи в районі. Спільно з партійними, комсомольськими комітетами, військовими секціями сільських рад, низовими ланками Тсоавіахіму проводили роботу з

робітниками, колгоспниками, службовцями, призовниками і допризовною молоддю.

Райвоєнком Мельник Семен Андрійович

Напевно, у районі була військова частина. Правда, на сторінках районної газети про неї не згадувалося.

Державними органами були *Філія державного банку*, яку очолював т. Серебряков, *районна ощадна каса* з її філіалами по селах, райфінвідділ, райстрахінспекція.

Районний земельний відділ очолював т. Ліснічук, зав *інкубаторною станцією* завідував т. Коренюк, *райспоживспількою* керував О. Проценко. А ще була *промартіль* (ремонт і виготовлення одягу, взуття, побутових приладів).

Райком профспілки очолював Гусятинський.

Були і громадські організації: *Тсоавіахім* (керівник Т. Пронін), діяла *райрада Спілки Войовничих безбожників*, яку очолював Ю. Купченко, *МОПР* (Міжнародна організація допомоги революціонерам), про діяльність якої в газеті є пару згадок. Вона мала у районі 25 низових ланок.

В районі діяли дві *МТС*: Христинівська (директор І. Сивак) і Сичівська (Ф. Євтушенко), дві *МТМ* та інші установи і організації.

Євтушенко Федір Тимофійович – директор синівської МТС

Таким чином, численні державні громадські організації і установи керували під керівництвом парткому всіма справами у районі.

РОЗДІЛ 2 РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ПРОМИСЛОВОСТІ РАЙОНУ У 1939 РОЦІ

2.1. Розвиток рільництва

У 1939 році трудівники Христинівщини боролися за реалізацію планів Третьої п'ятирічки (1938–1942 рр.), які передбачали прискорення темпів розвитку сільськогосподарського виробництва. Планувалося збільшення продукції сільського господарства в порівнянні з 1937 р. на 52%, врожайності зернових культур – на 27 %, поголів'я коней – на 35%, великої рогатої худоби – на 40% [136]. Велике значення надавалося зростанню технічної оснащеності. Для забезпечення населення великих міст і промислових центрів сільськогосподарськими продуктами передбачалося створити навколо них овочеві і тваринницькі бази.

Основними галузями сільськогосподарського виробництва є рільництво і тваринництво. Розвиток рільництва 1939 року можна прослідкувати на прикладі колгоспів Христинівщини.

У 1939 році у Христинівському районі працювали 44 колгоспи:

Орадівка – ім. Петровського,
Вербівка – ім. Фрунзе,
М. Севаст. – «Червона перемога»,
Заячківка – ім. Кірова,
Ліщинівка – ім. Леніна,
М. Севаст'янівка – ім. Кірова,
Чайківка – ім. 9 січня,
Укожа – ім. Чапаєва,
Ягубець – ім. 1-го травня,
Вікторівка – ім. 8 березня,
Ботвинівка – ім. Ворошилова,
В. Севаст'янівка – ім. Будьонного,
Голяківка – ім. Молотова,
Свинарки – ім. газети «Правда»,
Христинівка – ім. Калініна,
Шельнахівка ім. Сталіна,
Ягубець – «Борці Жовтня»,

Сичівка – ім. Шевченка,
Орадівка – ім. Сталіна,
Пеньожково – ім. Кагановича,
Сичівка ім. Шмідта,
Мала Іванівка – ім. Сталіна,
В. Севастянівка – «Ленінський шлях»,
Притика – ім. Шевченка,
Богачівка – ім. Ворошилова,
Богачівка – ім. Ворошилова,
Христинівка – ім.ж 18 партз'їзду,
М. Севастянівка – «Червоний прапор»,
Росішки – ім. Комінтерну,
Босівка – ім. Свердлова,
Угловата – ім. Дімітрова,
Христинівка – ім. 17 партз'їзду,
Шукайвода – «Паризька Комуна»,
Верхнячка – ім. Сталіна,
Вербовата – «Більшовик»,
Талалаївка – «Червона зірка»,
Шукайвода – ім. Ворошилова,
Шукайвода – «Нове життя»,
В. Севастянівка – ім. РСЧА,
Івангород – «За заможне життя»,
В. Севастянівка – «Спільна праця»,
В. Севастянівка – «Нове життя»,
В. Севастянівка – «Більшовик»,
Івангород – ім. Куйбишева,
Івангород – ім. Ільїча.

Для початку розглянемо, які сільськогосподарські культури вирощували в колгоспах, як їх удобрювали, як боролися зі шкідниками.

2.1.1. Сільськогосподарські культури.

Незважаючи на зменшення площ під посіви зернових культур (у результаті розширення посівів багаторічних трав і збільшення площ під технічні культури і картоплю), їх валовий збір в республіці зріс з 22,8 млн. т. у 1937 р. до 26,4 млн. т. в 1940 р. Збільшилося виробництво цукрових буряків, соняшнику, льону та конопель, ефіроолійних культур.

Колгоспникам потрібно було виконати лозунг Сталіна – давати країні щороку 7 – 8 мільярдів хліба. Про це говорилося в постанові Пленуму ЦК КП б) У «Про підготовку до весняної сівби 1939 р.» Ця постанова було спрямована на те щоб мобілізувати всіх робітників МТС, працівників земельних органів, колгоспників і колгоспниць якнайкраще готуватись до сівби.

Колгоспи Христинівщини взяли на себе зобов'язання – добитися в 1939 році врожаю зернових не менше 20 цит., а буряків 300 цит. з гектара [145].

Вирощування сільськогосподарських культур здійснювалося таким чином. Спочатку мали місце підготовка насіння ярих культур, заготівля органічних добрив, підготовка техніки і реманенту. Потім була підготовка ґрунту (культивування і боронування). Сіяли ячмінь, пшеницю, просо, гречку, овес, сочевицю, горох, вику і цукрові буряки. Для годування тварин – мішанку (суміш трав) і конюшину.

Після посіву треба було готуватися й починати боротьбу зі шкідниками. Колгоспники повинні були виходити на збирання шкідника довгоносика, який нищить цукрові буряки.

Після того, як врожай дозріє і буде готовим, треба проводили підготовку до жнив. Готували жатки, снопов'язалки, машини, трактори, комбайни. Проводився ремонт техніки. Правління колгоспу повинно було подбати про запасні частини до техніки. Поля із зерновими культурами треба було прополоти від бур'яну. Буряки проривали і збирали.

Збирання насінних ділянок проводили в першу чергу і в період повної стиглості зерна. Після обмолочування зернових, їх зважували. Зерно з комбайнів машини перевозили до зерносховища.

Потім проводилася оранка під озимі культури і їх сівба; збирання врожаю цукрових буряків і вивезення їх на цукрозаводи; підготовка зерна до хлібоздачі державі і для оплати колгоспникам згідно з заробленими трудов днями; ремонт сільськогосподарської техніки.

2.1.2. Підготовка насіння і добрив

Підготовка насіння ячменю, пшениці та цукрових буряків, полягала в їх очистці і протруюванні.

Все насіння жита і пшениці протруювалося сухим способом препаратом Давидова та АБ, а насіння для посіву на насінних ділянках – формаліном [295].

Все насіння цукрових буряків, крім яровизації, повинне бути підготовлене, пробуджене за методом Ярошевського перед сівбою.

Насіння буряків перед змочуванням і збудженням треба протруїти препаратом АБ, щоб зменшити захворювання буряків. Протруєння відбувається за 5-10 днів до замочування. Термін підготовки (пробудження) 3-4 дні [88].

Яровизація насіння по методу академіка Лисенка має велике значення в боротьбі за високі урожаї. Цей захід набагато збільшує урожай зернових культур і цукрових буряків.

Яровизація бурякового насіння триває 10-12 днів, отже перше замочування насіння треба робити за 10-12 днів до його посіву.

Для замочування на кожні 100 кг насіння треба брати 50 кг води. Перше замочування проводиться одною четвертою частиною виміряної води. Наступні три замочування проводиться послідовно, як і перше, коли насіння збере воду попереднього замочування. Яровизацію насіння треба проводити в такому приміщенні, яке добре провітрюється.

Після четвертого замочування треба шар насіння зробити тоншим, щоб цим підвищити температуру до 15 градусів по Цельсію терміном на 1-2 дні, поки не наклюне 3-5 проц. насіння. Якщо треба додатково зволожувати насіння, то на кожні 100 кг його треба брати 7-8 кг води [364].

Відбувалася також й заготівля добрива: попелу, гною. Кожна ланка вивозила їх на свою площу.

З добрив для підживлення озимини треба було застосовувати попіл, гноївку, пташиний послід. Можна також застосовувати перегній, що зменшує випаровування води і перешкоджає утворенню корки.

Мінеральні і місцеві добрива взяті окремо, часто не можуть забезпечити рослини всіма потрібними поживними речовинами. Доцільно проводити підживлення сумішкою різних видів мінеральних добрив, а також застосовувати разом мінеральні і місцеві добрива. На 1 га озимини слід внести 6 – 8 тон гною, 1–2 ц фосфату.

Пташиний послід, роздрібний в порошок, перед розкиданням треба змішати з землею (на одну частину посліду три частини землі), а гноївку – розвести водою (на одну частину гноївки – 2–5 частин води). Гноївку негайно після внесення в землю треба заробити боронами в два сліди, щоб не зник азот [27].

Окремі колгоспи, зокрема, «Ленінський», ім. Сталіна та ін. колгоспах вивезено більше як по 1200 тонн добрива. Верхнячський колгосп вивіз на поле 1259 тонн перегною (план 1750 тонн). Івангородський колгосп ім. Ільїча вивіз 1000 тонн перегною.

Добре розгорнули збір попелу й куряків в колгоспах Верхнячка, Заячківка, Шукайвода – ім. Ворошилова, а ланковий цього колгоспу І. Михайлюк уже повністю закінчив вивозку перегною на свою ділянку.

Був добре розгорнутий збір добрив в с. Верхнячка, Заячківка, Шукайвода.

Наркомзем рекомендував норми оплати за збір органічних добрив. За кожен тону гною, здану колгоспником від власної худоби потрібно нараховувати 0,5-1 трудовень за умови здачі в кількості до 3-ох тонн. За кожен тону гною здану понад 3 тонн, треба нараховувати 1-2 трудовні. За кожен тону доброякісного компосту, виготовлено з різних покидьків, треба нараховувати колгоспникам по 2-3 трудовні.

Бригадирам рілничих бригад за кожні 20-30 тонн гною, вивезеного на колгоспні поля з дворів колгоспників, закріплених за даною бригадою, нараховувати по 1 трудовню. За перевиконання плану виготовлення компостів за кожні 20-30 тонн нараховувати бригадирам 2-3 трудовні.

За кожен тону гною, здану понад план, нараховувати конюхам і тваринникам, зайнятим на цій роботі, в 2-3 рази більше трудовнів, ніж за такі роботи з іншими місцевими добривами.

За зданий колгоспові центнер сухого курячого (пташиного) посліду з дворів колгоспників нараховувати колгоспникам від 2 до 4 трудовнів, а за кожний центнер сухого попелу – від 1 до 2 трудовнів.

Ці треба обговорити на загальних зборах колгоспників. Це допоможе ширше розгорнути збирання добрив, вивозку гною на

парову площу, а перегною на площу, призначену під посів цукрових буряків. Перегній треба обов'язково складати в бурти.

Змагання за краще виконання плану заготівлі і вивозки добрив, колгоспи забезпечать краще виконання взятих на себе зобов'язань – добитися в цьому році врожаю зернових не менше 20 ц, а буряків 300 ц з гектара [145].

Не пізніше 1 лютого 1939 р. потрібно було завершити сортообмін насіння. Зі складів Заготзерна і Держсортфонду треба було колгоспам одержати 550 ц ячменю. 225 ц вівса 130 ц гороху. Порядком міжколгоспного обміну треба було замінити 832 ц ячменю.

Відбувалася підготовка реманенту й техніки [342].

Згодом, проводилося боронування ріллі. Культивація проводилася на чистому ґрунті на глибину 6–8 см., в 1–2 слід, а на забур'янених ділянках на глибину 10–12 см. в 2–3 сліди, з вибиранням бур'яну вручну та одночасним боронуванням. Культивування і боронування треба проводити одним агрегатом.

Сівбу треба розпочати в зазначені строки. В першу чергу треба сіяти на площі, де був зайнятий пар, а потім на частому парі. Сівбу треба проводити в точно визначених під посів озимини полях, щоб не порушувати встановленої сивозміни.

Норми посіву для жита і пшениці повинні бути диференційовані в залежності від попередників: на чистому угноєному парі 120 – 125 кг на 1 га; на неугноєному парі 125 – 130 кг на 1 га; на зайнятому парі 135 – 140 кг на 1 га; по стерні та на площі, де були пропасні культури, 140 – 145 кг на 1 га.

Перед сівалкою, після культивування треба пустити розборінки, а потім сіяти. Всю сівбу провести розборінюванням і виставленням міжрядь в 445 мм. Заглибити насіння на глибину 3–4 см.

Для проведення посівних робіт потрібно було враховувати особливості погодних умов весни. Весна 1939 року відзначалася рядом особливостей. Були несприятливі погодні умови. Посівні роботи потрібно провести в стислі строки. Потрібно зберегти кожен краплину вологи. Проведення культивації потрібно проводити з обов'язковими агротехнічними прийомами. У 1939 році була значно краща підготовка і організований хід весняної сівби. Однією з умов одержання високого результату було

проведення сівби в короткі строки. Сівба буряків проводиться при наявності в ґрунті 5 – 6 градусів тепла [10].

Підживлення і боронування озимини та багаторічних трав (конюшина, люцерна) проводили тепер одночасно з сівбою ярих культур.

Підживлення в першу чергу треба проводилося на площах, які зовсім не були угноєні нічим, та на насінних ділянках.

Для підживлення використовували місцеві добрива – перегній, фекалії, сечу, попіл, – які заготовлені понад план, встановлений для бурякових посівів. Норми введення добрив в залежності від відміни ґрунту на 1 га такі: фекаліїв, сечі, гноївки 3-4 тонн, курячого посліду 4-6 тонн, перегною 5-7 тонн, попелу 3-4 ц. Мінеральні добрива вносяться на 1 га: суперфосфат 1-1,5 ц, азотні (в переході на сульфат-амоній) 0,8-1 ц, калійні 0,5-0,8 ц.

Фекалії, сеча, гноївка, перегній, як і всі мінеральні добрива наносяться рівномірно по всій площі і обов'язково заробляються боронуванням поперек рядків [298].

Більшість колгоспів району справилися з сівбою ранніх зернових і приступили до сівби буряків. Сівбу буряків треба було провести протягом двох і не більше трьох днів на високому агротехнічному рівні. Газета «Колгоспник Христинівщини» дала конкретні інструкції щодо цього виду робіт. До початку культивування потрібно розвезти на бурякову площу весь заготовлений перегній з розрахунку 10 тонн на 1 га, розсіяти, де не розсіяний попіл в розрахунку 3–4 ц на 1 га, добре перетерти й розсіяти пташиний послід по 5 ц на 1 га, все це закультивувати. Культивування треба проводити на чистому ґрунті на глибину 6 – 8 см в 1–2 сліди, а на забур'яненних місцях на глибину 10–12 см в 2–3 сліди з обов'язковим вибиранням бур'яну вручну та одночасним боронуванням. Культивування і боронування проводити одним агрегатом. Перед сівалкою, після культивування треба пустити розборінки в один слід, а потім сіяти. Всю сівбу провести комбінованими сівалками з міжряддям в 445 міліметрів. Заробляти насіння на глибину 3–4 см. Засіяна площа повинна бути закоткована [297].

В Сичівці в колгоспі ім. Шмідта почали обробіток буряків. Раненько виходили колгоспниці на роботу. На плантації лунали веселі пісні. Колгоспниці старанно обробляють буряки. Ланка

Олександри Гуць виконувала норми на 150 проц. Всі старалися досягти якнайкращого урожаю [16].

Механічний обробіток цукрових буряків набагато прискорює і полегшує роботу на плантаціях. Рихлення ріллі гарно впливає на ріст буряків, сприяє підвищенню врожаю. Це добре зрозуміли в колгоспі с. Заячківки. Голова колгоспу тов. Чалапюк і бригадир тракторної бригади Ф. Гнатюк організували мотиження буряків на тракторній тязі. Тут уже промотижено понад 200 га буряків. Роботу проведено добре без пошкоджень буряків. Непогано організовано механічний обробіток буряків в колгоспах ім. Єжова і ім. Чапаєва. А в колгоспі с. Шельпахівки не починали ще мотиження буряків. Голова колгоспу тов. Казанюк і агроном т. Мусієнко не проявляли бажання використовувати техніку [95].

Районна газета зазначала: «...В колгоспі імені Леніна (с. Ліщинівка) посіяно 180 га цукрових буряків. 9 квітня закінчено шаровку буряків і розпочато мотиження. Після дощів плантація повеселішала, рядки буряків гарно зеленіють. Ніяких пошкоджень не було. За час боротьби з шкідниками зібрано 9,5 кг. довгоносиків» [230].

Масова шаровка у с. Ухожа почалася 2 травня. Із загальної площі бурякового посіву в 140 га прошаровано вже 44 га.

3-го травня почалось мотиження буряків. Тракторист М. Шевчук за день трактором У-2 промотижив 16 га буряків. В сичівському колгоспі ім. Шевченка почали мотиження цукрових буряків. Кандидат на Всесоюзну с. г. виставку тракторист В, Баран на мотиженні буряків виконує норму на 200 – 250 проц., тракторист П. Гуць теж не відстає, виконуючи норму на 200 – 230 проц [156].

В іншому номері газета ставила у приклад роботу колгоспників с Шукайводи: «Гарні буряки були в колгоспі с. Шукайводи ім. Ворошилова. Рядки були рясні, бурячки веселі. Шаровку було закінчено вчасно, а 13 травня ланки дружно вийшли на проривку буряків. Всі члени ланки мали при собі бурякове насіння, щоб підсіяти в порожнє місце, де чомусь не зійшов буряк, мали посуду для збирання довгоносика. Робота починалася в 6 годин ранку і працювали до 7 годин вечора. Члени ланки працювали дружно, закінчували проривку буряків на своїй

ділянці. Закликали всіх ланкових і колгоспниць району зразково обривати буряки, цим можна досягти більшої оплати трудодня» [192].

За даними РЗВ на 16 травня по колгоспах району прошаровано 95,5 проц. Площі посіву буряків, пробукетовано 28,2 проц., прорвано 9,5 проц., промотижено 68,8 проц. [237].

Виконуюючи постанову партії і уряду, колгоспники колгоспу с. Сичівки ім. Шмідта дружно взялися до прополювання зернових культур. Вся озимина і ярі культури вже були прополоті. На цій роботі відзначилися колгоспниці М. Брицька, Н. Гуць, О. Гуць, М. Мотовило, П. Кириченко; їм були відведені окремі ділянки і вони найкраще прополоті їх. В колгоспі вже було прорвано більшу половину цукрових буряків [268].

Поки тривав обробіток зернових і плантацій цукрових буряків, інша частина колгоспників була задіяна на підготовці зерносховищ. Всі зерносховища були дбайливо очищені, старанно відремонтовані і дизенфіковані [257].

В липні почалися жнива. Колгоспи приступали до збирання врожаю. Райпартком поставив завдання: звернути виключну увагу на охорону соціалістичного врожаю: підготувати пожежний інвентар, посилити охорону врожаю [78].

2 липня в колгоспі с. Ботвинівки почалися жнива. В поле вийшли 4 жатки. Вони працювали без ніяких перебоїв. Комбайнери гарно підготували комбайни до збору врожаю. Колгосп ім. Кірова показав гарні результати в роботі. 4 липня підраховали, що зібрано 142 га озимини, в тому числі 9 га комбайном. Передові ланки Л. Святецької, Ф. Тригуб, П. Березюк в повному складі виходили на роботу, жали, в'язали жито, подавали приклад іншим. Змолотили рапс й зібрали горох в колгоспі с. Угловатої.

Районна газета давала вказівки колгоспам: «слідом за комбайном потрібно збирати соломку і скиртувати її. Все скошене треба не пізніше як через добу зв'язати й скласти в копи. Копи повинні бути складені рівними рядами. Після згрібання колосків і прийняття зібраної площі комісією якості негайно розпочинати лущення стерні. На луштовку треба виділити не тільки трактори, а й коні, як це роблять в Угловатій.

Врожай з насінних ділянок треба окремо зібрати, окремо і в першу чергу обмолотити і засипати зерно на насіння» [328].

Молотьбу треба проводити з кіп, а заскиртований хліб молотити в останню чергу.

Серед завдань колгоспів було збирання тютюнового листя. Збирали його в міру їх досягання обов'язково по ярусах, не допускаючи змішування. Не допускалося збирання недостиглого або перестиглого листя.

Перед колгоспами ставилося завдання: забезпечити збирання врожаю в такі строки: по махорці не пізніше 10.09 по всіх районах; по жовтих тютюнах – не пізніше 01.10, а по Українській РСР – не пізніше 20.09.

Забезпечити збирання насінників люцерни протягом 5–7 днів, а збирання житняка в 3–4 дні від початку досягання.

Закінчити обмолот насінників люцерни, житняка, конюшини й інших трав протягом 20 днів з почату косовиці, забезпечивши вчасне пристосування необхідної кількості комбайнів, жниварок, молотарок і інших машин для збирання, обмолоту і витирання насінників люцерни житняка, конюшини й інших трав. Інші трави: магар, суданка, тимофіївка.

Справа сінокосіння та силосування лишається занедбаною ділянкою [267].

Лущення стерні – важливий агротехнічний захід, він підвищує врожай, має велике значення в боротьбі з шкідниками. Найкраще організовано лущення стерні в колгоспах Вільшанки, Вікторівки, Голяківки, де своєчасно звільнено площу зразу ж, переключено трактори і живе тягло на лущення стерні.

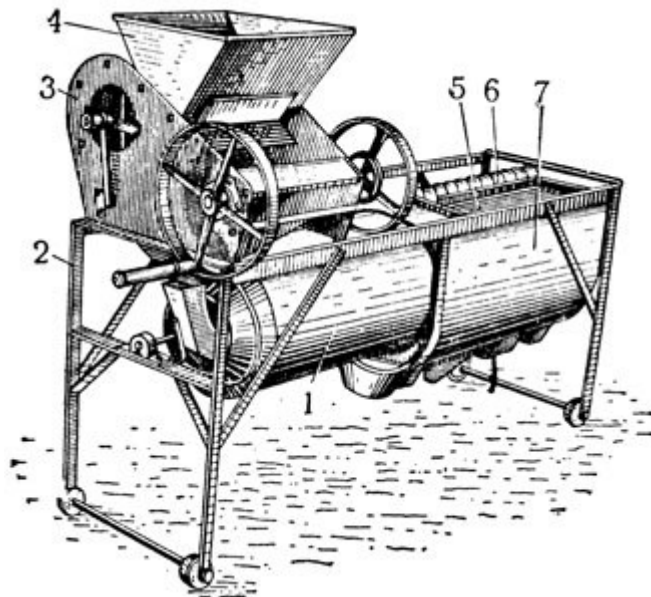
Треба пам'ятати, що на всій площі під буряки, картоплю й іншу городину потрібно будь що злуцтити стерню повністю. Лущення стерні треба проводити між копами, не чекаючи повного звільнення площі від кіп. На цю роботу колгоспи повинні виділити частину живого тягла [2; 348].

Після збирання врожаю проводять оранку. Зяблева оранка – один з найголовніших заходів у боротьбі за високі врожаї. Глибока оранка – коли вона проведена вчасно і доброякісно, – вирішальний захід у підвищенні врожаю цукрових буряків. На 9 вересня по колгоспах району план глибокої оранки виконано тільки на 24 проц. 14 колгоспів ще й не починала глибокої

оранки. Якість глибокої оранки в багатьох колгоспах погана. Оранка проводилася на глибину від 20 до 24 см. [294].

При підготовці до осінньої сівби насіння повинно бути старанно очищено на трієрах і перевірене в контрольно-насінній лабораторії.

Без аналізу висівати насіння рапсу, жита і пшениці суворо заборонено.

Трієр

До 12 серпня потрібно закінчити колгоспам сортообмін насіння згідно з планом райвідділу. Для протруєння насіння треба негайно завезти з уманської бази сільгоспостачання формальдегідів та препарати Давидова і АБ.

Колгоспи і МТС повинні негайно закінчити перевірку сівалок і ґрунтообробного знаряддя, зокрема сівалок Каралова, щоб їх повністю використати при сівбі [52].

На середину вересня, як правило, настає час масового збирання буряків і пуску цукрових заводів. На бурякових плантаціях колгоспів усіх бурякосійних районів закипіла дружна робота. Майстри високих урожаїв, стахановці і стахановки колгоспів, учасники Всесоюзного с. г. виставки – всі пішли збирати багатий урожай.

В колгоспі с. Заячківка (голова т. Чалаплюк) щодня на плантації працює понад 450 осіб. Графік копання буряків

перевищується. Щодня вивозять кіньми до удичського цукрозаводу по 600 цнт. буряків. Вивозка буряків проводиться в дві зміни – день і ніч. Верхняцький клгосп ім. Сталіна (голова т. Жовноватюк) де щоденно вивозять по 1000 цнт. буряків до цукрозаводу.

Більшість колгоспів, що їх обслуговує сичівська МТС, виконує графік копання буряків механізмами. Але створився великий розрив між копанням і вивозкою буряків.

В колгоспі с. Талалаївки погано обчищають буряки, не сортують, як слід. Чистять буряки ножами не на конус, неправильно відрізають хвости, калічать поверхню кореня. Такі факти спостерігаються в колгоспах ім. Шевченка, ім. Ільїча та інших. Найкраще очищають і сортують буряки в колгоспах «За заможне життя», «Червона перемога» і ім. Кірова.

При очистці буряки обов'язково сортувати, дефективні буряки складати окремо і в першу чергу вивозити на приймальні пункти, бо вони швидко псуються [16].

2.1.3. Сільськогосподарська техніка.

У 1939 році колгоспи вже були більше оснащені технікою. У роки третьої п'ятирічки зростала технічна оснащеність сільського господарства країни, однак темпи її зростання у зв'язку з військовою загрозою значно знизилися. Випуск тракторів в СРСР в порівнянні з другою п'ятирічкою зменшився в два рази, а на Україні майже в три рази (*очевидно, за рахунок збільшення випуску танків А-1 на ХТЗ – Г.П.*). Основні зусилля зосереджувалися на вдосконаленні сільськогосподарських машин, збільшенні тягової потужності тракторів. В результаті матеріально-технічна база сільського господарства України в цілому зміцнилася. Основна частина техніки концентрувалася в 1227 МТС, які обслуговували фактично всі колгоспи УРСР, виконували понад три чверті робіт з обробки ґрунту, засівали більше половини посівних площ, збирали Зернові майже з 40 % посівної площі [136].

У Христинівському районі діяли 2 МТС: Сичівська і Христинівська. Крім парку тракторів та іншої техніки, кожна МТС мала МТМ (машинно-тракторні майстерні – Г.П.) і автоколону. З однієї сторони, наявність МТС була великим благом, оскільки колгоспи ще не мали достатньої кількості

сільськогосподарської техніки і послуговувалися їх технікою. Але за послуги потрібно було платити: віддавати частину врожаю, (так звана натуроплата – Г.П.). Розмір натуроплати був різним і мав стійку тенденцію до постійного зростання. Держава використовувала МТС як додатковий насос для викачки хліба.

Христинівська і Сичівська МТС мали всі технічні і матеріальні засоби для роботи в полі. Зокрема 33 комбайни, 47 молотарок, 35 нафтодвигунів. Проте, як і в попередні роки, у 1939 році мала місце незадовільна підготовка техніки. Районна газета зазначала, що ці МТС ганебно відстають в ремонті збиральних машин. «...З 33 комбайнів відремонтовано лише 19, з 47 молотарок відремонтовано 4, з 35 нафтодвигунів відремонтовано тільки 5 штук» [337].

У іншому номері газети зазначалося: «До підготовки весняної сівби дуже відстають в ремонті тракторів обидві МТС і МТМ, внаслідок чого план ремонту тракторів по району виконано тільки на 66 проц. Особливо погано проходить ремонт тракторів по христинівській МТС і МТМ. Так само вкрай незадовільно проходить по обох МТС ремонт іншого с. г. знаряддя: на 18 січня бурякових сівалок відремонтовано 42 проц., зернових сівалок – 60 проц., культиваторів – 41 проц., а ремонту польових вагончиків для тракторів ще й не починали.

По колгоспах теж надто мляво проходить ремонт с.г. знаряддя: сівалок відремонтовано 57,4 проц., культиваторів – 85 проц., плугів – 30 проц., борін 83 проц., возів – 29 проц. Особливо відстають у ремонті с.г. реманенту колгоспи сіл Чайківки, Ботвинівки, Вербівки, В.Севастьянівки – «Нове життя», Христинівки – ім. Калініна, ще й досі не відремонтували ні одної сівалки» [103].

Хоча подавалися і кращі приклади роботи: «Добре дбали в колгоспі Івангорода ім. Ільїча про стан реманенту. Після сівби зернові та бурякові сівалки перечищені й змащені. В майстерні було розпочато ремонт збиральних машин. Майстерня мала в потрібній кількості вугілля, залізо. Майстри Кириченко, Пузир, Яценко, Видай і 60-річний Бойко вчасно виходили на роботу [120].

В с. Заячківка колгосп ім. Кірова добре підготувався до збирання врожаю Збиральні машини цілком готові до виходу в поле. Вісім жаток були вистроєні в ряд, як на параді. Готовий до роботи й комабайн. Також готові й гарби, вози, віялки» [108].

Удосконалювалися зв'язки між МТС і колгоспами. У січні 1939 р. було змінено порядок нарахування натуроплати за роботу МТС по зернових культурах: ліквідовано комплексну оплату колгоспами сільськогосподарських робіт МТС та встановлено ставки за окремими видами робіт. Держава взяла на себе оплату гарантованого грошового мінімуму заробітної плати трактористам, бригадирам і їх помічникам.

Колгоспи теж мали певну техніку. Для роботи на полях використовували трактори У-2 і ХТЗ, в орадівському колгоспі ім. Петровського, в Шельпахівці були трактори ЧТЗ [152].

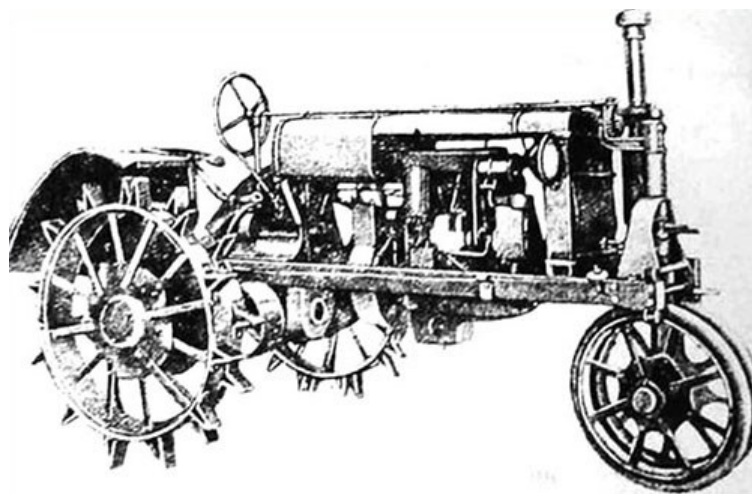
Існували норми в переводі на звичайну оранку: на трактор ЧТЗ – 2500 га, на трактор ХТЗ – 1000 га, на дизельний трактор – 2800 га, на трактор У-2 – 850 га. [32].

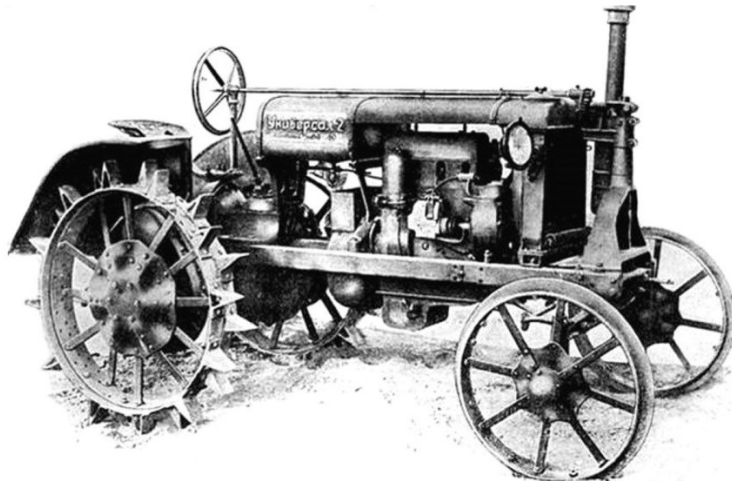
Орали плугами. Роботу виконували тракторист і прицепщик.

Були культиватори, борони для обробки ґрунту.

Врожай збирали комбайнами. Тут також існували норми виробітку. Зокрема, комбайном «Сталінець» треба було зібрати 450 га врожаю, комбайном «Комунар» – 350 га.

Проте у колгоспах були також жатки, якими збирали урожай в поєднанні з комбайнами МТС.

Трактори «Універсал-1» і «Універсал-2»

Комбайн «Сталінець-1» на полі

Газета зазначала: «На збирання врожаю в колгоспі ім. Кірова с. Ухожа працюють 4 кінні жатки, тракторний агрегат в складі 2-х жаток, комбайн» [27].

Молотьбу зернових передбачалося закінчити за 30 робочих днів, довівши виробіток молотарок МК-1100 – 18 тонн за добу, МО-900 – 12 тонн, БДО – 8 тонн, СО-28 – 6 тонн. [32].

Колгоспи мали у своєму розпорядженні віялки, трієри, сортувальні машини, для просушування і очистки зерна від бур'яну і полови.

Використовувалися також луцилки для луцення стерні (їх тягнули як трактори, так і коні), котки, для ущільнення ріллі, щоб зберегти вологу в ґрунті.

Урожай з полів вивозили автомобілями, возами, у які були запряжені коні і, рідше, воли.

2.1. 4. Боротьба з сільськогосподарськими шкідниками

Сільськогосподарським рослинам великої шкоди завдають різні шкідники і від боротьби з ними у великій мірі залежить врожай зернових і буряків. Ця боротьба була важкою, запеклою, почасти виснажливою, але приносила певні результати. За роки існування колгоспів було вироблено певні прийоми боротьби цими шкідниками. Районна газета постійно нагадувала про них і пропонувала систему заходів проти них.

Частина шкідників гніздиться в стерні і особливо на старих токах. В колгоспах Шукайводи, Вікторівки, Угловатої тощо є на токах рештки старої соломи, полови. Це є розсадниками шкідників сільськогосподарських рослин.

Всі ці рештки старої соломи, полови тощо можна перетворити в гній і використати на угноєння полів. Треба в відведеному для нього місці скласти ці всі покидьки шаром 50–60 см, а на них покласти прошарок свіжого гною в 5–10 см. Все це треба змочити водою 3 рази: ввечері, ранком і знову увечері, вталувати, щоб краще грілося.

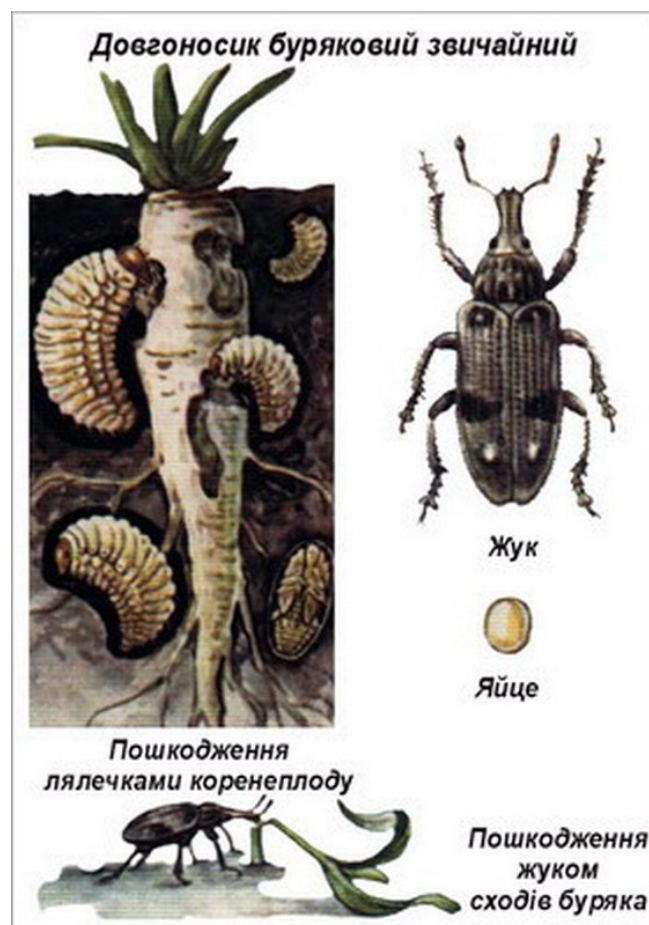
Після прогрівання першого шару накласти другий шар і так само змочити. Таким способом накладається бурта до 3 метрів вишини, 3–4 метра ширини, а довжина по потребі. Зверху бурту треба вкрити соломою, щоб не висихав гній. Такий гній за 3–4 місяців буде цілком готовий і буде гарним добривом під різні сільськогосподарські культури [267].

У квітні зазвичай на посівах цукрового буряка появляються шкідники – договносики. Вони залазять на поверхню і шукають собі поживу. Вони добираються з старих буряків на нові посіви буряків. Особливо багато шкідників появилoся у В. Севастіянівці. В колгоспі М. Іванівки, також знищують шкідника довгоносика, який шкодить посівам буряків [323].

В колгоспі ім. Будьонного зібрали 5 кг довгоносика, в колгоспі «Спільна праця» 13 кг., а колгоспі «Ленінський шлях» 160 кг.

В інших колгоспах зібрали менше шкідників. В с. Угловата теж розпочали боротьбу з довгоносиком. Обкопували старе бурячище і частину нової бурякової плантації [134].

В с. Верхнячка боротьба з шкідниками цукрових буряків тепер в центрі уваги всіх колгоспників. Щоб допомогти в цій роботі колгоспу, школа № 2 влаштувала декілька виходів всіх учнів на збирання довгоносика. На поле з колгоспу винесли 200 курей, які з'їдають довгоносика біля старого буряччя і на дорогах. Учні школи охоче допомагали колгоспникам нищити шкідників [93].

Довгоносик буряковий

Директор школи тов. Павлишин і учителі щодень виходять з учнями на збирання довгоносика. Робота дітей дає велику користь.

У ряді колгоспів району, незважаючи на вказівки керівних органів і постанови партії та уряду про боротьбу з шкідниками, не зуміли організувати захисту посівів буряків і знищення

довгоносика на старих буряках. Внаслідок цього були пошкоджені бурякові сходів у колгоспах С. Ботвинівки, Пеньожкова, Притики, Ягубця і т. і.

Бурякові площі 1939 р. і старі бурячища 1938 р. закріплювали за окремими ланками на весь час боротьби з шкідниками. За окремими членами ланок закріпили певні ділянки мілких та крайових частин. Середньому збирачеві виплачували за 2 кг жука 1,25 трудодня; колгоспникові, який зібрав 3 кг – виплачували 1,88 трудодня, а тому, хто зібрав 1 кг жука, виплачували 0,63 трудодня [79].

Були розроблені спеціальні інструкції по боротьбі з довгоносиком. Вони подавалися на прикладах роботи окремих колгоспів. «Колгосп ім. Сталіна добре проявив себе у знищенні шкідника довгоносика. Ланкові Марія Марченко, Меланка Новосельська, Дарка Осичанська та інші пильно охороняли плантацію цукрових буряків від довгоносика. Ланкові й члени їх ланок рано виходили на плантацію, брали з собою лопати, віники, старанно відчищали рівчаки, вимітали з них жуків. В рівчаках чисто – навіть грудочки не було. Все робилося по інструкції. Бригадир по боротьбі з шкідниками В. Марченко очолив збирання довгоносика. На сторону бурякових насаджень було встановлено сітку. Відремонтував реманент для боротьби зі шкідником» [304].

Коли довгоносик уже літає і парується на бурякових плантаціях, його знищували визбируванням в рядках та обприскуванням отрутами, щоб не допустити відкладання довгоносиком яєчок. Хімічне знищення відіграло вирішальну роль [105].

Газета ставила у приклад окремих колгоспників. Ланкові М. Марченко, М. Новосельська, Д. Осичанська та інші пильно охороняють плантацію цукрових буряків від довгоносика. Ланкові й члени їх ланок рано виходять на плантацію, беруть з собою лопати, віники, старанно підчищають рівчачки, вимітають з них жуків [318].

Районна газета писала: «У Христинівському районі є чимало різних шкідників сільськогосподарських рослин, зокрема дуже розмножився хрущ. Це – шкідник садків, бо об'їдає листя фруктових дерев і цим знижує урожай фруктів; крім того,

личинки хруща (борозянка) під'їдають буряки. Отже треба хрущів нищити, як і всяких шкідників. Але з них можна мати й користь. В колгоспі села Босівки завптахоферми організував збирання хрущів для годівлі курей. Це підвищило продуктивність птиці. До годування хрущами кури за день несли 70–75 яєць. Після того, як кури наїлися хрущів, на другий день було знесено 95 яєць, на третій – 107, на 4-й – 113, на 5-ий – 126 яєць. Організували заготівлю хрущів на зиму. Для цього хрущів убивали парюю, висушували і зберігали в сухому приміщенні, де є протяг».

Клоп-черепашка.....Жук-кузька

З шкідників зернових культур також були поширені клоп-черепашка і жук-кузька. Клоп-черепашка може знищити від усього урожаю 50 %.

На колгоспних полях є чимало сільськогосподарських шкідників, як от ховрахи, хом'яки тощо, які завдають великої шкоди, знижуючи врожай. З цими шкідниками також проводили систематичну боротьбу [99].

2.1. 5. Передовики сільськогосподарського виробництва

Організація соціалістичного змагання була необхідною складовою соціалістичного виробництва протягом всього часу існування радянської влади. У 1939 році були поширені різні види виробничого змагання: ударництво, стаханівський рух у сільському господарстві, рух п'ятитисячників, змагання імені третьої Сталінської п'ятирічки, рух стопудовиків, на честь XVIII з'їзду Комуністичної партії, боротьба за право брати участь у всесоюзній сільськогосподарській виставці тощо. Змагання організовувалися на всіх етапах виробничого циклу, на кожному робочому місці [7].

Змагання оголошувалися через районну газету «Колгоспник Христинівщини», яка контролювала їх перебіг, знайомила з досягненнями передовиків виробництва, поміщала їх фотографії, розповідала про їх життя і натхненну працю.

Передовики виробництва викликали інших працівників на соціалістичні змагання. Соціалістичні змагання стимулювали діяльність колгоспників. Завдяки змагання покращувалися результати робіт.

Традиційно змагання починалися весною під час посівної кампанії.

Ось про що писала районна газета: «На зборах с. Багачівка обмірковували питання про підготовку до сівби, про соціалістичне змагання між бригадами і ланками. Перша взяла слово ланкова М.Куцелепа: Zobов'язуюся в цьому році зібрати 30 цнт. зернових і 1000 цнт. буряків з гектара і викликаю на змагання ланкову П. Капку. Виклик прийнято [316].

Сім ланкових колгоспу ім.Ворошилова, включившись в соціалістичне змагання zobов'язалися в цьому році добитися по 1000 цнт. буряків з гектару [193].

В шукайводському колгоспі ім. Парижської Комуни добре готується до весняної сівби ланкова Фросина Габрид. Взявши на себе zobов'язання зібрати з гектара 1000 цнт. буряків, вона сама заготовила вже 3 цнт. попелу та 3 цнт. курячого посліду [145].

В колгоспі ім.Сталіна с. Верхнячка найкраще готується до весняної сівби бригада № 2 (бригадир М.Фещенко). Вся тяглова сила закріплена за їздовими, бригадир перевіряє їх роботу. Відзначились на цій роботі їздові Х.Срулик і Гопанюк, конюх М.Бондар і К.Грушовенко [102].

Добре готується до весняної сівби ланкова колгоспу с. Верхнячка М.Жовноватюк. Вона поставила перед собою завдання – зібрати в цьому році на площі всієї ланки по 600 цнт. буряків з гектара. Ланка М.Жовноватюк заготовила вже 22 цнт. попелу й 13 цнт. курячого посліду, на її площу вивезено вже 97 тонн перегною [210].

Ланкові колгоспу «Більшовик» с. Севастіянівка П. Долобан і Г.Чиж по-справжньому взялися за підготовку до весняної сівби. Ланки змагаються між собою і zobов'язалися дати в цьому році по 650 цнт. буряків з гектару.

Ланка П. Долобан вже заготовила попелу – 6 цнт., куряків – 2 цнт. вивезено перегною на її площу – 30 тонн. А на площу ланки Г.Чиж вивезено 27 тонн перегною, в цій ланці заготовлено 5 цнт. попелу і 1 цнт. куряків [102].

На загальних зборах колгоспу «Червоний прапор» с. Мала Севастіянівка 10 березня ланкові зобов'язалися посилити боротьбу за сталінські врожаї.

Першою взяла слово ланкова Саша Давигора. Вона заявила: На честь XVIII зїзду Комуністичної партії я беру на себе зобов'язання добитися в цьому році 450 цнт. буряків і 30 цнт. зернових з гектара. Викликаю на змагання ланкову Ф.Радецьку [124].

Ланкова П. Мазурик з колгоспу ім. Ворошилова с. Шукайвода дала обіцянку зібрати 750 цнт. буряків з гектара. 1937 р. зібрала 320 цнт. буряків з 0,85 га і одержала премію. В 1938 р. зібрала менше.

В с. Шельпахівка було утворено нові окремі комсомольські ланки для чистки насіння. М. Скалій і І. Панченко на чистці насіння перевищили норми [54].

Деякі колгоспи досягли значних результатів у збиранні урожаю. Колгоспи, як от Іванівський досягли 100 пудів урожаю зернових з великий площ. 130 пудів з га. [7].

Під час підготовки до весняної сівби добре проявила себе ланкова Ягубецького радгоспу А. Я. Кавун. [141].

Ф. Ліснічук їздовий бригади колгоспу ім. Леніна якісно виконує поставлені йому завдання. Брав участь в сівбі озимини, слідкував щоб кожна зернина попала в землю, щоб не було ніяких огріхів. Насіння висівали в добре оброблений ґрунт. Працюючи стерновим біля сівника він щоденно виконував і перевиконував норми. Робота була якісна тому що він знав, чим раніше посієш, тим кращий збереш урожай. За той час сівником він засіяв 100 гектарів зернових. За 9 місяців відробив 225 трудоднів. За старанну роботу був премійований правлінням. Пообіцяв ще краще працювати і боротись, щоб колгосп Леніна був учасником виставки і щороку давав все більші і більші врожаї. [177].

Перша ланка в колгоспі с. Вербоватої добре виконує свою роботу. Вони збирають курячий послід для перегною. Це дуже

важлива справа. Ця ланка є прикладом для інших. Серед їздових виділилися І. Видрик, П. Коломієць, і А. Гончарук. На вивозці буряків волами роблять за день по 4 обороти і довозять по 39 – 42 цит. буряків на приймальний пункт. Треба докласти всіх зусиль, щоб роботу закінчити в строк. [55].

В змагання імені третьої Сталінської п'ятирічки включилися колгоспи Заячківки ім. Кірова і Орадівки ім. Сталіна. Вони завершують сівбу ранніх ярих в числі перших колгоспів району. Ці колгоспи вже засіяли овес, ячмінь, сочевицю, горох, віку і кінчають сіяти мішанку. Колгосп с. Зачківки приступив до підживлення озимини. Робота доброякісна [326].

9 квітня колгосп ім. Чапаєва с. Ухожої закінчив сівбу ранніх ярих на площі 233 га.

Підсіяно також конюшину на площі 53 га. Якість роботи хороша. На сівбі відзначилися старанною роботою трактористи Гавон і Шевчук, які тракторами У – 2 виконували норму на 140 – 144 проц., сівальщик і рульовий Ф. Шевчук і К. Поворознюк кінною сівалкою виконували норму на 126 – 130 проц. Добре працювали біля агрегату колгоспники Шевчук і Грама. Весь посів прийняла комісія якості. На полі випускають польовки.

Колгосп приступив до посіву цукрових буряків і боронування та підживлення озимини [296].

Трактористи Христинівки бригади N2, що працювали в колгоспі ім. Калініна, показали показники стаханівської роботи на сівбі. Включилися в змагання ім. Третьої Сталінської П'ятирічки трактористи під керівництвом бридира тов. Грабового, які систематично перевиконують норми виробітку. За 2 ½ дні бригада посіяла 80 га ячменю, закультивувала 222 га і заборонувала 140 га ріллі.

Тракторист І. Мамонт культивує за день 17, 7 га посівних площ. [147].

В змагання імені Третьої Сталінської П'ятирічки включилися також й колгосп с. Ягубець та колгосп С. Шукайводи.

Четверта бригада колгоспу с. Ягубець «Борці Жовтня», включившись в змагання ім. Третьої Сталінської п'ятирічки, дружно виконувала зобов'язання. Колгоспники й колгоспниці А. Середюк, М. Майданюк, А. Ясентюк, П. Майданюк, ланка О.

Скородумової, Н. Юрчак, В. Середюк, Н. Мельник та інші на всіх роботах перевиконують норму виробітку. В соціалістичне змагання включилися також їздові колгоспу ім. Ворошилова, а саме І. Бондар, Подолян, О. Бондар, Д. Царук, О. Скрипник. Всі вони якісно виконували свою роботу. Перевиконували норму. На ділянках верхняцького цукромбінату проводяться польові роботи. На іванівській ділянці тракторист К. Склярук трактором ЧТЗ за день заборонував 121 га ріллі, змінивши своїм агрегатом роботу 60 коней. Тракторист В. Ящук за день посіяв 23 га ячменю, а тракторист О. Ящук – 15 га.

На ділянці Дубинка т. Н. Шклярук за день посіяв 19 га ячменю [174].

10 квітня в когоспі с. Свинарки ім. газети «Правда» закінчили сівбу ранніх ярих, а 14 квітня – сівбу буряків. Велику роль в цій роботі відіграли трактористи Янковий і Шпенька. Тов. Янковий сів по 22 га за день і наробив за п'ятиденку 105 трудоднів. Добре працював біля агрегата Й. Руденький.

На боронуванні ріллі колгоспники Д. Качан, В. Качан, Г. Ясентюк і колгоспниці Г. Лисиця, О. Радецька та М. Полоткана виконали норму на 120–130 процентів. Перевиконав норму виробітку на боронуванні і Ф. Миколук.

Тепер в колгоспі проводиться підживлення озимини, заготовлення ріллі під посів пізніх ярих, городніх культур. Частина тяглової сили працює на оранці городів колгоспників [38].

Добре проявила себе голова сільради Антоніна Гаврилук. В колгосп вступила 1928 р. Працювала дояркою 3 роки, 2 роки була старшою дояркою. В 1933 році працювала на рільній бригаді на рільних роботах. 1934 р. її послали на курси бригадирів. Після повернення з них стала працювати бригадиром. 1937 – 1938 рр. її бригада мала врожай зернових 20 ц., а буряків 264 ц. з га. Щорічно отримувала премію, а також була висунута кандидатом на Всесоюзну с. г. виставку.

1939 р. була обрана на посаду голови сільради На цій роботі теж доклала всіх сил, щоб ліщинівська сільрада була в числі передових в районі. Сільрада виконала план с. г. податку, культзбору, страховки, самооподаткування, сплачено готівку на позику. Дбала про політичну масову роботу в селі, про стан

колгоспу, про якнайкраще виконання зобов'язань у змаганні імені Третьої Сталінської П'ятирічки [145].

Фросина Берегова – ланкова колгоспу ім. Шмідта

Кипить робота на полях сичівського колгоспу імені Шмідта. В колгоспі вже засіяли просо, гречку, закінчили шаровку буряків. Почали букетування.

На цих роботах відзначилися перевиконанням норм виробітку І. Ткач, В. Годза, Ф. Танчук. Старанно працюють на обробітку буряків ланки Ялини Кальницької, Марфи Білозор, Марфи Берегової і Параски Кириченко, а також ланка Фросини Берегової, які виконували на шаровці норми на 200 – 250 процентів [18].

Постанову РНК УРСР і ЦК КП (б) У про організацію прополівки озимих і ярих культур прочитано було і обговорено на президії шукайводської сільради 11 травня.

В справі боротьби з бур'янами вперед веде колгосп ім. Ворошилова. Тут уже пропололи 110 га різних культур, зокрема 90 га пшениці. Колгоспники розуміють, що бур'яни і шкідники – люті вороги сільського господарства, і з ними треба рішуче

боротися. В цій справі відстають колгоспи «Нове життя» і Паризької комуни, в яких не розпочато прополювання озимих і ярих культур. Зернові культури повинні прополоти ще не раз, а просо – не менше 4 раз, щоб забезпечувати високі врожаї на наших ланах [193].

М. Іванівка. Шаровку буряків у колгоспі імені Сталіна було закінчено ще до 1 травня. Тепер проривають буряки. Добре організували роботу ланкові М. Новосельська, Ф. Корнійчук, Н. Чиж, В. Козієнко, Т. Цюпаченко.

Ланкова Меланка Новосельська зобов'язалася зібрати в цьому році не менше 500 цент. буряків з гектара. Колгоспниці змагаються, щоб зустріти відкриття III сесії Верховної Ради Союзу РСР хорошими показниками в обробітку цукрових буряків.

На шаровці буряків у босівському колгоспі кращі зразки роботи показала ланка Ф. Ляховської. Члени цієї ланки починають роботу о 7-й годині ранку і працюють до 8 годин вечора. Всі вони – П. Пастух, С. Яременко, В. Шовкун, М. Зарницька – мають по 0,68 га буряків. Шаровку закінчили вони за 2 дні. Гарно і швидко прошарувала буряки і ланка І. Сторожук.

Треба й іншим ланкам, особливо ланці Марії Яременко прискорити роботу, щоб не відставати від передових [105].

Сичівка. Ковалі й плотники колгоспу ім. Шмідта взялися до ремонту с. г. знаряддя. Вже відремонтовано три жатки, 10 возів. Куплено одну нову жатку.

Майстри Костишин, Майборода, Ткач, комсомолец Кальницький, зав. майстерні Т. Береговий стараються, щоб до збирання врожаю все було готове [15].

На загальних зборах робіт ягубецького радгоспу підвели підсумки проведення весняних робіт. Виявилось, що на всіх роботах (підготовка насіння, виготовлення ріллі й сівба) заощаджено 3.398 карб. Це пояснюється високою продуктивністю праці, правильною організацією роботи, а головне свідомим ставленням робітників і робітниць до виконання своїх завдань. На основі соціалістичного змагання і стахановських методів роботи норми виробітку виконувалися з великим перевищенням – на 200 і більше проц. Збори

зобов'язалися виконати виробничий план радгоспу і дати в цьому році 100000 карб. Прибутку [230].

М. Іванівка. Включившись в соціалістичне змагання ім. Третьої Сталінської П'ятирічки, колгоспники і колгоспниці колгоспу ім. Сталіна старання працюють біля буряків та інших культур. Буряки чисті, гарні, в рядках забезпечена густота до 120.000 коренів.

Добре працює ланка Марії Марченко. В цій ланці 7 душ. Один член ланки захворів. Але всі інші члени ланки дружно працюють за себе і за відсутнього товариша, йдучи вперед в обробітку буряків. Гарно працює ланка Меланки Новосельської. Ці ланки зобов'язалися зібрати по 1000 цит. буряків з гектара.

В колгоспі пропололи вже всю площу пшениці і ячменю. Вивезено 95 тонн гною на поле. Під посів буряка в 1940 р. Гній вивозять волами три підводи. Керує цією роботою І. Корнійчук [323].

Христинівка. Борючися за високі урожай, колгоспниці колгоспу імені 17 партз'їзду старанно взялися за прополювання озимих і ярих культур. Вже пропололи 146 га пшениці, 50 га вівса, 35 га сочевиці, горох. Особливо уважно пропололи ту площу, яка була відведена для збирання врожаю комбайном.

В.С. Коломієць – ланкова колгоспу імені 17 партз'їзду

Водночас проводиться прополка буряків, яких уже прорвали 46 га. На цій роботі в 2 бригаді старанно працює передова ланка Варвари Степанівни Коломієць. В цій ланці 6 душ. Всі вони акуратно виходять на роботу, о 6 годині вже всі на полі. Ця ланка вже кінчає прополку буряків на своїй ділянці. Жодних пошкоджень буряків шкідниками в колгоспі нема.

В колгоспі на повному ходу йде готування до жнив. Відремонтовано сіновалку, кінні граблі, половину жаток [110].

Шельпахівка. По всіх Бригадах нашого колгоспу проводиться проривка буряків і прополка зернових культур.

В цих роботах, особливо на обробітку буряків, кращі показники мають М. Скалій, М. Іванишина, Г. Грама, Г. Приймак і Я. Василенко. В цих ланках колгоспниці, прополюючи буряки ретельно оглядають кожен бурячок, чи не появився де довгоносик. А як де побачать жука, нараз же його в пляшку, щоб не псував буряків. Ці ланки першими закінчують прополку буряків [287].

Заячківка. Колгосп ім. Кірова у проривці буряків зайняв перше місце в районі. А серед ланок у колгоспі слід відмітити ланку П. Березюк. Цій ланкові 62 роки. Вона добре організувала роботу своєї ланки і на обробітку буряків, і на боротьбі з довгоносиком. Виходить вона на роботу з своєю ланкою о 6 годині ранку і працюють до 8 години вечора. 18 травня ланка П. Березюк закінчила проривку і розпочала перевірку буряків.

Ланка Марії Марченко колгоспу імені Сталіна с. М. Іванівки старанно збирає довгоносика на своїй ділянці. Вона брала зобов'язання в цьому році зібрати 1000 центнерів буряків з гектара. Всі члени ланки боролися за виконання цього зобов'язання на площу 5, 40 гектара.

Під час сівби на ділянку було вивезено 70 тонн перегною і 25 цит. попелу [311].

В колгоспі с. Орадівки першою роботу по проривці цукрових буряків закінчила ланка Мотрі Лисої і перейшла зразу на прополку зернових. Ланки закінчили проривку буряків на площі 100 га [349].

Мотря Лиса – ланкова колгоспу імені Сталіна

Ланкова Саша Давигора 5 років працює ланковою. Весь час її ланка перша по збору буряків. Як кращу ланкову колгосп М. Севастіянкі посилає її на курорт в Одесу.

Добре працює в колгоспі Богачівки ланка Теклі Дерев'янку. Ланка взяла зобов'язання добитись 1000 цнт. буряків з гектара [187].

Серед організаційно-політичних заходів, спрямованих на подальший розвиток сільськогосподарського виробництва, особливе місце займало залучення сільських комсомольських організацій до участі у соціалістичному змаганні. Про це регулярно писала районна газета. Ось окремі замітки з цього приводу:

«У колгоспі ім. Свердлова с. Босівка організовано нову комсомольську ланку з 4 дівчат-комсомолок. Ланкова – Я.Чикаленко. Ланка взяла зобов'язання добитися в цьому році 500 цнт. буряків з гектару. Всі члени ланки дружно взяли за роботу. Вже заготовили 4 цнт. куряків і 3 цнт. попелу. На площу ланки вивезено 28 тонн перегною.

Сприяє в роботі ланки правління колгоспу. Зразу, як організувалась ланка, відведено їй площу під посів цукрових буряків і закріплено постійних їздових. Ланка Я.Чикаленко

викликала на соціалістичне змагання ланку Т.Скороводівської [122].

На комсомольських зборах, що відбулися в с. Притиці, розглянула два питання: про перебудову комсомольської пропаганди та про участь комсомольців у підготовці до весняної сівби.

Комсомольці взяли на себе зобов'язання допомогти колгоспові якнайкраще підготуватись до весняної сівби. Їздові комсомольці зобов'язувалися добре доглядати коней, рано виходити на роботу, вести боротьбу з ледарями, прогульниками.

Збори ухвалили на час весняної сівби утворити комсомольську ланку, яка буде працювати біля сівалки [345].

Утворено окремі комсомольські ланки для чистки насіння. Ланка М.Скалій і І.Панченко на чистці насіння перевищують норми [193].

Комсомольська організація с. Талалаївка виділила й закріпила окремих комсомольців на відповідальні ділянки виробництва при участі в готуванні колгоспу до сівби. Комсомолец І. Денисюк перевіряв стан насіння і реманенту, а комсомолка Г.Янюк перевірила стан тяглової сили та як збирають добрива [83].

Комсомольська організація колгоспу ім. Шмідта с. Сичівка бере активну участь у готуванні до сівби. В колгоспі утворено дві комсомольські ланки. Комсомолки П.Кириченко, М.Берегова, Я.Кальницька, М.Білозор, Г.Чаплюк, М.Багачук та інші заготовили 90 тонн перегною, 10 цнт. куряків, 18 цнт. попелу, 9 тонн сечі [13].

Серед комсомольців і молоді нашого району розгорнулося змагання імені XVIII з'їзду ВКП(б). На різних ділянках роботи комсомольці борються за кращі показники, за виконання взятих на честь XVIII з'їзду партії зобов'язань. В сичівському колгоспі ім. Шевченка 20 комсомольців гарно доглядають закріплені за ними коні.

Таким чином, у 1939 році колгоспники Христинівщини продовжували працювати над виконанням планів третьої п'ятирічки і намагалися виростити зернових по 20 ц, а цукрових буряків – по 300 ц з гектара. Мало місце залучення колгоспників до участі у різних формах соціалістичного змагання.

2.2. Тваринництво і допоміжні галузі господарювання

У 1939 році колгоспники Христинівщини досягли чималих успіхів у розвитку сільськогосподарського виробництва. Окремі колгоспи і цілий ряд колгоспників стали учасниками Всесоюзної виставки досягнень сільського господарства. Хоча робота їх була нелегкою, обтяженою умовами тоталітарної системи управління всіма сферами суспільства.

Дуже цікавим і цінним джерелом є матеріали районної газети «Колгоспник Христинівщини», які розкривають специфіку галузі виробництва. Вони містять конкретні прізвища доярок, конюхів, свинарок, чабанів і їхні трудові звершення, розкривають проблеми у розвитку цієї галузі, загальну тенденцію розвитку всього сільського господарства і, зокрема, тваринництва, політику партії і уряду у цій сфері.

Ще з самого початку утворення колгоспів, тваринництво стало одним з напрямків сільського господарства. Це галузь сільського господарства, що займається розведенням (сільськогосподарських) тварин для виробництва тваринних продуктів. Воно забезпечує населення продуктами харчування (молоко, м'ясо, сало, яйця і ін.), легку промисловість — сировиною (шерсть, шкіра щетина і ін.), дає живу тяглову силу (коні, воли) і органічне добриво (гній). З продуктів і відходів тваринництва отримують деякі корми (молочний відвійок, м'ясо-кісткову, кісткову муку і ін.), а також різні лікарські препарати (лікувальні сироватки, гормональні препарати і ін.).

Величезне значення для відновлення і підйому тваринництва після 1932–1933 років, коли поголів'я тварин було зменшено на 80 %, мали рішення Червневого пленуму ЦК ВКП(б) (1934 року), які поклали початок створенню великого суспільного тваринництва у колгоспах.

У засобах масової інформації зазначалося, що Рада Народних Комісарів СРСР і ЦК ВКП(б) відмічають серйозні успіхи колгоспів у справі розвитку тваринництва. Кількість ферм тепер становить більше 400. Проведена велика робота по поліпшенню перехідного складу худоби і підвищенню його продуктивності.

Пленум встановив, що основною, найбільш відповідною (сільськогосподарській) артїлі, формою створення спільного тваринництва є товарна тваринницька ферма. За рішенням

пленуму стало застосовуватися державне планування в тваринництві.

Керівництво розвитком тваринництва, як і іншими галузями сільськогосподарського виробництва, здійснювала більшовицька партія. На спеціальних пленумах, нарадах час від часу розглядалися питання про покращення стану у цій галузі.

Виступаючи на XVIII з'їзді КП(б)У, секретар КП(б)У М. Хрущов у своїй промові теж багато уваги приділяв розвитку тваринництва.

Загальне керівництво розвитком тваринництва району здійснював райком більшовицької партії, влада якої поширювалася на всі без винятку, сторони життя суспільства і не лише через своїх членів у господарських структурах, але й завдяки діяльності своїх функціонерів-членів райпарткому і уповноважених, наділених контролюючими правами. Періодично райком партії розглядав на своїх засіданнях стан справ у тваринництві, приймав відповідні рішення і контролював їх виконання. Питання розвитку тваринництва були предметом розгляду на нарадах і пленумах райвиконкому.

Керівництво розвитком тваринництва у колгоспах здійснював Райземвідділ і його відповідні структури, у складі яких були зоотехніки (головний зоотехнік Нероденко), ветлікар і ветфельдшери.

Також стан справ на фермах колгоспів району періодично висвітлювався на сторінках районної газети «Колгоспник Христинівщини», яка була органом районного партійного комітету і райвиконкому.

У колгоспах керівництво тваринництвом здійснювали його керівники: голова колгоспу, члени правління і завідувачі ферм, складали раціон годівлі зоотехніки, за станом здоров'я тварин наглядали ветфельдшер і ветсанітари. Безпосередньо тварин доглядали доярки, конюхи, свинарки, чабани. Забезпечували кормами фуражир і їздові. Для запарювання січки, каш тощо були кормокухні. Працювали також водовози.

Всіх тварин утримували на фермах. Пізніше почали створювати ферми для окремого виду тварин. На 1939 рік у колгоспах вже були молочно-товарні ферми для великої рогатої худоби, конеферми, свиноферми, вівцеферми.

Тварин утримували в спеціальних приміщеннях, а на літо споруджували кошари для їх вигулу.

Годували, за сприятливих умов, зеленою масою, запарювали зерно, обмішку з січкою, давали силос, жом, для свиней готували ще каші. Давали воду. Робота по догляду за тваринами була дуже важкою. Власний графік роботи мали тваринницькі ферми. Догляд рогатої худоби розпочинали о четвертій ранку з роздачі корму, а доїння корів тривало протягом години – від п'ятої до шостої години ранку, згодом догляд за ними до сьомої години (напування, чистка), а денний догляд та доїння припадали на 11–12 години, напування худоби о 13.00, роздача сіна та соломи о 14.00, кормів о 19.00 та вечірнє доїння до 20.00. Отже, тривалість робочого дня на тваринницькій фермі, де працювали переважно жінки, розпочиналася о четвертій ранку і розтягувалася на весь день. Вільного часу для власного господарства, фактично, не було [329, с. 248].

Не менш копіткою та інтенсивною була робота конюха. Він майже цілодобово доглядав за кіньми, якщо був корм: о третій ночі видавав коням сіно та ярову солому, напував, через півгодини видавав «наїдний корм», потім чистка коней на дворі о 5.30 ранку, виведення коней на роботу о шостій ранку, заготовка корму для обідньої перерви в 11.30 годин дня, очищення стійла та підстилання соломою о 19.00, чистка та напування коней, наповнення сіном жолобів о 21.00-ій годині вечора [329, с. 250].

Фактично була приписана до ферми колгоспниця-свинарка, яка тяжко працювала з п'ятої ранку до сьомої вечора, доглядаючи колгоспну худобу взимку, забуваючи про сон і власне здоров'я [329, с. 250].

Стан розвитку молочно-товарного тваринництва на 1939 рік був наступний: у 23 колгоспах району було від 1 до 10 корів, у 17 – від 10 до 20 корів, у 3-х – 25–35 і лише у зразково-показовому ліщинівському колгоспі – 56 корів.

Низькою була продуктивність тварин. Зокрема, 21 ферма мала надій молока на фуражну корову до 1 тис л. молока, а інші – 1100–1200 і лише в окремих випадках – 1500 л [143].

Після XVIII з'їзду вийшла постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про заходи по розвитку громадського тваринництва в колгоспах». Ця постанова визначила мінімум поголів'я худоби,

який повинен мати кожен колгосп відповідно до своєї площі землі. Було чітко зазначено, що кожен колгосп повинен мати три тваринницьких ферми: одну – великої рогатої худоби, другу – вівчарську, третю – свинарську.

Що важливо, в постанові встановлювалося обчислення м'ясопоставок не по наявності поголів'я худоби в колгоспах, а по розмірах землі, яка знаходиться в користуванні колгоспів. Передбачалося, що це заставить відсталі колгоспи нарощувати поголів'я громадської худоби. Зокрема, по Христинівщині були визначені такі норми: для колгоспів з одного гектара земельної площі – 32 кг мяса, а для одноосібних господарств – 64 кг [64].

Районна газета «Колгоспник Христинівщини» зазначала: «З вересня 1939 року в районі було затверджено нову систему м'ясопоставок, яка буде вираховувати обов'язкові поставки колгоспами державі з певного гектара земельної площі, закріпленої за колгоспами, в тому числі сади, луки і пасовиська.

Новий порядок, встановлений урядом, цілком відповідав завданням зміцнення колгоспного ладу, піднесенню добробуту колгоспників. Погектарні поставки – це сама справедлива, сама правильна система» [299].

Колгоспи, які утримували велику рогату худобу, мали три основні завдання: забезпечити поставку державі побільше молока, мяса і нарощувати поголів'я худоби. Це були нелегкі завдання. Якийсь час на перше місце вийшла проблема збільшення поголів'я худоби, бо від цього залежало і збільшення кількості надоєного молока, збільшення частки у м'ясопоставках і вихід органічних добрив (гною) для підвищення врожайності сільськогосподарських культур. Природним шляхом добитися приросту худоби за короткі строки було неможливо. Тому першочерговим завданням стала контрактація корів і телят у населення. Вже пройшли ті часи, коли у селян насильно відбирали худобу, залишалося тепер вмовляти їх продати її колгоспу.

Райком партії ставив перед колгоспами контрольні цифри контрактації, працівники правління ходили по селу, заходили в кожен садibu і наполегливо пропонували допомогти колгоспу за певну суму і деякі пільги.

Окремі колгоспи, писала районна газета, справді побільшовицькому взялися за виконання цього завдання. Так колгосп ім. Шмідта закупив 5 корів і 28 теличок, колгосп «За заможне життя» – 20 теличок, «Більшовик» (с. Вербовата) – 14 шт. Інші колгоспи помітно відстають [70].

Райземвідділ зовсім не допомагає колгоспам у справі закупівлі худоби і укомплектування ферм. Це видно з того, що з 851 шт. ВРХ, яких треба закупити району, закуплено лише 303. Овець треба закупити 1122 шт., а не закуплено нічого [35].

З початку вересня РНК і ЦК ВКП(б) ще раз підкреслили, що вересень і жовтень є вирішальними місяцями в справі комплектування поголів'я худоби.

20 листопада 1939 р. в залі райвиконкому відбулася нарада тваринників по питанню виконання постанови ЦК ВКП (б); РНК «Про заходи по розвитку громадянського тваринництва і підготовки до зимівлі тварин».

З доповіддю про стан розвитку тваринництва в районі виступив голова райвиконкому Коляденко. Зокрема, він заявив, що «ми маємо значне піднесення у збільшенні поголів'я худоби. Станом на 1 січня цього року ми маємо 2703 штуки ВРХ, а зараз – 3520 штук. Зросли ферми з 29 до 32. План закупівлі ВРХ становив 851 шт., а закуплено 859 шт.

Високий приріст поросят дали колгоспи сичівській імені Шмідта – 17,5 на одну свиноматку, шукайводський «Нове життя» – 16,2, пеньождівський імені Кагановича – 14.

Кращі зразки догляду тварин показують: свинарка Крива Т., Синиця та ін., старший конюх Савчук, доярка Принзюк та ін.

Також він вказав на недоліки у догляді за тваринами. Для закуплених телиць немає пристосованих теплих приміщень, в більшості колгоспів ремонт для тварин не проведений.

Виступили також дільничий зоотехнік Осадчий, старший зоотехнік Дзюменко, зав. ветлікарні Федоренко та ін. (про незадовільний стан догляду тварин).

Але поряд з цими успіхами у ряді колгоспів мали місце серйозні хиби в розвитку колгоспного тваринництва.

Райпартком і райвиконком через місцеву пресу вказували на хиби у розвитку тваринництва, з'ясовували їх причини і підказували, де можуть бути резерви покращення стану у галузі.

«У Христинівському районі є всі можливості поширити тваринництво і підвищити його продуктивність. Проте, треба врахувати, що у нас у районі партійні і радянські організації та більшість місцевих партійних організацій і колгоспів ще не взялися по – більшовицькому за здійснення історичного рівня XVIII з'їзду ВКП(б) у справі розвитку тваринництва.

Значна частина колгоспів до цього часу не має тваринницьких ферм, а багато колгоспів обзавелись лише найдрібнішими фермами, які не дають належної доходності колгоспам, не зважаючи на те, що у них є величезні невикористані можливості для розведення громадської худоби і організації великих і доходних тваринницьких ферм» [265].

Газета зазначала: «Прикладом незадовільних справ може бути ферма Верхняцького колгоспу ім. Сталіна. Тут були хороші корми, жом, гарні приміщення, але у 1938 році тут надоювали лише по 618 л від корови. Голова колгоспу тов. Жовноватюк на кожному кроці вихваляється, що дасть великі прибутки в цьому році, а таку важливу справу, як тваринництво, він упустив з уваги.

Такий стан був у багатьох колгоспах. На думку старшого зоотехніка райземвідділу тов. Нероденка, головні причини були в недостатній кормовій базі. Мали місце також поганий догляд тварин, заплутаність обліку, або відсутність всякого обліку, що і приводило до низької продуктивності тваринництва.

З'ясовано, що телят не випоюють окремо і не відлучають їх до 6 місяців, таким чином до 30 % молока зовсім не обліковується» [21].

(Дана замітка підказує, що у колгоспах ще не було окремих ферм для телят і, відповідно, не було професії телятниці – П.Г.)

3 листопада 1939 р. відбулася районна нарада передовиків тваринництва, учасниками якої були завідувачі ферми, старші конюхи, ветсанітари, доглядачі свиней і птиць, зооветпрацівники.

Визначили завдання: зразково провести парувальну кампанію, збільшити маточне поголів'я на колгоспних фермах, встановити правильний догляд тварин, зокрема – збереження молодняка.

Колгоспний бугай

Потрібно забезпечити створення міцної кормової бази, для цього треба виконати плани силосування кормів, раціонально використовувати сіно ті інші корми, організувати збирання соломи слід комбайнів.

Добре справлялися із завданням по розвитку тваринництва заячківський, шельпахівський та інші. По району річний план по конярству виконано на 97 %, по ВРХ – 92.5, по свинях – 97 %, по вівцях на 110 %.

Серед завдань на майбутнє: далі проводити контрактацію теличок, будувати нові і ремонтувати старі приміщення для тварин, провести профілактичні заходи щодо відвернення будь-яких захворювань тварин, відвести в селах місця для скотомогильника [21].

Газета наводила і приклади кращих колгоспів, які мали стати зразком для інших. Зокрема, дуже хороший стан у Заячківському колгоспі імені Кірова. По плану колгосп має мати ВРХ 162 кг, свиней – 240, овець – 260. На сьогодні є 255 одиниць ВРХ, з них 35 корів, 97 телиць, 5 бугаїв, 105 волів, 231 овець, 221 свиней, а на птахофермі – 1108 гусей.

Справляється колгосп і з м'ясопоставками. Його приклад показує, наскільки є вигідним закон про м'ясопостачання. В

цьому році колгоспи здавали державі 114 центнерів м'яса. У 1940 р. в зв'язку з тим, що м'ясоздача буде зараховуватися від кількості гектарів землі в колгоспі, Заячківський колгосп повинен буде здати державі 82 центнери м'яса. Отже, колгосп із-за перевиконання плану, майже 10% знижки і повинен здати лише 74 центнери м'яса.

Має колгосп і недоліки: не відремонтовано одне приміщення, не розпочато силосування жому, не відділено зернофуражу. До волів не призначено потрібної кількості наглядачів. Вітродвигун, який подає воду на молочну ферму, несправний. Кормокухні нема [309].

Колгосп с. Заячківки має 38 корів, 37 свиноматок, 129 вівцематок. В цьому році було збудовано вівчарню на 300 голів овець, а ще треба збудувати нову короварню.

Для забезпечення кормової бази колгосп сіє 10 га гречки, 25 га проса, має бути збудована силосна яма [64].

Проте значну увагу районна газета присвячувала висвітленню недоліків у розвитку тваринництва. А недоліки були кричущі. «Ось, наприклад, в селі Ягубець правління колгоспу «Борці Жовтня» не дбає про догляд молодих тварин. Лошата зимують в не відремонтованій конюшні, де дверей зовсім нема, вікна побиті. Лошата мерзнуть і хворіють [158].

Схожа ситуація в селі В. Севастьянівка. В поганих умовах утримуються коні в колгоспі «Спільна праця». Конюхи зовсім не чистять коней, гною з під них не чистять як слід. Зимують коні в старому, тісному приміщенні, а новозбудовану конюшню тут ніяк не спроможуться закінчити.

Такий же самий стан і на свинофермі. Годують свиней несвоєчасно. Через несвоєчасну поставку кормів, буває так, що свині цілий день нічого не їдять. Часто затримує видачу кормів комірник Світличний, який по цілих днях пиячить [274].

Зовсім інакше ставлення до ведення тваринництва у селі Ухожа, де колгосп ім. Чапаєва підготувався до зимівлі тварин. Всі приміщення вчасно відремонтовані і утеплені.

Тварини повністю забезпечені на зиму всіма видами кормів. Доглядачі старанно виконують свою роботу.

Але правлінню колгоспу треба покращити санітарне облаштування тварин. Ветеринар Олійник не справляється з цією

роботою, в конюшні та на молочній фермі рідко буває. Більше часу він проводить на ярмарках та в себе вдома [172].

В колгоспі ім. Ільча ще й досі не взялися за розвиток тваринництва. Приміщення до зимівлі худоби не готові. Над кожним вікном можна бачити щілини, стеля не утеплена, в окремих місцях світиться дах. Цього року почали будувати нове приміщення для ферми і так і до цього часу не закінчили. Колгоспні будинки не обмазані. На що голова колгоспу розмахує руками.

Вважаючи бажання і доцільним мати в кожному господарстві три тваринницькі ферми, одну – великої рогатої худоби, другу – вівчарську і третю – свинарську, встановлено, що кожний колгосп повинен мати принаймні не менше двох тваринницьких ферм, з них: одну ферму крупної рогатої худоби і другу – вівчарську або свинарську ферму [265].

Наявність декількох ферм в колгоспі допомагала підвищити прибутки і зменшити ризики втрат. Колгосп ім. Кірова с. Заячківки цього року одержав від тваринницьких ферм 78000 карбованців прибутку. Зокрема, від молочно-товарної ферми 35 тис. крб., від вівцеферми – 12 799 крб. і від свиноферми – 25000 крб. [146].

Для покращення становища тваринництва та для подальшого його розвитку партійні органи вдавалися до випробуваного методу – організації соціалістичного змагання. З колгоспниками постійно проводилася робота у цьому напрямку. Зокрема, серед них було розповсюджено «Звернення наради працівників тваринництва Радянської України», в якому йшла мова про зміну принципів розвитку тваринництва і особлива увага зверталася на переорієнтацію ставлення колгоспників до роботи. Колгоспники неодноразово брали на себе відповідальність про збільшення показників тваринництва [70]. Так тваринники шельпахівського колгоспу ім. Сталіна на своїй нараді взяли на себе ряд конкретних зобов'язань на честь XVIII з'їзду ВКП(б). Кожен учасник наради брав на себе зобов'язання добитися в цьому році ще кращих показників проти минулого року.

С. Чмир і М. Максименко поставили перед собою завдання підвищити удій молока до 2500 літрів від кожної корови. Доглядач свиней Б. Рудь зобов'язався гарним доглядом

свиноматок забезпечити збереження від кожної свиноматки по 22 поросляти, які будуть мати 14 кг живої ваги при відлученні [194].

Плакат із закликом до доярок

В ліщинівському колгоспі ім. Леніна відбулася виробнича нарада працівників молочно-товарної ферми. На нараді було обмірковано питання про збільшення удою молока, щоб у цьому році дати від 54 корів 135 000 літрів молока по 2.500 літри від корови.

Доярка Ярина Принзюк взяла на себе зобов'язання дати від своєї групи корів по 3.500 літрів молока від кожної корови. Доярка Параска Висоцька зобов'язалася від кожної корови первістки надоїти в рік по 2500 літрів молока [94].

У районній газеті за підписом Ярини Принзюк була поміщена стаття «Переймаємо досвід», у якій вона ділилася досвідом отримання високих надоїв. У статті зазначалося, що вона працює 6 років на МТФ. Доглядає 6 корів. У 1937 році від кожної корови отримала по 7057 л. молока на фуражну корову, а 1938 р. – по 3075 л. молока. Також за 6 років виростила 48 телят. Була учасницею Всесоюзної сільськогосподарської виставки. Вирішила покращити свої досягнення.

В колгоспі на фермі декілька корів поставлені на спеціальний раціон. Цим коровам дають на добу по 2 кг

пшеничної дерті, 2 кг макуху, 8 кг моркви, 30 кг свіжого жому, сіна (конюшини) 6 кг, полови пшеничної 2 кг та 2 кг ярої січки. Всього годують на добу 6 разів і 6 раз, після їжі напувають теплою водою. За розрахунками корова повинна давати 25–30 л молока на добу при жирододатках 3,8%. Вже за пару днів приріст молока у її корів становив 1,5–2 л [256].

Переймаємо досвід

Шість років я працюю на молочно-товарній фермі. Щороку доглядаю по 8 корів, кожного року я завойовую першість, даю найкращі показники серед доглядачів нашої ферми. В 1937 році я одержала від своєї групи тваринництва. Особливо було для мене цікаво те, як добивається високої продуктивності від тваринництва передові колгоспи.

В спеціалізовані тваринництва я бачила рекордистку корову «Денту», яка дає 69 літрів молока на добу. Там наочно було показано, як одержано такий високий уділ молока.

Досвід, який я одержала на виставці, зараз запроваджується і в нашому колгоспі на фермі. Деякі корів поставлені на спеціальний раціон. Дасмо цим коровам на сутки по 2 кгр. пшеничної дерті, 2 кгр. макухи, 8 кгр. моркви, 30 кгр. свіжого жому, сіна (конюшини) 6 кгр., полови пшеничної 2 кгр. та 2 кгр. ярої січки. Всього годуюмо на добу 6 разів і 6 раз напуваємо після їжі теплою водою. При цьому корова повинна давати 25–30 літрів молока на добу при жирододатку 3,8 проц. Тільки за декілька днів ми побачили збільшення удою молока від спеціальної поставленої корови на спеціальний раціон по 1,5–2 літра.

Широко запроваджуючи у нас на фермах досвід, перейнятий на виставці, ми доб'ємось того, що і по тваринництву наш колгосп буде передовим і матиме право бути учасником виставки.

Доярка Я. Принзюк

корів в середньому по 3057 літрів молока на фуражну корову, а в 1938 році по 3075 літрів. За 6 років від групи корів, які я доглядаю, повністю виростила 48 телат. За це мене було послано в Москву на Всесоюзну сільськогосподарську виставку, як учасника. Я бачила на виставці великі досягнення не тільки по тваринництву, а й по інших ділянках нашого соціалістичного сільського господарства, але мене найбільше цікавило

Стаття з районній газеті з закликом перейти досвід доярки Я. Принзюк

У колгоспах виросла армія передовиків, організаторів соціалістичного тваринництва, які володіли справою правильного ведення громадського тваринницького господарства [265].

Емблема виставки

За постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) 1 серпня в Москві відкрилася Всесоюзна сільськогосподарська виставка. Першими її побачили знатні люди країни – орденоносці, які ще 30 липня відправилися з Києва до Москви.

Виставка проходила 76 днів (серпень, вересень і половина жовтня). Представники Христинівського району і учасники виставки відправилися в Москву організовано, групами по 30 чоловік, на чолі з секретарем райкому, завідувачем райвідділу, директором МТС.

Участь у виставці могли узяти тільки такі соціалістичні господарства, тільки ті передовики, робітники тих господарств, які виконали встановлені норми по врожайності с/г культур, по продуктивності с/г тварин, по продуктивності с/г машин [338].

Учасниками виставки ставали звичайні колгоспники, такі як наприклад Іван Лантух. Недалеко від господарства колгоспу «Ленінський шлях» села Великої Севаст'янівки стоїть звичайна селянська хата бригадира по рибництву Івана Антоновича

Лантуха. В хаті чистенько. На стіні портрети В. І. Леніна і Й. В. Сталіна в гарних рамках.

Ще з 1935 р. в колгоспі заговорили про рибицтво. Іван Антонович радився з колгоспниками, як взятися до цієї роботи, бо діло це для нього було нове. Але колгоспники не помилилися доручивши йому цю роботу: І.А.Лантух з честю виконав покладене на нього завдання. Він підрахував, що для риби в ставках бракує поживних речовин. Потрібна підкормка послідом, макухою. Взимку він часто прорубував лід, щоб риба могла дихати. Старанна робота дала наслідки. 1936 року колгосп одержав від риби 22 000 крб. прибутку, а 1938 року – бл. 60 000 крб.

Отримані з книжок знання І. А. Лантух застосовує на практиці. Він уміло заготовляє зарибок, за яким приїжджають з ряду інших колгоспів. Тепер Лантух висунутий кандидатом на Всесоюзну сільськогосподарську виставку [312].

Учасники Всесоюзної сільськогосподарської виставки в Москві

Працівники тваринництва були неймовірно раді можливості побувати в столиці. Учасники виставки через місцеву газету розповідали про свої досягнення: «...1930 року, як тільки заговорили в нашому селі Христинівці про організацію колгоспів, я першим подав заяву про вступ до колгоспу. Спочатку був я сторожем біля млина, потім 6 років працював на птахофермі, а тепер уже другий рік працюю старшим доглядачем свиней.

Наш колгосп ім. 17 Партз'їзду (с. Христинівка) дбає про розвиток свинарства. У 1938 р. на фермі було 49 свиней, тепер – 54. За планом на 1940 р. має бути 100 штук.

На даний час є 9 свиноматок, від 4-х із них маємо 40 поросят. Догляд і годівля за свиньми організовано непогано. О 6 год. Ранку даємо гречану полову з обмішкою та конюшину. Потім вигонимо свиней на прогулку до ставка, де вони пасуться до 19 години. Коли стає жарко загонимо їх у свинарник і о 13 год. Даємо їсти другий раз. Надвечір знову виганяємо на прогулку, а о 20-й годині третій раз годуємо.

Кожна свиня з'їдає по 1 кг обмішки в день, а матки до відлучення поросят – по 3 кг обмішки.

Зимою даємо свиням варену картоплю, буряки, моркву. Всі свині завжди чисті.

Дбаємо і про м'ясоздавку. На відгодівлю поставлено 16 свиней [300].

На Всесоюзній сільськогосподарській виставці 1939 р. брало участь понад 200 тис. кращих господарств і передовиків виробництва. Всесоюзна сільськогосподарська виставка – це насамперед грандіозна демонстрація передових людей соціалістичного села. Кращі люди сільського господарства, виховані колгоспами і радгоспами, показували підсумки своєї праці, розповідали про методи роботи, про те, як вони домоглися високих урожаїв, продуктивності тварин, високих показників.

Вся робота організовувалася так, щоб кожний відвідувач, повернувшись у свій колгосп, радгосп сам став популяризатором досвіду. Вже сам відбір учасників виставки мав величезне значення для популяризації досвіду передових для пропаганди нових форм організації праці [338].

Працівники ферм по-стахановському працюють на своїй роботі, борються за те, щоб бути учасниками Всесоюзної сільськогосподарської виставки.

Доярка Гарпина Барчук 4 роки працює на фермі. Вона доглядає 12 корів. Цього року за 10 місяців вона заробила 475 трудоднів. З її групи корів, які вона доглядає, корова «Волна» дала 3700 л молока, а корова «Укразія» 3400 л. Зразково працюють і інші працівники ферм [143].

**Учасники Всесоюзної с. г.
виставки від Христинівського
району**

Головним комітетом Всесоюзної сільськогосподарської виставки затверджені по нашому району учасниками і занесені до почесної книги Всесоюзної с. г. виставки:

По конярству:

Гарналюк Яків Семенович — конюх колгоспу імені Кагановича с. Пеньюжкова, який в 1938 р. виростив 9 лошаг від 9 конематок.

Сонур Федір Лазарович — конюх колгоспу імені Кагановича с. Пеньюжкова, який в 1938 р. виростив 12 лошаг від 12 конематок.

Клапоус Федір Аврамович — конюх колгоспу імені Комінтерну с. Росішок, який в 1938 році виростив 15 лошаг від 16 конематок.

Салабай Гнат Пилипович — конюх колгоспу імені Комінтерну с. Росішок, який в 1938 році виростив 16 лошаг від 16 конематок.

Кращі конюхи району – учасники Виставки

Окрім Виставки для прискорення темпів розвитку тваринництва по всій країні ширилися змагання трудящих за кращі змагання трудящих на кращі подарунки XVIII з'їздові ВКП(б).

В змагання імені XVIII з'їзду ВКП(б) включалися й доглядачі тварин колгоспу ім. Фрунзе с. Вербівки. На поширеній нараді доглядачі тварин взяли на себе зобов'язання, краще доглядати тварин, підвищити продуктивність тваринництва, сприяти вчасному виконанню колгоспом всіх обов'язкових поставок державі [224].

Так, не один рік в колгоспі «За заможне життя» доглядає овець колгоспник Володимир Коломієць. Роботу його можна назвати зразковою. Коли не зайдеш у вівчарню – завжди тут чисто, тепло, всюди порядок. Всі вагітні вівці відокремлені, для кожної є окрема клітка. Приміщення завчасно відремонтоване і утеплене.

**Стаття В. Коломійця у районній газеті з закликом
переймати досвід**

Уважно доглядаючи овець, Коломієць щорічно домагається гарного приросту молодняка. Старанний догляд забезпечив високу вгодованість овець. За добру, віддану роботу тов. Коломієць вже другий рік поспіль одержує премії. Цього року він одержав у премію ягничку [320].

В цілому по району у 1939 р. з 265 овець настригли 771 кг вовни.

Серед галузей сільського господарства певну роль відіграло бджільництво. У колгоспах створювали пасіки і заохочували до цього колгоспників, популяризуючи значення бджіл для розвитку рослинництва, даючи поради по догляду за пасікою. Наприклад, у одному з номерів «Колгоспника Христинівщини» популярно пояснювали про переваги бджільництва: «...Щоб одержати гарні урожаї, треба додержуватися правил агротехніки. Поруч цього у підвищенні врожаїв велику роль відіграють бджоли, беручи участь у запиленні рослин, необхідній умові для того, щоб зав'язався плід або насіння.

Наукою доведено, що 20% усіх рослин запилюються вітром, а 80% за допомогою комах, причому бджоли запилюють 75% комахозапильних рослин. На таких рослинах, як конюшина, еспарцет, гречка, а також на баштанах, ягідних і фруктових деревах пилок переносять переважно бджоли.

Підраховано, що запилення с/г рослин бджолами в 5–10 раз цінніше тої продукції, що дають бджоли у вигляді воску і меду. Якщо по СРСР щорічно бджоли дають меду й воску на 359 – 400 млн. крб., то прибуток, який дають бджоли, підвищуючи урожай запиленням с/г рослин, дорівнює 3–4 млрд. крб. на рік.

Отже, кожен колгосп повинен мати свою пасіку, щоб підвищувати тим самим урожайність.

Часто пасічники малу продуктивність пасік пояснюють поганими роками на медозбір. Це не зовсім вірно. Медозбір залежить від цілого ряду причин.

Треба так доглядати пасіку, щоб до головного пожитку наростити велику силу бджіл, щоб було кому летіти на медозбір.

Не треба в одному місці скупчувати багато бджіл. В радіусі 2,5 км, де стоїть пасіка, треба рахувати медоносів, щоб знати, чи вистачить їх для пасіки. Якщо ні, то треба або підсіяти медоносів, або вивезти пасіку, за 4 км на інші медоноси, які не використовуються бджолами.

Треба знати, що не всі сім'ї однаково здатні давати великий прибуток. Виявляючи на всіх пасіках кращі матки, можна за 2–3 роки досягти того, що ні на одній пасіці не буде малопродуктивної сім'ї, і ні на одній пасіці не буде малопродуктивної сім'ї, і пасіки не знатимуть поганих років на медозбір.

Цього року пасіка голяківського колгоспу переходить на нову техніку бджільництва. Минулого року ми вели точний облік продуктивності кожної бджолосім'ї. На 160 цих сімей виявили 3 бджолосім'ї, які дали вдвоє більше меду проти інших сімей. Від цих маток ми виводимо маток для всієї пасіки, щоб закріпити спадкові якості для всіх сімей бджіл.

Колгосп має закупити 40 вуликів нової конструкції, на 20 рамок кожний, з глухою перегородкою для двох маток [89].

Таким чином, до основних галузей тваринництва Христинівщини зазначеного періоду можна віднести скотарство,

конярство, свинарство, також на стадії розвитку знаходилося рибництво і бджільництво. До 1940 року зросла кількість ферм в колгоспах, збільшилися надої молока від кожної корови, настриг вовни, відбулася зміна у порядку обчислення планів м'ясопоставки. Тваринництво району, долаючи численні об'єктивні і суб'єктивні перешкоди, розвивалося завдяки самовідданій праці христинівчан.

2.3. Робота залізничного вузла, цукрового заводу та інших підприємств

Христинівський район – традиційно сільськогосподарський. Родючі землі спонукали до розвитку рільництва і тваринництва, в яких на 1939 рік колгоспи досягли певних висот (порівняно з 1929 – 1933 рр.), а деякі з них стали учасниками Всесоюзної сільськогосподарської виставки.

Але в районі були і промислові підприємства. Найбільшим з них був залізничний вузол, на якому працювало багато христинівчан, верхняцький цукровий завод, маслозавод, електростанція та інші дрібніші підприємства

Залізничний вузол мав цілий ряд структурних підрозділів: локомотивне депо, станція, вагоноремонтний пункт, які склалися з різних цехів і бригад тощо.

У районній газеті «Колгоспник Христинівщини» немає розлогої інформації про роботу залізничного вузла, бо це робила інша газета – «Христинівський залізничник». Але все ж були статті про розвиток соціалістичного змагання на залізниці і про кращих залізничників. Як правило, статті і дописи публікувалися до якихось визначних подій: з'їздів партії, державних і професійних свят та ін. Таким може бути допис про зобов'язання залізничників Христинівщини, присвячених відкриттю XVIII з'їзду ВКП(б): «...Напередодні відкриття XVIII з'їзду ВКП(б) робітники і службовці депо і паровозного відділку на своєму мітингу прийняли високі зобов'язання провести 50 прямих і важковагових поїздів, не менше ніж на 15% заощадити палива перевищуючи технічну швидкість, випускати паровози з поточного ремонту за 12-13 годин при нормі 14 год.; всім робітникам довести продуктивність праці до 150 %; зустріти з'їзд партії без єдиного порушення трудової дисципліни., рішуче

боротися з розгільдяйством, бракоробством та з порушниками дисципліни, будемо зміцнювати обороноздатність країни, нещадно викорчовувати ворогів народу, агентів іноземних розвідок.

Працівники залізничного вузла до відкриття XVIII з'їзду партії взяли на себе підвищені соціалістичні зобов'язання. Зокрема, група комсомольців-токарів: Воєвудський, Маслянко, Арсенюк, Костенко, Космина і Швець зобов'язалися до 1 Травня виконати річний виробничий план. Вони вибороли першість у змаганні з комсомольською групою станції Миколаїв і забрали перехідний червоний прапор Одеської залізниці. 19 березня на вузлових комсомольських зборах їм цей прапор разом з подарунками від керівництва депо ст. Христинівка вручили (зі статті Семейнова П. у газеті «Христинівський залізничник» «Стахановські подарунки XVIII зїзду ВКП(б)» від 27 березня).

Секретар вузлового партійного комітету П. Семейнов у районній газеті розповів про підготовку працівників залізничного вузла до 1 Травня. Слова для статті підібрав відповідні: «Залізничники – окрилені могутнім виробничим піднесенням – взяли на себе підвищені соцзобов'язання. Зокрема, вагоноремонтний пункт взяв зобов'язання закінчити план піврічного ремонту вагонів до 25 квітня. Такі ж темпи взяли цехи депо й інші підприємства вузла.

Передовиками є газозварщик Кушнір, бригадир комсомольської групи депо І. Воєвудський, слюсарі Чорноволюк, Когут, токар Кравець, старший оглядач Кулеша, бригадир підйомочної бригади вагонного участка Кулешов та сотні інших.

Росте творчий ентузіазм стахановців. Прикладом може бути т. Кулешов. Місцевком вагоно-ремонтного пункту ухвалив послати стахановця на курорт, але він відмовився одержати путівку в санаторій, заявивши, що він не поїде нікуди, поки не виконає повністю свого зобов'язання.

Піднесення стахановського руху забезпечується широким розгортанням політмасової роботи на вузлі. Залізничники і їх утриманці з великою увагою слухають читки доповіді т Сталіна, тов. Жданова і Молотова та ін керівників партії і уряду, які проводять агітатори (зі статті Семейнова П. у газеті

«Христинівський залізничник» «До Першого травня виконаємо піврічний план» від 28 квітня).

30 липня В країні відзначали Всесоюзний день залізничника. До цього знаменного дня, як зауважила районна газета, стахановці і кривоносівці готували виробничі подарунки батьківщині.

Наприклад, розповідалося, що комплексна бригада по промивці паровозів при завданні 12 годин витрачає на цю роботу по 9 годин.

На ремонті вагонів слюсар Кулешов виконує норму на 207 %, т. Терлецький, Рудяков, – на 280 %, т. Мороз – на 300%.

...Заощадили паливо на своїх паровозах за перше півріччя тов. Бедняков 42 т, Богданов – 55 т, Суранський – 67 т та багато інших.

Виділена політвідділом христинівського відділку руху і вузловим парткомітетом комісія проводить підготовчу роботу до дня залізничника. Цехи, клуби, будинки вузла будуть прикрашені лозунгами, плакатами, діаграмами росту досягнень залізничного транспорту. Влаштовується фотовітрина з портретами кращих стахановців вузла.

Комісія готує на 30 липня масове гуляння в Шполянському лісі. Зокрема, буде організовано радіослухання урочистого засідання в Москві, присвяченого дню залізничника, виступлять гуртки художньої самодіяльності, духовий і джаз оркестри, будуть влаштовані ігри, демонструватимуть кінокартину тощо.

Вузловий партійний комітет запрошує всіх жителів Христинівщини взяти участь у цьому святі. З цими товаришами будуть проводитися бесіди про сталінський день залізничника та сталінське піклування про залізничний транспорт і про його величезні досягнення в країні соціалізму (зі статті Семйонова П. у газеті «Христинівський залізничник» «Готуємося до сталінського дня залізничника» від 18 серпня).

До 22 річниці Жовтня працівники христинівського залізничного вузла включилися в соціалістичне змагання. Передовики виробництва перейшли на багатостатне обслуговування. Передовиками у цьому виді змагання були токарі вагоноремонтного пункту В. Марченко, К Терлецький і слюсар Ф. Терлецький, які виконували виробничі завдання на

200-300 %. Стругальники механічного цеху М. Андрейцев і Г. Наконечний, які працюють на двох верстатах, виробляли по дві норми в день

Високим виробничим піднесенням охоплені машиністи-кривоносівці товариші О. Лисенко, А. Гордійчук і А. Петров проводять важковагові поїзди, прибувши до станцій призначення точно за графіком.

Зразки стахановської праці показують працівники вагоноремонтного пункту, які до 1 жовтня виконали план на 151%, а до свята жовтневої революції зобов'язалися виконати річний план на 200%.

Високими виробничими перемогами зустрічає свято колектив станції Христинівка. Комуністи, старші стрілочники В. Богач, й І. Когут працюють без браку. Зчіплювач вагонів В. Бондар, оператор П. Бондар, стрілочниця Ф. Ободянська систематично перевиконують свої завдання.

Приділила районна газета увагу й Верхняцькому цукровому заводу (директор т. Ганжа). І звичайно, мова йшла про роботу передовиків-стаханівців

Невпинно поліпшувалися справи на цукрозаводі та дослідно-селекційній станції. Після реконструкції у роки першої п'ятирічки завод перетворився на одне з потужних підприємств Правобережної України. За добу він переробляв 10 тис. цнт сировини.

Успішно діяв колектив дослідно-селекційної станції (директор т. Самокіш). Високим урожаєм буряків і зерна в 1939 році станція завоювала право бути учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки.

На заводі є багато стахановців. Кандидат у члени ВКП(б) т. Сімоник веде авангардну роль на виробництві. Токар т. Срулик виконує норму на 180 %, коваль т. Рога – на 166 %, т. Островерхов – на 154 %, змінний цеховий майстер т. Поляруш виконує норму на 121 %, слюсар т. Калужинський – на 133%.

По-стаханівському працюють на ремонті паровичного цеху товариші Коломієць, Білентієв, Ільченко та ін.

На цукрозаводі є 41 агітатор, з них 23 є членами і кандидатами в члени ВКП(б).

Отже, у 1939 році значних успіхів досягли і підприємства району: залізнична станція, верхняцький цукрозавод і селекстанція. Там також мали місце різні види соціалістичного змагання. Попри значну заорганізованість і показовість, вони сприяли піднесенню продуктивності праці у цій галузі.

2.4. Рівень життя і добробуту жителів Христинівщини

Ряд статей в районній газеті Колгоспник Христинівщини дає уявлення про стан добробуту жителів Христинівщини. Під поняттям добробуту розуміють рівень доходів трудящих, стан економіки і можливість забезпечити всі найважливіші потреби через розгалужену мережу торгівлі, надання необхідних побутових послуг, рівень культурно-побутового обслуговування тощо.

Насамперед розлога стаття «Джерело заможного життя колгоспників» є своєрідною агіткою для селян, яка покликана доказати переваги соціалістичного способу виробництва, показати, що саме колгоспне виробництво є джерелом заможного життя селян.

Газета писала: «Колгоспний лад остаточно переміг і його стиглими плодами вже користуються мільйони колгоспників – недавніх бідняків і середняків. З кожним роком росте урожайність колгоспних полів, розвивається тваринництво, покращуються прибутки колгоспів. З нуждою і злиднями радянське село розпрощалося назавжди.

Джерелом заможного життя колгоспників є громадське господарство. Чим значніші успіхи колгоспів, чим вища врожайність колгоспних хлібів, тим краще живуть колгоспники, тим вищі їх прибутки».

Газета пояснює, що ріст громадського господарства відбувається на основі розвитку сільськогосподарської артілі, яка є єдиною формою колгоспного руху. Трактори, машини, складна виробнича техніка піднесли продуктивність праці, і забезпечили ріст сільськогосподарської продукції.

Стаття доказує, що найбільшу кількість своїх прибутків колгоспник дістає від колгоспу, а не від особистого господарства і наводить слова Сталіна на першому з'їзді колгоспників: «Щоб стати колгоспникам заможними, для цього вимагається одне –

працювати в колгоспі чесно, правильно використовувати трактори і машини, робочу худобу, правильно обробляти землю, берегти колгоспну власність».

Зусилля більшості колгоспників спрямовані на те, щоб громадські прибутки по трудовнях росли рік-у-рік, щоб колгоспне господарство все в більшій і значній мірі покривало потреби колгоспників, а частка особистого господарства відносно скорочувалася.

Сільськогосподарська артіль має в собі ще не використані можливості, вона має такі резерви, які можуть набагато збільшити її прибутки, ще більше піднести матеріальний добробут колгоспників [63].

Частину прибутків (на освіту, охорону здоров'я тощо) працівники різних галузей отримували через суспільні фонди споживання, які закладалися у бюджет країни.

«З великою увагою стежили трудящі нашої країни за роботою III сесії Верховної Ради СРСР, яка затвердила бюджет країни на 1939 рік.

Майже дві третини бюджету приділено на народне господарство і фінансування соціально-культурних заходів для поліпшення добробуту населення. Це ще раз свідчить про батьківське піклування партії, уряду про трудящих.

Бюджет нашої країни ставить великі і почесні завдання перед фінансовими працівниками, які повинні забезпечити виконання прибуткової частини бюджету» [365].

Проте основні доходи селян були від колгоспного виробництва. Газета популярно пояснювала про роль колгоспів у зростанні добробуту колгоспників. «...Колгоспний лад відкрив для селян широку дорогу до заможного життя. Чесна праця колгоспників, бережне ставлення до колгоспної власності забезпечують високі прибутки колгоспам. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) Про розподіл грошових прибутків у колгоспах, як і ряд інших постанов, яскраво показує велике піклування комуністичної партії і радянського уряду про покращення добробуту колгоспників, про зміцнення колгоспів. Ось наслідки господарювання за 1938 рік колгоспів ім. Сталіна с Шельпахівки – валовий прибуток якого досяг 489 тис. карб. і колгоспу ім. Леніна с. Ліщинівка – валовий прибуток становить 491 тис карб.

Велике значення у зміцненні й поширенні господарства колгоспів має добре поставлений облік. До 15 березня треба скласти прибутково-видаткові кошториси й чітко їх виконувати. Ревізійні комісії повинні посилити контроль над усією діяльністю колгоспу».

Районна газета наводила переконливі цифри грошових прибутків. «З кожним роком колгоспи стають міцнішими. Про це красномовно свідчать цифри грошових прибутків, які, для прикладу, отримав колгосп ім. Сталіна с. Верхнячка:

1934 р – 93.142 карб.

1935 р – 137.839 карб.

1936 р – 197.839 карб.

1937 р – 231.168 карб.

1938 р – 320.000 карб.» [160].

Розповідаючи про разючі виробничі досягнення колгоспів, газета тут же показувала, на що колгоспники витрачають зароблені гроші і які доходи отримують з суспільних фондів споживання: «...1938 року шельпахівський колгосп ім. Сталіна одержав 382.541 карб. доходу, цукрові буряки дали прибутку 117.245 карб., баштан і городина – 79.975 карб. Колгосп одержав 40 тис. карб. премії-надвишки за високий урожай буряків.

Тваринництво, рибальство і млин дали разом прибутку 77.225 карб.

Ці прибутки збільшили вартість трудодня. Сім'я колгоспника Г.Є. Кривошії одержала на трудодні 183 пуди хліба, і 2330 карб.. Сім'я П.Я. Гриба заробила 155 пудів хліба і 1970 карб. на трудодні. Двоє працездатних у сім'ї Д.К. Грами одержала 100 пудів хліба і 1250 карб.

Колгоспники закупили на 10.320 карб. мануфактури. Крім цього, ще мають одержати різного краму на 52.580 карб.» [90].

Звітуючи перед виборами, сільрада с. Івангород надала своєрідний зріз стану життя у селі.

«В селі є середня школа, в якій вчать 515 учнів. За три роки школа випустила 50 учнів.

В селі є ветеринарна і медична амбулаторії, відкрито родильний будинок, який вже обслужив 252 жінки. Колгоспниці

дуже вдячні партії і урядові за їх піклування про матерів і дітей (бо вже забули про 1933 рік!! – П.Г.).

У селі майже ліквідоване безкорівність серед колгоспників, запруджено і зариблено 4 ставки, які тільки в 1939 році дали колгоспам 11 тис. карб. прибутку.

Невпинно росте культура в селі, ростуть кадри радянської інтелігенції. Наше село дало країні 1 зоотехніка, 4 агрономи, 8 учителів, 11 лікарів, 4 льотчики і 12 командирів Червоної Армії. Крім того тепер 15 чоловік вчаться тепер в інститутах і університетах.

Організації села, робітники і колгоспники виписують 252 примірники різних газет. Бібліотека, у якій є 2600 книжок, обслуговує 453 читачі. Сталінську кімнату щодня відвідує понад 30 осіб, де вони читають газети, слухають радіо.

Протягом цього року в селі продемонстровано 54 кінофільми. На кіносеансах було 10.800 чоловік. В клубі відбулося 4 масових вечора і 13 вистав.

Слід відмітити й економічну сторону життя села. За три квартали цього року колгоспники для власного споживання забили 317 свиней. За цей же період 4 торгові одиниці в селі мали на 672.188 карб. товарообороту. Колгоспники закупили мануфактури, одягу, взуття на 150.198 карб.» [17].

Малюнок у газеті, який показує різючі доходи колгоспів

З кожним роком зростає заможність села. За 1938 рік колгоспники через магазини Укоопспілки придбали різного краму більш, ніж на 300 млн. карб.

Через систему споживчої кооперації придбано музичних інструментів на 21, 3 млн карб., 33 тис патефонів і 9 млн пластинок до них, 900 піаніно, радіоапаратури і фотоапаратів на 2 млн 262 тис. карб, різних книжок на 28 млн карб.» [357].

Колгоспи, після підбиття підсумків господарювання за попередній рік роздавали селянам зароблені гроші й інші виплати.

В сичівському колгоспі ім. Шмідта після відчитних зборів почали роздавати гроші на трудодні. Роздано за короткий час 56.000 карб.

Колгоспники задоволені вчасним розрахунком. Багато колгоспників, одержавши гроші, сплачують зразу культзбір [11].

Проте деякі колгоспи умудрялися затримувати виплати за роботу. Зокрема, газета наводить такі ганебні випадки: «Вже три місяці минуло з моменту закінчення звітної кампанія. Це мало завершитися проведенням повних розрахунків з колгоспниками за 1938 рік як грошми, так і натурою. Своєчасний розрахунок за трудодні підвищує продуктивність праці, зміцнює труддисципліну, заохочує колгоспників до роботи. Але керівники ряду колгоспів «Ленінський шлях» (В. Севастянівка), ім. Ільїча (Івангород), ім. 17 партз'їзду (Христинівка) не видали грошей на трудодні. Не розраховалися з колгоспниками і в колгоспах с. Чайківки, Орадівки, Ягубця. Деякі колгоспи не закінчили розрахунків натурою.

В колгоспі ім. Єжова не розраховалися з колгоспниками тому, що правління затратило гроші на купівлю реманенту. А згідно постанови ЦК КП(б)У колгоспи повинні були розраховатися з колгоспниками до 1 лютого 1939 року. Прокуратурі слід звернути увагу на ці факти і притягнути винних до відповідальності» [180].

Проте були і передові колгоспи, які і вчасно розраховувалися з колгоспниками, і були спроможні видавати аванс хлібом нового врожаю: «В колгоспі ім Сталіна (с. Шельпахівка видали хліб нового врожаю на трудодні за перше півріччя.

Колгоспник С. Чмир, працюючи в короварні, виробив до 1 липня 372 трудодні і одержав авансом 372 кг жита і 22 кг рапсу. Марія Максимчук одержала 320 кг жита і 19 кг рапсу. Семен Максимчук одержав 268 кг жита» [306].

«В колгоспі ім.. 17 партз'їзду закінчили збирання озимини. Ударно збирають тепер ярі культури. Заскиртовано сочевицю. Незабаром закінчать молотьбу озимих культур.

Колгосп вже виконав план хлібопоставки державі, вивозять тепер натуроплату МТС.

Колгоспники одержують аванс на трудодні – по півкілограма жита і по півтора кілограма пшениці» [137].

Районна газета зазначала, що колгоспники отримували достатню плату за роботу і могли сплачувати сільськогосподарський податок, а деякі з них робили це достроково. Наприклад, «В с Босівці, як тільки були вручені повідомлення платникам про с.г. податок, першими внесли достроково свої платежі колгоспниці О. Рибаченко – 30 карб. і Д. Арефі – 26 карб.» [61].

Але газета, бажаючи підкреслити наскільки селяни стали заможнішими, показувала, що селяни свої вільні гроші поміщали в ощадних касах. «З кожним роком зростає добробут трудящих мас СРСР. Зростає заробітна плата робітників, інтелігенції, зростають прибутки колгоспників.

15 мільонів вкладників зберігають в ощадних касах нашої країни понад 6 мільярдів карбованців.

В нашому районі ощадні каси мають безперервний приплив вкладів. Населення постійно користується послугами ощадкас. Ми маємо 4330 вкладників, які зберігають в ощадкасах 552.872 карб.

Необхідно більше популяризувати роботу ощадкас, роз'яснювати широким масам трудящих вигоду зберігання своїх вільних коштів в ощадкасах» [319].

Газета наводила конкретні факти вкладень в ощадні каси працівниками району. «На 1 січня 1937 року сума вкладів у ощадкасу Христинівського району становила 261.458 карб.. Середній розмір вкладу дорівнював 75 карб. На 1 січня 1939 року сума вкладів уже становила 468.тис карб., а середній розмір

вкладу становив 128 карб. Це свідчить про зростання заможності трудящих» [131].

«За останні роки зросло благополуччя с. Верхнячка. Є тут універмаг, клуб, театр, магазини і ларки. Життя стало культурнішим, заможнішим. Є у селі ощадна каса, але вона знаходиться далеко від центру села. Є у селі робітники, які мають зайві гроші, але їх складно нести їх у цю касу. Бажано було б відкрити ще одну ощадну касу» [22].

Зароблених грошей, напевно, не вистачало для вирішення більш важливих потреб: придбання житла, худоби тощо. Тому держава запропонувала кредити сільському населенню. Спочатку в газеті «Трибуна хлібороба» появилася роз'яснювальна стаття «Кредити сільському населенню», в якій у популярній формі було роз'яснено призначення кредитів, їх потенційні можливості і наведено вражаючі цифри грошей на ті чи інші напрямки кредитування [162]. А потім була друга стаття «Кредити колгоспам», у якій вже у більш доступній формі повідомлялося, що з 1939 року Сільгоспбанк буде надавати кредит на різні заходи по тваринництву, землевпорядкуванню, купівлю мінеральних добрив, сільськогосподарський машин, будівництва млинів, крупорушок тощо [161].

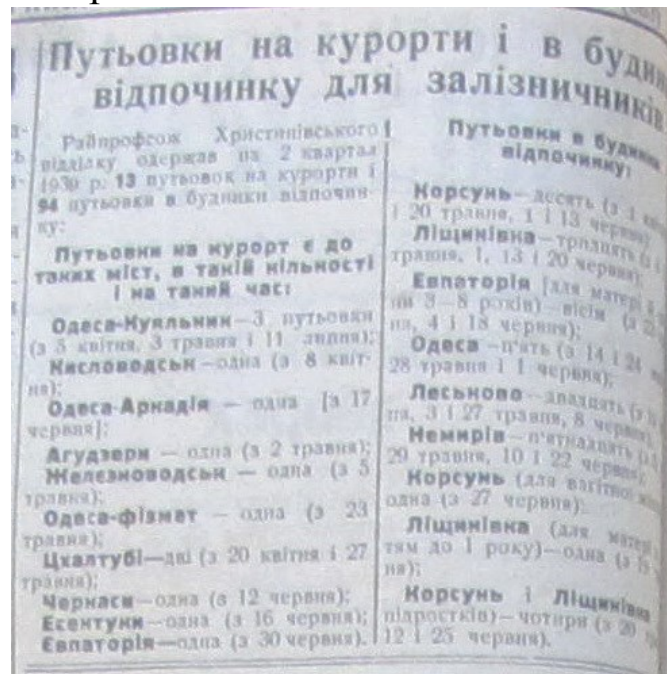
Крім тяжкої праці, колгоспники мали можливість відпочити. Для цього створювалися будинки відпочинку і санаторії. Декому з колгоспників щастило в них побувати.

Зокрема, Київський обком спілки робітників бурякорадгоспів відкрив про верхняцькій селекстанції і цукрокомбінаті будинок відпочинку вихідного дня. В будинку відпочинку 50 місць. За літо тут відпочили 1050 кращих стахановців і ударників – трактористів, їзових, комбайнерів. На утримання цього будинку було асигновано 27 тис карб. [42].

Ланковий шукайводського колгоспу ім. Ворошилова І. Михайлюк за ударну працю отримав пугівку на курорт і навіть прислав листа редакції газети з словами: Я дякую партії, урядові, особисто рідному батькові і вождю нашому товаришеві Сталіну за їх піклування про трудящих [252].

Зрозуміло, що для колгоспників поїхати на курорт було нездійсненною мрією і у газеті більше нема дописів на цю тему. Очевидно, це більше виняток, ніж правило.

Набагато простіше і легше було залізничникам. Для них була створена ціла мережа санаторіїв. Звичайно, путівки діставалися часті ударників і стахановців. Але це були справжні курорти і там таки відпочивали христинівські залізничники.

Оголошення в газеті «Христинівський залізничник»

Одним із напрямків покращення добробуту була матеріальна допомога багатодітним матерям. Зокрема, в с. В. Севастянівка на розширеному пленумі сільради було вручено особисту книжку багатодітній колгоспниці Марії Бевз, яка щорічно мала одержувати по 2 тис. карб. [327].

Велику роль в реалізації можливостей для покращення добробуту відводили торгівлі. Там селяни не лише могли потратити кровно зароблені карбованці, але й придбати все необхідне для життя. У кожному селі було споживче товариство, членами якого були селяни. Товариство не лише займалося заготівлею різних продуктів, сільськогосподарської сировини, але й мали свої крамниці. У 1939 році, крім існуючих, відкривали нові. Зокрема, в с. Ліщинівці було відкрито сільмаг. Початок торгівлі сільмаг відзначив продажем великої кількості мануфактури, готового одягу, взуття. Приміщення сільмагу відповідає своєму призначенню [127].

Практикувалася і торгівля в полі. 8 липня продавець Христинівського споживчого товариства Козінський вивіз на

поля колгоспу ім. Калініна і ім. 17 партз'їзду різні товари: рибу, вино, мило, тютюн, цигарки, сірники і т.ін.

Колгоспники, майже не відриваючись від роботи мали змогу купити собі, що кому потрібно і були дуже задоволені виїздом кооперативу в поле [154].

Правда, районна газета наводила і приклади незадовільної роботи торгових точок. Наприклад, «...Давно вже існує буфет при споживчому товаристві в с. В. Севаст'янівка. Але в ньому крім горілки, майже нічого нема, рідко буває ковбаса, пиво сірники та ін.» [48].

Ще прикрішим було становище на залізничному вузлі. Христинівський куц трансторгхарчу, яким керував Нирко, дуже погано організував обслуговування залізничників. Промтовари розподіляли по службах вузла. Але спершу давали можливість отоварюватися керівництву і всім знайомим, а потім все, що залишалося – робітникам. Ось як це описувала газета «Христинівський залізничник»: «Тільки після того, як обидва заступники начальника контори Захаржевський і Радецький узяли собі по 17 м мануфактури й ін., після того, як голова МК Рижий і його заступник Дядюк, паспортист Л. Міцюра і продавець Пастернак вдосталь набрали собі різного краму, тільки після цього в майстерню була впущена черга із 150 робітників, для яких було залишено дріб'язок: дитячі калоші, черевики, носки і декілька десятків метрів мануфактури...».

Так же погано поставлена справа з торгівлею хлібом. Пекарня випускає поганий хліб, який ще й розвалюється при транспортуванні. Їдальня готує погані обіди. Скрізь антисанітарія, брудно і непривітно...» [292].

Про жахливу роботу пекарні повідомляє ще одна стаття «Про пекарню»[266].

Це про кричущі непорядки в системі торгівлі і обслуговування людей. Можливо, були й інші, але не попали на сторінки газет.

До негативних проявів політики по покращенню добробуту населення можна віднести возню з проведенням обміру присадибних ділянок і вилученням у окремих колгоспників самовільно привласненої колгоспної землі. Хоча у цій статті не говориться, що навіть після страшного періоду колективізації

селяни продовжували боротися за зайвий (незайвий) клаптик землі. Але зась!!!

Обмір присадибних ділянок у с. Талалаївці і Свинарках показав, що тут грубо порушували Статут с.г. артілі, незаконно роздали колгоспну землю окремим особам. Мало місце самовільне привласнення громадської землі. Наприклад, Г. Качан мав 1.12 га присадибної землі, Л. Добрянський – 1.05 га і т.д. В такий спосіб по с. Талалаївці незаконно було роздано колгоспникам, робітникам і службовцям понад 11 га землі [87].

Рівень життя населення краю також залежав і від стану охорони здоров'я. У районі було дві лікарні: районна і залізнична з поліклінічними відділеннями. У селах працювали фельдшерсько-акушерські пункти з достатнім штатом медичного персоналу, в деяких селах, наприклад, у Верхнячці, були лікарні.

Велика увага надавалася родильним будинкам у селах. У газеті розповідалося про те, що колгоспниці спочатку відносилися до них з острахом. Але потім були дуже задоволені перебуванням у них. Позитивним також були виїзди медпрацівників до колгоспників під час польових робіт. У 1939 році були відкриті зубні кабінети в поліклініках і у залізничній школі № 18. У лікарнях також робили нескладні операції і вдячні колгоспники писали про це у своїх дописах в газету.

Проте серйозної критики заслуговували залізнична лікарня і поліклініка за стару білизну, рвані матраци на ліжках, погане харчування, відсутність належної уваги до хворих тощо.

Таким чином, на кінець 30-х рр. відчутно зріс добробут і рівень життя населення краю. Особливо, якщо порівняти з 1932 – 1933 роками. Зміцнилися колгоспи, зросли нарахування колгоспникам на трудодні (у грошовому і натуральному еквівалентах), покращилася інфраструктура населених пунктів. Покращилося й побутове обслуговування. Але це супроводжувалося посиленням податкового гніту і експлуатації праці населення.

РОЗДІЛ 3 СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ РАЙОНУ. ПОДІЇ В СВІТІ

3.1. Вибори до місцевих Рад депутатів трудящих

У 1939 році відбулися вибори до місцевих Рад депутатів трудящих.

24 жовтня газета «Колгоспник Христинівщини» опублікував Указ Президії Верховної Ради УРСР про проведення виборів до місцевих Рад.

Оголошення в газеті

Районна газета наполягала на тому, що трудящі Христинівщини зустріли звістку про початок виборчої кампанії з величезним піднесенням і ентузіазмом.

У статті «Виробничим піднесенням відзначають Указ про день виборів» вона у приклад поставила пленум сільради с. Христинівки, який відбувся 24 жовтня 1939 р.

Там на порядку денному поставили питання про підготовку до виборів у місцеві ради депутатів трудящих, про підготовку до жовтневих свят і про виконання політично-господарських кампаній.

Агітатори, колгоспний актив зобов'язалися поживавити агітаційну роботу по 20-хатках і виборчих округах. Оголошення дня виборів викликало серед колгоспників величезне піднесення... [139].

Неминуче потрібно було підкреслити, які блага дала радянська влада для населення краю і як погано жилося за царизму, оскільки поміщики й куркулі не тільки експлуатували бідноту, а й відбирали від неї всі права громадянина.

Районна газета вмістила допис жителя с. Ягубця М. Бабія «Які раніш були вибори». Він згадував: «... Була така ознака: як тільки куркулі почали напувати горілкою підкуркульників, то вже всі здогадувалися, що незабаром когось будуть вибирати.

Ось... настав час вибирати старшину. Ходить десятський з палицею й стукає в вікно: «Виходь на сход!».

З майдану навкруги чути гамір. Бідняки стоять окремо, куркулі окремо. Нарешті заворушилася куркульня. Ходять поміж біднотою та розхвалюють свого кандидата, який не шкодував їм горілки. Деякі бідняки попадалися на цю приманку. Підпоєні люди вибирали того, кого хотіли куркулі... Такі то були вибори.

Тільки при радянській владі дістали ми права, які так чітко виписані в Сталінській Конституції... [3].

Попереду була виборча кампанія і райвиконком, райком партії, райком комсомолу і сільради активно взялися за агітаційну роботу.

Дивним і смішним з погляду сучасних реалій виглядає виборча кампанія 1939 року. Це якийсь фарс, профанація. Кандидатів у депутати різного рівня висували «трудова колективи» за чіткою і беззаперечною вказівкою партійних органів і все. Тепер починається напружена «агітація» за найдостойніших з блоку членів партії і безпартійних. Все це подібне до п'єси, де детально прописані сцени, ролі. Агітатори на загальних зборах колективів, по 20-хатках у селах розповідають біографії кандидатів, доказують, чому їх слід обрати, закликають проявити активність і відповідальність під час голосування, ніби у виборців є інші кандидати й інші варіанти поведінки.

Районна газета, партійні і радянські органи гнуздають агітаторів за те, що вони погано агітують, не проявляють старання і хвалять тих, хто безустанно морочить людям голови.

Це видно по матеріалах районної газети, статті якої містять заклики типу: «Оберемо найдостойніших людей нашого району до місцевих рад депутатів трудящих!», «Енергійніше розгортати підготовку до виборів у місцеві ради!», «Бойове завдання інтелігенції» і т.п.

А простим людям хіба що цікаво було дізнатися, кого ж їм випаде честь вибирати у обласну, районну, селищну і сільські ради.

У передвиборчій кампанії перед численною армією агітаторів ставилося «бойове завдання» сприяти успішному проведенню виборів і посіяти у населення впевненість, що партія і уряд дали їм величезне благо: взяти участь у виборах і вибрати найдостойніших.

Агітаторами були представники інтелігенції, партійний, комсомольський, колгоспний актив.

З висоти сучасності їх робота була непотрібною, бо селянам і так не давали права вибору кандидатів, але вони чітко розуміли, що у зазначений час вони мають прийти на виборчу дільницю і проголосувати, щоб не виникло до них ніяких запитань.

Агітатори готуються до зустрічі з виборцями

Тому все розвивалося по наперед затвердженому сценарію. Газета показувала бурхливу діяльність: численні збори агітаторів, актуалізувала їх завдання, відзначала передовиків і ганьбила

відстаючих, показувала величезний інтерес колгоспників до роботи агітаторів. Наприклад, описуючи роботу агітаторів у с. Сичівці, газета писала: «Колгоспники дуже цікавляться заняттями по 20-хатках, задають багато запитань агітаторам...

Агітатор О. Крижанівський ділиться враженнями роботи: Керуючись вказівками райпарткому і досвідом попередніх виборів, агітатори Ягубця уміло розгорнули масову роботу по вивченню Положення про вибори в місцеві ради. Жвава, побудована на конкретних фактах бесіда зацікавлює слухачів. Кожна бесіда проводиться по плану: пояснюється черговий розділ Положення, а далі робиться інформація про поточні події.

З великим захопленням слухають колгоспники повідомлення про просування Червоної Армії в Західній Україні і Західній Білорусії, про визволення наших братів українців і білорусів вві панського ярма... Але у дописі проскакує нотка: Треба, щоб керівники наших колгоспів краще дбали про організаційний бік справи, щоб *краще налагодити відвідування занять (!!!)*.

Агітатор Т. Святецький хвалився: Цього року я провів 20 бесід з колгоспниками на полі і в 20-хатці. Почесна і дуже цікава робота агітатора в селі. Бесіди проводяться на різні теми, роз'яснюю про політику партії і уряду, читаю постанови останнього часу, вивчаємо Положення про вибори. При цьому завжди користуюся додатковим матеріалом – про державний устрій в Країні Рад, про вибори в капіталістичних країнах тощо.

Колгоспники тепер дуже цікавляться подіями за кордоном, особливо цікавлять усіх операції Червоної Армії на Західній Україні і Західній Білорусії...» [278].

Схвалення від районної газети отримав агітколектив с Ягубця (керівник М. Десятник), робота агітаторів М. Лебеда, робота на 20-хатці агітатора І Лещенка [171].

В кожному селі партком організовував агітпункт, у якому була необхідна агітаційна література, журнали «Спутник агітатора» і газети. Кожен агітатор проводить у спеціальному журналі облік проробленої роботи [231].

Агітатор проводить голосну читку газети

Очевидно, дуже гарно працювали агітатори с. Івангорода, оскільки про їх роботу районна газета тричі вміщувала розгорнуті статті. Голова сільради А. Береговий хвалився, що у складі агітбригади працює 25 чоловік, які за короткий час провели 125 занять по 20-хатках і попрацювали з 1187 колгоспниками. Було проведено таку організаційну роботу: утворено 25 виборчих округів, дві ділянки, підготували для них належні приміщення.

Паралельно члени сільради проводять масову роботу серед колгоспників, спрямовану на те, щоб прискорити виконання всіх господарських робіт в колгоспах та виконання всіх зобов'язань перед державою [19].

Керівник агітколективу с. Івангород хвалив агітаторів Й Кулака, Святецького, Є. Крижанівської, П. Насікана, С. Куцого, К. Сича та ін. [6].

Правда, траплялися і статті про незадовільну роботу агітколективів. Наприклад, у с. Росішки погано організована агітаційно-масова робота. Агітпункту нема, заняття по 20-хатках часто зривають, члени сільради не допомагають агітаторам у їх роботі. Не кращий стан справ і в с. Ботвинівка. У с. Сичівка не всі агітатори старанно працюють. Треба, щоб парторганізація перевіряла роботу агітаторів, давала вказівки, вимагала звіту про роботу [155].

Тому районна газета часто підбадьорювала активістів до більш інтенсивної політико-масової роботи, не забуваючи при цьому виробничих проблем.

Про це, зокрема, говорилося і у статті «Енергійніше розгортати підготовку до виборів у місцеві ради»

24 жовтня постановою Президії Київського обласного виконавчого комітету в області утворено 127 виборчих округів по виборах до Київської обласної ради депутатів трудящих. У тому числі два виборчих округи утворено в Христинівському районі: перший виборчий округ № 21 і другий виборчий округ № 22.

27 жовтня президія Христинівського райвиконкому прийняла постанову про створення виборчих округів по виборах до Христинівської районної ради, у місцеві ради депутатів трудящих.

На початку листопада згідно рішення президії райвиконкому були створені виборчі дільниці (2 по селищу Христинівка).

Розпочалося висування кандидатів у депутати.

Газета писала: «По селах і колгоспах пройшли передвиборчі збори по висуванню кандидатів в депутати сільської ради. Газета «Колгоспник Христинівщини» писала: «На високому ідейно-політичному рівні пройшли передвиборчі збори по селу Велика Севастянівка. Всі, хто виступали на зборах, загострювали увагу присутніх на скорішому закінченні *політично-господарських кампаній* і достойну зустріч дня виборів.

Всього по селу було проведено 11 передвиборних зборів колгоспників й інших організацій села, на яких було присутніх 1282 виборці.

На зборах було висунуто 25 кращих людей села кандидатами в депутати сільської ради з числа партійної, комсомольської організацій, від вчительського колективу від колгоспників колгоспів ім. РСЧА, ім. Будьонного, «Сільська праця», «Ленінський шлях», «Нове життя» і «Більшовик» [356].

Також були висунуті кандидати у обласну Раду:

Мостова Роза Петрівна,

Костюк Трохим Якович.

Кандидатами в депутати районної ради депутатів трудящих були запропоновані:

Директор селекстанції Яків Мусійович Самокіш.

Старший агроном райземвідділу Іван Йосипович Стафійчук.

Директор Сичівської МТС Федір Тимофійович Євтушенко.

Токар ВРП Борис Ісакович Худяков.

Учитель Олександр Петрович Пономаренко.

Голова колгоспу «Нове життя» с. В. Севастянівка Віталій Павлович Усенко.

Голова райвиконкому Михало Лукіч Коляденко.

Свинарка колгоспу ім. газети «Правда» Тетяна Олексівна Крива.

Голова колгоспу ім. Шмідта с. Сичівка Іван Аврамович Мацієвський.

Голова колгоспу ім. Калініна с. Христинівка Семен Костянтинович Остапко.

Секретар комсомольського комітету локомотивного депо Микола Пантелеймонович Каторжук.

Домогосподарка Анна Федорівна Мельник.

Голова колгоспу «Червоний прапор» Яків Силевич Сулига.

Начальник райвідділу НКВС Назар Федорович Зінченко.

Колгоспник колгоспу ім. Кагановича с. Пенъожкове Семен Андрійович Мельник.

Кандидати у депутати Рад від христинівського залізничного вузла

Кандидатами у депутати Христинівської селищної Ради колективи залізничного вузла висунули:

Руцького Петра Олексійовича, чергового паливного складу.

Полянецьку Олександрю Іванівну, паспортиста депо.

Козлова Олександра Івановича, машиніста локомотива.

Андрейцева Максима Григоровича, токаря-багатоверстатника.

Королика Ушера Лейзеровича, слюсаря-стаханівця.
Чечельницького Івана Павловича, начальника паливного складу.

Летичівера, С.І., Орлюка Ф.З., Шуляка В.П., Рудякова Б.І. – робітників вагонного депо.

Ободянську М.Г., Данчика О.В., Шпіцу В.М. – працівників станції Христинівка.

Сидоренко Анну Яківну, телеграфістку.

Рижого Й.П., стахановця.

Арсенюка, Василя Антоновича, стрільця позавідомчої охорони.

ЛИСТОПАД
23
ЧЕТВЕР
1939 року
№ 134 (950)
9-й рік видання

Ми не тільки не будемо шкодувати, але будемо вітати, якщо вибори проведуть чисту радянського апарату від негідних і бюрократично зіпсованих елементів. На те і нові вибори, щоб провести хорошу роботу по очищенні наших органів від всякої бюрократичної цегли. Для цього, між іншим, і треба всяко укріпити блок комуністів і безпартійних.

В. Молотов

---

24 грудня—вибори в місцеві Ради депутатів трудящих

Реєстрація кандидатів в депутати районної Ради

Рудяков Борис Ісакович

Окружна виборча комісія виборчого округу № 44 по виборах в районну Раду постановила зареєструвати для балотування і внести до виборчого бюлетеня кандидатуру тов. Бориса Ісаковича Рудякова — то-
каря-стахановця вагонре-
монтного пункту, секретаря комсомольського комітету. Кандидатура тов. Рудякова висунена на перед-
виборних зборах колективу в вагонній дільниці і гаряче підтримана колективами інших служб вузла.

Іванченко Онисім Іванович

Окружна виборча комісія виборчого округу № 18, розглянувши подані в комісію документи про висунення кандидата в депутати районної Ради, зареєструвала для балотування в районну Раду по виборчому округу № 18 тов. Іванченка Онисіма Івановича, члена ВКП(б), майстра механічного цеху депо, висуненого загальними зборами колгоспників колгоспу ім. XVIII парт'язду с. Христинівка.

Шпіца Валентина Микитівна

Виборча комісія виборчого округу № 43 по виборах депутатів в районну Раду зареєструвала для балотування і внесла до виборчого бюлетеня кандидатуру тов. Шпіци Валентини Микитівни, голову селищної Ради. Кандидатура тов. Шпіци висунена колективом працівників станції Христинівка.

Каторжук Микола Пантелеймонович

Відбулось засідання окружної комісії виборчого округу № 45 по виборах в районну Раду. Комісія зареєструвала для балотування по виборчому округу № 45 кандидатуру тов. Каторжука Миколу Пантелеймоновича, секретаря комсомольської організації депо, висуненого колективом депо.

ШПІЦА В. М. — голова христинівської селищної Ради, висунута кандидатом в депутати районної Ради.

Агітатор розповідає про кандидатів

Активно працює агітатор партійної організації в житло-ремонтній конторі тов. Смерчинський О. П. З часу підготовки до виборів у місцеві Ради він провів уже 29 занять.

20 листопада тов. Смерчинський провів заняття, присвячене біографії кандидата в депутати обласної Ради тов. Костюка. На занятті 21 листопада він розповів про кандидатів і депутатів районної Ради тт. Шпіцу і Сахарова.

Сторінка з газети «Христинівський залізничник»

24 грудня в усіх виборчих округах і дільницях Христинівщини пройшли вибори до місцевих рад.

Районна газета захлиналася від опису цієї події. Складається враження, що люди не просто голосували, а купляли собі квитки у комуністичний рай.

У численних дописах-репортажах з виборчих дільниць сіл району вимальовується яскрава картина піднесеної святковості і всенародної радості. Села були розквітчані прапорами, лозунгами, квітами, портретами керівників партії і уряду. Сонце світило так як ніколи. Всюди лунали пісні, грали духові оркестри, всередині приміщень, де проходило голосування, грав патефон, працював буфет (!!!).

У с. Ліщинівка драмгурток вдень влаштував виставу для старих виборців, а увечері – для молоді і всіх виборців.

Виборці вкидали бюлетені в урни і дякували товаришеві Сталіну за піклування про всіх трудящих (*можна подумати – П.Г.*). Особливо розчуленими були старики. Зокрема, виборець Яків Ковбатюк сказав: «Голосуючи за кандидатів блоку комуністів і безпартійних, я водночас віддаю свій голос і за любимого товариша Сталіна!» [66].

Згодом районна газета опублікувала підсумки виборів у Христинівському районі.

«Вибори 24 грудня проводилися з 6 години ранку і до 12 ночі. Потім відбувся підрахунок голосів.

Всього по району було утворено 30 виборчих дільниць. Виборчих округів на виборах у районну раду було утворено 47, в сільські ради – 373, в селищну раду – 25.

За даними виборчих округів було обрано в районну раду 47 депутатів, у сільські ради – 373, в селищну раду – 25 депутатів.

По району зареєстровано 25.695 чоловік, які мали право голосу на виборах у місцеві ради. У виборах взяли участь 25.479 чоловік, що становить 99 проц. загальної кількості виборців. Більше 99 % виборців голосували на всіх виборчих дільницях.

Бюлетенів, у яких були закреслені прізвища кандидатів, виявилось по виборах у районну раду 404, в сільські ради – 363, в селищну раду 66.

З 47 депутатів, обраних у районну раду, чоловіків 35, жінок – 12, з 373 депутатів, обраних у сільські ради чоловіків 249, жінок –

124, з 25 депутатів, обраних у селищну раду, чоловіків 16, жінок – 9.

У селищну раду було обрано 16 членів ВКП(б), у районну раду – 30, а у сільські ради – 108 членів і кандидатів ВКП(б)» [239].

Всі кандидати у депутати до Рад різного рівня, заявлені раніше, були обрані.

Таким чином, вибори до місцевих Рад у 1939 році були представлені як найвище досягнення радянської влади і як найвище благо для трудящих, як торжество демократії.

3.2. Оборонно-масова робота в районі

Серед численних завдань, які також реалізувались у 1939 році, була оборонно-масова робота серед населення.

Оборонно-масова робота розглядається як діяльність державних і громадських організацій, спрямована на поширення серед трудящих військових знань, на залучення їх до добровільного вивчення військової справи, на оволодіння військово-прикладними видами спорту, до активної діяльності у масових оборонних товариствах.

Основними формами і напрямками оборонно-масової роботи серед населення у 30-ті роки були:

- морально-політична, психологічна підготовка, ідейне гартування молоді з метою формування в неї морально-політичних якостей захисника Батьківщини, готовності зі зброєю в руках захищати свою Вітчизну. Реалізовувався цей напрямок через лекційну пропаганду, мережу гуртків військових знань на промислових підприємствах, установах та навчальних закладах;

- військова підготовка населення через проведення воєнізованих походів та військових польових навчань;

- підготовка пілотів через спеціально створену систему аероклубів та курсів льотних і технічних шкіл військово-повітряних сил;

- масова підготовка медико-санітарних кадрів товариствами Українського Червоного Хреста;

- широке розповсюдження серед населення країни наприкінці 20-х–30-х рр. ХХ ст. фізкультурної підготовки та популяризація військово-прикладних видів спорту;

– у 30-х роках минулого століття партійні, радянські та інші громадські організації Христинівщини покликані були формувати готовність до оборони країни, мобілізувати кошти на оборонні цілі, здійснювати військове навчання населення через Тсоавіахім, численні гуртки військових знань, розгорнути широку спортивно-масову роботу серед молоді тощо.

Оборонно-масову роботу направляв і організовував райком партії, райвиконком, селищна і сільські ради, а безпосередньо втілювала райрада Тсоавіахіму і її низові організації у місті, на залізничному вузлі і селах району. Головою райради Тсоавіахіму був Т. Пронін, Тсоавіахімом на залізничному вузлі керував В. Охота.

Місцеві партійні, радянські та інші громадські організації покликані були мобілізувати кошти на оборонні цілі, здійснювати військове навчання населення через Тсоавіахім, численні гуртки військових знань, формувати готовність до оборони країни, розгорнути широку спортивно-масову роботу серед молоді тощо.

Важлива роль покладалася на місцеву пресу – «Колгоспник Христинівщини» і «Христинівський залізничник». Саме у газетах, що поширювалися серед широких мас і які активно використовувалися численними агітаторами, поміщалися матеріали, які розкривали «надзвичайно складне міжнародне становище». Газети інформували населення про завдання партії в галузі оборонно-масової роботи, мобілізували людей на їх виконання, вказували на недоліки і недопрацювання, популяризувала досягнення.

Зокрема, у статті «Посилити партійне керівництво оборонною роботою» голова райради Тсоавіахіму Т. Пронін накреслив стратегічне завдання в реалізації завдань оборонно-масової роботи: «...Здійснюючи історичні рішення XVIII з'їзду ВКП(б), ми повинні ні на хвилинку не забувати про капіталістичне оточення, а ще більше посилити партійне керівництво оборонною роботою. Парторганізації разом з комсомольськими організаціями, тсоавіахімівським активом і трудящими району повинні боротися за те, щоб зробити кожен колгосп, радгосп, підприємство і установу неприступною кріпостью нашої соціалістичної батьківщини.

XVIII з'їзд партії ухвалив утворити при ЦК компартії, крайкомах, окружкомах, обкомах, міськкомах і райкомах партії *Військові відділи*. Тому райкому партії треба прискорити організацію цього відділу, підібравши на цю роботу найкращих товаришів з партійної організації.

Подібне завдання стоїть і перед райкомом комсомолу. Він вже виділив для цієї справи 10 позаштатних інструкторів райради Тсоавіахіму» [262].

Найбільше уваги було приділено висвітленню діяльності на Христинівщині райради і низових ланок Тсоавіахіму, які існували на залізничному вузлі і у кожному селі.

Зокрема, у 1939 році тсоавіахімівські ряди вирости на 500 чол., значкістів ППХО збільшилося на 530 чол., ворошиловських стрільців I ступеня – на 70 чол. До першого травня число значкістів зросло ще більше.

Найкращий стан оборонної роботи був в с. Шельпахівці і Ухожій. В Івангороді, Ліщинівці, Верхячці, Івангороді теж робота поставлена на належному рівні. Президія райради Тсоавіахіму оголосила подяку керівнику Тсоавіахімівської організації тов. Сотулі за хорошу постановку оборонної роботи.

Втягуються і жінки в оборонну справу. На верхняцькому цукрозаводі є гурток, по вивченню гвинтівки і гурток ППХО. Не відстають і жінки селекстанції.

Райрада Тсоавіахіму і райком комсомолу на честь відкриття з'їзду партії провели воєнізований похід, який перевірів стан готовності колгоспів до сівби, перевірів роботу сільських тсоавіахімівських організацій і допоміг їм у розгортання оборонної роботи. Проте організації Тсоавіахіму в окремих селах працюють ще недостатньо, зокрема, у крім Шукайводи, Вербоватої, Шельпахівки, Ухожої, В. Севастянівки нема більше хат оборони. У кожному селі є всі умови для їх створення, але голови колгоспів т Чалаплюк (Заячківка), Жовноватюк (Верхнячка), Павлишин (Росішки), Мацієвський (Сичівка) не займаються цією важливою справою. Погано працюють тсоавіахімівські організації у с. Христинівці, цукрозаводі та ін. [262].

Добре була поставлена на залізничному вузлі. Газета писала: «Тсоавіахімівські організації Христинівського відділку ведуть

велику роботу по підготовці населення до захисту країни від ворогів...

На відзнаку свята дня залізничника тсоавіахімівської організації відділку підготували 700 значкістів ППХО, 50 ворошиловських стрільців, 60 гранатометників і 35 рукопашників багнетного бою. У відділку проведено цього року 28 походів у протигазах, у яких взяли участь 1150 залізничників. Працювали в протигазах протягом години 1600 чол....

Ряди тсоавіахімівців зросли. 93 відсотки залізничників є членами цієї організації. В тсоавіахімівських організаціях відділку регулярно працюють 67 оборонних гуртків, в яких беруть участь 855 робітників і членів їх сімей» [225].

Районна газета постійно наводила приклади кращих організацій і організаторів оборонної роботи. Зокрема, у приклад ставився т. Сотула, керівник тсоавіахімівської організації, який постійно турбується про підвищення бойової готовності жителів села. Він регулярно проводить стрілецькі змагання, куди залучає і пожилих колгоспників. На змаганні серед 35 стрільців 20 чоловік відстрілялися на відмінно. Хорошими стрільцями вивилися Л. Поворознюк, С. Стародуб, М. Марценюк, М. Приймак, Ю. Сабінов (вчитель), Л. Сотула (керівник організації), А Кобреньок та ін. [347].

Ще одним напрямком роботи районної організації Тсоавіахіму був збір коштів на потреби оборони,

Найбільше уваги було приділено розповсюдженню лотерей Тсоавіахіму. Періодично поміщалися заклики до участі у цій важливій справі, замітки про успіхи і недоліки у реалізації білетів

Оборонна робота частково фінансувалася державою. Проте значна частина коштів акумулювалася за рахунок позик і розповсюдження облігацій лотереї.

У 1939 році населенню Христинівщини були роздані облігації позики Зміцнення оборони СРСР. Найбільше роздали облігацій такі установи: селекстанція – на 7025 карб., цукрозавод – на 2530 карб., контора трансторгхарчу – на 2145 карб. Та ін. Але ще залишилося роздати облігацій на 36735 карб. [126].

У статті «Зразково проведемо реалізацію квитків XIII лотереї Тсоавіахіму» голова райради Тсоавіахіму Т. Пронін популярно пояснив, для чого слід купляти квитки лотереї: «Великі кошти

потрібні на відкриття і поширення учбових закладів для підготовки льотчиків, парашутистів, стрільців й інших військових спеціалістів. Тсоавіахім допомагає Червоній Армії в справі попередньої підготовки молоді до військової служби. Вся ця масово-оборонна робота вимагає великих коштів...

Плакат-агітка із газети

XIII лотерея Тсоавіахіму випущена на суму 135 млн крб.. Випущено 75 млн квитків вартістю в 1, 3 і 5 карб. У числі виграшів по цій лотереї є автомобіль ЗІС-101, два автомобілі М-1, мотоцикли, піаніно, мисливські рушниці» [261].

Районна газета тут же взялася розповідати як успішно йде реалізація XIII лотереї Тсоавіахіму по організаціях, установах колгоспах і робітничих колективах і ганьбити відстаючих.

Христинівська райрада Тсоавіахіму одержала для розповсюдження серед трудящих району квитків на суму 35 тис. карб. У приклад поставлено організацію при райвиконкомі, де в короткий строк було реалізовано квитків на суму 800 карб. І названі передовики: т. Остроухов, Назаров і Полотняний взяли квитків на 35 карб. Кожний, т. Ромалюк – на 30 карб., конюх т. Нечипоренко – на 10 карб.

Організація Тсоавіахіму с. Шельпахівка – на суму 600 карб., колгосп ім. 17 з'їзду ВКП(б) – на 500 карб. Проте зайняли вичікувальну позицію колективи колгоспів сіл Орадівка і Ліщинівка, колектив райспоживспілки [263].

Так же всілякого схвалення зазнала робота в колгоспах сіл М. Севастянівка (передплатили на суму 270 карб.) і Верхнячка (на суму більше як 800 карб.) [113].

Реалізацію квитків здійснювали і на станції Христинівка, інших службах залізничного вузла.

Місцеві газети пропагували їх реалізацію, всіляко заохочували населення до їх покупки, висвітлювали перебіг кампанії, називали передовиків, присоромлювали відстаючих і все під гаслом посилення обороноздатності країни.

Проводився і одноразовий збір коштів.

Постанова ЦК ВКП (б) і РНК СРСР «Про ТСОАвіахім» від 8 серпня 1935 р. поставила перед цією організацією завдання сконцентрувати всі свої сили на підготовці резервів для армії та флоту. Це визначило основний напрямок роботи до самого початку війни.

На перше місце вийшла *організація і розгортання системи допризовної підготовки*. Місцеві газети відразу ж взяли цю справу під контроль. Вони повідомляли про завдання партій у справі зміцнення обороноздатності країни, про хід організації навчальних пунктів під егідою Тсоавіахіму, про гурткову роботу, їх масовість, про проведені заходи (змагання, походи, маневри, виконання нормативів на оборонні значки тощо), досягнення і гостро вказували на недоліки роботи низових ланок Тсоавіахіму.

Газета «Колгоспник Христинівщини» у статті «Завдання для допризовників» чітко визначала напрями цієї роботи: «...Кожен допризовник повинен вивчати військову справу, брати активну участь у роботі Тсоавіахіму, здавати норми на оборонні значки ГПО, ППХО, ГСО, ворошиловського стрільця, у реалізації квитків XIII лотереї Тсоавіахіму, боротися з неписьменністю і малописьменністю, підвищувати рівень політичних знань [114].

В окремих колгоспах, підприємствах робота була поставлена належним чином. Наприклад, заняття з допризовниками в с. Ухожій проводиться 2 рази на тиждень. Допризовники проходять стройові заняття, вивчають конституцію СРСР, знайомляться з

політичними питаннями, міжнародним становищем. Спеціальні години відведені кінно-кавалерійській справі і фізкультурі. Для занять у нас є 30 учбових гвинтівок, з кулемети, 12 учбових гранат. Заняття проводить директор школи т. Павлишин, голова сільради т. Поворознюк і демобілізований червоноармієць Кобринюк [360].

Первинна організація Тсоавіахіму при христинівській райлікарні на честь 18 з'їзду ВКП(б) забезпечила здачу всіх членів організації норми на значок ППХО [56].

Гарно працює організація Тсоавіахіму в с. Верхнячка. Стрілецьким гуртком керує т. Карабанов. При колбуді є малокаліберна гвинтівка, патрони, інше приладдя для військової справи. Проводяться змагання. При школі теж працюють гуртки по підготовці до здачі норм на значок ППХО (керівник – вчитель т. Гребенюк і вожата т. Чуйко [92].

В с. Верхнячці відбулися збори допризовників, які зобов'язалися зразково підготуватися до призову в ряди Червоної Армії, скласти норми на оборонні значки.

Добре організована робота з допризовниками в с. Заячківка. А це тому, що цій роботі допомагають голова колгоспу т. Чалаплюк, голова сільради т. Гирка, фельдшер т. Іщенко, а також т. Сімінський. Вже відбулося декілька занять. На цих заняттях читали матеріали XVIII з'їзду ВКП(б), доповідь товариша Молотова на Третій Сесії Верховної Ради СРСР. Розпочали підготовку до здачі норм на значок ППХО і ворошиловського стрільця [47].

Оборонна секція сільради с. Івангорода вміло організувала оборонно-масову роботу за участю місцевої організації Тсоавіахіму і комсомольських організації. В селі створені військові гуртки з вивчення гвинтівки, підготовки до здачі норм ППХО, ГПО. Лікар т. Власенко готує групу до здачі норм на значок ГСО. Військово-оборонними заняттями охоплено біля 100 чол. молоді [276].

На початку квітня в с. Сичівці відбулися збори допризовників разом з членами Тсоавіахіму. На зборах було 113 чоловік. Представник райради Тсоавіахіму розповів про завдання оборонної роботи на селі та про навчання допризовників. Після цього розгорнулася критика і самокритика. Зокрема було

відмічено такий факт: голова райради т. Пронін був у Сичівці кілька разів, але про оборонну роботу навіть не запитував нікого [14].

В с. Ботвинівці добре організовано оборонну роботу. Створено стрілецький гурток, в який записалися більша частина допризовників. Політзаняття з допризовниками проводить директор школи т. Миколюк. Організація повинна дістати в райради Тсоавіахіму гвинтівку і патрони, щоб розпочати стрілецькі вправи [184].

Важливим напрямком роботи Тсоавіахіму Христинівщини була *організація різноманітних воєнізованих тактичних занять*. Вони також пропагувалися на сторінках місцевої преси. Зокрема, у дописі «Завжди готові до оборони Країни Рад» зазначалося: «Тсоавіахімовські організації сіл Шельпахівка і Ухожа змагаються за кращі показники оборонної роботи.

Недавно ці обидві організації організували тактичні навчання. Шельпахівські організації оборонялися, а ухожанські наступали. Ухожа виставила 24 кавалеристи, 50 чол. піхоти, 1 кулемет і 1 гармату. В поході взяли участь 4 жінки, санітарки, польова кухня, транспортний загін з продуктами.

Ухожанський колгоспі м. Чапаєва виховав славних чапаєвців, готових з шаблею і гвинтівкою вирушати проти будь якого ворога. В тактичних навчаннях взяли участь, крім молоді, і старі колгоспники П. Олійник, Данило Шевчук, Йосип Сотула, Іван Бабошко, які брали участь і в розвідці і в кавалерійській атаці. Командирами були П. Апон, М. Панько, Ю. Шарандак, Ю. Павлишин, Т. Люльченко та ін.

Заняття пройшли успішно. Вони показали, що колгоспники обох сіл, як і весь радянський народ, зі зброєю в руках зуміють відбити напад ворогів на нашу територію.

Шельпахівка підготувала десять ворошиловських стрільців, є тут загін ворошиловських кавалеристів.

Обидві тсоавіахімовські організації зобов'язалися підготувати ще загони гранатометчиків, політпрацівників, санітарів, які будуть завжди готові до оборони Країни Рад [290].

У селах району був поширений рух за створення гуртка «ворошиловських вершників». У районній газеті пропагувалася діяльність такого гуртка у с. Шельпахівка, члени якого,

комсомольці Ф. Грама, брати Скалії, І. Максимчук та ін. під керівництвом М. Павлишина, робили кінні походи, брали участь в маневрах, готувалися до служби в кавалерії [57].

Організовувалася праця на підприємствах залізниці в протигазах.

Оборонно-масовій роботі старалися надавати змагального характеру. Для цього дуже популярними були рухи за здачу нормативів на значки «Ворошиловський стрілець», «Готовий до ПІХО», «ГПО», «ГСО» та ін.

Ворошиловські кавалеристи с. Шельпахівка

Військове навчання в тимчасових військово-учбових пунктах передбачало підготовку і здачу нормативів на оборонні значки. Була поставлена вимога перед організацією Тсоавіахім, добитися, щоб кожен призовник йшов у армію як мінімум з чотирма оборонними значками. І з цим завданням організація успішно справлялася. Про це свідчать дописи у місцевих газетах: «Одна дев'ята всіх залізничників, що працюють у Христинівському

відділку, здали норми на значок «Ворошиловський стрілець». Понад половину всіх робітників склали норми на значок ППХО I ступеня.

Важливим осередком, де надзвичайно активно проводилася оборонно-масова робота були школи Христинівського району. Газета «Колгоспник Христинівщини» помістив цілий ряд статей, дописів про їх роботу.

Наприклад, допис «Оборонні подарунки XVIII з'їздові ВКП(б)» зазначав: «...Після призначення військовим керівником т. Гуроми у ліщинівську школу значно покращилася оборонна робота.

Він і секретар комсомольської організації т. Білик організували 9 походів у протигазах, у яких взяли участь 300 осіб. За 2 місяці 220 учнів здали норми на значок ППХО I ступеня. Організована група самозахисту, яка складається з 5 роїв(!!!).

Т. Гурома навчає учнів і персонал школи, як діяти під час хімічної тривоги.

Також утворено 3 стрілецькі гуртки по здачі норм на ворошиловського стрільця. 50 учнів здали норми на значок ГСО I ступеня, а до відкриття з'їзду було підготовлено ще 50 значкістів.

Т. Гурома організував команду ворошиловських кавалеристів з 15 старшокласників. Для військово-оборонних занять школа забезпечена різним приладдям.

Оборонній роботі активну допомогу надають директор школи т. Середа і комсомольці-активісти [216].

Пожвавлення оборонної роботи завжди приурочували до якихось свят. Наприклад, у Івангородській школі учнівський колектив був мобілізований на здачу норм на оборонні значки до 23 лютого.

Група учнів в 40 чоловік здала норми на значок ППХО, а така ж група – на значок БГСО. Учні старших класів підготували виставу, а по всіх піонерських загонах були прочитані доповіді про Червону Армію та її героїв. Кращі учні були прийняті в піонери. На честь свята школа провела військовий похід [227].

Учні Івангородської школи на військовому занятті

Боротьба за оволодіння оборонними значками розгорнулася і в ягубецькій школі.

Значний учнівський контингент був охоплений гуртковою роботою. В школах району працювали гуртки з вивчення гвинтівки, кулемета, топографії, радіозв'язку, ППХО

Місцеві газети систематично повідомляли населення районну про гурткову роботу. Наприклад, 2 квітня 1939 року у дописі «Гарно організовано оборонну роботу» показано успіхи гурткової роботи у Христинівській залізничній школі №18. Керівництво школи за сприяння голови райради Тсоавіахіму закупило розрізну гвинтівку, малокаліберну гвинтівку, 26 протигазів та інший інвентар. Це дало змогу залучити до змістовної гурткової роботи ще більшу кількість учнів [186].

Стаття «Готуємо оборонні подарунки батьківщині» зазначала: «Заклик Героїв Радянського Союзу про готування оборонних подарунків матері-вітчизни викликав гаряче співчуття серед учнів серед учнів середньої школи с. Верхняки. Це питання було обмірковано на учнівських зборах. Вирішено відгукнутися на заклик радянських патріотів більшовицькими ділами.

Учні з великою охотою великою охотою взялися до вивчення оборонної і фізкультурної справи. Було організований похід середньої школи с. Христинівка».

Районна газета популяризувала досвід передових активістів-організаторів оборонної справи.

Зокрема, у статті «Подарунок матері-вітчизні» військовий керівник школи с. Верхнячка М. Карбанов ділиться своїх досвідом роботи.

Військкерівник верхняцької школи М. Карбанов

«В школі кипить оборонна робота. Відмінники навчання десятикласники В. Джурджа, Л. Камінський, Д. Маруняк та ін. є і відмінниками військової справи. Вони всі мають по 4 оборонних значки. Не відстають і дівчата: П. Вайнсфельд, Л. Доброчинська, А. Крук, М Прокопенко, І. Брук та ін. мають по 3 оборонних значки.

На кінець навчального року в школі було 154 значкісти ПІХО, 30 значкістів ГПО, 30 ворошилівських стрільців, 72 значкісти ГСО, 28 – БГСО і 25 – ЮВС.

Під час навчання у школі відбулося 3 походи в протигазах, кидання гранат та інші вправи.

Учні вчилися швидко бігати, влучно стріляти, кидати гранати в ціль, користуватися протигазами, щоб у потрібну хвилину стати на захист Країни Рад від нападу ворогів. Учні Джурджа, Каліновський, Скоробрещук, Василевський готуються поступати до військових училищ, щоб усе своє життя присвятити військовій службі, обороні матері-вітчизни» [115].

Стрільцькі заняття учнів X класу Івангородської школи

Важливим напрямком оборонно-масової роботи, що знайшла своє висвітлення на сторінках місцевої преси, була *організація та проведення кросів*: в межах району, на великі дистанції, піших, лижних, кінних, у протигазах.

Чим ближче було до війни, тим більша кількість людей втягувалася в оборонно-масову роботу, зокрема, навіть жінки-домогосподарки. У замітці «Жінки-активістки» від 27 липня 1939 року зазначалося: «Домашні господарки христинівського вузла наполегливо опановують техніку військової справи. Вони вивчають стрілецьку зброю, складають норми на ВС, ППХО, ГСО. 20 липня за сигналом повітряної тривоги за 5 хвилин жінки підготувалися до санітарної допомоги потерпілим...» [301].

У дописі «На честь свята» зазначалося: «Працівниці станції Христинівка дали слово до 23 лютого скласти норми на значок ГСО I ступеня. Цю обіцянку вже виконано. 19 лютого проведено іспит. 5 жінок склали іспити на «відмінно». Серед них – О. Шпак, Шумовська, Городнюк, Мельничук. На «добре» здали норми 8 чол. І на «посередньо» – 7 чоловік.

Ця ж кількість жінок склали норми і на значок ППХО I ступеня. Голова Червоного Хреста Мельничук [191].

Проте час від часу в місцевій пресі появлялися дописи про відставання окремих первинних організацій від вимог партії, вказувалися на недоліки у роботі і напрямки їх усунення. Зокрема, у дописі «Незадовільна робота» наведені факти про формальний підхід до роботи з призовниками: «Щоб краще підготуватися до призову призовники с. Ботвинівка склали умову на змагання з допризовниками с. Ліщинівки. Обидві сторони зобов'язалися підготуватися здачі норм на оборонні значки, вивчити як слід гвинтівку, протигаз, пройти програму стрійового навчання. Але підписали умову й за все забули» [26].

Недостатньо проводиться оборонна робота і у с. Босівці.

В селі є організація Тсоавіахіму, члени якої мають квитки, сплачують членські внески. Але працює лише гурток ППХО із 19 осіб, яким керує комсомолец О. Жабіцький. Керівникові організації треба поживити роботу, організувати підготовку до здачі норм на значки ГПО і ППХО [123].

При колбуді с. Заячківка є різні гуртки, в тому числі організація Тсоавіахіму. Минулого року для організації вивчення військової справи було закуплено навчальні плакати, різні наочні приладдя, дві гвинтівки і т.ін.

Але занять у військовому гуртку не проводиться. Недопрацьовують керівники військового і фізкультурного гуртків Чорнокінь і Махобей.

Молодь с. Свинарки має охоту вивчати військову справу, але погано працює керівник організації т. Чумак [246].

У дописі «Потрібний кращий керівник» зазначалося: «У с. Вербоватій керувати підготовкою допризовників доручили М. Штелізі. Він тільки один раз провів стрілецькій вправи. Перевіряючий Полотняний виявив, що робота з допризовниками проводиться дуже слабо, вони до здачі норм не підготовлені» [250].

Незадовільно організована тсоавіахімівська організація села Ліщинівки. Членів Тсоавіахіму було тільки 19 чоловік. Тепер створено гурток по оборонній роботі. В гуртку ППХО навчається 40 чоловік. Також працює стрілецький гурток. Але не працюють гуртки ГПО і УЧХ [245].

Такі статті появлялися не тому, що треба було когось критикувати, а щоб звернути увагу на недоліки в організації оборонно-масовій роботі і спонукати до їх виправлення.

Велику роль в організації оборонно-масової роботи відгравали *листи з Червоної Армії* землякам червоноармійців-колишніх жителів Христинівщини. Вони були якось надто пафосні, сповнені похвальби і практично містили однакові побажання. Але їх публікували і вони виконували завдання: заохочувати молодь, особливо допризовників, наполегливіше готуватися до служби в рядах збройних сил, переконувати їх у тому, що заняття спортом, вивчення військової справи, оволодіння оборонними значками дуже їм пригодиться у майбутній службі.

Наприклад, у редакцію надійшли листи від В. Лещенка, Т. Пацюка, П. Кошеля, І. Андрюшка, які служать в рядах Червоної Армії.

«Кожен з них розповідає про величезний ентузіазм червоноармійців, з яким вони приймали присягу, про бойову готовність Червоної Армії захищати країну Рад від усяких посягань ворогів, про глибокий інтерес червоноармійців до роботи XVIII з'їзду ВКП(б).

Червоноармійці закликають колгоспників нашого району по-бойовому провести весняну сівбу, дбати про посилення обороноздатності нашої країни, тісніше згуртуватися навколо партії Леніна-Сталіна» [173].

Редакція одержала листа від червоноармійця, бувшого колгоспника с. Вільшанки т. Киричатого Григорія. У своєму листі т. Киричатий описує про велике враження, яке на нього справило цікаве життя в Червоній Армії. Розповідає також про свою бойову і політичну учобу, зазначаючи, що вчиться на добре і відмінно.

Звертаючись до колгоспників нашого району, т. Киричатий закликає всіх включитися в соціалістичне змагання імені Третьої Сталінської П'ятирічки, боротися за високі показники в роботі, щоб на 1940 рік всьому району завоювати право на участь у Всесоюзній с.г. виставці.

Бувші колгоспники Хрестинівського району, червоноармійці (зліва направо) Лисенський (з с. Вікторівки), Шкуропацький (з с. В. Севастіянівки), Шнора (з с. Ліщинівки), Умрихін (з Ягубця), Чорноконь (з с. Заячківки), Мазур (з с. Верхнячки) і Кобринюк (з с. Ухожої) на занятті по вивченню тексту присяги.

Фото із районної газети

Червоноармієць Я. Руденко у своєму листі пише: «Закликаю всіх земляків моїх, всіх колгоспників Хрестинівського району, робітників радгоспів і МТС, водночас з боротьбою за виконання виробничих завдань, боротися за оволодіння військовою технікою, за підготовку міцного тилу для Червоної Армії. Будьмо кожної хвилини готові зі зброєю в руках вирушити на оборону нашої батьківщини...» [173].

Напевно, працівники редакції газети дописували пафосні слова до кожного листа.

Але ще більший вплив на молоде покоління мали зустрічі з земляками-воїнами, які брали участь у воєнних конфліктах і були відзначені державними нагородами. Практично, першу половину 1939 року регулярно влаштовувалися зустрічі колгоспників, учнів шкіл району, працівників підприємств і установ з героєм битви на озері Хасан у 1938 році Ф. Г. Киричатим. Зрозуміло, що під час тих зустрічей звучали заклики наполегливіше вивчати військову справу, щоб бути готовими захищати батьківщину. Виховання власним прикладом було набагато дієвішим.

Ф.Г. Киричатий

Учасник боїв біля о. Хасан Ф. Г. Киричатий у статті «Як ми громили самураїв» розповідав: «... Під час атаки на японські позиції, я був поранений в голову і ногу, коли вискочив з підбитого танка. Я впав, але зразу схопився з думкою: адже я захищаю соціалістичну батьківщину! Я відчув приплив нових сил при думці про свою країну, про країну Рад, про товариша Сталіна! З перев'язаними ранами я сів у машину і знову повів свій танк у бій.

6 серпня було наказано розгромити ворога. ... Ворога було розбито вщент. У цей день мене вдруге було поранено, вже з кулемета – одна куля попала в бік, а друга – в ліву ногу. Але й поранений я не кидав зброї і свого танка. І тільки, коли бій стих, я був доставлений в військовий госпіталь.

Уряд нагородив мене орденом Червоної Зірки. Цю високу нагороду я виправдаю з честю. В майбутніх боях з ворогами я безстрашно поведу в бій свого танка, буду бити ворога до повної

перемоги над ним. Я з честю виконаю наказ наркома тов. Ворошилова, наказ партії Леніна-Сталіна» [125].

Так же районна газета містила розповіді про участь земляків-христинівчан у радянсько-польській і фінській війні, їх листи до земляків.

Важливим напрямком організації оборонно-масової роботи була *фізкультурно-масова робота*. Вона проводилася як серед дорослого населення, так і серед шкільної молоді, особливо в передвоєнний період.

Напрямки фізкультурно-масової роботи були різними. На підприємствах, установах та в навчальних закладах за сприяння комсомольських організацій та профспілкових комітетів створювалися і діяли фізкультурні гуртки й осередки. Регулярно проводилися спортивні змагання, які з другої половини 30-х років носять дедалі більший прикладний характер.

Газети «Колгоспник Христинівщини» і «Христинівський залізничник» досить повно і різносторонньо висвітлювали розвиток фізкультури і спорту.

Зокрема, заслуговує уваги допис про діяльність спортивного товариства «Локомотив» на залізничному вузлі, яке готувало спортсменів і фізкультурників. Товариство до дня залізничника підготувало більш як 100 значкістів ГПО. Товариство виховало хороших спортсменів: К. Юркова, Є. Фарбея, Осадчука та ін.. Тов. Фарбей – прекрасний легкоатлет. Він робить стрибки у висоту 155 см, метасє гранату на відстань 63 м. Тов. Юрков виборов першість по Одеській залізниці по підніманню ваги. Він піднімає 163 кг. Велика участь «Локомотива» в підготовці призовників до складання норм на значок ГТО. Члени товариства ведуть регулярні заняття з призовниками.

В низових колективах добре поставлені ігрові секції, зокрема, футбольна [275].

Постійно проводилися стрілецькі змагання класних стрільців. матеріального заохочення.

З другої половини 30-их років стають популярними кроси та переходи. Як правило, їх приурочували до певних історичних дат. Організаторами походів виступали райком комсомолу, райрада Тсоавіахіму, профспілка. Кроси мали сприяти масовому складанню норм на значок ГПО і дальшому розвитку

фізкультури. Кросам передував обов'язковий медогляд. Переходи були різної дистанції: від 8 км в межах району, до більше 200 км. Багатокілометрові переходи організовувалися, переважно, взимку. Їх маршрут пролягав від Христинівки до Києва.

Про розвиток лижного спорту на залізничному відділку свідчить допис «Більше уваги підготовці до лижного кросу», у якому зазначено, що тут створено 37 лижних і 42 піших команди. Всього підготовкою до кросу охоплено біля 400 комсомольців і неспівкової молоді... 10 команд лижників уже виконали тренувальний мінімум, необхідний для участі в кросі. Більше 50 комсомольців находили вже по 70-90 кілометрів... [151].

Особливим був воєнізований перехід на честь ХХІ роковин РСЧА. Всю відстань лижники пройшли в протигазах. Учасниками переходу були Л.Г. Лісничук, Т.І. Грубчак, Т.Л. Рожок, Н.І. Копула, А.М. Чопенко [346]. Учасники переходу проводили агітаційно-масову роботу.

Популярними були внутрірайонні лижні кроси, наприклад, за таким маршрутом: Христинівка-Шукайвода-Угловата-Босівка-Ботвинівка-Ліщинівка-Пеньожково-Верхнячка.

До походів залучалися жінки, як правило, залізничниці та домогосподарки.

Жінки-активістки – учасники походу у протигазах

Подібними заходами було охоплено не лише доросле населення, а й школярі. Протяжність їх переходів була значно коротшою, але і дітей привчали користуватися протигазами. Так в одному із дописів повідомлялося про перехід у протигазах школярів Чайківського будинку дитини в село Ліщинівку.

Походи піонерів, як і дорослих, носили пропагандистський характер, бо завершувалися мітингами, укладенням договорів про соцзмагання, взяттям зобов'язань про підготовку і здачу нормативів на три оборонні значки: ЮВС, ППХО, БГСО.

Перебуваючи постійно у ворожому оточенні країна мала потребу в десятках, сотнях і тисячах льотчиків, танкістів, парашутистів, ворошиловських стрільців. Для вирішення цього завдання партійне керівництво, уряд, ЦК Тсоавіахіму тримало в полі зору школу. Саме учнівська молодь поповнювала ряди РСЧА. Уроки фізкультури перебували під постійним контролем місцевих органів влади. Школярів до закінчення випускних класів зобов'язували здати норми з комплексу ГПО. У 1939 році РНК затвердив новий комплекс. Це дало змогу підготувати в цьому році 523 значкистів I ступеня, 12 значкистів II ступеня [354].

Оборонною роботою були охоплені учні 5 – 10 класів. За час навчання вони завойовували право отримати наступні значки: БГПО і ГПО. Для виконання завдання школи забезпечувалися необхідним спортивним інвентарем: лижами, гранатами, брусами.

Попри всі оптимістичні повідомлення про хід оборонно-фізкультурної роботи, в газетах все-таки проскакувала правдива інформація, яка показувала, що цим видом роботи регулярно займалися лише окремі колективи, у яких були справжні ентузіасти, люди, залюблені в свою роботу. А решту – час від часу щось робили і потребували постійного понукання. Зокрема, у статті «Ширший розмах оборонно-фізкультурній роботі» районна газета писала: «...фізкультура в нашій країні є справою великого державного значення. Фізкультура і спорт міцно увійшли в побут трудящих нашої країни.

Основою системи фізичної підготовки молоді є комплекс «Готовий до праці і оборони». Значок ГПО прикрашає груди багатьох передових юнаків і дівчат. Здача норм на оборонні

значки є справою честі кращих представників нашої молоді, особливо допризовників.

Проте мають місце певні недоліки в організації цієї роботи. Фізкультурники часто обмежуються футбольними матчами, а до більш серйозної роботи не беруться. Профспілкові органи часто витрачають кошти не по призначенню.

В нашому районі зовсім не чути про планеризм. На стадіоні райцентру стоїть парашутна вишка, але вже два роки як вона не використовується.

В цьому році в верхняцькому цукрозаводі не підготовлено ні одного значкіста ГПО.

Треба, щоб і у всіх колгоспах, радгоспах, МТС були міцні оборонні і фізкультурні організації. Цій справі повинні допомогти райпартком, політвідділи залізничного вузла, селекстанції та райком косомолу» [214].

У іншій статті «Час розгорнути оборонну роботу в верхняцькому цукрокомбінаті» зазначалося: «... не завжди оборонній роботі приділяють належну увагу. Це стосується насамперед верхняцького цукрокомбінату. Виступаючи на засіданні бюро райпарткому секретар парторганізації цукрокомбінату т Мухарський запевнив, що більше відставань в організації оборонної роботи не буде, що у комбінаті є всі умови для її розгортання, але прошов місяць, а справа не зрушилася з мертвої точки» [60].

Важливе місце в оборонній роботі відігравала організація Червоного Хреста. Вона готувала значкістів ГСО. Підготовкою значкістів займалися лікарі та молодший медперсонал, особливо активно ця робота велася серед допризовників. При Христинівському райкомі Червоного Хреста для жінок-домогосподарок організували гурток ГСО I ступеня. Керував ним лікар поліклініки Г. Поліщук.

При райраді працювали курси медичних сестер розраховані на 4 місяці. Заняття проводилися 3 рази на тиждень по 3 академічні години.

Діяльну участь в організації Червоного Хреста брали дружинники залізничників вузла ст. Христинівка.

Отже, у рік, коли світ все стрімкіше сповзав до світової війни, у Христинівському районі відчутно поживавилася

оборонно-масова робота з залученням до неї всіх верств населення.

3.3. Події в світі на сторінках місцевої преси. Участь христинівчан у військових конфліктах

1939 рік не лише для Радянського Союзу був складним і напруженим, але і для всього світу, який вперто скочувався до другої світової війни. Але їй передували численні конфлікти локального характеру, загострення обстановки у Європі внаслідок агресивної політики Німеччини та Італії, посилення агресії Японії на Далекому Сході, намагання урядів провідних країн Європи умирити агресора, а насправді, потурання агресивній політиці Німеччини та Італії, спроби створити коаліцію країн Великобританії, Франції і СРСР, яка була б спроможна залагодити всі конфлікти, відвернути світ від війни. Радянський Союз взяв участь у конфлікті з Японією на р. Халхін-Гол, уклав з Німеччиною пакт Молотова-Ріббентропа і договір про дружбу і кордони, поділивши тим самим Європу на сфери впливу, здійснив «визвольний» похід в Західну Україну і Західну Білорусію, фактично анексував Литву, Латвію і Естонію, розв'язав війну проти Фінляндії, намагаючись встановити там радянську владу, за що був виключений з Ліги Націй тощо.

Газета «Колгоспник Христинівщини» регулярно, з номера в номер, вела рубрику «Події в світі», детально розповідаючи про перебіг подій в тих чи інших частинах світу. Читачі газети-христинівчани, які не мали інших джерел інформації, сприймали ці повідомлення на віру. Публікації різного роду переговорів, документів урядів СРСР і європейських країн, різного роду комюніке, поданих під певною точкою зору тощо, створювали в людей необхідні переконання, що імперіалісти на всіх континентах, то люті вороги трудового люду, палії війни.

Разом з тим були такі складні ситуації для Радянського Союзу, коли приходилося вступати у воєнні зіткнення з сусідніми країнами.

Таким випадком були бойові дії на монгольській річці Халхін-Гол між радянськими і японськими військами у травні – вересні 1939 року.

11 травня 1939 року розпочався прикордонний збройний конфлікт між Маньчжурською державою та Монгольською Народною республікою, що тривав протягом 11 травня – 16 вересня 1939 року поблизу річки Халхін-Гол, біля поселення Номонхан на території Монголії. Основними учасниками конфлікту були Японія і СРСР. Перша підтримувала маньчжурів, друга – монголів. Завершальна битва відбулася наприкінці серпня і завершилася повним розгромом 6-ї окремої армії Японії. До 16 вересня продовжувалися повітряні бої. Формально конфлікт був чотиристороннім (МНР та СРСР проти Маньчжоу-го і Японії), але фактично це було з'ясуванням відносин між СРСР і Японією.

Радянське армійське угруповання очолював Г. К. Жуков. Хоча протягом усього конфлікту японський уряд в Токіо категорично забороняв командуванню Квантунської армії розширювати зону конфлікту і поширювати бойові дії за рамки прикордонного району Монголії, бойові дії представляли велику небезпеку для МНР. У заключній стадії конфлікту з обох сторін у ньому взяли участь понад 130 тис. солдатів і офіцерів.

Конфлікт на Халхін-Голі крім військового мав політико-дипломатичний вимір. І Радянському Союзу, й Японії було важливо продемонструвати свою боєздатність перед потенційними союзниками, оскільки в Європі та США існували досить серйозні сумніви щодо здатності СРСР та Японії виступати як надійні та боєздатні союзники в майбутніх коаліціях, склад і конфігурації яких ще не були з'ясовані. Кардинальна зміна в германо-радянських відносинах фактично позбавляла їх підтримки з боку європейського союзника. Це розв'язувало СРСР руки на Далекому Сході й перетворювало Німеччину на потенційного посередника, зацікавленого в японсько-радянській розрядці.

Про перебіг цього конфлікту регулярно повідомляла газета «Колгоспник Христинівщини». Наприклад, стаття від 16 липня 1939 р. «Японо-манчжурська провокація триває», досить скрупульозно подавала перебіг боїв: «За повідомленням штабу монголо-радянських військ МНР, з 6 по 12 липня включно в районі Номон Кал Бур Обо і на схід від ріки Халхін Гол відбулись з перервами бої між монголо-радянськими та японо-манчжурськими військами. 5 липня відкинуті рішучою

контратакою монголо-радянських наземних військ і авіації з території МНР японо-манчжурські частини на кінець 6 липня були майже повністю відігнані на манчжурську територію. На світанку 8 липня японо-манчжурські частини, підкріплені свіжими резервами, які прибули з Манчжурії, а також крупними силами танків, важкої артилерії і авіації, знову порушили кордон МНР на схід від річки Халхін Гол в районі Номен Кан Бурд Обо, перейшовши в наступ. Починаючи з 8 липня і до 12 липня включно на схід від річки Халхін Гол відбулись бої, які переходили в рукопашні сутички. Місцевість на схід від річки Халхін Гол міцно втримується радянсько-монгольськими військами. За період боїв з 6 по 12 липня включно японо-манчжури втратили убитими за даними радянсько-монгольського штабу коло 2000 чоловік і понад 3500 пораненими. За період радянсько-монгольськими військами захоплено 254 полонених, 4 гармати, 4 танки, 15 бронемашин, 70 кулеметів і інша зброя. Захоплені важливі документи, серед яких – наказ головнокомандуючого Квантунською армією генерала Уеда № 1532 від 20 червня і наказ командира 23 піхотної дивізії генерала Комацубара № 105 від 30 червня про наступ японо-манчжурських військ 1 липня на річці Халхін Гол. Серед полонених піхотинців є один капітан Като Такео, 12 унтер-офіцерів. Показаннями полонених і захопленими документами, точно підтверджується, що це нова японська авантюра в районі озера Буір-Нур задовго старанно підготовлювалась. В боях проти монголо-радянських військ брали участь: дві піхотних японських дивізій, 1-на мотомехбригада, до 100 танків з мотострілецьким полком, 1-й окремий полк польової важкої артилерії і до 6-7 японо-манчжурських кавполків. Монголо-радянські війська в цих боях втратили убитими 293 чоловіка і пораненими 633 чоловіка. З 6 по 12 липня в районі озера Буір-Нур і в районі Номен Кан Бурд Обо відбулись повітряні бої, а також дії бомбардувальної авіації з обох сторін, при цьому поле бою завжди лишалось за монголо-радянською авіацією і зенітним артилерійським вогнем збито 61 японський літак. З екіпажів цих літаків захоплено в полон 12 японських льотчиків: капітан Марімото, поручик Аmano, поручик Міцутомі, підпоручник Міцудо, фельдфебелі – Саїто, Міадзімо, Фудзі, Міцутомі, унтер-офіцери – Ісібе, Такаmano, Ісідзава,

Мотохора. Більшість з них тяжко поранені. Захоплений портфель з наказами та документами командуючого військово-повітряними силами Кадитунської армії генерала Гіх, який керував діями японської авіації. Монголо-радянська авіація за цей час втратила 11 літаків. За період з 28 травня по 12 липня збито японських літаків всього 199 штук. Радянсько-монгольська авіація за той же період втратила 32 літаки. На думку радянсько-монгольського командування, японська піхота б'ється не погано, хоча б могла битися набагато краще, бо обидві японські дивізії 7 та 23-тя, вважаються кращими дивізіями. Той факт, що ці дивізії так легко зазнають поразки, що елементи розкладу починають глобально проникати в японську піхоту, в наслідок чого японське командування змушене нерідко кидати ці частини в атаку у п'яному вигляді. Більш слабші ніж японська піхота – японська авіація і танкові частини. Щодо чуток, які пускаються Квантунським штабом, про застосування радянсько-монгольськими частинами отруйних речовин і бактеріологічних засобів боротьби, то в Штабі радянсько-монгольських військ вважають ці чутки зухвалою брехнею і мерзенним **наклепом** (ТАРС)» [362].

Подібні описи мали намір створити відчуття гордості за свою армію і її керівництво, породжувало впевненість, що Червона Армія непереможна і будь-якого ворога може закидати шапками.

Газета 22 липня 1939 р., для підтвердження своєї інформації, наводила розповідь Французького агентства про японську воєнну діяльність у Маньчжурії. «Агентство пише, що бої, які нещодавно відбулися вздовж ріки Халхін на монголо-маньчжурському кордоні, мали значно ширший розмах, ніж це вказувалося в офіційних японських зведеннях. За заявами мандрівників, японські військові госпіталі в Халхіні переповнені і значне число шкіл перетворено в військові лазарети» [332].

У номері за 24 липня 1939 р. згадується про нове порушення кордону японськими військами: «За повідомлення штабу монголо-радянських військ, в МНР з 12 по 20 липня в районі озера Буір-Нур японо-манчжурські війська вели артилерійський і кулеметний обстріл позицій монголо-радянських військ на схід від річки Халкін-Гол. 21 і 22 липня посилились активні дії японо-манчжурських військ, які кілька раз намагались атакувати

монголо-радянські війська, але були відбиті. Монголо-радянські війська продовжують міцно тримати місцевість на схід від р. Халхін Гол. ... Над територією МНР відбувся повітряний бій, в якому брало участь до 120 японських винищувачів, зібраних із різних районів Маньчжурії. З боку радянсько-монгольської авіації брало участь в бою коло 100 винищувачів. Бій тривав коло години і закінчився на маньчжурській території переслідуванням японо-маньчжурської авіації. В цьому повітряному бою монголо-радянською авіацією було збито 14 японських літаків, з екіпажів яких два японських льотчики захоплені живими в полон. Монголо-радянська авіація в цьому бою втратила 3 літаки. Поширюванні штабом квантунською армією чутки про бомбардування монголо-радянським літаком станції Фулиєрді (поблизу Пінікара) за заявою командування монголо-радянських військ є брехнею» [213].

«Японська провокація триває» – стаття з такою назвою є у газеті від 26 липня 1939 р. : « За повідомлення штабу монголо-радянських військ, в МНР протягом 23-25 липня японо-маньчжурські війська не раз намагались атакувати і захопити позиції японо-радянських військ на схід від річки Халхін Гол. Ці спроби з великими втратами для японо-маньчжурських військ відбулись монголо-радянськими військами. В результаті повітряних боїв на 23 липня японська авіація втратила 15 винищувачів, 2 бомбардувальники, 2 розвідачі і 1 аеростат, який керував огонь японської артилерії. Після цих боїв на аеродроми монголо-радянської авіації не повернулось 5 літаків. В цей же день був збитий і захоплений командир. Повітряні бої відбувались 24-25 липня. В результаті повітряних сутичок на 24 липня японці втратили 34 винищувачі, 2 бомбардувальники і 1 аеростат» [361].

(Маємо в наявності типовий приклад перебільшення ворожих втрат і заниження власних – П.Г.). Подібним є й інший репортаж з фронту. Газета у статті від 6 серпня 1939 р. писала: «...Протягом цих днів відбулось ряд повітряних боїв, 28 липня радянська авіація знищила 5 японських літаків. Особливо активно діяла авіація японців 28 липня. В результаті кількох повітряних боїв на території МНР японці втратили 32 літаки, захоплені льотчики і підпоручики. Радянські втратили 4 льотчики, пошуки

їх тривають. 2 серпня радянська авіація розгромила аеродром противника. 3 і 4 серпня теж відбувались повітряні сутички японських і радянських авіацій» [363].

Стаття «Ліквідація решток японо-манчжурських військ на кордоні МНР» від 2 вересня 1939 р. писала про військові дії з 5 по 17 серпня в районі на схід від річки Халхін Гол і про розгром японо-манчжурських військ, які, оточені з обох флангів монголо-радянськими військами, зазнавши великих втрат в людському складі і матеріальній частині, були ліквідовані».

І знову маємо приклад використання прийому гіперболи: «Японська авіація, прагнучи надати допомогу своїм військам, кидалась у бій крупними з'єднаннями. В ряді повітряних боїв монголо-радянською авіацією збито 164 японських літаки, з них винищувачів – 123, бомбардувальників – 36 і 5 багато-місцевих штабних літаків. Монголо-радянська авіація втратила при цьому 16 літаків. Крім того. 28 серпня монголо-радянською авіацією збито 11 японських літаків, монголо-радянська авіація втрат немала. 29 серпня збито 6 японських літаків, монголо-радянська авіація втратила 1 літак і 30 серпня збито 21 японський літак, монголо-радянська авіація втратила при цьому лише 1 літак. (ТАРС)» [176].

Ну і нарешті тріумфальне повідомлення про радянсько-японську угоду з приводу конфлікту на монголо-маньчжурському кордоні: «В результаті переговорів японського посла і народним комісаром закордонних справ т. Молотовим, в останні дні прийшли до такої угоди: 16 вересня війська з обох сторін припинять воєнні дії; полонені і трупи підлягають обміну; уточнення кордону відбулось за угодою двох сторін. (ТАРС)» [269].

Серед воїнів, які брали участь у боях на річці Халхін Гол, були і вихідці з Христинівщини. У районній газеті згадується лише один з них – уроженець с. Верхнячка.

В одних випадках приходилося оборонятися, в інших – Радянський Союз нападав сам, хоча звинувачував у розв'язанні війни і в агресії своїх противників.

Прикладом може бути інформаційна підготовка до «визвольного походу» Червоної Армії в Західну Україну. Газети, в тому числі і «Колгоспник Христинівщини», довгий час

нагнітали ненависть до панської Польщі, звинувачуючи її в спробах посягнути на територіальну цілісність Радянського Союзу. У свідомості читачів сформувався образ такого собі кровожадного монстра, якого треба знищити.

І от напередодні розв'язання війни повідомляється про підлий напад авіації Польщі на радянську територію. У дописі в районній газеті від 16 вересня 1939 р. розповідається про порушення кордону СРСР польськими військовими літаками: «За останні дні почастішали випадки порушення радянського кордону польськими військовими літаками, причому порушники намагались проникнути вглиб нашої території (!!!!). 12 вересня в районі Шепетівка (Україна) і Житковичі (Білорусія) був порушений радянський кордон польськими військовими літаками. Порушники були відігнані радянською авіацією на територію Польщі. 13 вересня польські бомбардувальники порушили наш кордон в районі Ямпіль і Кринців (Україна). Екіпаж літака затриманий. В цей день три польських бомбардувальники перетнули кордон з Білорусією. Екіпажі літаків у складі 12 чол. затримані радянською авіацією. (ТАРС)» [249].

І це при тому, що Польська влада в буквально перші тижні війни проти Німеччини у 1939 році зразу виступила з заявою про те, що готова йти на *поступки в повоєнному вирішенні українського питання*. Щоправда, лише в рамках Речі Посполитої, бо знову згадали про обіцяну ще в 1919 році автономію для українців.

Історія свідчить: українсько-польські відносини надзвичайно загострилися в переддень Другої світової війни. Наслідком цього було складання польською військовою й поліцейською службами безпеки списків українських найвідоміших і найактивніших, а отже, найнебезпечніших діячів, що постійно поновлювалися. Ці реєстри були використані при підготовці плану знешкодження на випадок війни т. зв. антидержавних елементів.

Символом того, якою різною вона буде для українців став навіть перший тиждень вересня 1939 року, коли, власне, і почалася Друга світова війна. Уже в перші тижні цієї війни українці воювали проти нацистів у лавах Війська Польського, українці брали участь у захопленні частин тодішньої де-юре польської території в лавах Радянської армії, беручи участь у

розділенні Польщі, українці воювали (невеличкий легіон, т. з. «легіон Сушка») в лавах німецького Вермахту і українці в лавах ОУН тоді, у вересні 1939 року, підняли в кількох районах Галичини повстання з метою відновлення незалежної України. Повстання, яке потім було досить жорстоко придушене польськими поліційними та військовими силами.

У Польщі 17 вересня відзначено 79-у річницю пам'яті жертв нападу СРСР на Польщу. 17 вересня 1939 р. під приводом «захисту єдинокровних братів» у Другу світову війну вступив СРСР і Робітничо Селянська Червона Армія (РСЧА) здійснила свій історичний «визвольний похід». Четвертий поділ Польщі, як ще неофіційно називають «братську» допомогу СРСР українцям та білорусам на західних теренах Польщі, став можливим завдяки таємному протоколу до пакту Молотова-Ріббентропа від 23 серпня 1939 року.

Трагічний результат був неминучим. Польща значною мірою розплачувалася за прорахунки своєї зовнішньополітичної діяльності. Європейські вершители її долі відвернулися від неї. Лише через кілька років ціною величезних зусиль і жертв польський народ знову відродив національну незалежність, але в урізаному, «радянському варіанті».

Районна газета помістила велику статтю від 20 вересня 1939 р., в якій брехливо показано реакцію іноземної преси на дії радянського уряду. Зокрема, у ній зазначалося: «Німецька преса широко відгукується по радіо про виступ тов. Молотова. Перші сторінки німецької преси повідомляють про наступ радянських військ у Західну Білорусію та Західну Україну і вітають дії Радянського Союзу... Також німецьке інформаційне бюро повідомляє, що Румунія, зв'язана з Польщею воєнною угодою про допомогу, після з'ясування причин радянської армії на території Польщі, дотримується в своїй політиці суворого нейтралітету.

Промову тов. Молотова слухало естонське населення по радіо. Естонська інтелігенція повністю підтримує дії радянського уряду щодо польських територій. В газетах опублікували повністю цілий виступ тов. Молотова і вручили послам різних держав та польському послу. Газети підкреслюють, що заходи радянського уряду не матимуть ніяких ускладнень у

взаємовідносинах Естонії та СРСР. Фінляндське телеграфічне агентство проводить викладки промови тов. Молотова. Також радянський уряд запевнив посла Фінляндії в Москві про впровадження політики нейтралітету щодо Фінляндії...» [212].

Заставка про визвольний похід Червоної Армії

У цьому ж номері можна прочитати, як товариші Хрущов і Тимошенко прибули в Західну Україну: «17 вересня тов. М.С. Хрущов відвідав містечко Підволочиськ і селище Кам'янка, де був привітно зустрітий радіючим народом. Хрущов бесідував з населенням Підволочиська про життя в Радянському Союзі і вислухав палку подяку про визволення народу від гніту польських панів, за прихід Червоної Армії на допомогу трудящих Західної України. 18 вересня командуючий Українським фронтом командир 1-го рангу тов. С.К. Тимошенко і члени Військової Ради українського фронту відвідали ряд західних міст. І всіх їх вітав радісний народ» [321].

У радянських ЗМІ розгорнули широку кампанію щодо виправдання загарбницьких дій РСЧА (Робітничо-селянської Червоної армії). Так, 18 вересня голова Ради Народних Комісарів СРСР В'ячеслав Молотов виступив по радіо для мешканців СРСР. У своїй промові він зазначив, що укладені договори між СРСР та Польщею денонсуються, і далі зауважив: «Від радянського уряду не можна вимагати байдужого ставлення до долі єдинокровних українців та білорусів, які проживають у Польщі... Святий обов'язок - подати руку допомоги своїм братам-українцям і братам-білорусам, що населяють Польщу... Наша Червона Армія, одержавши велике поповнення за остатнім призовом запасних, повинна з честю виконати поставлене перед нею почесне завдання».

Звичайно, найменше кремлівська верхівка думала про волю для українців чи білорусів, прагнучи передусім реалізувати

імперські геополітичні амбіції та утворити нову Радянську імперію. Радянська пропагандистська машина у вересні 1939 року працювала на всю потужність [260].

У місцевій пресі було вміщено низку матеріалів під загальною назвою «Трудящі Христинівщини палко вітають рішення радянського уряду про допомогу трудящим Західної України і Західної Білорусії» [324].

Газета регулярно друкувала Оперативні зведення Генерального Штабу РСЧА. Наприклад, «17 вересня війська Робітничо-Селянської Червоної Армії перейшли кордон по всій західній лінії від ріки Західна Двіна (наш кордон з Латвією) до ріки Дністер (наш кордон з Румунією). Відкидаючи слабкі передові частини і резерви польської армії, наші війська до вечора досягли: На півночі в Зах. Білорусії – м. Глубоное, ст. Парафіаново, оволоділи залізничним вузлом Молодечно і м. Воложін. На барановичському напрямі частинами Червоної Армії форсована ріка Неман, і зайняті міста Кореліци, Мір, Полонечна, залізничний вузол Барановичі і Снов. На півдні – в Зах. Україні – наші війська зайняли – міста Ровно, Дубно, Збараж, Тарнополь, Коломия. Наша авіація збила 7 польських винищувачів і примусила до посадки 3 важких бомбардувальника, екіпажі яких затримані. 18 вересня – війська Червоної Армії продовжували відкидати противника: На Пн. – в Зах. Білорусії – м. Свенцяни, залізничний вузол Ліда, м. Новогрудок, Орля, Слонім, Волковиськ, зал. станцію Яглевичі (зал. вузла Мінськ-Брест-Литовськ). На Пд. – Зах. Україні – залізничний вузол Сарни, міста Луцьк, Станіслав, Галич, Красне, Бучач. Передові колони Червоної Армії наближаються до міст Львова і Вільна» [218].

У цьому ж номері була поміщена замітка як «з радістю зустрічають визволителів»: «Східний кордон УРСР. Палкі зустрічі місцевого населення радянських визволителів» [100].

Також згадується переслідування українців польськими військовими властями: «Переслідування відбуваються в Сх. Галичині, зокрема у Львові, численні будинки зазнали руйнації, 80 відомих діячів українців були затримані польськими військами. Протягом останніх днів ідуть бої між населенням українців та польськими військовими, населення перейшло до самооборони. (ТАРС)» [232].

Фото зустрічі Червоної Армії місцевими жителями

У цьому визвольному поході у складі військ брали участь і вихідці нашого району. Про них ми маємо відомості з сторінок районної газети: «...Командири і політпрацівник Червоної Армії самовіддано боролися за очищення західноукраїнських і західнобілоруських земель від шляхетської погані.

Вели також авангардну роль в підрозділах і комуністи нашого району: тов. Кальнюк, Сотула, Шевчук, Лещенко, Іктюк та інші. Зразки мудрості, витримки, дисциплінованості показали і безпартійні товариші з нашого району.

Безпартійний більшовик тов. Гаркалюк (колишній голова ліщинівського споживчого товариства) 30 вересня пав геройською смертю в бою з озвірілою бандою польських офіцерів. Відмінно стріляли клеметники взводу, яким командував лейтенант Гаркалюк. Їх влучний вогонь косив ворожі ряди. І от затих один з кулеметів. Командир взводу тов. Гаркалюк сам усунув затримку і в цей час ворожі кулі вразили його. Також в в цьому бою загинули кулеметники Кобилянський і Семенчук.

Але смерть цих героїв дорого коштувала ворогові. В цьому бою був розгромлений цілий польський полк, велику кількість солдатів і офіцерів було взято в полон.

Широку більшовицьку агітацію проводили бійці – трудящі нашого району – з населенням Західної України, роз'яснювали їм

значення Сталінської Конституції, розповідали їм про вільне, щасливе, культурне життя народів СРСР, про колективну соціалістичну працю... Селяни слухали нас з величезним інтересом.

Міцно засів мені в пам'яті такий епізод. Під час таких розмов в одному селі зворушений дідусь-українець, який все своє життя батракував у панів, обняв мене і міцно притиснув до грудей.

Скрізь, де ми проїжджали – по містах, містечках і селах бувшої гнилої польської держави – трудящі радісно нас зустрічали як своїх братів-визволителів, кидали нам букети квітів, йшли з нами з сяючими обличчями.

Народи оновленої Західної України і Західної Білорусії дізналися від Червоної Армії про нове, світле життя і що вони заживуть радянським сталінським життям» [273].

Ще одна стаття була поміщена у районну газету про участь бійця з Христинівщини. Написав її представник військової частини, в якій той служив: «Славною і безстрашною командира Червоної Армії виховала комсомольська організація Христинівського району. У числі бійців і командирів з нашого району брав участь у визволенні трудящих Західної України від панської Польщі Сава Андрійович Кошель. За дорученням командування він з честю виконав бойове завдання. Тов. Кошель зі своїми бійцями розбив роту польських офіцерів і обеззброїв та взяв у полон 135 чоловік.

С.А. Кошель є кращим, витриманим, дисциплінованим командиром. Водночас він є кращим агітатором.

Командування частини вітає комсомольську організацію, яка виховала тов. Кошеля, а також вітає шукайводську школу, в якій він працював» [195].

Про воєнні дії частин Червоної Армії по захопленню територій сусідів дізнаємось з оперативного зведення Генерального Штабу РСЧА, з газети від 22 вересня 1939 р.: «Протягом 19 вересня частини Червоної Армії продовжували тиснути польські війська і на кінець дня зайняли: На пн. – зх. Білорусії – міста Вільно, Берестовіца, Пружани, Кобрин; На пд.-зх.Україні – міста Володимир- Волинський, Сокаль, Броди, Бобрка, Рогатин, Доліна, вступили в пн.-сх. і пд. околиці м. Львова. 20 вересня 1939 р. Частини Червоної Армії зайняли : На

пн. - зх. Білорусії – м. Гродно. На пд.- Зх. України – міста Ковель і Львів. За період 18–20 вересня частинами Червоної Армії роззброєно 3 піхотних польських дивізії, 2 кавалерійських бригади і багато груп польської армії. Захоплено в полон 60 тис солдат і офіцерів. Зайняті укріплені райони: Вільно, Барановичі, Молодечно і Сарни. Взято на облік воєнного майна: 280 гармат, 120 літаків» [219].

Про те, що СРСР і Німеччина розділили Польщу свідчить німецько-радянське Комюніке, опубліковане в районній газеті від 24 вересня 1939 р.: «22 вересня німецький уряд і уряд СРСР становили демаркаційну лінію між німецькою і радянською арміями, яка проходить по р. Нісса до її впадання в річку Нарев до її впадання в р. Буг далі по р. Буг до впадання р. Вісла до р. Сан і далі по р. Сан до її витоків» [212].

Цілий ряд дописів і статей в місцевій газеті були присвячені опису невимовної радості західноукраїнського населення, яке надавало допомогу Червоній Армії: «В усіх селах і містах зх. України населення радісно зустрічає бійців РСЧА і подають їм допомогу» [280].

Про торжество населення свідчить стаття «Визволене місто радіє»: «Ровно (зх. Україна) торжествує разом з Червоною Армією. Будинки прикрашені червоними флагами, портретами Леніна і Сталіна. Починає встановлюватися нормальне життя. Почала виходити українською мовою газета «Вільна праця». Демонструються фільми про Леніна» [31].

Щономера описують оперативне зведення штабу РСЧА, наприклад за 21.09.1939: «21 вересня 1939 року продовжують очищення зайнятих територій зх. Білорусії і зх. Україні від решток польської армії на пд. від лінії – Кобрин, Лунінець, Пінськ, очищення від офіцерських груп в районі Львова і Сарни. 22 вересня 1939 року частини ЧА зайняли м. Белосток-зх.Білорусія і кріпость Брест Литовськ і приступили до очистки Августовських лісів пн. зх. м. Гродно). В зах. Україні частини ЧА очистили від польської армії район Сарни і Львова. За неповними даними за період 17–21 вересня взято у полон 120 тис. чоловік польської армії, захоплено 380 гармат, 1400 кулеметів» [220].

В цій й ж газеті відмічають, що у місті Тернополі відбувся багатолюдний мітинг, населення міста захоплено зустрічало частини Червоної Армії.

Містить газета і оперативне зведення Генерального Штабу РСЧА за 25 вересня про захоплення цілого ряду міст західної України і західної Білорусії і захоплення військової амуніції польського війська: «... Частини Червоної Армії в зах. Білорусії і зах. Україні роззброїли і взяли у полон 30 залізничних ешелонів до 25 тис. чоловік, в районні на пд. від Кобріна 1000 чоловік, в районні Холм – 8 чоловік і 1000 коней. В районі Яновка 2,5 тис. чоловік з озброєнням і військовим майном. (РАТАУ)» [223].

У дописі «Приїзд у Москву міністра закордонних справ Німеччини фон-Ріббентропа» газети розповідали про головну, майже доленосну, подію: «27 вересня за запрошенням уряду СРСР в Москву прибув міністр закордонних справ Німеччини фон-Ріббентроп для вирішення питань що стосується Польщі...». Результати цього візиту були висвітлені в пресі від 28 вересня 1939 року: «Після того як німецький уряд і уряд СРСР підписали договір про регулювання питання розпаду Польської Держави, вони створили міцний фундамент для тривалого миру у сх. Європі» [253].

У цьому ж номері оперативне зведення Генерального Штабу РСЧА про завершення воєнних дій проти Польщі: «...Проведена операція по ліквідації решток польських військ у зах. Білорусії і зах. Україні, взято у полон 5 кавалерійських полків, 15 артилерійських гарнізонів в районні Крукеніце, ліквідовано окремі групи польських частин» [222].

Про «звільнення братів – українців і братів – білорусів» читаємо у замітці: «Великий Радянський Союз виступив на захист життя і майна змучених трудящих мас зах. Білорусії і зах. України» [Великий Радянський Союз виступив на захист життя і майна змучених трудящих мас зах. Білорусії і зах. України 28 вересня].

У районній газеті від 6 жовтня 1939 р. описується мітинг у Львові, присвячений визволенню Західної України від польських панів: «В кінотеатрі «Атлантик» зібрались представники робітників, службовців та інтелігенції на загальноміський мітинг,

присвячений визволенню західної України від польських панів» [196].

Стаття «Велике свято визволеного народу» писала 24 жовтня 1939 р.: «Трудящі західної України 22 жовтня обрали кращих своїх представників у депутати Народних зборів. 22 жовтня тов. Хрущов відвідав ряд виборчих дільниць Станіславської обл. У Львові пройшла демонстрація на честь виборів. 22 жовтня у м. Львові проголосувало 88 % виборців, у Станіславській обл. 82,7%, у Луцькій обл.- 78,5 %, у Тарнопільській – 86,1%.(РАТАУ)» [29].

Велика увага радянським агітпропом приділялась поширенню серед населення зайнятої території праць «вождів» Радянської імперії. Уже на початку листопада 1939 року в Західну Україну і Західну Білорусію було привезено близько мільйона примірників книг і брошур Карла Маркса, Володимира Леніна, матеріалів XVIII з'їзду Компартії, «Короткого курсу ВКП(б)», роботи Йосипа Сталіна «Питання ленінізму». Значна кількість цієї літератури була російською мовою, яку більшість галицьких селян не розуміла. Таким чином, відкрито був взятий курс на русифікацію Західної України.

А попереду ще була «радянізація» західних областей України з усіма її негативними проявами. Але про це місцева преса замовчувала.

Сталін і більшовицьке керівництво СРСР задумали ліквідувати історичну несправедливість: повернути Фінляндію в лігво радянської імперії. Для цього треба було провести проти неї війну, малу, блискавичну, але переможну.

І знову радянське керівництво вдалося до випробуваного прийому: провести потужну підготовчу інформаційну обробку мізків власного населення, спровокувати прикордонний конфлікт і звинуватити у ньому противника.

Районна газета 18 листопада 1939 р. розказує про антирадянську кампанію в Фінляндії: «Правлячі кола Фінляндії безперервно заохочують антирадянську пропаганду – преса, армія, школа. Офіційні правлячі кола Фінляндії твердять, що перерва переговорів з СРСР тимчасова» [1].

Про «зухвалу провокацію фінляндської воячини» газета розповіла 28 листопада 1939 р.: «За повідомленням штабу

Ленінградського округу, 26 листопада були обстріляні радянські війська, які знаходились за кілометр від границі з Фінляндією, в результаті обстрілу 3 убитих червоноармійців та 7 поранено. Провокація викликала обурення серед місцевого населення» [104].

30 листопада 1939 року нападом Радянського Союзу на Фінляндію почалась Радянсько-фінська війна, котра отримала назву «зимової». Цього дня радянська авіація почала бомбардування Хельсинкі, а Червона Армія – наступ на фронті від Балтійського до Баренцевого моря силами чотирьох армій.

Про відкликання з Фінляндії політичних і господарських представників СРСР і вручення ноти фінському представнику розповідається в газеті від 1 грудня 1939 р.: «29 листопада заступник Народного Комісара закордонних справ тов. Потьомкін вручив фінляндському уряду ноту, яка містить повідомлення, що, зважаючи на невпинні напади фінських частин на радянську територію, СРСР не може підтримувати нормальні відносини з Фінляндією та відкликає з Фінляндії політичних і господарських представників СРСР» [40].

Радянський Союз активно намагався дезорієнтувати світ про свою роль у війні з Фінляндією. Зокрема, у статті від 3 грудня 1939 р. розповідається про прийом тов. Молотовим американського посла п. Штейнгарта: «В зв'язку з заявою американського посла п. Штейнгарта тов. Молотов дав такі роз'яснення щодо подій у Фінляндії. Тов. Молотов розуміє побоювання американського посла п. Штейнгарта за мирне населення Фінляндії, але СРСР це не менше тривожить» [254].

Газета регулярно друкувала Оперативні зведення штабу Ленінградського Військового Округу [223].

У ході війни фінські комуністи на чолі з Отто Куусіненем швиденько проголосили створення Фінляндської Демократичної Республіки, яка тут же уклала з СРСР договір про дружбу і допомогу.

Газета повідомляла про утворення нового уряду Фінляндії: «1 грудня у місті Терріюкі утворився новий уряд Фінляндії, який випустив декларацію з викладом своєї програми».

Потім була замітка про встановлення дипломатичних відносин між СРСР і Фінляндською демократичною

республікою: «1 грудня голова радянського уряду і міністр закордонних справ у Фінляндії Куусінен звернувся у Президію Верховної Ради СРСР про встановлення дипломатичних відносин».

Про укладення договору про взаємодопомогу і дружбу між СРСР і Фінляндською демократичною республікою, згадується у статті газети від 5 грудня 1939 р.: «2 грудня у Москві відбулись переговори між тов. Молотовим і Головою нового уряду та Міністром закордонних справ Фінляндії Куусініном в питанні про укладення договору про взаємодопомогу і дружбу між СРСР і Фінляндською демократичною республікою» [331].

8 грудня 1939 р. районна газета надрукувала чергове Оперативне зведення штабу Ленінградського військового округу про хід воєнних дій. Знову переможні реляції про численні втрати фінів і захоплені нові території.

Також в газеті був розміщений підсумок про трьохтижневі бойові дії у Фінляндії. Повідомлення штабу Ленінградського військового округу, коротко: «...На пн. зайняли порт Петсамо, просунулися на 130 км., в середньому 6 км./день. На Удовборгському напрямі – 150 км.(в середньому 7,5 км./день). На сердобольському напрямі – 80 км.(4 км/день). На Виборгському напрямі – 64 км. (3,2 км/день). Взято у полон 18 офіцерів, 105 унтер-офіцерів, 1302 рядових, 35 гармат, 300 кулеметів, 3,900 гвинтівок, 21 міномет, 220 гранатометів, 7 бронемашин. Наші втрати – 1823 вбитих, 7000 поранених. Втрати фінів – 2200 вбитих, 10000 поранених» [325].

Продовження і завершення цієї, в цілому ганебної війни, відбулося вже у 1940 році.

Таким чином, світ впевнено сповзав до світової війни, яка, зрештою, вибухнула 1 вересня. Протягом 1939 року відбувся цілий ряд військових конфліктів, у яких взяли участь окремі представники краю.

РОЗДІЛ 4 КУЛЬТУРА І ДУХОВНЕ ЖИТТЯ РАЙОНУ

4.1. Районна газета «Колгоспник Христинівщини» у 1939 році

Органом Христинівського райкому партії і райвиконкому (*а фактично лише райкому партії – П.Г.*) була газета «Колгоспник Христинівщини», яка виходила з 1932 року, хоча була заснована у 1931 році.

На 1939 рік вона вже втратила статус окремого керівного партійного органа, як це запровадив В. Ульянов (Ленін). Якщо на початку 30-х рр. у складі райпарткому був окремий відділ преси, то з другої половини 30-х він був приєднаний до відділу агітації і пропаганди. Проте збереглися основні функції газети: активно впроваджувати у життя політику більшовицької партії, бути засобом ідеологічного впливу на суспільну свідомість, головним інформатором у висвітленні нагальних суспільно-політичних та господарських питань, давати інформацію про події у світі і формувати «правильну» марксистсько-ленінську (*а точніше – сталінську – П.Г.*) їх оцінку, поширювати передовий виробничий досвід, організовувати контроль за виробничими процесами, за розвитком соціалістичного змагання, вчасно сигналізувати про всі недоліки і порушення приписів партії у громадському і суспільному житті тощо.

Джерелами матеріалів для газет були основні події у житті району, країни і світу, які передавалися у замітках, дописах, статтях, нарисах кореспондентів: робсількорів, партійних функціонерів окремих дописувачів. Безпосередньо джерелами матеріалів для газети були головні центральні загальносоюзні та республіканські газети.

Крім кореспондентських матеріалів були і так звані «негазетні» тексти: директиви і постанови партії та уряду, таблиці з даними господарських зведень, промови та виступи перших партійних функціонерів (Сталіна, Молотова, Хрущова та ін.), знаних людей [282].

Ці «негазетні» тексти були малоінформативними для рядових читачів, але мали відігравати роль предмета для обговорень на

численних політднях, консультативних нарадах за участю партійних пропагандистів і агітаторів, політбесідах тощо.

Для сучасного дослідника життя суспільства у 30-х рр. вони є безцінним матеріалом, оскільки є прямими документами епохи.

Всього за 1939 рік вийшло 179 номерів. Загальний наклад кожного номера – 2 тис. екземплярів.

Редактором газети був С.Н. Ходорковський, а його заступником, який іноді підписував номери до друку, – А.А. Гуцало. Редакція містилася у будівлі по вулиці Урицького, 12.

Як правило, газета виходила на двох сторінках, а коли друкувалися матеріали партійного з'їзду чи пленуму, виступи очільників партії – то на чотирьох.

Періодичність випуску – 15 разів на місяць. Ціна номера становила 5 копійок, а передплата на рік – 9 крб.

Загальний вигляд газети

Відділ агітації та пропаганди райкому партії диктував тематику матеріалів, регламентував характер висвітлення подій,

пошуки потрібних фактів та їхнє тлумачення у необхідному напрямі [282].

У районній газеті можна виділити основні напрямки (сфери) життя суспільства, які були висвітлені:

Постанови ЦК КП(б)У і ВКП(б).

Райком партії:

- а) пленуми і рішення;
- б) постанови;
- в) партійне життя в районі;
- г) партійне життя в колгоспах (селах).

Райвиконком:

- а) засідання, постанови;
- б) сільські ради;
- в) вибори до рад різних рівнів.

Комсомол:

- а) з'їзди, пленуми ВЛКСМ і ЛКСМУ;
- б) пленуми РК ЛКСМУ;
- в) комсомольська робота в райцентрі (по напрямках);
- г) комсомольська робота в селах (по напрямках).

Сільське господарство:

- а) розвиток рільництва;
- б) розвиток тваринництва;
- в) колгоспи, їх діяльність;
- г) соціалістичне змагання;
- д) передовики виробництва;
- е) МТС і МТМ району.

Районна газета:

- а) події в країні;
- б) події в світі.

Культура.

Освіта.

Оборонно-масова робота.

Органи правосуддя.

Промислові підприємства:

- а) залізничний вузол;
- б) верхняцький цукрозавод;
- в) селекстанція.

Інші служби і організації району:

- а) робота райспоживспілки. Торгівля;
- б) добробут населення.

Кожен напрямок можна поділити на підтеми, наприклад, тему «Розвиток рільництва» розкривали за питаннями:

1. Сільськогосподарські культури.

- а) технологія вирощування (від оранки до збирання);
- б) сільськогосподарська техніка (трактори, комбайни, сівалки тощо);
- в) удобрення ґрунту (добрива, органічні добрива та їх застосування);

г) сільськогосподарські шкідники і боротьба із ними;

2. Передовики сільськогосподарського виробництва. Їх досягнення.

3. Роль районної партійної організації і райвиконкому в організації виробництва.

4. Роль сільських комсомольських організацій тощо.

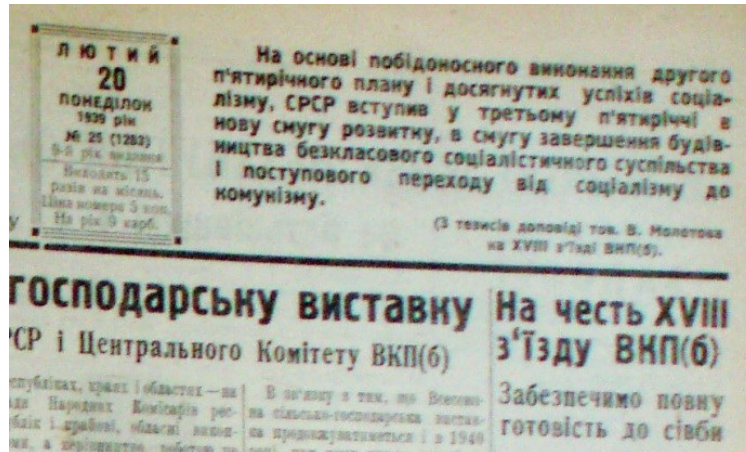
Кожен номер газети обов'язково починався з гасла «Пролетарі всіх країн єднайтеся!» Крім того на кожній шпальті газета вміщувала шапку, яка теж була гаслом, наприклад: «Негайно розгорнути в усіх колгоспах і радгоспах суцільну прополку озимих, ярих зернових, просапних культур, трав і полезахисних смуг від бур'янів! (З постанови РНК УРСР і ЦК КП(б)У)».

Ось як виглядали ці лозунги-заклики:

Як правило вони були лейтмотивом ряду статей у цьому чи іншому номері.

Проте у 1939 році подібних лозунгів стає менше. Дуже часто у відведеному для цього місці вміщені цитати з тих чи інших постанов, цитати з виступів Сталіна чи інших вождів на різних урочистостях:

Заголовний лозунг у газеті за 20 люте

Але поміщали також різного роду оголошення про проведення політдня, початку проведення всесоюзного перепису населення, про збори районного партактиву чи райкому комсомолу тощо.

Порівняно з першою половиною 30-х рр. газети були якіснішими в оформленні, вміщували багато фотографій передовиків виробництва, жанрові фотографії, портретні зображення очільників ВКП(б), різноманітні карикатури виробничого і політичного спрямування тощо. Друк якісний, але від часу папір пожовтів.

Різними шрифтами редакція намагалася виділити головне, на чомусь акцентувати. Як правило, жирним шрифтом виділяли прізвища передовиків виробництва, керівників партії і держави, іноді потрібні висновки з дописів.

Загальний характер дописів газети різний: від піднесеного, урочисто-святкового – коли йшлося про XVIII з'їзд партії, виступи керівників партії та уряду, мітинги трудящих у підтримку їх доленосних рішень і взяті високі соцзобов'язання і до критичного, песимістичного, коли йдеться про численні недоліки у тих чи інших сферах життя району.

Якщо порівняти співвідношення позитивного і негативного (критичного) у матеріалах, то практично більше 70 відсотків становив критичний матеріал. Логіка викладу була такою: ставилася проблема, називалися величні досягнення країни (району, колгоспу тощо), наводилися пару позитивних прикладів, а далі йшла суцільна критика (*реальна картина стану справ – П.Г.*) того, що відбувалося у тій чи іншій сфері виробництва.

Для прикладу доцільно навести один з подібних дописів: «Товариш Сталін на XVIII з'їзді у своїй звітній доповіді поставив завдання всемірно зміцнювати, розвивати і культивувати радянський патріотизм. І неодноразово закликав тримати радянський народ постійно в мобілізаційній готовності, у зв'язку з капіталістичним оточенням.

Завдання партійних організацій полягало перш за все в зміцненні тилу, зокрема, зміцнювали могутній резерв Червоної Армії – громадські організації: Тсоавіахім і УЧХ.

Одна з найбільших парторганізацій христинівського району, була парторганізація райвиконкому, яка об'єднує майже всі установи райцентру, зовсім мало приділяє уваги керівництву громадськими організаціями. Формально начебто і існували ці організації при всіх відділах РВК, формально начебто і парторганізація займалась цим питанням. Проте ситуація виглядала іншим чином, парторганізації РВК не перевіряють виконання своїх рішень, а секретар партбюро тов. Павлюк і бюро в цілому сподіваються, що їх рішення виконуються самі по собі без їх конкретної повсякденної роботи.

Організацією Тсоавіахім при РВК було організовано кулеметний гурток, але далі організаційних зборів діло не пішло, причина начебто в тому, що нема керівника. В райкомвідділі, де керівником гуртка тов. Стафійчук, також нічого не робиться.

Навіть там, де маси самі проявляли ініціативу, парторганізація її не підтримувала. Якщо про стрілецькі гуртки і про організацію Тсоавіахіму хоч іноді на партзборах ставились питання, то про таку організацію, як УЧХ, навіть ніколи не згадувалася.

Такий був стан керівництва парторганізації РВК громадськими організаціями. І це під одним дахом з військовим відділом райпарткому і райрадою Тсоавіахіму» [59].

Як бачимо, відсоток критичного матеріалу зашкалює. З сьогоднішнього знання про жорстку цензуру 30-х рр., дивним видається, що такі матеріали пропускали і публікували. Або підрозділи Головліту трохи розслабилися після періоду жорстоких репресій 1937–1938 рр.

У піднесених тонах змальовувалися картини щасливого життя радянських людей, їх беззастережна відданість та любов до рідної партії та уряду і особисто товариша Сталіна. Мало місце безмірне вихвалання «мудрого та великого Сталіна» [282].

Районна газета дуже багато робила для утвердження і підтримання у свідомості людей культу особи Сталіна. Навіть коли писала про роковину смерті Леніна чи які інші вікопомні події, то обов'язково приплітала туди Сталіна, та ще й уміщувала його фотографію з Леніним.

Сталін і його славні маршали

Ім'я Сталіна зустрічається майже у всіх великих публікаціях, вміщено всі його промови протягом 1939 року, у грудні, до дня народження вождя, декілька газет повністю присвячені його особі. Зі сторінок газет Сталін мудро дивиться як не на читачів, то у світле майбутнє всього людства – комунізм, у який він так старанно заганяв усіх. Сталін скрізь: у фотографіях, плакатах; сам, в оточенні соратників...

На другому місці були публікації про партійне життя району. Починаючи від оголошень про майбутні партійні конференції, пленуми райпарткому, наради партактиву району, наради з агітаторами тощо, подачі інформації про них, аж до регулярної рубрики «Партійне життя», у яких обговорювалися насущні партійні проблеми парторганізації району і їх виконання первинними парторганізаціями.

Популярною була рубрика «На допомогу вивчаючим історію ВКП(б)». Тут поміщали матеріали з історії партії і країни (*зрозуміло – Росії – П.Г.*). Наприклад: «Про «легальних марксистів» [259], «Кривава неділя» [163], «Робота Леніна «Хто такі друзі народу» і як вони воюють проти соціал-демократів» [270], «Відрізки» [39], «I з'їзд РСДРП» [235], «До 15-річчя XIII з'їзду партії» [71], «I Інтернаціонал» [236] та інші.

Публікувалися також статті з філософії і політекономії: «Махізм, софізм, еkleктика» [189], «Матеріалізм і ідеалізм» [188], «Людвіг Фейєрбах» [182], «Що таке моністичний погляд на історію» [359], «Про війни справедливі і несправедливі» [258], «Бесіди про державу» [20], «Диктатура робітничого класу» [62] та ін.

Якщо матеріали з історії партії міг зрозуміти будь-який читач, то статті з філософії можуть бути вкрай незрозумілими для сучасного читача. Але їх поміщали в газети, щоб надати їй якоїсь науковоподібності і натякнути на те, що ці ідеї таки втілені у життя, крім того вони були призначені для штатних і нештатних (вчителів і ін..) партійних агітаторів, які мали б про що говорити з людьми (*як у коломийці: «...А я собі заспіваю то сеї, то тої, аби люди не казали, що я все їдної...» – П.Г.*)

Зрозуміло, що популярними були біографії видатних партійних лідерів: В. Леніна, В.В. Куйбишева, Я. Свердлова, М. Калініна, М. Щорса, М.Г. Чернишевського, В. Чкалова, ряд

статей про Й. Сталіна та ін.. Тобто газета формувала і нав'язувала комуністичний іконостас, а також давала матеріал для виховання підростаючого покоління.

Районна газета дуже переймалася виробничими проблемами, слідкувала, як у колгоспах та інших організаціях реалізуються накреслення партій і постійно відображала на своїх сторінках результати моніторингу, критикуючи, підстьобуючи відстаючих, возносячи передовиків-стаханівців і ударників.

На її сторінках відображався стан справ у сфері освіти, культури, оборонно-масовій роботі тощо про що буде сказано в інших розділах.

У цілому це непогана функція газети, бо вона давала чіткі орієнтири для жителів Христинівщини, щоб вони мали бодай однобоку, але інформацію про те, що відбувається в країні, світі, районі, в кожному виробничому підрозділі.

Редакція газети сама себе хвалила у номері, присвяченому Дню преси (5 травня 1939 року): «...редакція «Колгоспника Христинівщини» згуртувала навколо себе сількорівський актив, зміцнювала зв'язки з масами... Газета все повніше висвітлювала партійне життя і роботу колгоспів, кращих людей району, стахановців сільськогосподарського виробництва, залізничного транспорту тощо...

Протягом 1938 року газета одержала 3003 різних дописів і статей, з яких надруковано 1329, використано в листівках 450, послано в кабінет молодого автора 75 віршів, надіслано 486 дописів на розслідування й вжиття відповідних заходів на місці, надіслано сількорам 2042 листи... [82].

Одним з напрямків роботи районної газети була постійна робота з своїми дописувачами-кореспондентами і з редакціями місцевих газет і стінгазет, які мали тиражувати основні ідеї партійних і радянських органів у своїй місцевості, або на виробництві. Як видно з переліку відповідних статей у «Колгоспнику Христинівщини», ця робота щороку починалася вже з січня і закінчувалася груднем. У 1939 році статей цього напрямку було 24. Більша частина з них стосувалася розгляду роботи місцевих стінгазет.

Редакція «Колгоспника Христинівщини» періодично проводила зльоти сількорів. Питання розглядалися глобальні,

наприклад, на зльоті від 14 січня 1939 року розглядалися такі питання:

1. Про постанову ЦК ВКП(б) «Про постановку партійної пропаганди в зв'язку з випуском «Короткого курсу історії ВКП(б)».

2. Про підготовку до весняної сівби.

3. Про перепис населення.

На подібних зльотах-нарадах сількорів ознайомлювали з поточними і перспективними планами політмасової роботи і давали конкретні поради, як їх втілювати. Зокрема, перед ними ставилося завдання: «... під час готування до весняної сівби сількори повинні очолити всенародне змагання за високі сталінські врожаї в цьому році. В районній і стінних газетах повинні систематично висвітлюватися досягнення передових людей нашого району, стахановців сільського господарства, треба передавати досвід їх боротьби за сталінські врожаї. Треба також оголосити жорстоку боротьбу з ледарями, дезорганізаторами виробництва, порушниками сталінського статуту сільськогосподарської артілі...» [72].

На початку року у колгоспах відбулися вибори членів редколегій *колгоспних газет* у кількості 5-7 чоловік. Редакторами ставали сільські інтелігенти, секретарі комсомольської організації. Як писала районна газета: «... вибори пройшли при широкій критиці і самокритиці хиб і недоліків, допущених в роботі...» [243].

Час від часу районна газета робила огляд низової преси, давала їй оцінку і ставила чергові завдання. Так високо були оцінені газети колгоспів с. Шукайводи «За більшовицький колгосп» (редактор ланковий І. Михайлюк), «Більшовик» великосевастьянівського колгоспу (редактор Я. Дорошенко), «Вперед» Івангородського колгоспу «За заможне життя» (редактор Ященко) та ін. [353].

Іноді редколегія районної газети збирала нараду редакторів низової преси району, що почути оцінку своєї роботи. Так на зльоті 1 березня виступали сількори тт. Добродін (Шукайвода), Лещенко (Голяківка), Чорнобилук (Притика) та інші, які у своїх виступах вказали на недоліки в роботі районної газети особливо в

керівництві низовою пресою і висловили пропозиції для покращення роботи районної і низової преси... [203].

У намаганні донести свої завдання до найширших народних мас райком партії і райгазета спиралися і на *бригадні газети*. Зокрема, райгазета зазначала: «... успіх польових робіт був забезпечений загальним трудовим піднесенням колгоспників у зв'язку з роботою XVIII з'їзду ВКП(б). Поруч цього в налагодженні роботи чимало допомогли також польові бригадні газети. В кожному номері польової газети вміщені змістовні, ділові статті і замітки, які висвітлюють роботу в бригадах, закликають колгоспників до кращої боротьби за сталінські урожаї.

Швидкі темпи і висока якість сівби, соціалістичне змагання імені Третьої Сталінської п'ятирічки, боротьба з шкідниками цукрових буряків – ось основні теми, навколо яких зосереджують польові газети увагу колгоспників.

В газетах висвітлюються кращі люди бригад – ударники, стахановці сівби, які перевиконують норми. В кожному номері газети відведено місце й іншим питанням. В трьох замітках на антирелігійну тему газети закликають колгоспників в дні свят працювати на полі. В одній замітці описано обслуговування колгоспників на полі споживчою конференцією.

Польові газети коротко інформують своїх читачів про нагородження урядом передовиків сільського господарства, про готування до Всесоюзної с.г. виставки, про міжнародні події...» [23].

Найнижчою ланкою місцевої преси були *стінні газети*. Так поширювався досвід редколегії стінгазети «Промінь Ільїча» с. Івангород. Стінгазета, згідно затвердженого плану, висвітлює питання підготовки до збирання врожаю, оборонну роботу в колгоспі, комсомольське життя, трудову дисципліну тощо. Газета бореться за трудову дисципліну, виступала проти злодіїв і рвачів, що намагалися розвалити колгосп (*справа колишнього голови колгоспу Ткача, завфермою Кириченка та ін.. – П.Г.*)» [166].

Районна газета спонукала редакції стінних газет покращити свою діяльність. У статті «Перетворимо стінні газети в трибуни більшовицького слова» розповідається про досвід редколегії стінгазети «Більшовик» Ліщинівського колгоспу імені Леніна

(редактор газети С.Клімовець). Редколегія газети має чіткий план роботи, 47 дописувачів постійно забезпечують газету цікавим матеріалом. Газета виходить щодня (!?! – П.Г.). Зрештою була висунута кандидатом на Всесоюзну с.г. виставку 1939 року. [132].

Члени редколегії стінгазети за роботою

До випуску стінгазет залучалися не лише колгоспники, але й учні місцевих шкіл. Так популяризувався досвід вчительки шельпахівської школи Крижанівської, яка разом з учнями налагодила випуск стіннівки «Друг коня». Всі матеріали цієї газети присвячені одній темі – доглядові коней в колгоспі.

В дописах наводяться приклади гарного догляду за кіньми і поганого поводження з ними. Наводяться прізвища тих конюхів, які постійно б'ють коней батогами і чобітьми, погано їх годують,

до пізньої ночі використовують на різних роботах у селянських господарствах.

В стінгазеті є багато малюнків, карикатур.

Районна газета закликає всіх школярів району долучатися до цієї цікавої і корисної справи з випуском стінгазет [302].

Таким чином, основним модератором й інформатором про стан всього життя, і зокрема про стан розвитку культури у краї, була районна газета «Колгоспник Христинівщини».

4.2. Розвиток освіти і науки у районі у 1939 році

Освіта Христинівщини розвивалася у світлі рішень постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 16 травня 1934 року «Про структуру початкової і середньої школи в СРСР». Система шкільної освіти складалася з початкової школи (I–IV класи), неповна середня школа (I–VII класи) і середня школа (I–X класи).

Заврайвідділом народної освіти Д.Ю. Гоцуляк

На 1938/1939 навчальний рік початкових шкіл було 7, неповно-середніх – 16 і середніх – 7.

Учителів у початкових школах було 18, у неповно-середніх – 180 учителів, у середніх школах – 137 вчителів.

Учнів у початкових школах навчалось 477, у неповно-середніх – 1363 учні, у середніх школах – 3891 учень [211].

Освітою району керував відділ народної освіти, який очолював Д.Ю. Гоцуляк.

Газета «Колгоспник Христинівщини» показала досягнення у розвитку освіти на прикладі с. Верхнячка: «До жовтневої революції в с. Верхнячка була одна 2-класна школа. Викладачів було (разом з попом і унтер-офіцером-фізкультурником) 6 чоловік і вчилося до 200 учнів. Заробітна плата викладачів за рік становила 2610 карб. В цю суму входило 400 карб. «пожертвування від батьків». В шкільній бібліотеці було 190 книг. На навчальні приладдя було асигновано 30 крб. на рік.

Тепер у селі три школи: 7-річка, середня і вечірня для дорослих. В цих школах вчиться до 1000 учнів. В селі є 40 учителів. В середній школі 18 учителів вчить 150 учнів. Тільки по середній школі витрачається державних коштів на рік на заробітну плату вчителям 150 тис. карб., на адміністративно-господарські витрати – 40 тис. карб., на навчальні приладдя – 8 тис карб. В шкільній бібліотеці є 4 тис різних книжок» [135].

Центральною фігурою в навчальному процесі був учитель. На нього партія і держава покладала цілий ряд важливих завдань. Зокрема, районна газета у статті «Велика нагорода» зазначала: «Багаточисленна армія вчителів – це один із славних загонів, який під керівництвом партії Леніна-Сталіна виховує радянських дітей у комуністичному дусі. Вчитель на селі – це центральна фігура в справі проведення культурно-освітньої і масово-політичної роботи. У всіх галузях багатогранного кипучого життя на селі учителі беруть активну участь і вони заслужено користуються величезним авторитетом і любов'ю нашого народу.

Перед народним учителем поставлено відповідальне завдання – виховати молоде покоління в комуністичному дусі.

Велику увагу райвідділ народівіти приділяв забезпеченню шкіл районів кваліфікаційними кадрами. Високе звання учителя зобов'язує його бути високо розвиненим, ідеологічно витриманим, кваліфікованим майстром педагогічної справи. Учитель повинен повсякденно підвищувати рівень своїх знань.

Ленінські вказівки про те, що народний вчитель повинен бути поставлений на таку висоту, на якій він ніколи не був у нашій країні реалізовано. Для вчителів у нас створені найсприятливіші умови – матеріальні і моральні. Наші вчителі постійно підвищують свою кваліфікацію, навчаючи інших, навчаються самі.

У районі працюють 207 учителів, з них абсолютна більшість – 290 чоловік молодих вчителів, вихованих радянською владою.. Майже всі вчителі виконують почесну роботу. Вони є агітаторами серед колгоспників, випускають стінні газети, проводять бесіди і читки, доповіді і лекції, допомагають у роботі сільрад, ліквідують неписьменність серед дорослих, допомагають у роботі хат-лабораторій, працюють у гуртках художньої самодіяльності і т.д.

Кращі з кращих вступають у ряди партії Леніна-Сталіна. За останні декілька місяців прийнято до кандидатів партії по нашому району 25 учителів» [28].

В нашому районі є хороші шкільні колективи (Босівка, Заячківка, В. Севастянівка, Верхнячка, Івангород, Христинівка, Ліщинівка), які в окремих класах дали стопроцентну успішність, але відстають школи Вікторівки, Вербоватої, Шельпахівки Ягубця.

Учителі у привітанні Сталіну дали зобов'язання домогтися у цьому році нових досягнень, підвищувати якість навчання, виховувати у наших дітей всебічно розвинутих людей, полум'яних патріотів нашої любимої батьківщини, повноцінних будівників комунізму [28].

Учителі районних шкіл крім своєї основної роботи – давати учням знання і виховувати їх в комуністичному дусі, ще й повинні були бути активними провідниками комуністичної ідеології серед населення, тобто позаштатними партійними пропагандистами. І це постійно підкреслювалося на різних нарадах, у численних дописах в місцевій пресі тощо.

Зокрема, 3-5 січня 1939 року проходила районна конференція за участю 300 учителів району, на якій обговорювалося питання реалізації постанови ЦК ВКП(б) «Про постановку партійної пропаганди в зв'язку з випуском «Короткого курсу історії ВКП(б)». Вчителі т.т. Кульбіцький, Григораш, Кулик та інші у своїх виступах навіть критикували райпартком за недостатню увагу до залучення вчителів до участі в партпропаганді і у вивченні історії партії.

У своїй резолюції конференція поставила вимогу перед райпарткомом про систематичну допомогу вчителям у вивченні

історії партії. Учителі висунули пропозицію організувати консультації не лише при райпарткабінеті, а й по селах...

Конференція закликала учителів «ще більше посилити свою революційну пильність і до кінця викорчувати рештки ворожого охвістя бухарінських і буржуазно-націоналістичних зрадників батьківщини, ще тісніше згуртуватися навколо сталінського ЦК ВКП(б) і вождя народів великого Сталіна» [46].

Зразковим мав бути лише вчитель-комуніст. Тому районна газета пропагувала досвід таких вчителів і ознайомлювала з їх роботою над підвищення свого ідейно-політичного рівня. Прикладом мав бути вчитель Я. Кіковський, який ділився досвідом вивчення історії партії: «...Вивчення славної історії ВКП(б) є найважливіше завдання кожного партійного і безпартійного більшовика. Нам, більшовикам і безпартійним, повсякчас треба збагачувати себе вченням марксизму-ленінізму. Це потрібно для успішного будівництва комуністичного суспільства.

Я хочу на сторінках газети розказати, як я вивчив історію більшовицької партії.

Основним підручником для вивчення історії ВКП(б) є сталінський підручник «Короткий курс ВКП(б)». Перед глибоким вивченням я прочитую главу підручника і роблю в окремому зошиті помітки, яку літературу потрібно опрацювати до цього розділу. Для цього в першу чергу використовую першоджерела - твори Леніна і Сталіна. Також використовую статті, що друкуються в газетах і журналах «Большевик», «Більшовик України». Слухаю по радіо матеріали для вивчаючих історію ВКП(б).

Так, при вивченні II глави «Короткого курсу історії ВКП(б)» я опрацьовував твори Леніна «Що робити» (том IV), «Крок вперед, два кроки назад» (том VI), статтю Б.Зільбермана Книга Леніна «Крок вперед, два кроки назад» (журнал «Більшовик України» №2, 1939 р.), прослухав лекцію по радіо про книгу Леніна «Що робити». Після цього я знову читаю Короткий курс історії ВКП(б) і складаю конспект та запитання для самоперевірки.

У нашій школі раз на місяць збирається весь педколектив і ми проводимо теоретичні бесіди. Для вивчення історії ВКП(б) я майже щоденно використовую 1-2 години.

Вважаю, що дуже зручно було б мати програму для вивчаючих історію партії, де були б визначені глави і додаткова література до них з визначенням сторінок [129].

Показовою є стаття «Як я став зрілим комуністом». Учитель Н. Кравченко (м. Іванівка) детально розповідає, як він старанно і натхненно вивчає твори К. Маркса, Ф. Енгельса, Леніна, Сталіна, детально опрацьовує всі рішення партії. Особливу увагу звертає на структурне вивчення «Короткого курсу ВКП(б)». Саме завдяки йому він вважає себе зрілим комуністом, оскільки зрозумів, що ця праця навчає його ще більше ненавидіти ворогів народу – троцькістів, зінов'ївців, бухарінців і всяких опортуністів, які ще з часу зародження більшовицької партії були ворогами революції і прислужувачами буржуазії.

І далі: «...Засвоївши славну історію нашої героїчної більшовицької партії, я одержав могутню зброю для комуністичного виховання молодого покоління, буду готувати гідних бійців за справу Леніна-Сталіна» [159].

Широко пропагувалася робота передових учителів, які повинні були стати прикладом для всіх. Зокрема газета поширювала досвід вихованця комсомолу, вчителя історії с Івангород Я.А. Баранюка, який не лише сумлінно готується до своїх уроків і цікаво, змістовно їх проводить, але й активно здійснює агітаційно-масову діяльність в селі, зокрема, організовує бесіди і читки по двадцятихатках [69].

Особливу увагу проявляли до учителів, які були нагороджені орденом Червоного Трудового Прапора – Д. Гоцуляк і орденом Знак Пошани – О. Пономаренко.

Районна газета помістила лист-звернення вчителя-орденоносця до земляків:

«Товариші робітники, колгоспники і трудяща інтелігенція Христинівського району, передаю вам від імені учителів-орденоносців Київської області палкий більшовицький прийом.

Я хочу розповісти вам про ті щасливі хвилини, які довелося усім нам, учителям, пережити в Москві, а також на прийомі київським обкомом КП(б)У і облвиконкомом у столиці України.

Коли ми наближалися до Кремля, з серця кожного з нас виривалися палкі слова подяки товаришеві Сталіну за піклування про радянських учителів.

Голова Президії Верховної Ради СРСР тов. М.І. Калінін особисто вручав нам ордени і поздоровляв кожного з високою нагородою. Я виступив з промовою-закликом до всіх учителів нашої країни – працювати ще краще на користь соціалістичної батьківщини.

Ми всі дали Михайлу Івановичу обіцянку віддати всі свої сили на виховання мужніх будівників комунізму і заявили, що ми готові стати в ряди нашої славної Червоної Армії, щоб разом з нею захищати кордони країни Рад.

Тов. М.І.Калінін сфотографувався з усіма учителями Київської області. Після цього ще декілька днів знайомилися з Москвою. ....

Коли ми прибули до Києва нас зустріли з квітами. На стадіоні «Динамо» відбувся прийом учителів-орденоносців керівниками партії і уряду України. З промовою виступив М.С.Хрущов, який розповів про піклування товариша Сталіна про учителів і про радянську школу.

Працюю я 11 років на педагогічній роботі. Партія і нагородила мене орденом «Знак пошани». Я зобов'язуюся відповідати званню вчителя-орденоносця, поставити роботу так, щоб товариш Сталін сказав: Відмінно! Зобов'язуюсь бути активним агітатором не тільки дітей, а й дорослих в комуністичному дусі» [247].

Учителів активно використовував і райпартком, залучаючи їх до партійної роботи. Їх дуже часто використовували як агітаторів і призначали відповідальними за цю ділянку роботи. А потім ще й питали з них... Так у статті «Почесне партійне доручення» критиці за недостатньо активне виконання завдання РПК був підданий вчитель-комуніст с. Талалаївка т. Поліхач, який чомусь разом з агітаторами села послабив агітаційно-масову роботу. В селі є 9 агітаторів, але вони не всі працюють на двадцятихатках. Агітатор-комуніст Цюра роз'яснював працівникам Постанову РПК «Про запровадження трудових книжок», а т. Поліхач не реагував на політичне перекручення цієї Постанови.

Кандидатська група місцевої парторганізації разом з старшим агітатором т. Поліхачем повинна з енергією розгорнути політичну роботу, мобілізували увагу колгоспників на вчасну підготовку і проведення весняної сівби. ... Почесне партійне доручення треба з честю виконувати [251].

Дуже часто вчителів залучали до важливої партійної роботи по підвищенню політичного рівня новоприйнятих у партію. Зокрема, у статті «Підвищити політичний рівень новоприйнятих у партію» продемонстрували його реалізацію... Парторганізація с. В. Севастянівка налічує 4 члени і 11 кандидатів у члени партії. Недоліком у роботі цієї парторганізації є те, що з новоприйнятими не працюють як слід. Молоді комуністи потребують допомоги у підвищенні свого політичного рівня.

Разом з тим, парторганізація має у своєму складі велику культурну силу з комуністів учителів: Т. Пономаренка, Кіновського, Шарагіної, Тригуба, Кавуна. Вони можуть багато допомогти політично малограмотним товаришам у вивченні історії ВКП (б) і підвищити їх політичних кругозір...[315].

Учителів також спонукали брати участь у реалізації позики Третьої п'ятирічки. У місцевій газеті була опублікована замітка з закликом вчителів Росішської школи до педагогів району віддати свій місячний заробіток [5].

Важливим напрямком роботи педагогів району вважалася профорієнтаційна робота. Учитель івангородської школи М. Панченко зауважував, що переважна більшість випускників мріє обов'язково бути інженером або льотчиком, забуваючи про існування відповідної пропорціональності в потребі тих чи інших кадрів. А завдання вчителів нагадати й водночас вкорінити в свідомість юнаків, що нашій країні потрібні і важливі всякі спеціальності. Тому треба ознайомлювати їх з різними галузями роботи, з різними вищими учбовими закладами.

В школах дуже практикувалася організація соціалістичного змагання. У статті «Наслідки змагання» зазначено, що на зборах учителів верхняцької школи викладач української мови т. Чумак викликав на змагання викладача російської мови т. Лірника за кращі показники в роботі. Наслідки змагання виявилися під час іспитів. На іспитах з укромови жоден учень не мав поганої оцінки, більшість склала іспити на «добре» і «відмінно».

120 учнів мали іспити з російської мови. З них 1 учень одержав погану оцінку, випускники ж мали тільки хороші відмітки. Гарні наслідки екзаменів вчителів нашої школи були відзначені на зборах колективу, а переможцеві змагання т. Чумаку ухвалено дати путівку в будинок відпочинку [208].

У соцзмагання втягувалися і учні шкіл. Наприклад, учні шукайводської школи на загальних зборах теж ухвалили включитися в соціалістичне змагання імені XVIII з'їзд партії. Учні й піонери зобов'язалися мати по успішності, поведінці й відвідуванню найвищі оцінки, брати участь у випуску стінгазет в колгоспах: учні старших класів зобов'язалися вивчити гвинтівку, протигаз і здати норми на значки ППХО і ГСО. Учні шукайводської школи викликали на змагання учнів всіх шкіл району [334].

Учні ягубецької школи зобов'язалися успішно навчатися і надати допомогу колгоспові і радгоспові в готуванні до весняної сівби. Не відставали від них і учні іваногородської школи і пеніжківської, учні якої зобов'язалися добитися того, щоб не було другорічників, а учні старших класів – взяти участь у культурно-масовій роботі в колгоспах [198].

Вчителі й учні-комсомольці шкіл району взяли активну участь в обговоренні рішень VIII пленуму ЦК ВЛКСМ на своїх зборах. Зокрема, у ліщинівській школі було проведено такі збори за участю представника від Христинівського РК ЛКСМУ Білика, який у своєму виступі актуалізував завдання комсомольських і піонерських організацій у вихованні підростаючого покоління, а також у реалізації такого важливого напрямку роботи, як оволодіння кожним комсомольцем однією з військових спеціальностей і залучення їх до поширення військових знань серед молоді.

Виступав також т. Гончарук, який зазначив, що надзвичайно важливим завданням учнів-комсомольців є успішне навчання, але серед них є відстаючі: В. Огородник, Т. Янковий, М. Мельник та ін.. Погано поставлена робота серед піонерів. Піонервожаті Настя Місюр і Лена Шевчук не проводять виховної роботи. Тов. Принзюк зупинився на проблемі другорічництва в школі, порушення дисципліни, хуліганства окремими учнями...

Комсомольські збори цілком і повністю схвалили рішення VIII пленуму ЦК ВЛКСМ [314].

Соціалістичне змагання завжди присвячувалося якимсь важливим подіям в країні. Не був винятком XVIII з'їзд партії. У 2-й верхняцькій школі негайно було скликано загальні збори. Після вступного слова директора школи т. Кульбіцького виступила викладач російської мови Щемилінська, яка закликала всіх домагатися ще кращої успішності. Керівники гуртків закликали піднести на ще вищий рівень роботу шкільних гуртків.

Тут же було викликано на соцзмагання вчителів Пеньожківської школи з метою підвищення кількості відмінників у старших класах [293].

В середній школі с. Івангорода розгорнулося переджовтнєве соціалістичне змагання на кращі показники роботи в класах. Особливий ентузіазм проявляють учителі т. т. Баранюк, Панченко, Крижанівський. Вони по-діловому взялися до ліквідації всіх недоліків, які були в першій чверті учбового року. В цій роботі їм активно допомагають комсорг т. Ківак і старший піонервожатий т. Святецький.

В школі встановлено гарну дисципліну, посилено роботу з піонерами, організовано випуск стінгазет по класах і піонерзагонах. Серед учителів і учнів розгорнено соціалістичне змагання за кращі успіхи в навчанні. Особливу увагу тут приділено допомозі учителям молодших класів.

Ставилося завдання краще устаткувати фізико-математичний кабінет, поставити як слід оборонну роботу, організувати товариську допомогу відсталим учням. Наша школа повинна бути в числі передових шкіл району [116].

Газета писала: «Учні місцевої школи (с. Верхнячка) зустрічають XXII роковини Жовтня відмінною учобою. Учениці 8 класу Юля Макаренко, Клава Мулик і Галина Горецька є перші кандидати на одержання премій в день Жовтневого свята за відмінні показники в учобі. Школа закупила 60 піонерських галстуків для піонерів школи».

У моді була організація соцзмагання серед колективів шкіл району.

Орадівська і росішська неповні середні школи склали між собою договір на соціалістичне змагання. Договір цей

обговорили на загальних зборах. Ухвалено було перевірити наслідки по закінчені чверті та в кінці навчального року.

Обидві школи взяли зобов'язання добитися 100 проц. успішності при 100 проц. відвідування. Цього зобов'язання не виконали обидві школи. На кінець другої чверті школи мали такі показники: Орадівська – успішність 83,5 проц., відвідування 89 проц., росішська –77,6 проц....

Добре налагоджена в школах робота гуртків. Проте потрібно посилити інтернаціональну та антирелігійну роботу серед дітей, а також краще організувати оборону роботи.

В орадівській школі є учителі які домоглися на свої предметах 100 проц. успішності це –т. М.С. який дав 100 проц. успішності по хімії в VII , а також учитель по фізиці дав 100 проц. успішності.

Це є доказ того що обидві школи можуть досягнути 100 проц. успішності. Всі комсомольські і піонерські організації зобов'язані добитися кращих результатів в наступній чверті навчального року [167].

Ліщинівська школа цього року вперше проводить випуск 10 класу. Між учнями, класами і піонерами розгорнуто соціалістичне змагання за кращі показники в учобі. Кращі відмінники нашої школи це – Д. Панчук, П. Ліснічук, І. Бабій, Л. Мельник, Н. Ткачук.

Військовий керівник нашої школи тов. Гурома добре організовував військову роботу. В школі є 220 значкістів БГПО, готуються учні до здачі норм на ворошиловських стрільців. Добре працює фізкультурний гурток. Кожен з учнів хоче бути готовим до оборони соціалістичної батьківщини [51].

Договір на соціалістичне змагання склали учителі, школи і профспілкові організації працівників освіти Христинівського і Шполянського районів. Працівники освіти обох районів взяли на себе ряд зобов'язань щодо покращення роботи в школах, ліквідації неписьменності серед дорослого населення, підвищення політичного рівня учителів шляхом глибокого вивчення історії партії, зразкового проведення оздоровчої кампанії.

Цей договір послужить стимулом для пошквалення і покращення всієї роботи працівників освіти і в школі і поза школою.

Працівники освіти повинні в зв'язку з початком виборчої кампанії взяти особливо активну участь в агітаційній роботі, в організації випуску стінних газет по колгоспах, в культурно-масовій роботі по колбудах і 20-хатках. Цей почесний обов'язок працівники освіти нашого району повинні виконати з честю [9].

Поки йшло соціалістичне змагання, учні шкіл району вивчали різні дисципліни, опановуючи основами знань, реалізовували свої інтереси у різних гуртках, у тому числі літературних, театральних тощо, старшокласники боролися за оволодіння оборонними значками БГПО, ГПО, ГСО, «Ворошилівський стрілець».

Учні школи с. Ліщинівки повертаються з занять. На першому плані (зліва направо) учениці 5 і 6 класів Вікторія Гаврищук, Фрасина Кригун, Тетяна Гаврищук і Поліна Палківська.

Учні школи с. Ліщинівка

Учні вчилися по-різному: з більшим чи меншим старанням. Про це також писала районна газета: «... Швидко промайнули дні. Закінчилося перше півріччя навчання в школі. Ці дні були

повні напруженої, творчої роботи. Учні, сидячи за партами набували знань опановували основи наук.

Багато учнів з честю виконували взяті на себе зобов'язання – вчилися тільки на «добре» і «відмінно». Але поруч з цим є учні які вчилися погано.

Ось взяти наприклад, середню школу В. Севастіянівки. Тут ще є цілий ряд недоліків. В п'ятих і шостих класах погана дисципліна. Багато учнів систематично спізнювались та заробили прогули....

В 5, 6, 7, 10 класах зовсім не випускали стінгазет і в листопаді і грудні місяці минулого року комсомольська організація випустила дві стінгазети в них не показано життя школи.

Цим питанням особливо зацікавитись педколективу та комсомольській організації.

Відпочивши за зимні канікули учні з свіжими силами взялися за учебу [165].

Учнів залучали до відзначення всіх радянських і партійних свят: 1 Травня, 7-8 листопада, а також до різних ювілейних свят. У 1939 році минало 125 років з дня народження Т.Г. Шевченка. По школах району пройшли численні заходи. Зокрема, у Верхняцькій школі учні вивчали поетичні твори поета, активно працював літературний гурток, керівник гуртка юних безбожників. Лизун вивіслював роль боротьби Т. Шевченка в боротьбі проти релігії [54].

У Великосевастіянівській середній школі учителі Іванюк, Майданюк разом з учнями підготували художньо оформлений альбом, присвячений поету. Учні підготували виставу і інсценізацію Юність поета. Шкільних хор розівчив пісні на слова Т. Шевченка. Було проведено також літературний вечір. Виставу по мотивах творчості поета було поставлено в івангородській школі.

Інколи учнів залучали до робіт на полях колгоспів, особливо у зборі довгоносиків.

У травні починалася пора іспитів. Вони спрямовані на виховання активних і свідомих борців за побудову комунізму; іспити спрямовані на озброєння молоді знаннями основ наук, на прищеплення дітям уміння самостійно працювати, пов'язувати

теорію з практикою, на виховання в дітей віри в свої сили, впевненості в своїх знаннях.

Учителі і учні через іспити складають звіт перед комуністичною партією, урядом, органами освіти і всією громадськістю про свою відповідальну і почесну роботу за рік.

Гарні показники проявили під час іспитів учні росішської школи, вони забезпечили стопроцентну успішність [271].

На добре і відмінно здали іспити учні с. Верхнячки. У випускному класі немає ні однієї негативної оцінки. Особливі знання показали учні О. Слісарчук, Лизун, М. Проценко та ін. [111].

Районна газета писала: «28 травня розпочинаються іспити в школах. Настають дні напруженої творчої роботи, прекрасні дні підсумків плodотворної праці кожного шкільного колективу – учителів і учнів. Прекрасні, незабутні дні в житті кожного педагога, який наочно спостерігатиме плоди своєї почесної і відповідальної роботи; радісні дні для учнів-випускників, бо ці дні залишаються в пам'яті на все життя.

Комуністична партія, радянська влада, запровадивши обов'язкове загальне навчання, дали можливість молодому поколінню одержати освіту, вийти на життєвий шлях у всеозброєнні, бо кожному стала тепер доступна середня і вища освіта, забезпечено правильне комуністичне виховання.

Підготовча робота до іспитів у школах нашого району почалася ще з 15 березня. Директори шкіл, учителі й учні були заздалегідь ознайомлені з інструкцією Наркомосвіти. В цьому році в школах нашого району пройдуть іспити 4018 учнів 4–10 класів, буде випущено з 7-х класів 612 учнів і з 10-х класів – 119 учнів. Навчання в 1–3 класах закінчується 20 травня.

Наші орденоносці – учителі Д. Гоцуляк і О. Пономаренко забезпечили високу успішність у своїх класах. Учителі-відмінники тов. Петрова (с. Заячківка), М.К. Гоцуляк (с. Босівка), тов. Аскевич (с. Сичівка) та інші дають 100-процентний перехід учнів у старші класи, вони своєю зразковою роботою спростовують «теорію» неможливості стопроцентної успішності.

По всіх школах району в основному програму закінчено і основні предмети повторено. Картки і тексти письмових робіт теж виготовлені. Але в окремих школах є недоліки. Директор

школи с. Вербоватої тов. Миколенко несвоєчасно зібрав картки і тексти письмових робіт в учителів і через це не мав можливості всі тексти й картки перевірити. В результаті цього райвідділ партосвіти при перевірці відмінив деякі тексти письмових робіт. Це свідчить про легалізоване ставлення до своїх обов'язків тов. Миколенка, який навіть з тої дисципліни, яку він викладає (географія), випустив у картках деякі розділи програмного матеріалу. А от у с. Голяківці молодий т.в.о. директора школи тов. Кравченко серйозно поставився до цієї справи, в наслідок чого вся підготовча робота до іспитів проведена відмінно.

В кожній школі, в зв'язку з нагородженням кращих учителів СРСР орденами і медалями, відчувається творче піднесення. Вчителі зобов'язалися краще працювати, зразково провести іспити в школах. Ці зобов'язання повинні бути виконані з честю» [101].

Після завершення навчального 1938/1939 року і здачі іспитів 25 червня 1939 року в літньому театрі райцентру була влаштована шкільна олімпіада, у якій взяли участь учні шкіл В. Севастянівки, Івангорода, Чайківки, Ліщинівки, Шельпахівки, Христинівки, Пеніжкового і Сичівки.

У програмі були пісні, музика, танці, спортивні виступи. Учасникам олімпіади було виділено 1300 карбованців премії. Перше місце на олімпіаді заняла середня школа В.Севастянівки [206].

По школах району проходили випускні вечори. Газета писала: «... У початковій школі с. Вікторівка відбувся урочистий вечір з нагоди закінчення навчального року. В школі зібралися батьки учнів, діти. Грав духовий оркестр. Завшколою т. Франчук розповів присутнім про наслідки навчання в школі. Уповноважений РПК т. Хамко зосередив увагу колгоспників на тому, як комуністична партія і радянська влада піклується про наших дітей. Кращих учнів було відзначено похвальними грамотами. Серед них були І. Коренюк, С. Брижик, Кулик, Л. Живенко та ін..» [37].

Районна газета розповідала про кращих випускників шкіл і раділа, що вони оправдали старання учителів, що вихованці – випускники мають бути такими ж непримиримими до ворогів партії і справи комуністичного будівництва, як їх наставники-

учителі. Розхвалюючи окремих випускників-відмінників, газета у статті «Комсомольці – відмінники» писала: «Верхняцька середня школа зустріла 20-річчя ЛКСМУ випуском гарно підготовлених учнів-комсомольців. Ось два кращих відмінники – Василь Джуржа і Марія Прокопенко. ....Василь Джуржа має 4 оборонні значки і готується поступати у військове училище, щоб бути командиром Червоної Армії.

– На перший заклик партії і уряду, – каже він, – я буду *бити ворогів на їхній території (розрядка моя – П.Г)*. Буду завжди захищати справу партії Леніна – Сталіна...» [149].

У кінці літа школи району почали активну підготовку до нового навчального року. У 29 школах району має навчатися 8149 учнів, у тому числі 960 першокласників.

Школам вже видали наряд на дрова, вугілля і торф. Потурбувалися і про забезпечення паливом вчителів.

Проте є проблеми у забезпеченні учнів підручниками, оскільки не всі вони вийшли з друку. В районі є тільки 25 назв підручників, а треба 150. Про нестачу підручників говорить такий факт: в 10-х класах буде вчитися 150 учнів, а підручників з української літератури є лише 15. Зовсім нема підручників з стародавньої, середньої і нової історії для старших класів.

Для сільських шкіл закуплено 63 тис зшитків...

У 22 школах вже закінчено ремонт. Проте у ряді шкіл ще треба багато зробити. Іноді винним у цьому були керівники шкіл. Наприклад мало місце нецільове використання коштів, призначених для ремонту директором Христинівської школи, який освоїв лише 1 тис карб., а ще позичив з каси 2 тис і не повернув [101].

Інколи справа з ремонтом взагалі затягувалася, про що нагадувала районна газета: «По селах району розпочали ремонт шкіл. А в с. Вікторівці нема чого й ремонтувати, бо будинок школи не відповідає свому призначенню. Будинкові цьому 52 роки. В ньому одна тільки класна кімната та квартира вчителя. Діти вчать, в дві зміни. Коли перша зміна в класі, друга очікує надворі. Під боком є гарний будинок, який використовується як зерносховище і належить верхняцькому цукрокомбінату. Чи не пора вже кому слід подумати про шкільне приміщення с. Вікторівки? [333].

У другій половині 1939 року школи продовжували працювати, виконуючи свій прямий обов'язок перед суспільством.

Учителів шкіл залучали ще до навчання дорослих. Щоб дати змогу дорослим людям підвищити свою освіту, в ряді сіл району відкриваються вечірні школи для дорослих. В селі Верхнячці при курсовій базі відкриваються 5, 6, 7, 8, 9 і 10 класи, в с.Росішках - 5, 8 і 9 класи, в с.Христинівці - 5,6 і 8 класи, в В.Севастьянівці і .... відкриваються 8 класи. Кожна доросла людина має змогу одержати середню освіту [30].

Учителям присвоювали почесне звання культармійців і мобілізували на боротьбу за остаточне викорінення неписьменності...

«В нашому районі до цієї роботи залучено 273 культармійці і 30 учителів-методистів. Навчання неписьменних і малописьменних проводиться в групах і з окремими особами.

Добре організовано цю роботу в с. Чайківці. Голова сільради т. Гоєнко і директор школи т. Лисенко запевняють, що до відкриття XVIII зїзду ВКП(б) Чайківка буде суцільно письменним селом.

В с. Босівці зав. школи т. Гоцуляк організовував щоденне заняття з групою дорослих в школі, а шість культармійців проводить поодинокі навчання.

Газета радила, що необхідно поширити передплату газети «Шлях до знань», яку видає управління освіти для дорослих при Наркомосі УРСР. У додатках цієї газети є багато цікавого матеріалу для вчителів-культармійців... [8].

А неписьменні на 1939 рік все ще залишалися. Зокрема, газета зазначила, що в Ягубецькому радгоспі ще є 20 чол. неписьменних, але занять з ними не проводиться.. Робітком повинен цікавитися цією справою і активно залучати вчителів місцевої школи... [80].

Широко популяризувалися досягнення в цій сфері кращих шкіл району. Наприклад, у Верхнячці є вечірня середня школа. Навчаються в ній без відриву від виробництва робітники цукрозаводу, селекстанції, трудяща інтелігенція села, колгоспна молодь – всього 154 чоловік. Серед кращих учнів –А. Годованюк

– слюсар-стахановець, який виконує виробничі норми на 100-200 проц.,

Учителі району приймали активну участь у виборчій кампанії як агітатори (старші, які керували агітгрупами), як члени виборчих комісій і як кандидати в депутати Рад різних рівнів: від сільських до районної.

26 листопада 1939 року у клубі залізничників відбулися збори сільської інтелігенції, на які прибули 200 чоловік вчителів і медпрацівників району. Представник райвиконкому Новосьолов ознайомив присутніх з надзвичайно цінними думками Й. Сталіна з приводу майбутніх виборів. Звертаючись до інтелігенції району, яка в основній своїй масі є агітаторами, т. Ньовосьолов підкреслив, що їх обов'язком є проводити широку агітацію за кандидатів непереможного блоку комуністів і безпартійних.

В ході обговорення вчителі району Кавун (В. Севастянівка), Титюченко (Верхнячка), Бровко (Чайківка) обмінялися досвідом своєї агітаційної роботи. Зокрема т. Бровко розповів, що вони залучили комсомольців-учнів старших класів, які допомагають в обладнанні виборчих дільниць. Вчителі з такими комсомольцями-активістами проводять інструктивні бесіди і доручають їм ознайомлювати виборців з основними положеннями по виборах. Про роботу вчителів-агітаторів у с. В. Севастянівка розповів вчитель т. Кавун... [65].

***Кандидат у депутати районної ради Наконечнюк Н.П.
вчителька христинівської школи***

Передвиборчі збори відбувалися і у селах району. Зокрема, в селі Велика Севаст'янівка на зборах по висуванню кандидатів у депутати сільської Ради серед 15 кандидатів були висунути кандидатури вчителів т.т. Пономаренка, Кіковського, Кавуна і Тригуба [356].

Велику увагу райвідділ народної освіти приділяв забезпеченню шкіл районів кваліфікаційними кадрами. Високе звання учителя зобов'язує його бути високо розвиненим, ідеологічно підготовленим, кваліфікованим майстром педагогічної справи. Учитель повинен повсякденно підвищувати рівень своїх знань...

Багато учителів, які не мали відповідної педагогічної освіти, могли здобути її шляхом заочного навчання. 45 учителів району вчилися в Уманській педагогічній школі. Вчителі-заочники 2 рази на рік прибували на навчально-залікову сесію, прослуховували лекції, здавали заліки і екзамени [343].

У 1939 році відбулося дуже багато знакових подій у світі, який поступово сповзав до війни. Хоча ніхто не передбачав, що це буде світова, найбільш кровопролитніша війна, але вчителі Христинівщини не стояли осторонь. Вони невтомно виступали перед трудящими району, роз'яснювали їм ну дуже миролюбиву зовнішню політику Радянського Союзу, значення локальних воєн, закликали всіх ще тісніше згуртуватися навколо комуністичної партії і її вождя Й Сталіна, щоб не лише відбити будь які спроби ворогів зазіхнути на мирну країну, але й бити ворога на його території.

А попереду учнів і вчителів чекали зимові канікули 1940 року.

Отже, у 1939 році освіта району вийшла на новий рівень. Учителів залучали не лише до виконання їх прямих обов'язків, але й до активної участі у громадсько-політичному житті, як агітаторів і пропагандистів. Учні-старшокласники готувалися до військової служби.

4.3. Культурно-масова робота в краї

Розвиток культури і духовного життя населення Христинівщини направляли і контролювали районний комітет партії і райвиконком, до складу якого входив відділ культури. У

селах району питаннями культури відали культсектори сільрад, правління колгоспів і місцеві комітети комсомолу.

Духовна сфера підлягала жорсткому контролю. Критерієм її оцінки було сталінське визначення соціалістичної культури, яка мала бути пролетарською за змістом і національною за формою.

Основну інформацію про розвиток культурно-масової роботи в районі у ті часи можна отримати лише зі сторінок газети «Колгоспник Христинівщини», тому вона була препарована і подана у потрібному світлі.

Вогнищами культури на місцях були колбуди. На них партія покладала відповідальне завдання – бути центром культурно-масової роботи.

На 1939 рік у багатьох селах були споруджені нові приміщення, але в ряді сіл колбуди містилися в пристосованих приміщеннях. Проблема стану і роботи цих закладів постійно була в центрі уваги районної партійної організації, райвиконкому, місцевих партійних і радянських органів.

Турбувала місцеве керівництво і велика плинність культосвітніх працівників. Голова сільради, секретар комітету комсомолу часто призначали на посаду завколбудом випадкових, непідготовлених людей.

Таке явище можна було спостерігати в селах Вербоватій, Росішках, Вікторівці, Христинівці, Богачівці

Проте були і хороші показники роботи колбудів сіл Шельпахівка, В. Севастянівка, Орадівка, Верхнячка, М. Іванівка та ін. Зміцнити керівництво колбудами 8 жовтня

Якщо колбуди очолювали ініціативні, з організаційними здібностям, активні комсомольці, тоді робота приносила відчутні результати. Районні газети відзначали таких керівників колбудів Павлишин (Шельпахівка), Дмитришин (Івангород) та ін.

У колбудах працювали різні гуртки: літературний, драматичний, танцювальний, духової і струнної музики, співочий, гуртки УЧХ, ППХО, МОПР, Тсоавіахіму, безвірницький та ін.

До роботи літературних і драматичних гуртків часто залучалися вчителі-комсомольці місцевих шкіл. Зокрема, у колбуді с. Шельпахівка гуртком керував учитель І Пархоменко. Члени гуртка вивчали життя і творчість Т.Г. Шевченка, слухали

бесіди, лекції про поета, вивчали вірші, готували інсценіровки його творів [285].

Зразковим у організації і проведенні культурно-масової роботи серед трудящих був колбуд колгоспу ім. Сталіна с. Шельпахівка. При колбуді працює 7 гуртків, з них 4 оборонних і 3 – художньої самодіяльності. В організації Тсоавіахіму є 86 членів. У другому кварталі цього року члени оборонних гуртків здали норми на такі значки: 9 чол. на значок ворошилівський вершник, 21 чол. – на значок ворошиловського стрільця, 12 чол. на значок ППХО, 13 чол. на значок ГСО.

В колбуді по 20-тихатках систематично вивчалися матеріали 18 з'їзду ВКП(б), на початку польових робіт агітаційно-масова робота була перенесена на поле. Перед збиральною кампанією проводили бесіди з колгоспниками про збирання врожаю й боротьбу з втратами, проводилися читки газет і статей. Випущено 8 стінних газеті 48 бригадних газет. Тепер переходимо до випуску стінгазети За більшовицький колгосп

В колбуді проводиться читка новин з газет, влаштовуються масові вечори з розваг.

Колбуд включився у соціалістичне змагання ім. Третьої Сталінської п'ятирічки і взяв на себе підвищені зобов'язання [229].

Стан і робота колбудів була постійно в зоні уваги райпарткому і райвиконкому. Газета час від часу вміщувала підбадьорюючі або критичні статті. Наприклад, у жовтні місяці газета писала: «Підготовка до виборів у місцеві Ради вимагає особливо серйозної масової роботи серед населення. Потрібно організувати масові вечори, бесіди, доповіді, читки. Вся ця робота повинна проводитись на високому політичному рівні. Отож треба більше уваги приділити кадрам політосвітніх працівників, зокрема не допустити плинності керівників колбудів. Інспектура політосвіти теж повинна взятися як слід до роботи, бо досі її майже не чувається в районі. Кожен колбуд повинен бути як слід відремонтований, устаткований, забезпечений паливом, освітленням. Проте в ряді сіл, як от Шукайвода, Притика, Косівка, Христинівка, М. Іванівка, колбуди не підготовлені до зими. Цією справою повинні зацікавитися культсекції при сільрадах, сільради, колгоспи. Треба поставити

перед керівниками колгоспів і сільрад вимогу, щоб усі приміщення колбудів були приведені в належний стан, забезпеченні паливом, освітленням, літературою. Якщо цим питанням як слід займуться відділ пропаганди і агітації райпарткому і райвиконкомом, то справа в культосвітньою роботою в районі буде набагато краща, ніж є тепер.

Велика роль в підготовці до виборів у місцеві Ради покладається на колбуди. Тут в ширшому масштабі ніж на 20-хатках, можуть бути проведені масові вечори, гурткова робота, випуск стінгазет. Потрібне тільки правильне керівництво роботою колбудів, допомога з боку партійних і комсомольських організацій [98].

Проте у ряді сіл колбуди не працювали як слід. Критики зазнав завідувач вербоватського колбуду т. Цибенко, який вважав, що колбуд служить лише для танців [238].

Такий же стан роботи і с. Вербівка. Не створив ніяких гуртків і завклубом великосевастьянівського колгоспу ім. РСЧА т. Живолуп. Колбуд відкривається хіба для перегляду фільмів [49].

Лише танцями відзначається робота клубу с. Ліщинівка. Секретар комітету комсомолу Степан Барило, він же завідувач клубом, зовсім занедбав культурно-масову роботу. Гуртки існують лише на папері, читок, бесід не буває, одні лише танці [255].

Погано поставлена робота і в с. М. Севастьянівка. Там місцеве керівництво лише констатувало факт відсутності музичних інструментів і виконавців, співців і на тому заспокоїлися [307].

Одним із культурно-розважальних заходів того часу були танці і перегляд кінофільмів. Найбільш масовим і найвпливовішим видом мистецтва, як вважав Ленін, є кіно. Кінострічки збирали величезну кількість глядачів і зомбували їх марксистсько-ленінською ідеологією.

У районі діяло дві стаціонарні кіноустановки і багато пересувних. Періодично людям пропонували переглянути захоплюючі стрічки і тут же районна газета описувала величезне захоплення глядачів.

Фільми були конкретно агітаційними, прославляли радянську дійсність і вождів партії – Леніна і Сталіна. Іноді траплялися історичні картини, які теж мали велике ідеологічне

навантаження. Наприклад, у січні 1939 року в колбудах району демонструвався фільм «Олександр Невський».

Фільм показує, як майже 700 років тому на Русь напали німецькі рицарі-хрестоносці. Вони руйнували все на своєму шляху, мордували людей, захопили Псков і вже намагалися добратися до Новгороду. Але під керівництвом Олександра Невського російський народ розбив на Чудському озері полчища хрестоносців. Фільм нагадував про героїчні бої часів громадянської війни та іноземної інтервенції [217].

З 10 січня по 20 лютого по селах району демонструвався кінофільм «Чапаєв». Трудящі району з величезним задоволенням дивились на цю кінокартину, яка показує героїчні подвиги Червоної Армії в період громадянської війни.

23 лютого, в день Червоної Армії, по селах району демонструвалися кінокартини «Федька», «Золоті вогні», «Безприданниця». [240].

У серпні 1939 р. в клубі ліщинівського колгоспу демонстрували кінофільм «Трактористи». Чудовий фільм зацікавив усіх. Старі колгоспники, молодь, учителі – всі залишилися дуже задоволені веселим, змістовним кінофільмом [128].

Проте більш важливими для пропаганди були кінострічки про вождів революції. У клуби тоді зганяли великі маси населення, а потім ще й розхвалювали ентузіазм глядачів: «В івангородському клубі добре розгорнута культурно-масова робота. В клубі буває багато колгоспників, робітників МТС, молоді. В клубі відбуваються лекції, бесіди, доповіді на різні теми, демонструються кінокартини. Великий успіх мали кінофільми «Человек с ружём», «Щорс». Кінофільм «Щорс» дивилося 1500 чоловік колгоспників і учні місцевої школи» [За матеріалами статті Т. Святецького «Добре поставлено клубну роботу» від 14 серпня 1939].

За наказом управління кінофікації при РНК УРСР було вручено перехідний червоний прапор христинівському міжрайонному відділу кінотресту за перевиконання плану обслуговування населення і вагомі показники у виконанні фінансового плану.

Христинівський відділ кінотресту одержав 3 тис. карб. на покращення побутових умов кіномеханіків, а саме, на устаткування гуртожитку для кіномеханіків [233].

Одним з напрямків роботи колбудів була постановка вистав. На відміну від кінострічок, які були присвячені оспівуванню вождів великого жовтня, п'єси підбирали з української класики. Наприклад, драмгурток с. Ягубця у березні поставив п'єсу «Сватання на Гончарівці». Колгоспники і робітники були дуже задоволені виставою. Гарно виконували ролі т.т. Кавун, Найдюк, Мельник та ін. [38].

Дуже активізувала роботу драмгуртків у колгоспах підготовка до районної олімпіади. В селах району пройшли вечори художньої самодіяльності. В колбуді с. В. Севастянівка були поставлені п'єси «Москаль Чарівник», драмгурток колгоспу Ленінський шлях поставив уривки п'єс «Мартин Боруля», «Бурлака» [305].

Гурток притикського колгоспу поставив п'єсу «Наталка Полтавка», Драмгурток с. Шельпахівки підготував п'єсу «Глитай або ж павук. Члени драмгуртка с. Верхнячка поставили п'єсу «Юність Тараса» [140].

Орадівка. Колбуд орадівського колгоспу ім. Сталіна готується достойно відзначити 125-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка. Драматичний гурток готує для вистави п'єсу «Назар Стодоля». Активну участь у драмгуртку бере учитель М. О. Найдюк. Він же виконуватиме роль Назара [308].

Газета, журнал, хороша книга мають величезне значення в житті суспільства. В цьому міцно переконана кожна людина, яка не хоче відставати від життя, яка знаннями і передати ці знання іншим.

В нашій країні є багато людей, які прагнуть підвищити свої знання. Для цього в нас свої знання. Для цього у нас є багато можливостей. У нас друкується величезна кількість книг, газет, журналів. Знання набуваються перебуванням в стаціонарних учбових закладах, шляхом заочного навчання, екстернату, самоосвіти.

Не кожний має можливість за власні кошти придбати багато книг. Для цього організовані бібліотеки. Кожен читач може

користуватися книжками з бібліотеки, прочитавши їх – обмінювати на інші книжки.

В Христинівській районній бібліотеці, наприклад, налічується до 1000 читачів. Серед них є багато активних читачів, які прочитали немало різних книг – твори Леніна, Сталіна, Маркса, Енгельса, художню літературу класиків і сучасних письменників.

Наприклад, П. Таранюк прочитав 150 книг; П. Радецький – 131; В. Осауленко – 112; В. Мельничук – 154; К. Бараннікова – 124; А.Коваль – 124; Г. Баракієр – 135.

Багато читачів обережно ставиться до книг, вчасно їх повертає до бібліотеки. Але є й такі, які забувають цей обов'язок – повертають книжки забруднені, пошарпані, а то й зовсім не здають їх назад. Дирекція христинівської МТС взяла рік тому пересувну бібліотечку для трактористів і досі її не повернула, незважаючи на ряд нагадувань. Є ще чимало читачів, які дуже довго затримують у себе книжки, забувають їх повернути вчасно. А це позбавляє інших читачів можливості користуватися цими книгами.

За допомогою самих читачів ці ненормальності треба якнайшвидше усунути. Це допоможе бібліотеці краще обслужити читачів, ширше розгорнути свою роботу. Зав. бібліотеки Пугач [За матеріалами статті «Декілька слів про книжки й бібліотеки» в газеті «Колгоспник Христинівщини» від 16 квітня 1939 р.].

Районна газета констатувала, що не всі бібліотеки працюють як слід. Для прикладу наводилася бездіяльність бібліотекаря В. Скляра з івангородського колгоспу «За заможне життя», яка майже 4 місяці не відкривала приміщення бібліотеки і читачі не мали змоги обміняти своїх книг. Так само стоїть зачинена і бібліотека колгоспу ім. Куйбишева. А в колгоспі ім. Ільїча і бібліотека відкрита і бібліотекар на місці, але колгосп не виділяє грошей на поповнення книжкового фонду.

У сільській бібліотеці трохи краще становище. Вона має 300 читачів і достатню кількість літератури. Здалось би хіба поповнити фонд творами революційних письменників і поживити роботу літературного гуртка [121].

Є значні недоліки і в роботі бібліотеки голяківського колгоспу ім. Молотова, у якій є багато художньої, політичної і

сільськогосподарської літератури, але вона стоїть зачинена, бо колгосп не може знайти бібліотекаря [355].

Не працює і бібліотека колгоспу Червона зірка. Барабаш, якому доручили переписати всі книги і почати книговидачу, досі не приступив до своїх обов'язків [350].

До масових заходів слід віднести читання лекцій. Крім лекцій на атеїстичну тематику, дуже популярними були лекції про міжнародне становище. Користуючись непоінформованістю людей, лектори могли нагнітати обстановку, розповідаючи про жахливе життя трудящих у капіталістичних країнах і про підготовку імперіалістів до війни проти наймирнішої держави у світі Радянського Союзу. Зокрема, у приміщенні райпарткому відбулася лекція на тему «Становище в Центральній Європі» [242].

В клубі верхняцького цукрозаводу відбулася лекція на тему «Підступні методи ворожої роботи іноземних розвідок і їх троцькістської і бухарінської агентури».

Лекцію прослухало понад 350 чоловік. Після лекції демонструвався антифашистський фільм «Сімя Опангайма» [242].

У районі щорічно проводилися огляди художньої самодіяльності у формі олімпіад.

У лютому місяці з ініціативи райпарткому, райвиконкому і райвідділу освіти було вирішено провести районну олімпіаду з художньої самодіяльності. Завдання олімпіади – виявити й показати народні таланти в галузі художньої культури, як от співи, гра на музичних інструментах, танці, декламація і т.ін.

На початку лютого відбулася нарада завідувачів колбудами.

До справи відразу ж взялися колбуди сіл Шельпахівка, Притика, Івангороді, Пеньожкові, Христинівці. Інші колбуди трохи відстають [272].

Гарно готуються до олімпіади учні обох верхняцьких шкіл. Драматичний гурток середньої школи готує декілька уривків з п'єси Юність Тараса. Учень Ільченко розучує на скрипці декілька народних пісень і танців.

Співочий гурток неповної середньої школи вже вивчив 8 пісень. Готує й драмгурток декілька художніх виступів. До олімпіади готуються й струнні оркестри обох шкіл [140].

Підготовка художнього колективу шельпахівського колгоспу ім. Сталіна дає уявлення про репертуар співочих гуртків. Хор колгоспу вивчає такі пісні: «Пісню про Сталіна», «Пісню про ланкову-тисячницю Наташу», «Молодість» та ін. Керує співочим гуртком Василь Лошаков.

Драмгурток вивчає п'єсу «Глитай або ж павук». Музичний гурток готує пісні «Если завтра война», «Пісня про Сталіна» та ін. Колгоспники Березненко і Дячук вивчають різні танці..

Дуже цікавим є висновки автора статті Мусієнка: «Художня олімпіада є показником культурного рівня трудящих, а й результатом заможного, щасливого і веселого життя в нашій країні (!!!!– П.Г.) [199].

4 березня у христинівському клубі залізничників відбулося відкриття районної художньої олімпіади. В залі було багато молоді, учителів і учнів, які прибули з різних сіл для участі в олімпіаді.

Після промови голови райвиконкому т. Костилюва оголошена програма. Першими виступив музичний гурток сичівського колгоспу ім. Шевченка. Струнний оркестр, в складі якого входять шофери, коваль, їздові, під керівництвом Вивдюка виконав «Пісню про Сталіна», «Заповіт» Т.Г. Шевченка, деякі українські пісні і танці.

Далі виступали співочий і музичний гуртки верхняцької школи. Слід відзначити виконання музичних творів гармоністом Наконечним, Медведська добре продекламувала вірш «Три подруги» про льотчиць Гризодубову, Раскову і Осипенко.

Прекрасне враження справив танець «Яблучко» у виконанні маленьких дітей орадівської школи Галі Безносюк, Галі Мастилко і Валентина Рижного..

Учні чайківської школи Славінська, Запасна та ін. а також вихованці дитячого будинку виконали декілька танців, прочитали ряд віршів і показали свою вправність у фізкультурних вправах.

Колгоспник с. Босівки Островський проспівав пісні «Кармелюк» і «Байда».

Учні заячківської школи виконали декілька танців, а піонерська ланка ім. Сталіна проспівала ряд пісень.

Після виступів танцюристів Насиленка (Орадівка) і Браговського (Притика) гурток притикського колгоспу поставив одну дію п'єси «Наталка Полтавка...» [202].

Оскільки Т. Шевченка більшовицька партія зарахувала до числа корисних революційних поетів, то впродовж року, а особливо у березні місяці у районі проводилися шевченківські дні.

Ще у січні 1939 року в колгоспному клубі с. В. Севастянівка було влаштовано літературний вечір, присвячений 125-річчю з дня народження поета-революціонера Т.Г. Шевченка. Вчителька т. Іванюк розповіла колгоспникам і молоді про життя і творчість поета. Учні декламували вірші. Потім відбулася постановка п'єси «Дитинство Тараса Шевченка» [75].

Силами учнів івангородської школи був влаштований художній вечір, присвячений пам'яті поета-революціонера Т.Г. Шевченка. Після доповіді т. Крижановського відбувся виступ учнів старших класів, які декламували вірші «Тополя», «Причинна» та ін. [118].

У літній період в колгоспи району з концертами виступали артисти Київської Державної Філармонії. Вони побували у с. Ліщинівка, Пеньожковому, Верхнячці, Івангороді ін.. селах На концерти приходили молодь, старики, сільська інтелігенція. Всі були задоволені концертом. Єдиний недолік, що концерт складався виключно з творів класичної музики, а треба було б заспівати слухачам народних пісень, героїчних пісень радянського періоду [310].

Одним з напрямків використання марксистсько-ленінської пропаганди була атеїстична робота.

Лекції на антирелігійну тему, на думку райпарткому, допомагають остаточно розвіяти релігійні забобони, дати наукове пояснення явищ природи, зміцнити матеріалістичний світогляд трудящих, який прищеплюється марксистсько-ленінською теорією і всім нашим радянським побутом. Координацію цієї роботи здійснював райком партії, районна спілка воєнних безбожників. У кожній школі була створена первинна організація цієї спілки. Учителі історії, біології, літератури вели гуртки юних безбожників, читали лекції в школі і сільських колбудах. Як правило, всі заходи приурочувалися до релігійних свят з метою їх

розвінчування. Зокрема, 6 січня в колбуді відбувся релігійний вечір. Т. Каліновський зробив доповідь про шкідливість релігії, пояснив походження Бога та Христа навів приклади як використовувався релігійний дурман церковний, творили так звані чудеса. Лекції треба влаштовували частіше [335].

Очевидно, лекцій на антирелігійну тему, на думку райпарткому, було замало, оскільки в районній газеті публікувалися дописи типу «Частіше проводити лекції на антирелігійну тематику»: «При верхняцькій школі є гурток юних безбожників. Раз на тиждень відбуваються заняття. Вчитель читає лекції на відповідну тему. Учня 5-7 класів надзвичайно цікавляться такими лекціями».

Газета прямо таки нав'язує думку, що ці лекції пробуджують в них ненависть до релігії, яка задурманюючи населення, дають змогу до кінця зрозуміти всю реакційну суть релігії, служить на користь експлуаторських класів. Учні просять такі лекції проводити частіше (*можна подумати – П.Г.*) [91].

Іноді лекції читали лектори обкому КП(б)У. Зокрема, районна газета у статті Випадок на лекції описала ситуацію з читанням лекції т. Калиною у літньому театрі райцентру на тему Походження людини. Лектор майстерно використовуючи наукові терміни: «ембріологія», «палеонтологія», «пітекантропус», «археоптерикс» тощо, остаточно забив слухачам баки. Лекція тривала 2 години і була прослухана з великою увагою при зразковому порядку і тиші.

Все було б добре, якби не голос з гальорки: – А скажіть все таки, як виникла людина?.....

А робітник друкарні Балан сказав: – Нам треба читати лекції більш зрозумілою мовою!

Автор статті зробив висновок, що такі лекції треба краще готувати [284].

Таким чином, розвиток культури у краї відбувався під керівництвом райпарткому та інших органів влади і управління і був спрямований на виховання трудящих у дусі марксизму-ленінізму і наукового атеїзму. Разом з тим, мав місце розвиток народної творчості, реалізації культурних запитів людей.

ВИСНОВКИ

У 1939 рік Христинівський район входив до складу Київської області і складався з сіл і хуторів, що об'єднувалися у сільради. На 1939 рік були такі сільські ради: Босівська, Ботвинівська, Великосевастьянівська, Вікторівська, Івангородська, Ліщинівська, Малоіванівська, Пеньожківська, Притикська, Сичівська, Угловатська, Христинівська, Чайківська, Шукайводська, Христинівська селищна рада, Вербоватська, Верхняцька, Голяківська, Заячківська, Малосевастьянівська, Орадівська, Росішська, Талалаївська, Ухожанська, Шельпахівська, Ягубецька.

Сільради Кузьмино-Гребельська, Осітнянська, Синицька входили до Ладизинського району.

Були ще села, які пізніше приєдналися до сусідніх, більших. Це Притика (приєднана до Угловатої), Ухожа (приєднана до Шельпахівки), Вербівка (приєднана до Ліщинівки). Село Талалаївка тоді ще носило назву Свинарки.

Районним центром було селище Христинівка. До його складу входили наступні вулиці: Станційна, Держинського, Войкова, Карла Маркса, Польова, Пушкінське шосе, Залізнична, 8-го Березня, Кірова, Куйбишева, Набережний провулок, Шевченка, Леніна, Воровського, Українська, Урицького, Садова, База 122, радгосп Дубинка, Комінтерну, Червоноармійська, Вокзальна, провулки Шмідта, Радянський та Кооперативний.

На території селища були виробничі і житлові будівлі станції Христинівка.

У райцентрі розміщувалися всі партійні, державні і громадські організації і установи, районна і залізнична поліклініка і лікарні, залізничний клуб, літній театр, сквер з пам'ятником полеглих за більшовицьку владу, ресторан і магазини, залізнична школа № 18, маслозавод, стадіон, парашутна вишка (вже несправна) тощо.

Відбулися певні зміни і у топографії сіл. Там появилися будівлі сільських рад, правління колгоспів, колбудів, фельдшерсько-акушерських пунктів, виробничі приміщення (ферми, склади для зерна і техніки) тощо.

Вся повнота влади в районі належала районному комітету партії, який очолював С.А. Дудник. Для розгляду важливих

справ, пов'язаних з вирішення нагальних справ, справи членів і кандидатів у члени партії тощо періодично скликалося партійне бюро, склад якого періодично мінявся. Формами роботи райпарткому були: пленуми, районні партійні збори, районні збори партактиву, партійні збори у виробничих підрозділах, наради агітаторів, проведення політднів, організація політнавчання, організація виборів до рад (місцевих, ВР УРСР і СРСР), боротьба за ріст партійних рядів, підбір і розстановка кадрів, організація державних свят тощо.

Свої функції і завдання райпартком реалізовував через первинні парторганізації, які були створені у всіх без винятку виробничих підрозділах і через їх очільників, які обов'язково були членами партії.

Партія впливала майже на всі сторони життя людей. Навіть проводила впорядкування видачі жому, займалася питаннями підготовки техніки до збирання врожаю тощо.

Парторгани керували діяльністю комсомолу, профспілок та інших громадських організацій, всіляко опікуючи їх, старанно добирали керівні кадри у ці організації, дозволяли їм діяти лише за наданими їм відповідними вказівками.

Підміняли вони і роботу Рад різних ступенів, висуваючи кандидатів до Рад, затверджуючи на посади керівних працівників райвиконкому, сільських рад депутатів трудящих. Самим радам залишали лише технічну роботу і вирішення поточних питань.

Головою райвиконкому був Костильов, а на кінець 1939 року – М.Л. Коляденко, секретарем був Й.С. Стражгородський.

Райвиконком переймався всіма господарськими справами району. Найголовніші питання вирішувалися на сесіях, за участю всіх депутатів районної ради, а поточні – апаратом райвиконкому.

На першому місці стояли питання виробництва. Всі оті підготовки до оранки, оранка, посівна кампанія, обробіток посівів, жнива, м'ясопоставки державі, розвиток тваринництва, стан інфраструктури колгоспів, шляхи сполучень, розвиток освіти, культури, медицини, забезпечення правопорядку і законності, керівництво діяльністю громадських організацій, оборонно-масова робота тощо – все було у полі зору

райвиконкому. Дуже багато постанов приймалося спільно з районним партійним комітетом.

Місцевими органами влади на селі були сільські ради. На той час це були виборні органи самоуправління. Їх робота полягала у вирішенні всіх поточних справ, які належали до їх компетенції, виконання всіх указів органів держави, постанов партійних органів і райвиконкому.

Бойовим резервом і активним помічником партії завжди вважався комсомол, який мав завдання втілювати в життя рішення партійних органів і вищестоящого комсомольського керівництва.

Завданнями комсомольської організації району було втілення в життя рішень комуністичної партії, участь в господарській, політмасовій і культурній роботі, формування в молоді комуністичного світогляду, виховання її в дусі відданості ідеям партії і «великого Сталіна», готовності до боротьби з ворогами народу тощо.

Комсомольці займали провідні ролі на виробництві в підприємствах і в сільському господарстві. Багато комсомольців-стахановців були в депо, селекстанції. Чимало комсомольців було висунуто на керівну роботу.

Крім райкому партії і райвиконкому різними сторонами життя району керували інші організації і установи. Одні з них були державними і підпорядковувалися вищестоящим органам, інші були громадськими і підпорядковувалися райкому партії.

Державними були правоохоронні органи: міліція, райвідділ НКВС, суд, прокуратура; громадськими – Тсоавіахім, райком профспілок, райземвідділ, Спілка воєвничих безбожників та ін.

У 1939 році христинівчани досягли чималих успіхів у розвитку сільськогосподарського виробництва. У Христинівському районі працювали 44 колгоспи, два радгоспи і їх відділки, Верхняцька селекційна станція. Сільськогосподарською технікою їх забезпечували Сичівська і Христинівська МТС і дві МТМ.

Керівництво розвитком сільськогосподарського виробництва здійснював Райземвідділ і його відповідні структури, у складі яких були агрономи, зоотехніки (головний зоотехнік Нероденко), ветлікар і ветфельдшери.

У 1939 році колгоспники Христинівщини продовжували працювати над виконанням планів третьої п'ятирічки і намагалися виростити зернових по 20 ц, а цукрових буряків – по 300 ц з гектара. Мало місце залучення колгоспників до участі у різних формах соціалістичного змагання. Найбільш значущим і результативним виявилось змагання за право брати участь у Всесоюзній сільськогосподарській виставці. Переможцями і учасниками стали як окремі колгоспи, так і окремі колгоспники.

Керівництво тваринництвом в колгоспах району здійснювали його керівники: голова колгоспу, члени правління і завідувачі ферм, складали раціон годівлі зоотехніки, за станом здоров'я тварин наглядали ветфельдшер і ветсанітари. Безпосередньо тварин доглядали доярки, конюхи, свинарки, чабани. Забезпечували кормами фуражир і їздові.

Колгоспи, в цілому, справлялися з державними поставками, мали прибутки для виплати зароблених трудовнів і розвитку виробництва.

В районі були і промислові підприємства. Найбільшим з них був залізничний вузол, на якому працювало багато христинівчан, верхняцький цукровий завод, маслозавод, електростанція та інші дрібніші підприємства

Залізничний вузол мав цілий ряд структурних підрозділів: локомотивне депо, станція, вагоноремонтний пункт, які склалися з різних цехів і бригад тощо.

Працівники залізниці в цілому справлялися з своїми виробничими завданнями, а багато з них брали активну участь у різного виду соціалістичних змаганнях: ударників, стахановців, кривоносівців, за економію палива та ін. Окремі працівники виконували планові завдання на 200 – 300%.

Невпинно поліпшувалися справи на цукрозаводі та дослідно-селекційній станції. Після реконструкції у роки першої п'ятирічки завод перетворився на одне з потужних підприємств Правобережної України. За добу він переробляв 10 тис. ц сировини.

Успішно діяв колектив дослідно-селекційної станції (директор т. Самокіш). Високим урожаєм буряків і зерна в 1939 році станція завоювала право бути учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки.

Багатим і змістовним було суспільно-політичне життя району. У 1939 році проходили вибори до місцевих Рад депутатів трудящих. Звичайно, кандидатів у депутати висували партійні організації, а всю технічну роботу виконували райвиконком і виконками сільських Рад. Популярними були звіти сільських і селищної Рад про роботу за попередній термін, обговорення кандидатур у депутати, проведення зустрічей з самими кандидатами, організація потужної агітаційної роботи тощо.

Всього по району було утворено 30 виборчих дільниць. Виборчих округів на виборах у районну раду було утворено 47, в сільські ради – 373, в селищну раду – 25.

За даними виборчих округів було обрано в районну раду 47 депутатів, у сільські ради – 373, в селищну раду – 25 депутатів.

Серед численних завдань, які також реалізувались у 1939 році, була оборонно-масова робота серед населення.

Основними формами і напрямками оборонно-масової роботи серед населення у 30-ті роки були:

- морально-політична, психологічна підготовка, ідейне гартування молоді з метою формування в неї морально-політичних якостей захисника Батьківщини, готовності зі зброєю в руках захищати свою Вітчизну. Реалізовувався цей напрямок через лекційну пропаганду, мережу гуртків військових знань на промислових підприємствах, установах та навчальних закладах;

- військова підготовка населення через проведення воєнізованих походів та військових польових навчань;

- підготовка пілотів через спеціально створену систему аероклубів та курсів льотних і технічних шкіл військово-повітряних сил;

- масова підготовка медико-санітарних кадрів товариствами Українського Червоного Хреста;

- широке розповсюдження серед населення країни наприкінці 20-х–30-х рр. ХХ ст. фізкультурної підготовки та популяризація військово-прикладних видів спорту;

- у 30-х роках минулого століття партійні, радянські та інші громадські організації Христинівщини покликані були формувати готовність до оборони країни, мобілізувати кошти на оборонні цілі, здійснювати військове навчання населення

через Тсоавіахім, численні гуртки військових знань, розгорнути широку спортивно-масову роботу серед молоді тощо.

Оборонно-масову роботу направляв і організовував райком партії, райвиконком, селищна і сільські ради, а безпосередньо втілювала райрада Тсоавіахіму і її низові організації у місті, на залізничному вузлі і селах району.

1939 рік не лише для Радянського Союзу був складним і напруженим, але і для всього світу, який вперто скочувався до другої світової війни. Але їй передували численні конфлікти локального характеру, загострення обстановки у Європі внаслідок агресивної політики Німеччини та Італії, посилення агресії Японії на Далекому Сході, намагання урядів провідних країн Європи умирити агресора, а насправді, потурання агресивній політиці Німеччини та Італії, спроби створити коаліцію країн Великобританії, Франції і СРСР, яка була б спроможна залагодити всі конфлікти, відвернути світ від війни. Радянський Союз взяв участь у конфлікті з Японією на р. Халхін-Гол, уклав з Німеччиною пакт Молотова-Ріббентропа і договір про дружбу і кордони, поділивши тим самим Європу на сфери впливу, здійснив «визвольний» похід в Західну Україну і Західну Білорусію, фактично анексував Литву, Латвію і Естонію, розв'язав війну проти Фінляндії, намагаючись встановити там радянську владу, за що був виключений з Ліги Націй тощо.

У цих війнах і військових конфліктах брали участь і воїни з христинівської землі, а командир взводу Гаркалюк загинув під час «визвольного» походу у Західну Україну. Червоноармієць Базенко був учасником радянсько-фінської війни.

У 1939 році певних успіхів досягли освіта, культура у всіх її проявах, продовжувалися процеси насильства над духовною сферою, насаджуючи науковий атеїзм і марксистсько-ленінський світогляд. Цією сферою керували партійні органи на чолі з райкомом партії, райвиконком і сільські ради.

У кожному селі були побудовані колбуди, в яких функціонували різні гуртки, ставилися вистави, демонструвалися фільми на революційну тематику і проводилися численні наради і збори. На диво, вистави, на відміну від фільмів, були українських класиків.

На 1938/1939 навчальний рік початкових шкіл було 7, неповно-середніх – 16 і середніх – 7. Учителів у початкових школах було 18, у неповно-середніх – 180 учителів, у середніх школах – 137 вчителів. Учні у початкових школах навчалося 477, у неповно-середніх – 1363 учні, у середніх школах – 3891 учень. Освітою району керував відділ народної освіти, який очолював Д.Ю. Гоцуляк.

Перед народним учителем поставлено відповідальне завдання – виховати молоде покоління в комуністичному дусі. Велику увагу райвідділ народної освіти приділяв забезпеченню шкіл районів кваліфікаційними кадрами. Високе звання учителя зобов'язує його бути високорозвиненим, ідеологічно витриманим, кваліфікованим майстром педагогічної справи.

У районі працювали 207 учителів, з них абсолютна більшість – 290 чоловік молодих вчителів, вихованих радянською владою.. Майже всі вчителі виконують почесну роботу. Вони є агітаторами серед колгоспників, випускають стінні газети, проводять бесіди і читки, доповіді і лекції, допомагають у роботі сільрад, ліквідують неписьменність серед дорослих, допомагають у роботі хат-лабораторій, працюють у гуртках художньої самодіяльності і т.д.

За сумлінну працю на благо батьківщини 2 учителі були нагороджені державними нагородами: орденом Червоного Трудового Прапора – Д. Гоцуляк і орденом Знак Пошани – О. Пономаренко.

Учні шкіл району вивчали різні дисципліни, опановуючи основи знань, реалізовували свої інтереси у різних гуртках, у тому числі літературних, театральних тощо, старшокласники боролися за оволодіння оборонними значками БГПО, ГПО, ГСО, «Ворошилівський стрілець».

Значно зріс життєвий рівень колгоспників. На трудові вони отримували багато зерна. Як згадував житель с. Росішки Г.М. Чемерис: «...Зерно у двори завозили автомобілем». Крім того платили грошима – іноді до 2,5 тисяч крб.. В магазинах появилися побутові товари і мануфактура. Але колгоспники і робітники повинні були сплачувати великі податки, обов'язково купляти лотереї позики державі, сплачувати численні внески на різні організації тощо. Проте появилася можливість дати дітям

освіту, допомогти їм реалізувати себе у різних сферах суспільного життя, вирватися із колгоспного кріпацтва.

Непогано жила робітнича аристократія – працівники залізниці і жінки керівного складу, т.зв. домогосподарки.

У цілому, життя району було таким, як у всій тодішній країні: з позитивними і негативними явищами; були великі звершення у різних сферах життя: економічній, суспільно-політичній, культурній, проте мала місце і профанація, окозамилування, показушність, пропаганда через місцеву пресу досягнень ударників, стахановців виробництва і одночасно критика недоліків у діяльності організацій, установ, колгоспів, окремих працівників і керівників, що подавалося як нагадування, підштовхування, спонукання до більш результативної праці. Проте, виходячи з сучасного розуміння процесів, що відбувалися у ті часи, треба розуміти, що це була справжня картина тогочасного життя країни і краю.

Отже, підшивка газет «Колгоспник Христинівщини» за 1939 рік вмістила змістовний, багатий і вичерпний матеріал про всі сторони життя краю, який дав змогу відтворити повну картину основних подій і процесів у краї, хоча і подану під певним кутом зору.

Проте не вдалося достатньо повно висвітлити розвиток промисловості, діяльність правоохоронних органів та ряду громадських організацій. Поза увагою залишилося питання розвитку соціалістичного змагання в сільському господарстві і промисловості тощо. Для цього слід залучити додаткові джерела інформації з архівів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антирадянська кампанія в Фінляндії // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 листопада.
2. Антонець Ф. Зразково підготуватися до жнив. Луцимо стерню // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 червня.
3. Бабій М. Як раніш були вибори // Колгоспник Христинівщини 1939. 26 жовтня.
4. Баленко Вікторія Як зупинити інформаційну війну? Голодомор 1932–1933 років в пресі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://blogs.korrespondent.net/blog/2340/3456711/>
5. Барабаш, Настенко, Берендеус Викликаємо всіх вчителів району // Колгоспник Христинівщини. 1939. 3 серпня.
6. Баранюк Використовуємо всі види масової роботи Колгоспник Христинівщини 1930. 2 жовтня.
7. Баткилів. Стопудовики // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 грудня.
8. Безносюк П. Краще дбати про навчання дорослих // Колгоспник Христинівщини 1939. 4 березня.
9. Безносюк П. Соціалістичне змагання працівників освіти» // Колгоспник Христинівщини 1939. 1 листопада.
10. Бенедіктов І. А. Урахувати особливості теперішньої весни // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 квітня.
11. Береговий П. Видають гроші на трудодні // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 лютого.
12. Береговий І. Виконаємо рішення XVIII з'їзду ВКП(б) і VIII пленуму ВЛКСМ // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 травня.
13. Береговий Й. Комсомольські ланки // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 березня.
14. Береговий Ф. На зборах допризовників // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 квітня.
15. Береговий І. Ремонтуюмо жатки, вози // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 травня.
16. Береговий Ф. Почали букетування буряків // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 травня.
17. Береговий Про що звітує Івангородська сільрада // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 жовтня.

18. Береговий І. Стахановці колгоспних ланів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 травня.
19. Береговий А. Як ми готуємося до наступної виборчої кампанії // Колгоспник Христинівщини 1939. 2 жовтня.
20. «Бесіди про державу» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 серпня.
21. Більше уваги розвитку тваринництва // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 червня.
22. Бракує ще одної ошадкаси // Колгоспник Христинівщини. 1939. 27 березня.
23. Бригадні газети на сівбі // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 квітня.
24. Буць Я. Дати доручення всім комсомольцям. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 1 лютого.
25. Важлива партійна і державна справа. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 липня.
26. Васянов В. Підписали умову й за все забули // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 червня.
27. В збиранні врожаю рівняти на заячківський колгосп ім. Кірова. За високі темпи і гарну якість. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 липня.
28. Велика нагорода // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 травня.
29. Велике свято визволеного народу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 жовтня.
30. Вечірні школи для дорослих» // Колгоспник Христинівщини 1939. 16 вересня.
31. Визволене місто радіє // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 вересня.
32. Викликаємо на соціалістичне змагання сичівську МТС. // Колгоспник Христинівщини. – 1939. – 12 березня.
33. Виконаймо фінплан II кварталу. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 квітня.
34. Виконано 69 пунктів наказу виборців // Колгоспник Христинівщини 1939. 12 вересня.
35. Виконати держплан розвитку тваринництва // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 вересня.

36. Виконуємо рішення VIII пленуму ВЦРПС// Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 травня.
37. Випускний вечір // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 червня.
38. Вистава в с. Ягубці // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 лютого.
39. «Відрізки» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 березня.
40. Відкликання з Фінляндії політичних і господарських представників СРСР // Колгоспник Христинівщини. 1939. 1 грудня.
41. Вітринська О. Радянська преса та література 1920-30-х рр. як інструмент впливу на релігійну свідомість євреїв України // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХП». 2014. № 25. С. 3 – 14.
42. Власов В. Одноденний будинок відпочинку // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 травня.
43. Воєнізовані переходи на честь ХХІ роковин РСЧА // Колгоспник Христинівщини. 1939. 23 лютого.
44. Вчасно підготуватися до боротьби з шкідниками. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 квітня.
45. Гаврилюк А. Якнайкраще виконуймо наші зобов'язання // Колгоспник Христинівщини. 1939. 1 травня.
46. Ганопольський Я. Вимога учителів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 січня.
47. Гнатюк О. Заняття з допризовниками // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 липня.
48. Гнусенко В. Дбати про споживача // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 лютого.
49. Гнусенко В. Час організувати гуртки // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 лютого.
50. Гребенніков Сталінський статут с.г. артілі – непорушний закон // Колгоспник Христинівщини 1939. 10 травня.
51. Гончарук Ф. Змагаємося за кращі показники» // Колгоспник Христинівщини 1939. 1 травня.
52. Готуймося по-більшовицькому до осінньої сівби. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 11 серпня.

53. Гречко Комсомольці- ініціатори масової роботи. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 27 січня.
54. Гречко Т. По школах району // Колгоспник Христинівщини 1939. 20 лютого.
55. Григорєць М. Передові ланки передової бригади // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 жовтня.
56. Гуменюк А. Змагаймося за кращу постановку оборонної роботи // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 березня.
57. Гурток ворошиловських вершників с. Шельпахівка // Колгоспник Христинівщини. 1939. 9 листопада.
58. Гуцало А. Висуваємо більшовицькі кадри // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 липня.
59. Гуцало А. Конкретно керувати громадськими організаціями // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 листопада.
60. Гуцало А. Час розгорнути оборонну роботу в верхняцькому цукрокомбінаті // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 грудня.
61. Дахненко Д. Сплачують с.г. податок // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 липня.
62. «Диктатура робітничого класу» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 серпня.
63. Джерело заможного життя колгоспників // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 червня.
64. Ділова відповідь колгоспників на постанову РНК СРСР і ЦК ВКП(б) // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 липня.
65. Дніпровий На районних зборах сільської інтелігенції // Колгоспник Христинівщини 1939. 7 листопада.
66. Довгань День виборів у районі // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 грудня
67. Довгань Розгорнути звітування перед виборцями // Колгоспник Христинівщини 1939. 12 вересня.
68. До 1-го листопада підготувати 120 трактористок. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 червня.
69. Достойний вихованець комсомолу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 квітня.
70. До подальших успіхів громадського тваринництва в колгоспах // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 червня.

71. «До 15-річчя XIII з'їзду партії» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 травня.
72. До райзльоту сількорів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 січня.
73. До районної конференції комсомолу. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 січня.
74. Дорошенко Потрібне негайне втручання РК ЛКСМУ. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 травня.
75. Дорошенко Я., П. Лантух Шевченківський вечір // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 січня.
76. Дуднік. Про ріст партійної організації району // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 грудня.
77. Жінки-активістки // Христинівський залізничник. 1939. 12 червня.
78. Жнива почались. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 липня.
79. Жупанюк І. Очистимо від бур'янів ярі і озимі культури // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 травня.
80. Жупанюк І. Робітники радгоспу повинні бути письменними Зразково провести іспити в школах» // Колгоспник Христинівщини 1939. 4 лютого.
81. Жупанюк Чудовий фільм // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 квітня.
82. За міцніший зв'язок з масами // Колгоспник Христинівщини. 1939. 5 травня.
83. Завзято взялися до роботи. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 лютого.
84. Задорожня Н. На честь XVIII з'їзду ВКП(б) // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 січня.
85. За здійснення рішень XIII з'їзду ВКП(б) і завдань Третьої Сталінської П'ятирічки. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 квітня.
86. Заїка А. Ліквідувати розрив між копанням і вивозкою буряків // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 вересня.
87. Заїка А. Наслідки обміру присадибних ділянок у с. Талалаївці // Колгоспник Христинівщини. 1939. 11 серпня.
88. Заїка А. Передпосівне пробудження бурякового насіння // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 квітня.

89. За кращий розвиток бджільництва // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 квітня.
90. Заможність // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 січня.
91. Запарований О. Гречко Т., Джуржа М. Частіше проводити лекції на антирелігійні теми // Колгоспник Христинівщини. 1939. 3 лютого.
92. Запарований О. До здачі норм // Колгоспник Христинівщини. 1939. 1 травня.
93. Запарований О. Учні збирають довгоносиків // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 травня.
94. За 135 000 літрів молока // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 січня.
95. Застосувати механізми на обробітку буряків. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 травня..
96. Звітно-виборчі збори у первинних парторганізаціях. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 вересня.
97. Зіненко Створити гарні умови для зимівлі худоби // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 жовтня.
98. Зміцнити керівництво колбудами // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 жовтня.
99. Знищуйте с. г. шкідників. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 травня.
100. З радістю зустрічають визволителів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 вересня.
101. Зразково зустріти навчальний рік // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 серпня.
102. Зустрінемо відкриття XVIII зїзду ВКП(б) повною готовністю до весняної сівби. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 1 лютого.
103. Зустріти весну у повній готовності до сівби. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 січня.
104. Зухвала провокація фінляндської воячини // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 листопада.
105. Іванченко М. Рівнятися на передові колгоспи // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 травня.
106. Інформаційне повідомлення про черговий Пленум ЦК ВКП(б). // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 травня.

107. І.С. Більше уваги розвитку тваринництва // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 липня.
108. Іщенко П. Цілком готові до жнив / П. Іщенко. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 травня.
109. Капітан С. Достойно зустрінемо XVIII з'їзд ВКП(б) // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 березня.
110. Капітан М. Передова ланка / М. Капітан, М. Радзивіл. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 травня.
111. Карабан М. Всі прагнуть бути відмінниками // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 серпня.
112. Карабанов М. Колгоспники виконують постанову партії і уряду. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 червня.
113. Карабанов М. Наслідуйте наш приклад // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 травня.
114. Карабанов М. По-більшовицькому готуймося до призову в РСЧА // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 червня.
115. Карабанов М. Подарунок матері-вітчизні // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 липня.
116. Касянчук І. Змагаємося на кращі показники роботи» І. Касянчук // Колгоспник Христинівщини 1939. 1 листопада.
117. Касянчук Нема керівництва від РК ЛКСМУ. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 листопада.
118. Касянчук Вечір пам'яті Т.Г. Шевченка // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 січня.
119. Касянчук І. По-діловому займатися розвитком тваринництва // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 грудня.
120. Касянчук І. Почали ремонт збиральних машин // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 травня.
121. Касянчук, Ткач П. Відкрити колгоспні бібліотеки // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 лютого.
122. Кашпіренко І. Комсомольська ланка // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 лютого.
123. Кашпіровський Задовольнити бажання молоді // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 лютого.
124. Киричатий П. Зобов'язання ланкових // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 лютого.
125. Киричатий Ф.Г. Як ми громили самураїв // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 липня.

126. Кіфоренко Ф. Час одержати облігації позики Зміцнення оборони СРСР // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 квітня.
127. Кізчук М. Новий сільмаг // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 липня.
128. Кізчук М. Цікавий фільм // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 серпня.
129. Кіковський Я. Як я вивчаю історію ВКП(б) // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 травня.
130. Кіфоренко Ф. Завершуймо сплату готівки на позику // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 лютого.
131. Кіфоренко Ф. Ріст вкладів в ощадкасах // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 січня.
132. Клімовець С. Перетворимо стінні газети в трибуни більшовицького слова // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 липня.
133. Коба М. По 2-3 місяці не розглядають справ // Колгоспник Христинівщини 1939. 18 січня.
134. Козачук В. В рішучий наступ на бурякових шкідників // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 квітня.
135. Колись і тепер // Колгоспник Христинівщини. 1939. 7 листопада.
136. Коллектив авторів. История Украинской ССР в десяти томах. Том седьмой [Електронний ресурс] / Коллектив авторов // ВикиЧтение. 1984. Режим доступу до ресурсу: <https://history.wikireading.ru/373471>.
137. Коляда Ф. Виконали хлібоздачу й видають аванс хлібом // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 липня.
138. Коляда Ф. виправити хиби, усунути недоліки // Колгоспник Христинівщини 1939. 18 жовтня.
139. Коляда Ф. Виробничим піднесенням відзначають Указ про день виборів // Колгоспник Христинівщини 1939. 26 жовтня.
140. Коляда Ф. До олімпіади готуються обидві школи // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 лютого.
141. Коляда Ф. Дружно готуються до весняної сівби // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 грудня.
142. Коляда Ф. Є можливості працювати набагато краще // Колгоспник Христинівщини 1939. 4 жовтня.

143. Коляда Ф. Нарада працівників тваринництва // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 листопада.
144. Коляда Ф. На засіданні бюро РК ЛКСМУ. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 серпня.
145. Коляда Ф. Передова ланка / Ф. Коляда. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 27 січня.
146. Коляда Ф. 78 тис. крб.. прибутку від ферм // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 листопада.
147. Коляда Ф. Трактористи-стахановці // Колгоспник Христинівщини. 1939. 25 січня.
148. Коляструк О. Преса УСРР в контексті політики українізації (20-30-ті роки ХХ ст.) : дис. канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2003. 275 с.
149. Комсомольці-відмінники // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 травня.
150. Комуністи Христинівщини одностайно схвалюють рішення XVIII з'їзду ВКП(б). // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 квітня.
151. Коростень Д. Більше уваги підготовці до лижного кросу // Христинівський залізничник. 1939. 12 березня.
152. Коротченко Д. Про проведення прополки посівів озимих, ярих культур і боротьби з бур'янами в колгоспах і радгоспах УРСР // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 травня.
153. Коротченко Д., Хрущов М. Про хід сортообміну в колгоспах УРСР // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 лютого.
154. Костенко М. Торгівля в полі // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 серпня.
155. Костюк І. Не всі агітатори працюють як слід // Колгоспник Христинівщини 1939. 26 жовтня.
156. Костюк І. Перевиконують норми виробітку. / Костюк І. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 травня.
157. Кошова Д. Збори активу і пленум РК ЛКСМУ // Колгоспник Христинівщини. 1939. 13 березня.
158. Кочубей І. Не дбають про лошат // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 січня.
159. Кравченко Н. Як я став зрілим комуністом. // Колгоспник Христинівщини. 1939.

160. Красномовні цифри // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 лютого.
161. Кредити колгоспам // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 травня.
162. Кредити сільському населенню // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 травня.
163. «Кривава неділя» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 січня.
164. Кривий І. Готуємо рілля під пізні й городні культури // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 квітня.
165. Кузьменко М., Мойсєєв А. Вступили в друге півріччя навчання // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 вересня.
166. Кулак Й Наша газета буде щоденною // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 червня.
167. Кумицький Ф. Змагання двох шкіл // Колгоспник Христинівщини. 1939. 27 січня.
168. Кучер Злочинця покарано // Колгоспник Христинівщини 1939. 25 січня.
169. Лемещук Ф. Комсомольські подарунки // Колгоспник Христинівщини. 1939. 13 березня.
170. Ленінські дні в районі. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 січня.
171. Лещенко І. Як я працюю на 20-хатці // Колгоспник Христинівщини 1930. 10 жовтня.
172. Лисій Покращити ветдогляд тварин // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 січня.
173. Листи з Червоної Армії // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 квітня.
174. Литван Кращі люди колгоспів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 квітня.
175. Литвинов С. Притягати до відповідальності за розтрату колгоспного добра // Колгоспник Христинівщини 1939. 20 січня.
176. Ліквідація решток японо-манчжурських військ на кордоні МНР // Колгоспник Христинівщини. 1939. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 вересня.
177. Ліснійчук Ф. Ще краще працюватиму // Колгоспник Христинівщини. 1939. 3 грудня.

178. Ліснічук Злісний неплатник // Колгоспник Христинівщини 1939. 10 лютого.
179. Ліснічук П. Кращих людей – в Москву! // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 липня.
180. Литвиненко С. Закінчити розрахунки з колгоспниками // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 квітня.
181. Лісовий Славне ХХ-річчя // Колгоспник Христинівщини 1939. 26 червня.
182. «Людвіг Фейербах» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 липня.
183. Ляховецька Г. Комсомольсько-молоднеча бригада // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 серпня.
184. Маєвський Налагоджуємо оборонну роботу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 липня.
185. Майстер конярства // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 червня.
186. Мазурик Г. Гарно організовано оборонну роботу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 квітня.
187. Малачевський І. Текля Дерев'янка // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 лютого.
188. «Матеріалізм і ідеалізм» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 березня.
189. «Махізм, софізм, еkleктика» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 лютого.
190. Мельник. Кращі з кращих вступають до партії. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 грудня.
191. Мельничук На честь свята // Христинівський залізничник. 1939. 23 лютого.
192. Михайлюк І. Закінчуємо проривку // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 травня.
193. Михайлюк І. Колгосп імені Ворошилова іде вперед // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 травня.
194. Мишак Забезпечимо зразковий догляд тварин // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 березня.
195. Мізюренко Достойний вихованець ленінсько-сталінського комсомолу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 листопада.

196. Мітинг у Львові, присвячений визволенню зах. України від польських панів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 жовтня.

197. Мітинги на честь XVIII з'їзду ВКП(б). // Колгоспник Христинівщини. 1939. 1 лютого.

198. Мудик В. Змагання імені XVIII з'їзд ВКП(б) продовжити до кінця року // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 квітня.

199. Мусієнко М. Розгорнули творчу роботу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 лютого.

200. Наказу виборців не виконано // Колгоспник Христинівщини 1939. 2 березня.

201. На пленумі райпарткому. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 лютого.

202. На районній олімпіаді // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 березня.

203. На районному зльоті селькорів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 березня.

204. На районних партійних зборах. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 23 лютого.

205. На районній конференції комсомолу. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 січня.

206. На районній шкільній олімпіаді // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 червня.

207. Нарада довірених осіб. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 листопада.

208. Наслідки змагання // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 червня.

209. Наш відгук на звернення колгоспників села Ліщинівки. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 березня.

210. Наші ланкові готуються до сівби. За 600 цнт. буряків з гектара. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 лютого.

211. Наш район до виборів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 грудня.

212. Німецько-радянське комюніке від 18 вересня // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 вересня.

213. Нове порушення кордону японськими військами // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 липня

214. Новінський М. Ширший розмах оборонно-фізкультурній роботі // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 серпня.

215. Обговорення постанови РНК УРСР і ЦК КП(б)У. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 травня.

216. Оборонні подарунки XVIII з'їздові ВКП(б) // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 березня.

217. «Олександр Невський» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 січня.

218. Оперативні зведення Генерального Штабу РСЧА // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 вересня.

219. Оперативні зведення Генерального Штабу РСЧА // Колгоспник Христинівщини. 1939. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 вересня.

220. Оперативні зведення штабу РСЧА // Колгоспник Христинівщини. 1939. // Колгоспник Христинівщини. 1939. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 21 вересня.

221. Оперативні зведення Генерального Штабу РСЧА // Колгоспник Христинівщини. 1939. 25 вересня.

222. Оперативні зведення Генерального Штабу РСЧА // Колгоспник Христинівщини. 1939. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 вересня.

223. Оперативні зведення штабу Ленінградського Військового Округу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 грудня.

224. Осадчий Зобов'язання тваринників // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 лютого.

225. Охота В. Поліпшилась робота Тсоавіахіму // Христинівський залізничник. 1939. 30 липня.

226. Невпинно зростають прибутки в колгоспах // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 січня.

227. Нифиренко Ф. Зразкова ланка // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 травня.

228. Нищити шкідників зернових культур. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 червня.

229. Павлишина М. Політосвітню роботу – на висоту завдань Третьої Сталінської п'ятирічки До всіх працівників політосвітніх установ Христинівського району // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 липня.

230. Паламарчук І. Приємні підсумки // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 травня.
231. Паламарчук В. Участь парторганізації в підготовці до виборів // Колгоспник Христинівщини 1930. 10 жовтня.
232. Переслідування українців польськими військовими властями // Колгоспник Христинівщини. 1939. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 вересня.
233. Перехідний червоний прапор. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 листопада.
234. Періодична преса як історичне джерело // Історичне джерелознавство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/158407209965/istoriya/istorichne_dzhereloznavstvo.
235. «І з'їзд РСДРП» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 квітня.
236. «І Інтернаціонал» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 вересня.
237. Підготовка до збирання врожаю і заготовок сільськогосподарських продуктів. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 червня.
238. Підпригора М. В колбуді тільки танці // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 лютого.
239. Підсумки виборів у Христинівському районі Колгоспник Христинівщини 1939. 30 грудня.
240. Поліщук Т. Демонстрування кінофільмів // Колгоспник Христинівщини. 1939. 23 лютого.
241. Поліщук Т. Лекція в клубі заводу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 березня.
242. Поліщук Т. Лекція про міжнародне становище // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 лютого.
243. Поліщук Т. Поліпшити роботу низової преси // Колгоспник Христинівщини. 1939. 25 січня.
244. Поліщук Т. На районній нараді комсомольського активу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 лютого.
245. Поліщук Т. Ширше розгорнути роботу Тсоавіахіму // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 квітня.
246. Полотняний К. Залучити молодь до оборонних гуртків // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 лютого.

247. Пономаренко О. Про щасливі хвилини в червоній столиці» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 липня.

248. Попова О. Функціонування газетної періодичної преси Радянської України (кінець 1920-х – 1930-х рр.): тенденції, механізми, практики // Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць К., 2013. Вип. 68. С. 53–59.

249. Порухення кордону СРСР польськими літаками // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 вересня.

250. Потрібний кращий керівник // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 травня.

251. Почесне партійне доручення // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 жовтня.

252. Привіт з курорта // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 серпня.

253. Приїзд у Москву міністра закордонних справ Німеччини фон-Ріббентропа // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 вересня.

254. Прийом тов. Молотовим американського посла п. Штейнгарта // Колгоспник Христинівщини. 1939. 3 грудня.

255. Принзюк Захопилися танцями // Колгоспник Христинівщини. 1939. 27 січня.

256. Принзюк Я. Переймаємо досвід // Колгоспник Христинівщини. 1939. 3 грудня.

257. Прискорити підготовку зерносховищ. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 травня.

258. «Про війни справедливі і несправедливі» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 лютого.

259. Про «легальних марксистів» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 січня.

260. Промова по радіо голови Ради Народних Комісарів СРСР В'ячеслава Молотова // Колгоспник Христинівщини. 1939. 17 вересня.

261. Пронін Т. Зразково проведено реалізацію квитків XIII лотереї Тсоавіахіму // Колгоспник Христинівщини. 1939. 1 травня.

262. Пронін Т. Посилити партійне керівництво оборонною роботою 20 квітня.

263. Пронін Т. Рівнятися на передовиків реалізації XIII лотереї Тсоавіахіму // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 травня.
264. Пронін Т. Посилити партійне керівництво оборонною роботою // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 квітня.
265. Про заходи по розвитку громадського тваринництва в колгоспах // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 липня.
266. Про пекарню // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 грудня.
267. Про підготовку до збирання врожаю і заготовок сільськогосподарських продуктів у 1939 р. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 5 червня.
268. Пропололи всі зернові культури. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 травня.
269. Радянсько-японська угода з приводу конфлікту на монголо-маньчжурського кордоні // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 вересня.
270. Робота Леніна «Що таке друзі народу» і як вони воюють проти соціал-демократів» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 лютого.
271. Роботу розпочато добре // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 вересня.
272. Рога І. В гуртках художньої самодіяльності // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 лютого.
273. Ройтман В. Виконали бойовий наказ // Колгоспник Христинівщини. 1939. 7 листопада.
274. Савченко Де очі правління колгоспу? // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 січня.
275. Саноцький З. Успіхи «Локомотива» // Христинівський залізничник. 1939. 8 серпня.
276. Святецький Т. Молодь вивчає військову справу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 травня.
277. Святецький Назустріч XXI роковинам Червоної Армії // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 лютого.
278. Святецький Т. Робота агітаторів почесна і цікава // Колгоспник Христинівщини. 1930. 2 жовтня.
279. Свято радості і веселоців. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 5 травня.

280. Селяни допомагають Червоній Армії // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 вересня.

281. Синиця М. Буду в Москві // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 червня.

282. Сипченко І. Районна преса Сумщини 30-х рр. ХХ ст. як засіб ідеологічного впливу на маси // Образ: щорічний науковий збірник / [голова редкол. В. Різун, голов. ред. Н. Сидоренко; Ін-т журналістики КНУ імені Тараса Шевченка]. К., 2015. Вип. 1(16). С. 130–137.

283. Сипченко І. Районна преса // Колгоспник Христинівщини. 1939. 5 травня.

284. Ситкевич Випадок на лекції // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 липня.

285. Скалій С. В колгоспних клубах // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 лютого.

286. Скалій Завдання виконано. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 27 січня.

287. Скалій С. Оглядають кожний бурячок // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 травня.

288. Скалій С. Робота покращала // Колгоспник Христинівщини. 1939. 25 січня.

289. Слово за прокуратурою // Колгоспник Христинівщини 1939. 24 червня.

290. Сотула Л., Поворознюк Л., Скалій С. Завжди готові до оборони Країни Рад // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 вересня.

291. Сотула Л. Тактичні заняття // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 вересня.

292. Справи куша трансторгхарчу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 листопада.

293. Срулик Ф., Гречко Т. Школа бореться за кращі успіхи // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 лютого.

294. Стафійчук І. Вчасно закінчити глибоку оранку // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 серпня.

295. Стафійчук І. Вчасно і на високому агро-технічному рівні провести сівбу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 серпня.

296. Стафійчук І. Закінчено сівбу ранніх ярих // Колгоспник Христинівщини. 1939. 25 січня.

297. Стафійчук І. Провести сівбу буряків на високому агрохетнічному рівні // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 квітня.
298. Стафійчук І. Розгорнути підживлення і боронування озимини // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 квітня.
299. Створити базу для розвитку вівчарства // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 червня.
300. Степанов П. Нова система м'ясопоставок // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 серпня.
301. Стеценко Л. Жінки-активістки // Колгоспник Христинівщини. 1939. 27 липня.
302. Стінні газета «Друг коня» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 вересня.
303. Сукач Ф. Більше уваги роботі серед жіночої молоді // Колгоспник Христинівщини 1939. 16 лютого.
304. Сукач Ф. Брати приклад з колгоспу ім. Сталіна // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 квітня.
305. Сукач Ф. Вечір художньої самодіяльності // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 лютого.
306. Сукач Ф. Видача хліба нового врожаю // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 липня.
307. Сукач Ф. Виявляти народні таланти // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 лютого.
308. Сукач Ф. В колгоспних клубах // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 лютого.
309. Сукач Ф. Колгоспній худобі – сити, теплу зимівлю // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 жовтня.
310. Сукач Концерти бригади // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 червня.
311. Сукач Ф. Ланка Марії Марченко // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 травня.
312. Сукач Ф. Майстер рибництва // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 травня.
313. Сукач Ф. Можна і треба працювати краще // Колгоспник Христинівщини 1939. 18 вересня.
314. Сукач Обговорення рішень VIII пленуму ЦК ВЛКСМ // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 травня.

315. Сукач Ф. Підняти політичний рівень // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 червня.
316. Сукач Ф. Ростуть ряди тисячниць // Колгоспник Христинівщини. 1939. 25 січня.
317. Сукач Ф. Скарги й заяви залишаються без наслідків // Колгоспник Христинівщини 1939. 20 червня.
318. Сукач Ф. Швидким знищенням довгоносіка врятувати урожай буряків брати приклад з колгоспу ім.Сталіна // Колгоспник Христинівщини. 1939. 28 квітня.
319. Таращук Зберігайте вільні кошти в ощадкасах // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 липня.
320. Ткач П. Зразковий чабан // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 січня.
321. Товариші Тимошенко і Хрущов у Західній Європі // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 вересня.
322. Третяк М. Боремося з довгоносіком // Колгоспник Христинівщини. 1939. 12 квітня.
323. Третяк М. У змаганні за гарні показники / М. Третяк. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 травня.
324. Трудящі Христинівщини палко вітають рішення радянського уряду про допомогу трудящим Західної України // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 вересня.
325. Трьохтижневий підсумок бойових дій у Фінляндії // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 грудня.
326. Тупчієнко. Передові колгоспи // Колгоспник Христинівщини. 1939. 25 січня.
327. Увага матерям і дітям // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 березня.
328. Усунути недоліки на збиранні врожаю. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 липня.
329. Українське радянське суспільство в 30-х рр.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С.В. Кульчицький. Інститут історії України НАН України, 2012. 786 с.
330. Українське суспільство в умовах радянського ладу: повсякденний вимір. Навч. посібник / В.П. Коцур (голов.ред). 2-е вид. Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М., 2014.
331. Утворення нового уряду Фінляндії // Колгоспник Христинівщини. 1939. 3 грудня.

332. Французьке агентство про японську воєнну діяльність у Маньчжурії // Колгоспник Христинівщини. 1939. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 липня.

333. Франчук Пора подумати про нашу школу // Колгоспник Христинівщини 1939. 6 липня.

334. Фуряка Мітинги по школах району // Колгоспник Христинівщини 1939. 12 листопада.

335. Цегельнюк Я. Антирелігійний вечір // Колгоспник Христинівщини. 1939. 20 січня.

336. Цегельнюк Я. Дбаємо про розвиток тваринництва // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 жовтня.

337. Цегельнюк Я. Розгорнути підготовку до збиральної кампанії // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 липня.

338. Ціцін Н. Демонстрація перемог колгоспного ладу // Колгоспник Христинівщини. 1939. 1 серпня.

339. Червоний В. Марцинюк не виправдовує довір'я // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 травня.

340. Червоний В. Передових людей – в ряди більшовицької партії. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 січня.

341. Червоний В. Широко розгорнути політично-масову роботу на сівбі // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 квітня.

342. Черненко. Старанно обробляти буряки // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 травня.

343. Чернищук. Напередодні січневої сесії учителів-заочників // Колгоспник Христинівщини 1939. 3 грудня.

344. Черняхівч Ц. Політично-масова робота в колгоспі імені Леніна. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 18 липня.

345. Чорнобилюк Г. На комсомольських зборах / Г. Чорнобилюк. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 лютого.

346. Шапошніков Воєнізовані переходи на честь роковин РСЧА // Колгоспник Христинівщини. 1939. 23 лютого.

347. Шарандак Ю. Вчимося влучно стріляти // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 лютого.

348. Швидше скиртувати хліб та луцтити стерню. Протягом 5 днів злуцтити стерню // Колгоспник Христинівщини. 1939. 22 липня.

349. Шевченко І. Закінчують проривку буряків і прополку зернових // Колгоспник Христинівщини. 1939. 30 травня.
350. Шевчук М. Налагодити роботу бібліотеки // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 березня.
351. Шевчук Ні плану, ні роботи // Колгоспник Христинівщини 1939. 27 січня.
352. Шекір З. Використовую художню літературу для бесід // Колгоспник Христинівщини. 1939. 10 жовтня.
353. Ширити випуск колгоспних газет // Колгоспник Христинівщини. 1939. 2 березня.
354. Широко розгорнути фізкультурну роботу по новому комплексу ГПО // Колгоспник Христинівщини. 1939. 11 березня.
355. Штовба Ніяк не знайдуть бібліотекаря // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 березня.
356. Шуть Передвиборчі збори у с. В. Севастянівка // Колгоспник Христинівщини 1939. 26 листопада.
357. Що купили колгоспники України в 1938 році // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 січня.
358. Що роблять наші піонери. // Колгоспник Христинівщини. 1939. 8 червня.
359. «Що таке моністичний погляд на історію» // Колгоспник Христинівщини. 1939. 24 квітня.
360. Як у нас учиться допризовна молодь // Колгоспник Христинівщини. 1939. 14 червня.
361. Японська провокація триває // Колгоспник Христинівщини. 1939. 26 липня.
362. Японо-манчжурська провокація триває // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 липня.
363. Японці не заспокоюються // Колгоспник Христинівщини. 1939. 6 серпня.
364. Яровизація насіння по методу академіка Лисенка // Колгоспник Христинівщини. 1939. 4 квітня.
365. Ясинецький Бюджет щасливого життя // Колгоспник Христинівщини. 1939. 16 червня.

Горохівський П.І.
ХРИСТИНІВЩИНА 80 років тому
(За матеріалами газети «Колгоспник Христинівщини»
1939 року)

Підписано до друку 20. 05. 2019. Формат 60x90 1/16

Папір офсетний

Обл.-вид. арк.. Ум. друк. арк..

Тираж 100. Зам. №.

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»

20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2521 від 08.06.2006.

Тел.. (04744)4-64-88, (067) 104-64-88

vizavi-print.jimdo.com

e-mail: vizavi008@gmail.com